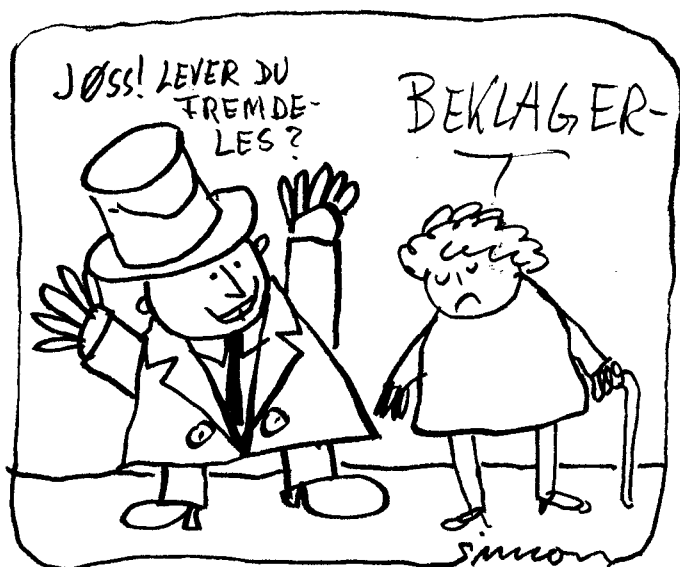
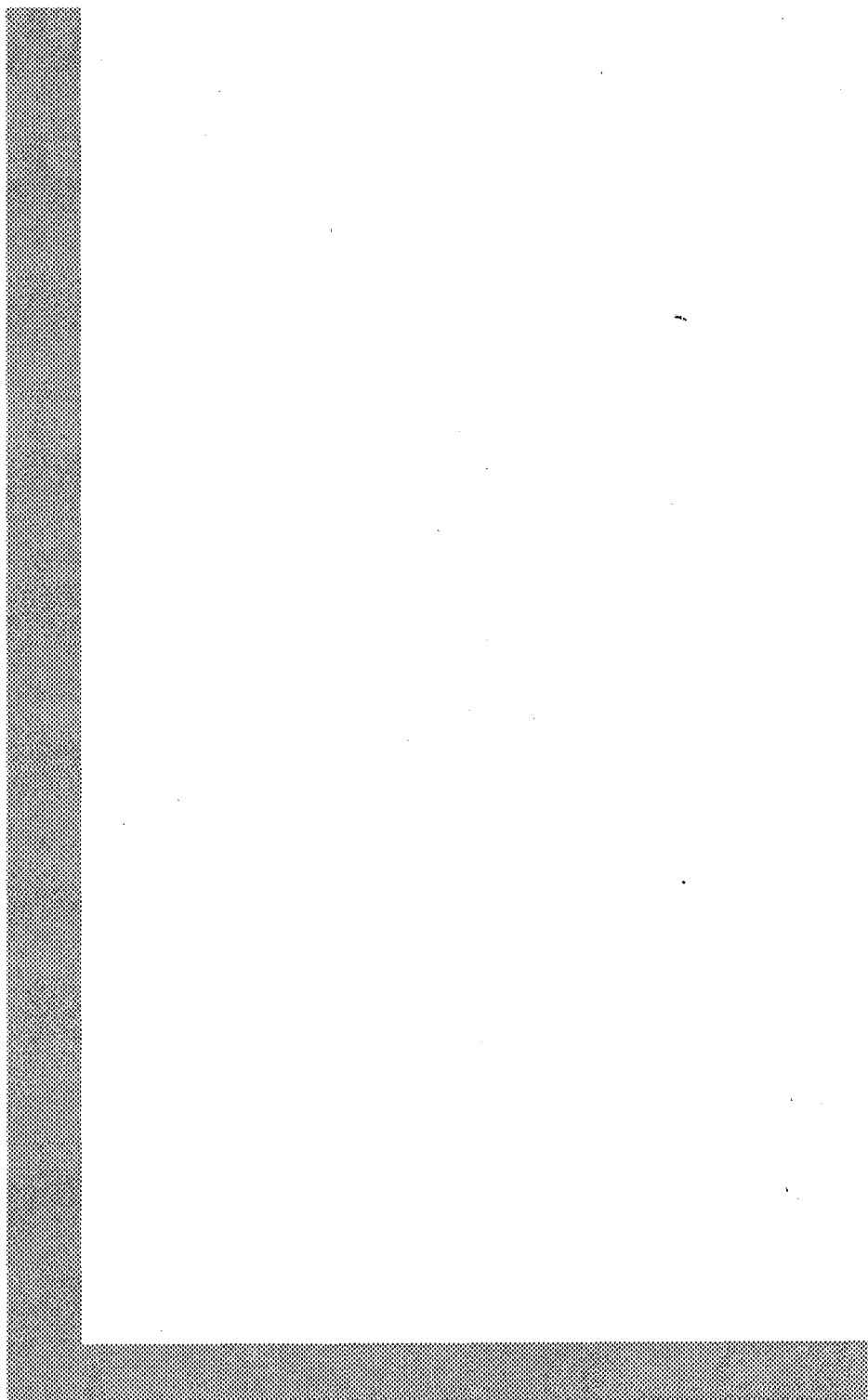

De gamle er eldst!

**En alternativ modell
for eldrepolitikk**

De gamle er eldst!

Copyright

Patina Forlag

ISBN 82-90881-00-2

© Ingar Roggen 1989

Trykt av Aktietrykkeriet i Trondhjem

De gamle er eldst!

De gamle er eldst!

**En alternativ modell
for eldrepolitikk**

Av Ingar Roggen (red.)
i samarbeid med
Leif Berentsen, Liv Burkeland,
Finn Deichmann-Johannessen, Tyge Filseth,
Erling Friis, Kaare Salicath Halvorsen,
Jens Risdal og Rigmor Hansson Rodin.

Tegninger av Simon Flem Devold

Side Innhold

6	Solidaritet
7	Forord
8	Innledning
8	Formål
8	Hva er eldrepolitikk?
8	Emnets omfang
8	Vårt utvalg
8	Undersøkelsesmetoden
8	Resultatene
9	Leseregler
10	Det tredje alternativet
10	Spørsmålet om folketrygdens fremtidige finansiering
13	Eldreølge?
13	Partienes uttalelser
14	Hvor holdbare er partienes uttalelser?
14	Langtidsprogrammene
14	Willoch-programmet 1986-1989
15	Var Willoch-programmet holdbart?
15	Brundtland-programmet 1990-1993
16	Uførhetsølgen
17	Partiene totalt uforberedt
17	Hvem skal betale prisen?
21	Eldremakt
21	Synkende dødelighet
21	Det kritiske stortingsvalget i 2025
22	En velferdspolitisk langtidstendens
22	Sviktende demokrati i eldresektoren
22	Politisk demokrati
22	Økonomisk demokrati
22	Deltakerdemokrati
23	Brukerdemokrati
23	Partienes løfter
24	Willoch-regjeringens program

	Innhold	Side
Brundtland-regjeringens program		25
Våre kommentarer		25
En uholdbar situasjon		25
Eldresektoren i bevegelse		26
Uroen på Høyres landsmøte		26
De tre modellene		28
Avskrivnings- og omsorgsmodellen		28
Deltakermodellen		28
I marginen...		29
Redaksjonskomitéens merknader		29
Om de eldrepolitiske regnskapene		32
Målstyring, resultatkontroll og rapporteringsplikt		32
Sosialistisk Venstreparti		33
Prinsippprogram		34
Arbeidsprogram 1986-1989		35
<i>Eldrepolitisk regnskap 1986-1989</i>		39
Arbeidsprogram 1990-1993		42
Det norske Arbeiderparti		47
Prinsippprogram		48
Arbeidsprogram 1986-1989		50
<i>Eldrepolitisk regnskap 1986-1989</i>		57
Arbeidsprogram 1990-1993		59
Senterpartiet		65
Prinsippprogram		66
Arbeidsprogram 1986-1989		67
<i>Eldrepolitisk regnskap 1986-1989</i>		69
Arbeidsprogram 1990-1993		71
Kristelig Folkeparti		75
Prinsippprogram		76
Arbeidsprogram 1986-1989		77
<i>Eldrepolitisk regnskap 1986-1989</i>		80
Arbeidsprogram 1990-1993		83

Side Innhold

85	Høyre
86	Prinsippprogram
87	Arbeidsprogram 1986-1989
92	<i>Eldrepolitisk regnskap 1986-1989</i>
93	Arbeidsprogram 1990-1993
101	Fremskrittspartiet
102	Prinsippprogram
103	Arbeidsprogram 1986-1989
106	<i>Eldrepolitisk regnskap 1986-1989</i>
107	Arbeidsprogram 1990-1993
111	Langtidsprogrammet 1986-1989
111	Regjeringen Willochs program
148	Arbeiderpartiets alternative langtidsprogram
149	Langtidsprogrammet 1990-1993
149	Regjeringen Brundtlands program
177	Høyres alternative langtidsprogram
179	Appendiks
179	Brevene til Fremskrittspartiet
183	Tabellvedlegg
184	Notatsider

Å bli gammel på den rette måten er visdommens verk.

Amiel

Solidaritet

Tenker man seg tilbake i tiden, finner man at solidaritet nesten var en *livsform*, - og en livsnødvendighet for den delen av samfunnet som levde på "de stores" nåde. Etter hvert er begrepet skjøvet i bakgrunnen til fordel for egeninteresse og makt. Skal dette fortsette, er det en farlig utvikling som man i dag ikke ser konsekvensene av.

Solidaritet er en absolutt nødvendighet for et moderne demokrati, for at et samfunn skal eksistere og fungere. Forsvinner solidariteten, får man et samfunn uten respekt hverken for enkeltindividet eller for fellesskapet. Begrepet må inn i undervisningen på alle våre læresteder i langt sterkere grad enn i dag - og praktiseres! Det må ikke fortsette med å være et slags fremmedord, men bli en realitet. Skal du kjempe deg fram i dagens verden, må du også vise solidaritet i kampen. Vi har sett for mange eksempler på hva mangelen på solidaritet kan føre til, og på hvordan mennesker og regimer har utnyttet denne mangelen.

Etter min mening er det å utøve solidaritet en av samfunnets grunnpilarer. Intet demokrati kan overleve uten solidaritet. Det vet vi som har opplevd to ødeleggende verdenskriger. Du kan ikke leve et normalt, samfunnsnyttig liv uten å vise solidaritet. Uten den forsvinner noe av meningen med "kampen for tilværelsen".

Leif Berentsen
tidligere sjømann

Forord

Denne boken er resultatet av et samarbeid som begynte med kontakten mellom Finn Deichmann-Johannessen og undertegnede i midten av 1980-årene, da han begynte å studere sosiologi. Kontakten resulterte i Prosjekt Eldredemokrati.

Selve arbeidet i prosjektgruppen begynte i oktober 1988. Alle i prosjektgruppen har på forskjellige måter preget prosjektet og bidratt til boken, men undertegnede er redaksjonelt ansvarlig for dens endelige utforming.

Vi vil gjerne takke dem som har vært med på å muliggjøre boken:

Ronny Klæbøe, som dekket utgiftene til innlesningen av hele Langtidsprogrammet 1986-1989 på en database.

Thomas Langballé, som personlig gjorde den samme jobben for oss med de eldrepolitiske delene av Langtidsprogrammet 1990-1993.

Eli Karin Sundh, som satte oss i forbindelse med hverandre gjennom prosjekt 67+.

Marit Bakke, som ga oss råd om opplegget av innholdsanalysen.

Simon Flem Devold, som fritt lot oss bruke alle hans tegninger.

Personalet ved Statistisk sentralbyrå, som alltid like beredvillig skaffet oss de data vi trengte.

Politikerne og personalet på partikontorene og gruppesekretærene på stortinget, som hjalp oss med stoff fra partiprogrammene og de eldrepolitiske regnskapene for 1986-1989.

Ståle Olav Skogstad, som fotograferte tegningene og diagrammene.

Sosialdepartementet, som på korteste varsel støttet trykkingen økonomisk.

Live Roggen, som tok jobben med den siste korrekturen.

Mai 1989

Ingar Roggen

Vi er ikke unge lenger, men vi har stadig lov til å ha drømmer.

Harold Macmillan

Innledning

Innledning

Formålet

Denne boken er ikke å sammenligne med Maos lille røde, men vi håper at den kan bli eldresektorens lille grå. Den har to formål:

Det ene er å legge frem *en alternativ modell for eldrepolitikk*.

Denne modellen - *deltakermodellen* - utelukker de to rådende modellene, nemlig *avskrivningsmodellen* og *omsorgsmodellen*.

Det andre formålet er å gi eldresektoren et våpen for å kjempe for deltakermodellen og mot avskrivnings- og omsorgsmodellene.

De to sistnevnte modellene bunner dels i tradisjoner, dels i fordommer, og ikke minst i særinteresser. Arbeidsgivere, private og offentlige, er interessert i å kunne *avskrive* arbeidskraft på linje med anlegg og utstyr. Konkurrenter på arbeidsmarkedet er interessert i å overta jobbene etter dem som avskrives. Organisasjoner kan se det som et kall å yte omsorg og må ha omsorgstrengende å vise til som begrunnelse for sin eksistens.

Det er imidlertid ingen grunn til å tro at en deltakermodell vil vinne frem av seg selv. Bare gjennom politisk deltaking kan eldresektoren sette seg i respekt og kjempe effektivt mot de to uønskede modellene.

Hva er eldrepolitikk?

Til eldrepolitikken regner vi alt som er av spesiell politisk interesse for alderspensjonistene: Pensjonsalder, folketrygd, pensjonsinntekt, beskatning, boligforhold, nærmiljø, trafikk, telekommunikasjoner, helsestell og sosiale tiltak i eldresektoren, samt medbestemmelsesrett, samvirketiltak m.m.

Emnets omfang

Derfor omfatter eldrepolitikken svært mye. Den omfatter langt mer enn det som står i partiprogrammene i avsnittene om eldrepolitikk. Også

kulturpolitikken, utdanningspolitikken, innvandringspolitikken, likestillingspolitikken og kriminalpolitikken griper over i eldrepolitikken, for bare å nevne noe.

Vårt utvalg

Vi har bare rukket å ta for oss noen få emner innenfor dette svære politiske feltet: Spørsmålet om finansiering av folketrygden, uførhetsbølgen som også belaster eldreomsorgen, eldresektorens voksende politiske styrke i fremtiden, de rådende avskrivnings- og omsorgsmodellene og den alternative deltakermodellen, og den gode, livsbejaende sirkel av god økonomi, bedre helse og lenger liv som velferdsstaten har skapt, og som nå trues.

Undersøkellesmetoden

Vi har gått gjennom hver eneste en av partienes og regjeringenes eldrepolitiske uttalelser i programmene for inneværende og neste periode, og da med ett eneste spørsmål for øye: Er disse uttalelsene så presise og konkrete at de tåler å bli konfrontert med fakta?

Vi skal gi et eksempel på hva vi mener med en presis og konkret uttalelse: "Alder gjør ingen forskjell når det gjelder sjansen for å bli valgt inn på stortinget."

Leseren kan konfrontere denne uttalelsen med fakta om alderen på våre stortingsrepresentanter og alderen på dem som er nominert til høstens valg. Konklusjonen blir at uttalelsen er gal. Alder gjør forskjell.

Det fins andre slags presise og konkrete uttalelser, f. eks. løftet om adgang til å gå av med pensjon ved fylte 66 år, som faktisk er innfridd.

Resultatene

Det fins nesten ingen uttalelser i partiprogrammene som tåler å stilles opp mot fakta slik som vi gjorde det med eksemplene ovenfor. De

fleste eldrepolitiske løftene er tilsynelatende velmente, men mer eller mindre svevende. Bakkekøntakten savnes i partiprogrammene.

I langtidsprogrammene fant vi flere presise og konkrete uttalelser, men da vi undersøkte dem, oppdaget vi bl. a. enorme feilanslag for uføretrygdens vedkommende.

Vi legger her frem resultatene av disse undersøkelsene.

Leseregler

Tegnet (•) betyr at en del av en tekst er utelatt.

F. eks. kan det stå:

(•) Folketrygd må skipast på forsvarleg økonomisk grunnlag. (•)

Her har vi utelatt deler av teksten både foran og etter uttalelsen.

Marger med LINJE øverst inneholder de linjenummerne vi bruker for å finne frem til partienes uttalelser her i boken.

F. eks. betyr (KrF,48) at vi viser til uttalelsen på linje nummer 48 i vårt KrF-kapittel. Der vil leseren finne ovennevnte uttalelse om at folketrygd "må skipast på forsvarleg grunnlag"

Grå vinkler med SIDE nederst inneholder sidehenvisninger til partiprogrammer.

F. eks. står tallet 40 i vinkelen rett utfor linjenummer 48 i KrF-kapitlet. Det betyr at uttalelsen fins på side 40 i KrFs program, som i dette tilfellet er partiets prinsippprogram.

Grå vinkler med PUNKT nederst inneholder henvisningertil punkter i langtidsprogrammene.

F. eks. står tallet 12.2.2 i den grå vinkelen rett utfor tittelen "Forventninger om vekst" i Langtidsprogrammet 1986-1989. Det betyr at det er tittelen på punkt 12.2.2 i dette langtidsprogrammet.

I henvisninger til langtidsprogrammene bruker vi ofte for korthets skyld bokstavene W (for Willoch) og B (for Brundtland).

Avsnitt hvor vi siterer uttalelser fra parti- eller langtidsprogrammene markeres med lysegrå felt uten kantlinjer, slik som denne setningen er markert.

Det tredje alternativet

Det tredje alternativet

Spørsmålet om folketrygdens fremtidige finansiering

Folketrygdens inntekter kommer i hovedsak fra medlemsavgiften og arbeidsgiveravgiften, skjønt noe dekkes gjennom statstilskudd.

Fra dette synspunktet er folketrygdens økonomi avhengig av det tallmessige forholdet mellom de yrkesaktive og pensjonistene. Fra 2007-2040 vil det bli en sterk økning i antall pensjonister.

Hittil har man trodd at denne økningen for det meste ville gjelde alderspensjonister. Men den voldsomme uførhetsbølgen som nå reiser seg, gjør uførheten til en stadig større utgiftspost på pensjonsbudsjettet. Uansett pensjonistgruppens sammensetning er det likevel klart at pensjonsutgiftene vil øke.

I den aktuelle debatt fremstilles dette som et problem som må løses ved at medlems- og arbeidsgiveravgiftene heves eller pensjonene senkes.

Debattantene ser bort fra det tredje alternativet - å *avgiftsbelegge bedriftenes produksjonsutstyr*.

Folketrygden finansieres i dag hovedsakelig av de såkalt *arbeidsintensive bedriftene*, dvs. bedrifter med mange ansatte i forhold til maskinparken. *Kapitalintensive bedrifter*, dvs. bedrifter med stor maskinpark og få ansatte, bidrar mindre til folketrygden. Det tekniske utstyret betaler jo ikke skatt!

Helautomatiske fabrikker med bare data-maskiner og roboter betaler verken medlems- eller arbeidsgiveravgift...

F. eks. har banksektoren investert i datautstyr og dermed kunnet redusere lønnsutgiftene ved å si opp store mengder av bankfolk. Mange av dem blir gående arbeidsløse og belaster trygdebudsjettet. Men hverken dataterminalene eller bankene betaler disse trygdeutgiftene, som først og fremst skyldes at bankene er blitt

mer kapitalintensive.

I praksis støtter politikerne *uten forbehold* teknologisk utvikling av kapitalintensive bedrifter, selv om de *samtidig* støtter full sysselsetting. Men full sysselsetting kan bare oppnås i et næringsliv med tilstrekkelig mange *arbeidsintensive* bedrifter! Utvikling av kapitalintensive bedrifter er kontinuerlig produksjon av arbeidsløshet.

Denne selvmotsigelsen er i varierende grad bygd inn i alle stortingspartienes programmer!

Vi siterer fra disse partienes arbeidsprogrammer for neste stortingsperiode:

SV

Hvordan bekjemper vi arbeidsløsheten? Satsing på teknologi:

Betydelig vekst i forskning, utvikling og formidling av teknologi. De offisielt utpekte satsningsområdene (havbruk, offshoreteknologi, bioteknologi, materialteknologi og informasjonsteknologi) prioriteres noe lavere enn i dag, til fordel for teknologisk utvikling innen nisjer på *alle* fagområder og *alle* bransjer. (Vår fremhevelse.)

Kommentar: *Alle* fagområder og *alle* bransjer; det betyr *ukontrollert utvikling av kapitalintensive bedrifter*.

DNA

Arbeid til alle er Arbeiderpartiets fremste mål.

Vekst for industrien:

Vi må få til en industriledet vekst i de kommende år. Verdiskapingen innen norsk industri må øke vesentlig fram mot år 2000. Det må skje ved at vi skaper gode utviklingsmuligheter for den eksisterende industri, samtidig med at vi utvikler allsidige industrimiljøer med sterke innslag av *moderne høyteknologi*. Lønnsomme og varige *bedrifter* er en viktig

forutsetning for trygg bosetning. (Vår fremhevelse.)

Kommentar: En trygg bosetning får man bare hvis tilstrekkelig mange av disse *bedriftene* er arbeidsintensive. Men *moderne høyteknologi* tyder på at DNA mener kapitalintensive bedrifter:

SP

Det er en menneskerett å ha et arbeide å gå til.

Informasjonssamfunnet

(*) Ny teknologi vil føre til store endringer i organisering av oppgaveløsning og i produksjonsmåter. Tekniske nyvinninger må nyttes for å sikre et lønnsomt og variert næringsliv. (*) Informasjonsteknologien vil ha avgjørende betydning for vår konkurranseevne. Den vil også bidra til *en rasjonell utvikling* innenfor flere næringer og offentlig forvaltning. (*) Senterpartiet vil arbeide for at næringslivet kan omstille seg til ny teknologi og det offentlige må gjennom sine forsknings- og utviklingskontrakter (FoU) skape grunnlag for slik omstilling. (Vår fremhevelse.)

Kommentar: *En rasjonell utvikling* til mer kapitalintensive bedrifter, med informasjonsteknologi som middel, kan brått sette tusener på gaten: Roboter er informasjonsteknologi!

KrF

Hovedmålet (*) må være å sikre full sysselsetting (*)

Rammevilkår for næringsutvikling:

Økt satsing på *teknologit utvikling i små og mellomstore bedrifter*, bl. a. for å styrke næringslivet i distriktene. (Vår fremhevelse.)

Kommentar: *Teknologit utvikling* kan også eliminere arbeidsplasser i *små og mellomstore bedrifter* ved å gjøre dem mer kapitalintensive.

H

Høyre vil (*) skape grunnlag for full sysselsetting.

En økonomisk politikk for vekst:

Høyre vil føre en *bredt anlagt innovasjonspolitikk* for kompetanseoppbygging og *teknologisk fornyelse*. Høyre vil bygge opp et eget "vekstfond" med midler fra salg av statlig næringsvirksomhet. Avkastningen kan benyttes til fremtidsrettede investeringer innenfor utdanning, forskning og utvikling. (Vår fremhevelse.)

Kommentar: Hvordan skal en *bredt anlagt politikk for teknologisk fornyelse* skape grunnlag for full sysselsetting, hvis fornyelsen allerede nå innebærer automatisering og robotisering?

Frp

Fremskrittspartiet ser arbeid som et vesentlig grunnlag for allmenn trivsel.

Forskning og produktutvikling:

(*) For at norsk næringsliv skal kunne *utvikle og endre seg i takt med den internasjonale utviklingen*, må det skapes et forskningsmiljø av høy standard i Norge. I prinsippet mener Fremskrittspartiet at forskning best ivaretas av de som drar mest nytte av den; i første rekke næringslivet. Likevel er det en kjennsgjerning at det å skape et høyverdig forskningstilbud, er en svært kostbar oppgave som vanskelig kan ivaretas av næringslivet eller private alene. Fremskrittspartiet finner det derfor naturlig at det innledes et samarbeid mellom det offentlige og private for å høyne nivået og øke aktiviteten på forskningen i Norge. (*) (Vår fremhevelse.)

Kommentar: *Å utvikle og endre seg i takt med den internasjonale utviklingen*, det kan norsk næringsliv bare få til gjennom automatisering og robotisering, dvs. kontinuerlig eliminering av *arbeid*, som ifølge Frp er et vesentlig

Det tredje alternativet

grunnlag for allmenn trivsel.

Alle partiene, til og med Frp som ellers går inn for å *reducere* offentlige utgifter, vil altså bruke offentlige midler (les: de *yrkesaktives* skattepenger) til å fremme en ukontrollert teknologisk utvikling i retning av et stadig mer *kapitalintensivt* næringsliv, som gjør stadig flere *yrkespassive* og dermed kontinuerlig reduserer trygdeinntektene og øker trygdeutgiftene. Men samtidig priser alle partiene arbeidet og de fleste også full sysselsetting.

Forfatterne later til å ha skrevet disse programmene fortryllet av myten om teknologiens fortreffelighet og i hellig overbevisning om at skattyterne ville bifalle slik bruk av skattemidlene!

Hvis denne utviklingen fortsetter, og *det vil den trolig gjøre*, må ett av tre skje, eventuelt en kombinasjon:

1. Medlems- og arbeidsgiveravgiftene til folketrygden heves.

2. Pensjonen senkes.

3. Bedriftene betaler en kapitalbetingsavgift til folketrygden i tillegg til arbeidsgiveravgiften.

Noe må gjøres, men hver løsning har sine begrensninger. Det er en grense for hvor høye avgifter folk kan greie å betale; det er en grense for hvor lav pensjon folk kan greie seg med uten at det går ut over deres helse; det er en grense for hvor store avgifter bedriftene kan tåle uten at det svekker deres konkurransevne.

Utviklingen kan også snus i retning av et mer arbeidsintensivt næringsliv, hvis den politiske viljen til mer målrettet offentlig kontroll over anvendelsen av teknologien er til stede.

Trolig er en kombinasjonsløsning mest realistisk, at *bedriftene betaler en viss kapitalbetingsavgift til folketrygden* i tillegg til arbeidsgiveravgiften.

Bør ikke også de kapitalintensive bedriftene bidra etter evne til å sikre folketrygden ved at deres produksjonsutstyr avgiftsbelegges?

Fordelen ved et partiprogram er at man slipper å tenke.

Herriot

Eldrebølge?

Partienes uttalelser

I sine eldrepolitiske programerklæringer varsler de fleste partiene at antall eldre vil øke, en befolkningstendens som gjerne kalles "eldrebølgen":

SV

"Det blir stadig flere eldre. (SV,79)

Antallet pleietrengende eldre vil øke kraftig i åra som kommer. (SV,149)

Tallet på eldre som trenger pleie, øker kraftig de nærmeste åra. (SV,346)

Inn i neste århundre vokser antallet alderspensjonister sterkt i forhold til antallet yrkesaktive. (SV,347)

Det blir stadig flere friske og aktive eldre. (SV,412)

Tallet på pleietrengende eldre vil øke sterkt. (SV,419)"

A

"I årene framover vil de eldre utgjøre en større del av befolkningen. (A,43)

Økningen i antall eldre skal følges opp med en sterkere utbygging av sykehjemsplasser og et bedre tilbud til de eldre i nærmiljøene og i hjemmene. (A,91)

Antall eldre vil øke sterkt i årene framover. (A,125)

Forsere utbyggingen av alders- og sykehjemsplasser slik at tilbudet kan møte det økende antall eldre. (A,269)

Antallet pensjonister vil øke sterkt, og det vil bli flere pensjonister med opparbeidede tilleggsrettigheter. (A,291)

Mange byer opplever nå en økende andel eldre og flere sosiale problemer blant ungdom. (A,494)

En større andel eldre skaper økt behov for helse- og omsorgstilbud. (A,522)

Likevel vil vi i åra som kommer få et økende

antall eldre som har behov for bistand, pleie og tilsyn. (A,571)"

Sp

"Tallet på eldre øker. (Sp,210)

Det økende tallet på eldre tilsier også økte omsorgsoppgaver, både i institusjoner og åpen omsorg. (Sp,213)

Alderssammensetningen i folket med økende andel gamle eldre og økende antall aleneboende eldre krever økt offentlig innsats. (Sp,301)"

KrF

Ingen direkte forvarsler om eldresektorens vekst.

H

"Etter hvert vil vi få flere eldre innvandrere og flyktninger i Norge. (H,62)

Økningen i antall eldre samt nye behandlingsmuligheter tilsier at det fortsatt vil være nødvendig å øke innsatsen på mange områder innen helse- og sosialsektoren. (H,73)

Et stigende antall eldre gjør at kontantstønadene, spesielt tilleggspensjonene, vil øke. (H,84)

En av de store utfordringene vårt samfunn vil møte i årene som kommer er å skape en trygg og meningsfylt tilværelse for det raskt økende antall alderspensjonister i landet. (H,121)

Bl.a. er det en sterkt økende andel aleneboende over 80 år. (H,217)

Selv om de fleste eldre klarer seg med liten hjelp, vil økningen i antall eldste eldre kreve en fortsatt utbygging av eldreomsorgen i årene som kommer. (H,386)

Vi vil få et økende antall eldre mennesker. (H,530)

Med et økende antall eldre, større integrasjon av funksjonshemmede og mer effektiv bruk av sykehusene, vil kravet til primærhelsetjenesten øke. (H,535)"

Eldreølge?

Frp

"I takt med økningen av antallet eldre mennesker frem mot 1990, påligger det et ansvar for det offentlige å sørge for tilstrekkelig med alders- og sykehjem, trygdeboliger og hjemmehjelpsordninger." (Frp,130)

Hvor holdbare er partienes uttalelser?

KrF uttaler seg ikke om økningen i antall eldre, Frp nevner den bare i sitt forrige program. De andre partiene angir hverken antall eller tidspunkter for økningen. Heller ikke oppgir de antall pleietrengende eller graden av pleiebehov. Ingen av partiene oppgir kilder.

Ingen partiene gir noen saklige begrunnelser for sine uttalelser om økningen i antall eldre. Alle uttalelsene har form av upresise påstander. Der er vanskelig å vite om partiprogrammene skjeller mellom eldre og uføre.

Ut fra programmene er det ganske umulig å vite hva partiene konkret har lovet å foreta seg når - og hvis - en eldreølge kommer. Hvis man oppfatter et valgløfte som en kontrakt, er konklusjonen helt klar: *Ingen ved sine fulle fem ville undertegne en slik kontrakt!*

Samlet virker uttalelsene forvirrede og bidrar til den utbredte myten om at vi allerede er inne i en veldig eldreølge! Figur 1 viser at en slik "ølge" ikke begynner før år 2005-2010, fire til fem stortingsperioder fra nå av.

Langtidsprogrammene

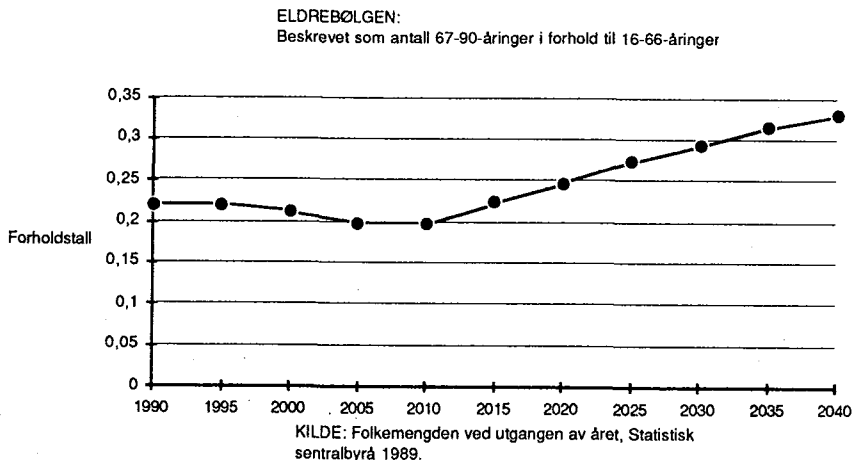
Langtidsprogrammet 1986-1989 og Langtidsprogrammet 1990-1993 uttaler seg på mange punkter om det økende antall eldre. Og løsrevet kan mange av uttalelsene virke like upresise og saklig ubegrunnede som partienes, f. eks: "Det voksende antallet eldre og den raske teknologiske utviklingen innen helsefagene, stiller særlige krav til prioritering, omstilling og omfordeling." (W,7). "I framtiden blir det flere eldre og flere pensjonister." (B,10)

Imidlertid inneholder langtidsprogrammene også presise, saklig begrunnede uttalelser om økningen i antall eldre, samt om de økende pensjonsutgiftene som dette medfører:

Willoch-programmet 1986-1989

"Antallet alderspensjonister øker kraftig i de nærmeste årene.

Figur 1

I 1983 var det 548 000 alderspensjonister, mens det i 1990 vil være 614 000.

Frem til århundreskiftet synkertallet til 608 000.

Noe etter 2010 vil imidlertid antallet personer over 67 år på ny vokse, og er anslått til 702 000 i 2020 og 835 000 i 2040.

At det samlede antallet alderspensjonister øker, samtidig som andelen tilleggspensjonister stiger og tilleggspensjonenes størrelse vil vokse, fører til en *meget sterk vekst i folketrygdens utgifter til alderspensjoner.*

Tabell 16.3.2 (Se tabellvedlegget!) viser folketrygdens utgifter til pensjoner i 1983 og beregnede utgifter frem til 2007.

For andelen uføre i befolkningen er det forutsatt en svak vekst frem til 1990.

Deretter er uførefrekvensene uendret.

Folketrygdens ytelser til pensjoner utgjorde i 1983 over halvparten av folketrygdens totale utgifter.

Pensjonsytelsene er anslått å øke med ca. 13 milliarder kr. fra 1983 til 1990, og med ca. 26 milliarder kr. fra 1990 til 2007.

Tabellen viser bare den veksten som er bundet til lover, regler og politiske utsagn av bindende karakter.

Utgiftsøkningen vil fortsette også utover den tidsrammen tabellen viser, idet antallet alderspensjonister på ny vil stige ut i neste århundre. Dersom inntektsforholdene skal forbedres for minstepensjonister uten tilleggsinntekter, og for uførepensjonister som ikke har hatt muligheter til å tjene opp en rimelig tilleggspensjon, vil folketrygdens utgifter stige utover det som er vist i tabell 16.3.2. (Se tabellvedlegget!) (W,1242-1265)"

Til forskjell fra partiens uttalelser er Willoch-regjeringens program forbilledlig klart på dette punktet. Både veksten i antallet alderspensjonister og utgiftsveksten angis. Kilden oppgis. Regjeringens program oppfyller de nødvendige faglige kravene til presise og sak-

lig begrunnede uttalelser. Dermed får leseren selv sjansen til å kontrollere om dens forvarslar er holdbare.

Var Willoch-programmet holdbart?

I Langtidsprogrammet 1986-1989 forutsatte altså Willoch-regjeringen bare en svak vekst i andelen uføre frem til 1990.

La oss se hva som står i Brundtland-regjeringens langtidsprogram om uførefrekvensene:

Brundtland-programmet 1990-1993

"Uføre- og attføringstrygdene er budsjettert til 20,7 milliarder i 1989.

Både blant kvinner og menn har det vært en klar økning i uførefrekvensene i 1980-årene.

For menn i alderen 16-66 år steg andelen uføre fra 5,9 prosent i 1980 til 6,9 prosent i 1987.

For kvinner har økningen vært sterkere, andelen med uføretrygd steg fra 6,4 prosent i 1980 til 8,3 prosent i 1987.

Arbeidsstyrken vil fortsatt øke fram til 2000 og flere vil opparbeide rettigheter til tilleggssytelser. Med uendrede uførefrekvenser kan begge disse forholdene øke trygdeutgiftene.

Antallet uførepensjonister med tilleggspensjon vil øke med anslagsvis 114 tusen personer, fra 188 tusen personer i 1989, til om lag 302 tusen personer i 2000.

Blant de yrkesaktive blir det en forskyvning mot eldre årsklasser, og kvinner utgjør hovedtyngden av tilveksten.

Av begge grunner er det realistisk å regne med økt uførefrekvens for den samlede befolkningen fra 16-66 år.

I framskrivningen er det, som i trygdemeldingen, skissemessig forutsatt en avdemping av veksten i uføreandelene på rundt 1/4 prosent pr. år til 1994, og deretter konstante uføreandeler innen hver alderskategori fram til 2000. Det gir en vekst i utgiftene til uføre og attføring på 12,9 milliarder kroner, fra 20,7 milliarder i

Eldrebølge?

1989 til 33,6 milliarder i 2000.

Dersom en regner med at uføreandelene øker med 0,2 prosent pr. år etter 1994, innebærer det en merkostnad fram til 2000 på anslagsvis 4,2 milliarder kroner.

Dersom økningen i uføreandelene ikke avdempes, men holder seg på om lag 0,4 prosent pr.

år, kan utgiftene økes ytterligere med anslagsvis 3,8 milliarder kroner. (B, 1025-1052)*

Figur 2 viser utgiftene til alderspensjoner og uførepensjoner i 1989 og 2000 ifølge

Brundtland-regjeringens langtidsprogram.

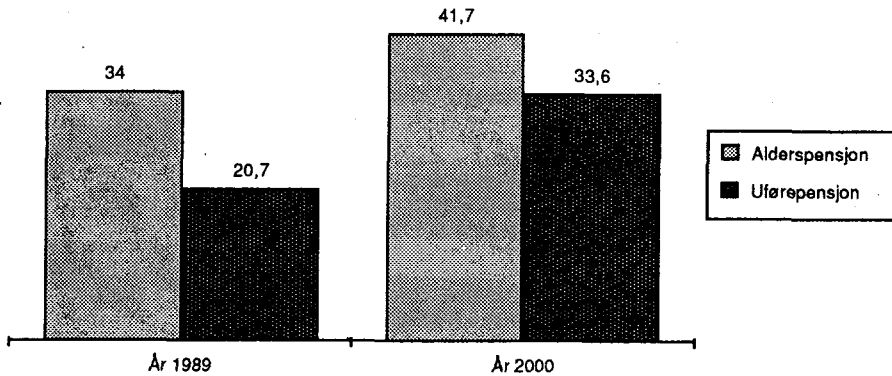
Utgiftene til uføre- og attføringspensjoner ble i Langtidsprogrammet 1986-1989 anslått til å bli ca 8,9 milliarder (23.240 -14.415) fra 1990 til 2007.

I Langtidsprogrammet 1990-1993 anslås samme slags utgifter til 12,9 milliarder fra 1989 til 2000.

Uførefrekvensene, som Willoch-regjeringens langtidsprogram forutsatte uendret etter 1990, øker altså ifølge Brundtland-regjeringens langtidsprogram med anslagsvis 114 tusen personer, fra 188 tusen personer i 1989, til om

Figur 2:

Anslag for utgifter til pensjonsstnader i 1989 og 2000, milliarder kroner.

Kilde: Langtidsprogrammet 1990-1993, VII.3.7
Pensjonsstnader, s. 283-284.

lag 302 tusen personer i 2000.

Feilanslagene på disse punktene i Willoch-regjeringens langtidsprogram er på størrelse med Statoils feilanslag ved utbyggingen av petrokjemianlegget på Mongstad. Flere mong! (En mong er ca. 5-8 milliarder kroner.) Utgiftene til uføre- og attføringspensjoner i år 2000 vil være nesten like høye som utgiftene til

alderspensjoner er i dag!

Uførhetsbølgen

I årene som kommer står vi overfor en skremmende *uførhetsbølge*.

Vi står overfor et omsorgsproblem som ikke skyldes at folk er blitt alderspensjonister. Omsorgsproblemet skyldes at en stor og vok-

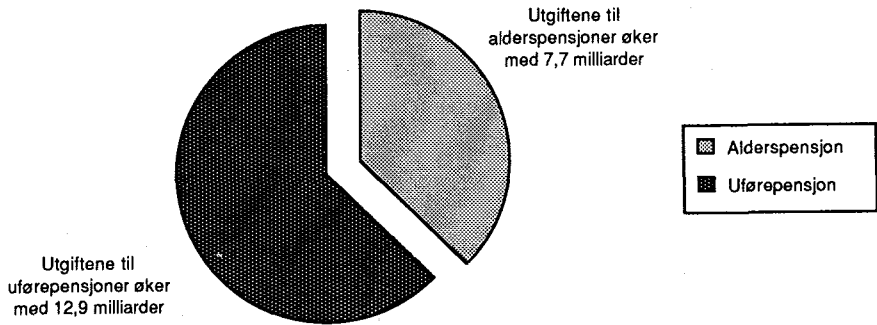
sende del av befolkningen i alderen 16-66 år blir ufør. Når det gjelder kostnader overgår denne *uførhetsbølgen* alt hva man spådde av økte utgifter til alderstrygden i samme periode.

Figur 3:

Figur 3 viser hvor dramatisk uføretrygtingene stiger i absolutte tall.

Av diagrammet fremgår det at veksten i uføretrygtinger, 12,9 milliarder, nesten utgjør to tredeler av den totale vekst. Se den relative vekst i figur 4 på neste side.

Anslått utgiftsvekst for pensjonsstønader 1989-2000, absolutte tall.

Partiene totalt uforberedt

Tallene som viser uførhetsbølgen ble fremlagt i trygdemeldingen i oktober 1988 (St. meld. nr. 12 for 1988-89 Folketrygdens økonomi og pensjonssystem), lenge før partiene vedtok programmene for perioden 1990-1993.

Likevel nevner ikke et eneste av partiene uførhetsbølgen i sine nye programmer. Heller ikke Høyre nevner denne bølgen i sitt alternative langtidsprogram, *Grunnlagsdokument for arbeidet med langtidsprogrammet* (mai 1989).

Partiene virker totalt uforberedt på å møte uførhetsbølgen, men i kraft av trygdemeldingen kan de ikke ha vært uniformert om dens eksistens.

Hvem skal betale prisen?

Partienes løse uttalelser om eldrebølgen, som først kommer om fire-fem stortingsperioder, fungerer som *skremselsperspektiver*. De tjener til å avlede oppmerksomheten fra de mer nærliggende og større *realpolitiske problemene* på dette området, nemlig uførhetsbølgen og arbeidsløsheten.

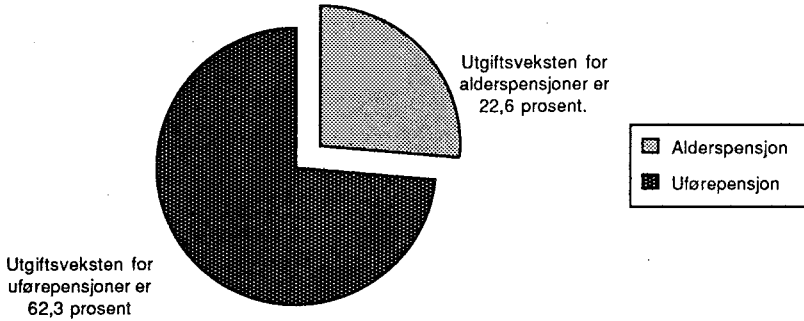
Når eldrebølgen påstås å bli et problem fordi forholdstallet mellom alderspensjonistene og de yrkesaktive vil stige, *forties det at enda flere unge i dag ville ha betydd enda større arbeidsløshet*. Den fortsatte fremveksten av kapitalintensiv industri vil forverre dette problemet.

Eldreølge?

Figur 4:

Anslått utgiftsvekst for pensjonsstnader 1989-2000, % av utgiftene i 1989.

Fra et snevert arbeidsmarkedspolitisk synspunkt ville nok færre unge ha vært en fordel.

Willoch-regjeringens feilanslag i mongstørrelsen når det gjaldt veksten i uføreutgiftene, viser dessuten at regjeringen attpåtil baserte sin eldrepolitikk på sviktende datagrunnlag.

Men vi må også spørre om *Brundtland-regjeringen* kan forsvare de løsningene den går inn for i sitt langtidsprogram.

Ikke under noen omstendighet kan en moderne *velferdsstat* betrakte det som negativt at dødeligheten synker og levealderen stiger.

Fra *velferdsstatens* synspunkt kan ikke problemet være at flere får et lengre og bedre liv! For *velferdsstaten* kan ikke eldreølge være problemet. Den positive utviklingen av levealderen skyldes jo at *velferdsstaten* har bedret de flestes økonomi og dermed deres næringsgrunnlag og helse. Derfor kan heller ikke *velferdsstaten* forsvare en løsning som

svækker de eldres livsgrunnlag, reduserer pensjonene og øker skattene.

Tvert imot må *velferdsstaten* sørge for at enda flere får et lengre og bedre liv!

I programmet for neste periode foreslår likevel *Brundtland-regjeringen* tiltak som vil svække pensjonistenes økonomi:

"Fram til 2000 ventes antallet stønadsmottakere med langtidsytelser fra folketrygden å øke med om lag 125 000 til 1 million personer.

Den vesentlige økningen skyldes veksten i antallet uførepensjonister.

Det ventes bare en mindre økning i antallet alderspensjonister.

Ifølge beregningene i St.meld. nr. 12 for 1988-89 Folketrygdens økonomi og pensjonssystem, kan utgiftene til folketrygden komme til å øke fra 18 prosent av de disponible inntektene i Norge i 1987, til 21 prosent i 2007 og til om lag 25 prosent i 2020.

Samlet kommer skatte- og trygdesystemene til å fordele en stadig større del av nasjonalinntekten til pensjonistene, dersom det ikke gjennomføres endringer i regelverket.

Regjeringen går inn for **en gradvis tilnærming av beskatningen for yrkesaktive og pensjonister.**

Men minstepensjonister uten annen inntekt bør fortsatt slippe skatt, og eneforsørgere og andre med lav inntekt bør fortsatt ha skattefordeler.

Den meste aktuelle begrensningen i tilleggspensjonssystemet er **et noe lavere inntektsgradert tak på tilleggsopptjeningen i framtiden.**

Skattefordelen ved supplerende pensjonsforsikringer forutsettes da begrenset til ordninger hvor pensjonsnivået svarer til Statens pensjonskasse.

For å målrette minstepensjonen bedre til dem med lav inntekt går Regjeringen inn for en **begrenset inntektsprøving av særtillegget og forsørgertilleggene** i folketrygden. (B,57-78)*

En slik politikk innebærer at **eldresektoren** nå skal være med på å betale prisen for den uførhet som i de senere år er påført så mange

i **yrkesaktiv** alder.

Den veldige økningen av uførheten blant yrkesaktive skyldes først og fremst:

- Arbeidsmiljøet, trafikkmiljøet og det industriforurensede livsmiljøet.
- Den offisielt støttede utviklingen av høyteknologi som fremmer veksten av kapitalintensive bedrifter, på bekostning av de arbeidsintensive bedrifter, som skaffer arbeidsplasser.
- Offentlige og private arbeidsgivere som misbruker uføretrygden.

Det er et feilgrep at myndighetene ikke sender regningen for uførepensjonene dit den hører hjemme, til hovedaktørene bak denne utviklingen.

Som det nå er, veltes de økende utgiftene for sykdommene og uførheten først over på helse- og sosialsektoren, og i neste omgang belastes så eldreomsorgen med stadig flere uføre.

Som vi vil vise i neste punkt, kan man imidlertid ikke for all fremtid regne med å få med seg **velgerflertallet** på en linje som betyr forverring for helse-, sosial- og eldresektoren.

Eldresektorens andel av de stemmeberettigede vil øke med eldrebølgen og kan etter hvert komme til å prege de velferdspolitiske beslutninger sterkere.

Eldreølge?

Jeg gjør opprør, altså er vi til.

Camus

Eldremakt

Synkende dødelighet

Eldrebølgen er et villedende uttrykk, fordi det kan lede til en sammenblanding av to forskjellige forhold. For det ene øker stadig gjennomsnittslevealderen, men for det andre vil det i årene 2007-2040 bli stadig flere i aldersgruppen 67+ i forhold til aldersgruppen 16-66. Det siste forholdet kalles *eldrebølgen*. Økningen i levealder ikke en bølgebevegelse, men en tendens som trolig vil fortsette.

Om den stigende levealderen uttaler langtidsprogrammet 1990-1993:

"Dødeligheten har gått sterkt ned. Fra 1900 til 1950 økte den forventede levealderen for menn fra 55 år til 71 år. Dødeligheten har senere sunket ytterligere, men etter 1950 er det særlig kvinnene som har fått redusert dødelighet. For menn har det vært nedgang av betydning i spedbarn- og barnedødeligheten. For begge kjønn har det vært nedgang i døde-

ligheten etter 65 år.

Den forventede levealderen ved fødselen er nå 72,8 år for menn og 79,5 år for kvinner." (B,682-689)

For en mann på 70 år er den forventede levealderen i dag enda lenger, over 11 år, og over 14 for en kvinne. Det er nok riktig at andelen av alderspensjonister vil øke i forhold til yrkesaktive frem til 2040, for så å minke igjen. Men sammenlignet med denne bølgebevegelsen er den økende levealderen *selve havet som stiger*.

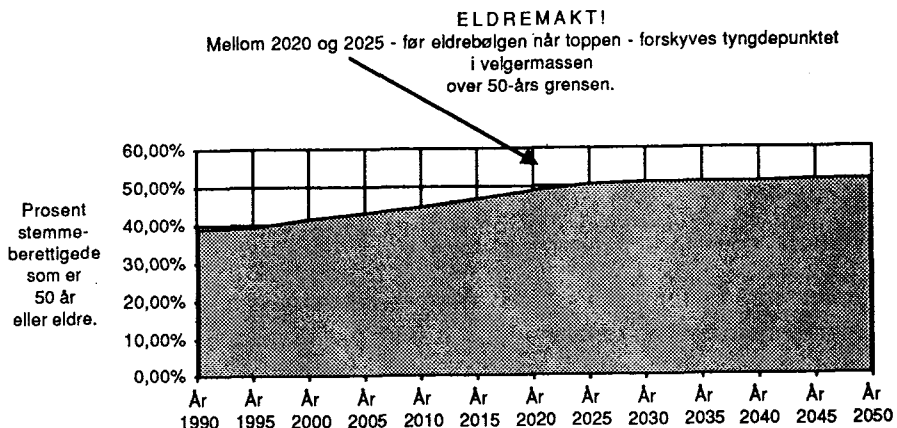
Det kritiske stortingsvalget i 2025

Figur 5 illustrerer en politisk viktig side ved den økende levealder.

I dag utgjør antall stemmeberettigede under 50 år over 60 prosent av velgermassen. Prosenten av stemmeberettigede som er 50 år eller mer, stiger jevnt.

Mellom 2020 og 2025 - før *eldrebølgen* når toppen - krysser velgermassens alders-tyngdepunkt 50-års grensen og stabiliseres på oversiden frem til 2050.

Figur 5:

Kilde: Folkemengden ved utgangen av året, Statistisk sentralbyrå 1989.

Eldremakt

Stortingsvalget i 2025 markerer et vendepunkt. Etter 2025 er aldersgruppene under 50 år i konstant mindretall blant de stemmeberettigede.

Dette viser at den aldrende befolkningen - alderspensjonistene sammen med dem som nærmer seg pensjonsalderen - etter hvert overtar den makten som ligger i å være i flertall ved de politiske valg.

En velferdspolitisk langtidstendens

I en viss forstand skylder eldresektoren velferdsstaten sin eksistens. Folk flest hadde små sjanser for å overleve det runde tallet 50 i 1900. Man var den gang stort sett ikke bare maktesløs, men dessuten allerede død. Etter 2025 må man derimot være *over* 50 år for å høre til den aldersgruppen som da har flertall ved valgene.

Den økende gjennomsnittslevealderen skyldes ikke bare vitenskapelige og tekniske fremskritt, men også bedre økonomi. Bedre økonomi er en nødvendig betingelse for bedre helse. Velferdsstaten har gitt folk flest en bedre økonomi enn flertallet har i de statene som er mer markedsstyrt.

Derfor vil velferdsstaten trolig få flere tilhengere etter hvert som eldrebølgen når toppen. I dag gir opinionsmålingene markeds-partiene flertall, velferdspartiene mindretall, men eldrebølgen vil forandre det politiske panoramaet. Velferdspartiernes aksjer vil trolig stige i kurs.

Sviktende demokrati i eldresektoren

Det fins lover og regler, og en praksis, som gjør *demokrati* til noe mer enn et politisk honnørord.

Det gjelder *politisk demokrati*, dvs. den alminnelige stemmeretten og de statlige og kommunale representasjonsordningene.

Det gjelder *økonomisk demokrati*, dvs. ansattes bedriftsdemokratiske rettigheter.

Det gjelder *deltakerdemokrati*, f. eks. skoleelevers og studenters rett til medbestemmelse og medvirkning m.m.

I den senere tid har man lansert *brukerdemokratiet*, som gjelder kundenes og brukernes innflytelse på varer og tjenester.

Til tross for at partiene har forskjellige meninger om hva slags demokrati som bør fremmes, er de likevel enige om å fremme *en eller annen* form for demokrati.

Derfor er det slående at samtlige partier later til å overse at *enhver* form for demokrati undergraves og sviktes i eldresektoren.

Politisk demokrati

De såkalte eldrerådene har ingen virkelig politisk makt i kommunene. De oppnevnes av kommunestyrene, har bare rådgivende status og får stort sett ikke oversendt saker av betydning.

Økonomisk demokrati

Eldresektoren har *opparbeidet* sine trygderettigheter! Likevel settes det i dag prinsipielle spørsmålsteget ved alderspensjonistenes økonomi. Den trues av beslutninger som tas i offentlige organer dominert av en yngre generasjon. Og forhandlingsmessig står alderspensjonistene svakt.

Deltakerdemokrati

Eldre har ingen reell medbestemmelsesrett på alders- og sykehjem, og heller ikke i noen av eldresektorens øvrige institusjoner.

Brukerdemokrati

Eldresektorens avmakt på dette området illustreres av sultestreiken som to eldre, uføre ektefeller i Haugesund måtte ty til i mars/april i år i protest mot at kommunen satte opp egenandelen for hjemmehjelp opp til flere hundre kroner timen.

Partienes løfter

I sine programmer gir de politiske partiene en rekke løfter mht. politisk og økonomisk demokrati for de eldre - frihet, selvbestemmelse, generell deltaking i samfunnet m.v. Vi gjengir her disse løftene (med henvisning til hvor de står bak i boken) og kommenterer dem:

SV

"Eldre trekkes mer med i planlegging og utforming av nærmiljøet. (SV,98)

De eldre må trekkes aktivt med i planlegging og utforming av nærmiljøet. (SV,416)"

A

"Vi skal selv bestemme hvordan vi vil ha vår alderdom. (A,23)

De eldre må ha rett og mulighet til å delta i samfunnslivet når de ønsker det. (A,37)

Også på institusjon skal vi ha rett til personlig utfoldelse og medbestemmelse. (A,38)

De eldre erfaringer og kunnskaper skal nyttiggjøres ved å trekke dem mer med i samfunnslivet. (A,103)

I egenskap av brukere må barn på daghjem og deres foreldre, elever og lærere i skolen, eldre på eldreinstitusjoner osv. få større innflytelse. (A,118)

Arbeiderpartiet ønsker ikke at de som går ut av arbeidslivet og blir pensjonister, også går ut av aktivt arbeid og tillitsverv i politikken og organisasjonene. (A,149)

Den store gruppe av eldre i befolkningen må ikke utelukkes fra deltagelse i kommunestyre, fylkesting og storting. (A,151)

På dette området kan de eldre egne organisasjoner gjøre en innsats for større deltakelse fra de eldre. (A,153)

Opprette elderåd i kommunene som et samarbeidsorgan mellom kommunen og de eldre organisasjoner for utforming av eldrepolitikken. (A,159)

Vi vil sikre de eldre rett til, og praktisk mulighet til, utfoldelse og deltakelse i samfunnslivet på egne premisser. (A,467)

Men de eldre må innenfor institusjon få større mulighet til deltaking, egenaktivitet og et verdig liv på egne vilkår. (A,587)

At de eldre i samfunnet får større mulighet for å påvirke utviklingen i alle saker som berører eldre livssituasjon. (A,590)

Dette bør f. eks. skje ved at offentlige organer i større grad benytter elderåd og pensjonistforeninger som høringsinstans. (A,592)"

Sp

"De eldre må i større grad stimuleres til å delta aktivt i samfunnslivet etter pensjonsalderen. (Sp,89)

Eldre må få delta i utformingen av nærmiljøet. (Sp,95)

Tallet på eldre øker. (Sp,210)

Dette gjør det viktig å føre en politikk som bedre utnytter de eldre krefter og ressurser i arbeids- og samfunnslivet. (Sp,211)

Det økende tallet på eldre tilsier også økte omsorgsoppgaver, både i institusjoner og åpen omsorg. (Sp,213)

Eldre må få ta del i arbeid både i nærmiljø og samfunnsliv. (Sp,220)

I framtida vil det både være ønskelig og viktig at eldre er engasjert og aktive i arbeid både i nærmiljø og samfunnsliv. (Sp,275)"

KrF

"De eldre må gis muligheter til å delta aktivt i samfunnslivet. (KrF,28)

En målsetting for eldrepolitikken er å gi de eldre mulighet til å leve et verdig og selvstendig liv og mulighet til å delta aktivt i samfunnet. (KrF,93)"

Eldremakt

H

"Eldre må gis mulighet til aktiv deltagelse og arbeid, også etter inntrådd pensjonsalder. (H,143)

Samfunnet trenger deres erfaring og kunnskap. (H,145)

Høyre vil derfor styrke Eldres deltagelse og medbestemmelse i samfunnslivet. (H,146)

- Konkrete tiltak bør iverksettes for at eldre skal kunne ta aktivt del i samfunnslivet, bl.a. ved å oppheve aldersgrensene for å delta i styrer, utvalg og råd. (H,189)

- Samfunnet må legge forholdene til rette for at vi kan mobilisere Eldres ressurser, dvs. dra nytte av deres kunnskaper og ønske om å gjøre en innsats, og som et ledd i dette utvikle en nærmere kontakt mellom unge og eldre. (H,191)

- Høyre vil arbeide for at eldre gis større medinnflytelse i saker som angår deres egen situasjon. (H,195)

Eldre må delta i den kommunale planlegging av tiltak i eldreomsorgen. (H,197)

Høyre vil arbeide for at eldre gis mulighet til aktiv samfunnsdeltagelse og arbeid, også etter oppnådd pensjonsalder. (H,377)

Eldre er en ressurs ut fra individuelle kunnskaper og erfaringer og må ha muligheter til å delta med selvfølgelige rettigheter og plikter. (H,379)

Alder diskvalifiserer ikke for innsats og medinnflytelse. (H,381)

- Høyre vil stimulere til aktiv deltagelse og medinnflytelse i saker som gjelder de Eldres situasjon. (H,425)

En god eldrepolitikk er mer enn et godt omsorgsapparat. (H,427)

Bolig-, trafikk-, samferdsels-, kultur- og fritidspolitikken må ta hensyn til det sterkt økende antall eldre og deres behov for en aktiv alderdom. (H,428)

Eldre må derfor delta aktivt i utformingen av eldrepolitikken og i planleggingen av ulike

kommunale tiltak innen eldreomsorgen. (H,430)"

Frp

"De Eldres rett til privatliv og personlig livsutfoldelse må sikres også på offentlige institusjoner.

Fremskrittspartiet vil motarbeide formynderholdninger overfor eldre mennesker, som fratrukker dem friheten til f. eks. å røke, nyte alkohol, spille kort, ha samvær med hvem de vil og når de vil osv. (Frp,229)

Willloch-regjeringens program

"Eldre og unge deltar i for liten grad i samfunnsutformingen. (W,54)

Såvel eldrepolitikken som ungdomspolitikken må ha til mål å stimulere til medansvar og egenaktivitet. (W,56)

Den materielle tryggheten som er sikret eldre, er et godt grunnlag for å skape et meningsfylt liv.

Eldre mennesker har imidlertid også behov for å bruke sine krefter, for aktivitet og utfoldelse. På enkelte områder synes Eldres muligheter for aktivitet og deltaking å være mindre enn for andre aldersgrupper.

Dette gjelder spesielt i arbeidslivet, men også i politikk og organisasjonsliv.

Alderdommen er en verdifull del av livet, med muligheter for fortsatt utvikling og vekst.

Eldre ivaretar viktige funksjoner i samfunnet, og deres bidrag til fellesskapet må bli mer etterspurt.

Eldre spiller viktige roller i utformingen av samfunnet både lokalt og på det nasjonale plan, i familiesammenheng, som kulturformidlere og i medvirkning i hjelpetiltak for andre.

Forholdene må legges bedre til rette for en *aktiv alderdom*.

Eldrepolitikk er i stor grad blitt forbundet med

eldreomsorg.

Det er imidlertid behov for en mer helhetlig eldrepolitikk som ikke er begrenset til tiltak innen helse- og sosialsektoren. (W,690-707)

Eldres deltaking i forskjellige samfunnsaktiviteter synker sterkt ved oppnådd pensjonssalder.

Dette skyldes i hovedsak samfunnets og eldres egne holdninger til eldre generelt politisk deltaking blant eldre er lavere enn for andre aldersgrupper.

I perioden 1975-1979 var bare 1 pst. av samtlige kommunestyrerepresentanter 67 år eller mer. Det er ønskelig at flere eldre kommer med i folkevalgte organer og offentlige styrever, råd og utvalg.

En kartlegging av aldersgrensereglene har vist at lovverket bare i begrenset omfang har *aldersgrensereglers* som kan virke som formelle hindringer for eldres representasjon i offentlige organer.

Selv om omfanget er begrenset, vil de reglene som hindrer eldre i å delta, bli søkt endret.

Dette arbeidet er påbegynt ved at aldersgrensebestemmelsene for deltaking i statlige utvalg, styrever og råd nylig er opphevet.

For å oppnå større aktivitet blant eldre, må *holdningene og forventningene* som rettes mot eldre, endres.

Disse holdningene bygger på forestillinger om at eldre i hovedsak er skrøpelige og hjelpetrengende.

De fleste er imidlertid verken skrøpelige eller hjelpetrengende.

Det er en viktig oppgave å informere om eldres forhold, slik at det bildet eldre selv og andre aldersgrupper har av eldre blir mer realistisk. (W,763-784)

Det er etablert *eldreråd* i 120 kommuner. (Pr. januar 1989 over 200, red.)

Eldrerådene skal ivareta eldres interesser i aktuelle saker. De består vanligvis av representanter for eldre og for kommunale myndigheter.

Eldreråd synes å være en god ordning for kontakt og samarbeid mellom eldres organisasjoner og kommunale organer.

Sosialdepartementet har utarbeidet en rapport om eldres innflytelse lokalt som er sendt alle landets kommuner.

Denne utredningen vil kunne stimulere til debatt om hvorledes eldres innflytelse kan økes, og gi ideer til

hvordan et eldreråd eventuelt kan organiseres i den enkelte kommune.

Eldrerådene er et eksempel på *særskilt organisering* av en gruppe for å fremme gruppens innflytelse og deltaking.

Slik organisering kan føre til interessekonstellasjoner etter alder, noe som på sikt ikke er ønskelig.

På kort sikt har det for andre grupper vist seg å være nyttig å fremme gruppetilhørighet som grunnlag for mobilisering til aktivitet.

Andre eksempler på slik særskilt organisering er pensjonistforeningene og egne grupper for eldre i de politiske partiene.

I dag synes det å være hensiktsmessig med særskilt organisering for å styrke eldres innflytelse.

Målet er imidlertid å komme frem til deltakingsformer som kan styrke solidariteten og ansvaret for alle grupper uansett alder. (W,785-806)"

Brundtland-regjeringens program

"Regjeringen vil legge forholdene til rette for at de eldre skal kunne delta aktivt i samfunnet og få utfolde seg på sine egne premisser. (B,25)"

Våre kommentarer

En uholdbar situasjon

Eldresektoren har mange velgere og får i neste århundre økende betydning ved valgene. Fra 2025 kan den komme til å dominere dem.

Eldremakt

Den nye eldregenerasjonen av alderspensjonister har gjennomsnittlig bedre helse og økonomi enn noen tidligere eldregenerasjon. Mange har bedriftsdemokratisk erfaring fra begge sider av forhandlingsbordet. Stadig flere har EDB-kompetanse når de krysser aldersgrensen. Ingen tidligere eldregenerasjon har alt i alt hatt såpass store økonomiske ressurser, vært så velinformert og kunnet se frem til et så langt liv som denne. Sammen med tilstrekkelig fritid utgjør dette store *politiske* ressurser.

Disse realitetene gjør det så iøynefallende at demokratibetingelsene svikter i eldresektoren. I lys av eldresektorens fremtidige stemmestyrke virker partienes uklare løfter om demokrati ganske malplasserte.

Eldresektoren *krever* å få delta i det demokratiske liv på lik linje med alle andre!

Særlig tydelig er forfallet fra Willoch-regjeringens langtidsprogram til Brundtland-regjeringens langtidsprogram, jf. sitatet ovenfor. Den innsikt i *de eldres problemer med å delta i samfunnslivet* som Willoch-programmet vidnet om, er forsvunnet i Brundtlands program.

Hva mener Brundtland-regjeringen med at den vil *"legge forholdene til rette for at de eldre skal kunne delta aktivt i samfunnet og få utfolde seg på sine egne premisser"*?

Fra eldresektorens synspunkt er situasjonen uholdbar og ikke minst *ubalansert*. Det er ikke noe rimelig samsvar mellom eldresektorens økende betydning som marked, dens økende stemmetall ved valgene, dens økende årlige milliardbidrag til statens skatteinntekter, dens *opprinnelige bidrag til oppbygningen av folketrygden* og de betingelser den bys av det politiske etablissementet i dag.

Situasjonen blir ikke mindre provoserende av at politikerne misbruker uttrykket *eldrebølgen* til å male Fanden på veggen, *blant annet for å*

forsvare at redusert alderstrygd og sterkere beskatning av alderspensjonister nå skal brukes som en av salderingspostene for å oppveie de økende utgiftene til uføretrygden! Vi må igjen minne om hvor årsakene og derfor også det økonomiske ansvaret for uførhetsbølgen ligger!

Eldresektoren i bevegelse

Kombinasjonen av store ressurser, sviktende betingelser for demokratisk deltagelse og i tillegg en provoserende, økonomisk truende eldrepolitikk, *skaper uro og bevegelse* i eldresektoren.

Uroen forsterkes av det lojalitetsproblem som eldre partimedlemmer opplever. De oppdager at splittelsen mellom eldre og yngre *skjærer tvers igjennom partiet og at den yngre generasjon har bukten og begge endene.*

Uroen på Høyres landsmøte

"Avslutningen på høyrelandsrådsmøtets helsedebatt, artet seg som det rene eldreoppgjør. Flere eldre besteg talerstolen og etterlyste en bedre eldrepolitikk. Man ville ha seg frabedt at alle eldre blir plassert i en omsorgssituasjon. - Visst trengs et godt utbygget sykehjems- og hjemmehjelptilbud, vi eldre vil være med å bestemme selv, ble det sagt.

Fredrik Oxaal, fra Høyrepensjonistenes Landsforbund, hadde dette å si:

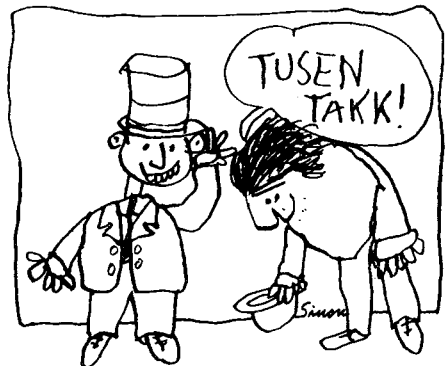
- Eldre blir plassert i omsorgsrollen. Tenk på at også dere yngre skal bli eldre. Idag kan dere utmeisle morgendagens eldrepolitikk. La det være klart at vi eldre vil være med på å bestemme over vår livssituasjon. God eldrepolitikk må da være mer enn omsorgspolitikk?

Oxaal understreket at Høyre gjennom politiske vedtak og praktisk politikk må vise hva som så ofte sies av politikerne, nemlig at eldre er en ressurs. " (Aftenspostens morgenummer, den 15. april 1989).

Den økonomiske kuren som politikerne foreskriver eldresektoren, vil særlig ramme alderspensjonistene i de laveste inntektsgruppene. Selv om skatteprogresjonen tar mer av toppensjonene, svir hvert skatteøre sterkere jo lavere pensjonen er.

Under slike betingelser kan uroen og bevegelsen i eldresektoren komme til å vokse seg enda sterkere etter hvert.

Beskjedne hunder går glipp av mye kjøtt.
Engelsk ordspråk

De tre modellene

De tre modellene

Avskrivnings- og omsorgsmodellen

De to rådende modellene i eldrepolitikken er avskrivnings- og omsorgsmodellen. Begge fører til onde sirkler.

Avskrivningsmodellen vurderer eldre som avskrevet arbeidskraft. Følgen er at eldre avskjæres fra å arbeide. Dermed reduseres og forfaller de, noe som bekrefter at det var riktig å avskrive dem. De er ført inn i en ond sirkel.

Omsorgsmodellen stempler eldre som omsorgstrengende. Følgen er at eldre blir gjenstander for omsorg. Dermed reduseres og forfaller de, noe som bekrefter at det var riktig å stemple dem som omsorgstrengende. De er ført inn i en ond sirkel.

Både avskrivnings- og omsorgsmodellen innebærer et ensidig forhold fra samfunnet for øvrig overfor de eldre. De eldre betraktes som satt utenfor det alminnelige samfunnslivet og fritatt fra alminnelige plikter, men også fritatt fra alminnelige rettigheter. Når mennesker fritas delvis eller helt fra sine rettigheter og plikter overfor andre, står de i samme grad utenfor samfunnet.

Deltakermodellen

Deltakelse er gjensidighet. Å delta i samfunnslivet er å stå i gjensidige forhold til andre, å ha gjensidige rettigheter og plikter. Den alternative modellen, som vi går inn for, er deltakermodellen. Deltakermodellen er en modell av kontakt, gjensidig engasjement og forpliktelse mellom mennesker.

Mennesket er født med evner og anlegg for å delta på alle områder i samfunnslivet, og vi vet at et menneskebarn rent psykologisk trenger å delta fra første stund.

Selv om mye forskning gjenstår på dette området, har vi all grunn til å tro at vi er født som samfunnsdeltakere og må fortsette å være det for ikke å gå til grunne.

Måten å delta på og i hvilken grad man deltar, avhenger imidlertid av så mye, - av ens muligheter, erfaringer og interesser og ikke minst av hva man bestemmer seg for.

Graden av deltaking i forskjellige slags situasjoner kan variere fra et maksimalt til et minimalt nivå. Men selv minimal deltaking er noe grunnleggende forskjellig fra det som kalles *fremmedgjøring*. Den som deltar, bidrar til fellesskapet med sine ressurser, men fremmedgjøringen rammer selve evnen til å bidra konstruktivt.

Vi vet at fremmedgjøring og dermed tilbaketrekning fra samfunnslivet er noe av det som virker mest nedbrytende og oppløsende på et menneske. I moderne samfunn setter fremmedgjøringen tragiske spor på alle alders-trinn. Avskrivnings- og omsorgsmodellene forsterker fremmedgjøringen i eldresektoren som helhet og da særlig på alders- og sykehjemmene.

Blant de beste eksemplene på engasjerte samfunnsdeltakere har vi folk som er sentrale i det politiske liv, og selv om mange har mye negativt å si om politikk og "det blåser på toppene", er det tydeligvis mange som liker seg på disse toppene.

Den store filosofen Aristoteles mente at mennesket fremfor alt er et politisk vesen. Alt vi vet om mennesket tyder på at det til syvende og sist trivs best når det kan delta i samfunnsliv og politikk på en meningsfull måte.

Derfor Prosjekt Eldredemokrati.

I marginen...

Redaksjonskomitéens merknader

Måtte de partier som føler seg truffet, ta dem ad notam

√ "Det er ønskelig at flere eldre kommer med i folkevalgte organer og offentlige styrever, råd og utvalg".

Akk, det ser ikke ut til at slike fromme ønsker er lette å oppfylle. Først har man de yngres forestilling om at de eldre er gamle og skrøpelige. Dernest de Eldres forestilling om at de yngre er dynamiske, har større kapasitet, kanskje bedre og mer tidsrettet utdanning. *Men hva med erfaringen? Teller ikke den?*

√ Eldre som "ressurs" er en kjær gjenganger i partiprogrammene. Men stort sett skal disse ressursene utnyttes i familieforhold og i omsorg.

√ "Fortsatt læring" er av betydning for de Eldres utfoldelse, sies det. Men hva blir vi tilbudt? Hobbyvirksomhet forsinker kanskje aldri prosessen, men den kvalifiserer ikke for reell samfunnsinnsats. Og nå har vi *tid!*

√ Det sies mye pent om alderspensjonistene. Bl. a. bygde vi opp vårt velferdssamfunn. Av forholdsvis ny dato er dette med at de eldre er en ressurs.

Imidlertid: En ressurs er bare en ressurs om den kommer til nytte, og samfunnet nøler med å slippe pensjonistene inn i fellesskapet.

√ Aldersgrensebestemmelser i statlige utvalg, styrever og råd er opphevet. Vel og bra. Virkningen av opphevelsene venter vi imidlertid på. Holdningene må endres, sies det.

Det er praksis som må endres! Endringene mht. kjønnsfordelingen kom først etter bastante krav. Holdningsendringen kom etterpå. Hva med kvotering?

√ Eldreråd har resultert i at de eldre settes i bås for seg selv. Forskjellen mellom eldre og yngre understrekes ytterligere.

Integrering er løsningen. Og reell medbestemmelsesrett, ikke bare såkalt rådgivning de sjeldne gangene man blir spurt.

√ Ingen av partiene synes å ta utgangspunkt i hvordan forholdene er. Bare i hvordan de burde være.

Hvordan kan man da drøfte reformer på et reelt grunnlag?

√ Alle partier understreker pensjonistenes rettigheter, men *ikke* den rettighet som knytter seg til deltagelse i samfunnsstyringen.

√ Har også alderspensjonistene plikter? I så fall er de ikke nevnt i noe partiprogram.

√ Samtlige partier hevder at de eldre er en viktig ressurs, men det er bare i nærmiljøet at de skal være med i planlegging og utforming.

√ Det dominerende i partiprogrammene er synet på eldre som en ensartet gruppe.

√ Det er en tydelig tendens til å sette likhetstegn mellom eldre/pensjonister og pleietrengende.

√ Man må bort fra den oppfatningen at samtlige eldre er pleietrengende. Vi er ingen homogen gruppe.

OBS! OBS! Det er bare ca. 10% av dem som var i arbeid frem til 67/70 år, som er pleietrengende.

√ *Omsorg* er et slags nøkkelord i partienes programmer. Og det i den grad at de aller fleste yngre vil forbinde begrepet "eldre" med sykdom og hjernebløt.

I margen...

√ De fleste yngre - og en del eldre - synes å mene at en vegeaterende tilværelse må være tilfredsstillende for *alle* eldre, - friske som syke.

√ De som best kan ivareta de eldres tarv, er kompetente eldre.

√ Alle partier vil "det gode" for alle eldre. Velferd, omsorg og "meningsfylt alderdom". Det er en slags ønskeliste. Spytt i den ene neven... Når og hvordan blir ønskene realisert?

√ Når det gjelder "å oppheve aldersgrensen for å delta i styrer, utvalg og råd", er det et slag i luften uten kvoteringsordninger. Kfr. tilsetting av kvinner.

√ I et program antydes felleleshusholdninger for eldre. Skal vi kollektiviseres?

√ Når det gjelddet "styring av produksjonslivet", nevnes ikke engang de eldre som *ressurs*. Skal vi reserveres for omsorgstjenester?

√ Unge mennesker som i dag er entusiastiske og pågående når det gjelder krav til miljø og økologi, vil oppdage at de har vært offer for et pyramidespill hva deres egne pensjoner angår.

√ Grunntanken i de politiske partiene synes å være at de eldre skal *styres* - av de utvalgte, ut fra *deres* antatte større evner og viten. Hva med *vår* erfaring?

√ Eldre folk er øyensynlig lite ønsket i vårt demokrati, - i offentlige verv og i andre sammenhenger der det er tale om innflytelse.

√ Vi er en ressurs, sies det titt og ofte. Ja, aksepter at vi er en ressurs, da! Gi oss mulighetene!

√ Eldrepolitikk er mer enn omsorg.

√ Man har lagt opp enslags "synes-synd-på"-aspekt.

√ Sosial trygghet og likeverdige helsetilbud for alle er gode mål. Men hvilken gruppe får sitt behov dekket først og best når de yngre yrkesaktive føler *sin* økonomi truet?

√ Det er selvsagt viktig at grupper av pleietrengende eldre blir hjulpet, og her mangler mye. I tidligere tider var problemet mindre, familien hadde omsorg for sine eldre (Om det ble et meningsfylt liv for de gamle, er et annet spørsmål).

Vi må imidlertid bort fra den oppfatningen at samtlige eldre/pensjonister er pleietrengende.

√ Dette og hint skal gjøres "om mulig"!

√ Ønskene om "trygghet for eldre" er velmente og gode. Det kunne imidlertid være greitt å få vite mer konkret om hvordan den offentlige finansiering er tenkt sikret.

√ "Målet må være å gi dem ((de eldre)) et fullverdig og selvstendig liv." "Det er viktig å sikre de eldre en trygg og verdig alderdom." Ikke snakk over hue på oss!

√ "Bolig for alle - en sosial boligpolitikk." Uangripelig forslag i og for seg, men i dag er det kanskje ikke boliger som mangler, men finansieringsordninger som gjør det mulig å kjøpe boliger. Igjen gode ønsker!

√ Gode ord om at vi selv skal bestemme over vår alderdom, får vi. En drøm! I virkelighetens verden er vi avhengige av myndigheter, levevilkår, bomiljø osv. osv. Ingen av oss lever i et vakuum, der alt avhenger av vår

De gamle er eldst!

gode vilje.

√ Selvfølgelig skal vi ha servicetilbud, som f. eks. på eldresentrer, der aktive pensjonister kan få tilfredsstilt sin virketrang. Og der de kan komme som trenger hjelp og kontakt.

Men eldre er ikke i sin helhet en gruppe som trenger *servicetilbud*.

√ Helse er viktig, men en politikk som skal sikre de eldres helse må begynne lenge før pensjonsalderen. *Det* er en oppgave som samfunnet og den enkelte må ofre mer omtanke enn tilfellet er i dag.

√ Eldre som ressurs er et vakkert slagord. Vi er ressurspersoner! Vi har imidlertid ikke tid til å vente på at byråkratiet eventuelt skal planlegge utnyttelsen av disse ressursene.

Gjør noe nå!

√ *Vi får gjøre det selv!*

√ Det snakkes om bedre service i nærmiljøet, bl. a. med ombringing av varer fra kjøpesentrene og til de eldre. Imidlertid gjelder dette med varer ikke bare de eldre og dem som

er lite mobile, det gjelder hele befolkningen.

Det er en ugunstig utvikling at det legges store kjøpesentre i og utenfor byene, basert på at privatbilene skal erstatte handlekurvene. Det resulterer bl. a. i økt bilbruk og økt forurensning.

√ Vi vil ikke behovsprøves - igjen!

√ Det går anstendigvis ikke an å frata eldre som *ikke* hadde god økonomi i yngre år, de midlene som de skal leve av i de gjenværende årene.

√ "Syke og gamle skal få nødvendig behandling og pensjon", men man vil stanse utviklingen i retning av at offentlig personell overtar familiens "naturlige" funksjon, f. eks. når det gjelder pleie av eldre og syke. Er slik pleie en *naturlig* funksjon i det samfunns mønstret man har i dag? Hva er for øvrig "nødvendig pensjon"?

√ Undersøkelser sier at flertallet av eldre ikke ønsker å bli pleid av sine pårørende - eller vansjettet av dem. Vi har også eksempler på *det*.

Selv om det er snø på taket, kan det godt være varme i kaminen. Ukjent

Om de eldrepolitiske regnskapene

Om de eldrepolitiske regnskapene

Målstyring, resultatkontroll og rapporteringsplikt

I all offentlig virksomhet i Norge er prinsippet om såkalt *målstyring* innført i stedet for de tradisjonelle prinsippene om *regelstyring* og *budsjettstyring*.

Målstyring innebærer delegering av ansvar, men også plikt til å stille opp mål og programmer, plikt til å kontrollere resultatene og *plikt til å avgi rapporter som kan legges til grunn for nye mål og programmer*.

Da målstyring er innført *med bred partipolitisk støtte*, er det rimelig å kreve at *partiene selv* følger målstyringsprinsippet, kontrollerer og rapporterer om resultatene av sin virksomhet.

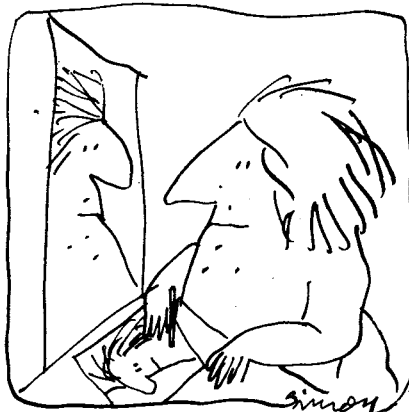
Den 18. mars 1989 sendte derfor Prosjekt Eldredemokrati brev til Regjeringen og de politiske partiene på Stortinget med en forespørsel om deres *eldrepolitiske regnskap for perioden 1986-1989*. Vi ba nærmere bestemt om "listen over de eldrepolitiske programpostene" som Regjeringen og partiene "har realisert i denne perioden".

For ordens skyld ble disse brevene sendt som rekommandert post direkte til statsministeren og hver enkelt partileder.

Med unntak av Fremskrittspartiet fremla da alle partiene sine eldrepolitiske regnskaper for perioden.

I de følgende seks kapitlene står det eldrepolitiske regnskapet for hvert parti *mellom* dets arbeidsprogram for 1986-1989 og programmet for 1990-1993.

Dårlig embetsmann er valgt av gode borgere, som *ikke* stemmer.
George J. Nathan

De gamle er eldst!

Sosialistisk Venstreparti**Prinsippogram****Norge og kapitalismen****Endring i klasseforholdene**

Arbeidere i industri, bygg, bergverk, anlegg og transport - den tradisjonelle arbeiderklassen - har vært kjernen i norsk arbeiderbevegelse. (*)

Men disse gruppene er tallmessig i tilbakegang, som følge av den teknologiske utvikling og endringene i næringslivet. (*)

Likevel er lønnsarbeiderklassen samlet i vekst. Ansatte i offentlig virksomhet, handel- og servicenæringer øker mer enn den tradisjonelle del av arbeiderklassen minker. (*)

De «nye gruppene» reiser ofte krav om nye, viktige reformer, som sekstimersdagen.

Men slike reformer vil vanskelig få gjennomslag uten at den tradisjonelle del av arbeiderklassen stiller seg bak dem.

På den andre side vil ikke kravet om f. eks. lavere pensjonsalder få gjennomslag uten og at også «de nye gruppene» kjemper for det. (*)

Økt byråkratisering

(*) Eldre må oftere førtidspensjoneres eller uføretrygdes; det er ikke plass til mennesker med fysiske plager eller psykiske problemer, fordi de ikke greier å tilfredsstille kravene i arbeidslivet.

Slik stiller kapitalismen stadig flere utenfor og skaper nye klienter og stønadsmotakere. (*)

Familien

(*) Samfunnet makter ikke å bygge ut ordninger som sikrer barna oppvekstvilkår der familiene kommer til kort når det gjelder sosial kontakt, gjensidig omsorg og ansvar mellom unge og gamle.

En stadig større del av befolkningen vil bestå av eldre samtidig som den yrkesaktive delen blir mindre.

Når pensjonsalderen senkes, får flere en lengre tilværelse som pensjonister.

Men samfunnet makter ikke å ta skikkelig vare på sine eldre og gi dem muligheter til aktiv deltaking i samfunnslivet.

Barn og eldre står utenfor profittproduksjonen og er derfor bare en belastning på den kapitalistiske økonomien. (*)

42		Sosialistisk Venstreparti
43		Arbeidsprogram 1986-1989
44		
45	4	Innledning
46	"	Arbeid til alle
47	"	(*) Utbygging av fellesgoder som barnehager, eldreomsorg, kultur- og idrettsanlegg
48	"	vil minske ledigheten.
49	"	Et annet tiltak er nedsatt arbeidstid. (*)
50		
51	6	Forbedring av de offentlige tjenestene
52	"	Det er et hovedmål for SV å bygge ut fellesgodene.
53	"	SV mener at en større del av samfunnets verdier bør brukes til helsevesenet,
54	"	barnehager, eldreomsorg, kollektiv trafikk og andre former for offentlig service.
55		
56	8	Økonomisk politikk
57	"	Personbeskatning
58	"	(*) SV arbeider for et system som ikke gir skatt for inntekt tilsvarende folketrygdens
59	"	minstepensjon, som gir skattelette til alle med inntekter under 110 000 tusen
60	"	kroner, som vil beholde dagens skattenivå for inntekter mellom 110 000 og
61	"	140 000 kroner og som vil medføre økt skatt for inntekter over 140 000 kroner.
62	"	(Alle tall i 1985-kroner.)
63	"	<i>SV går inn for:</i>
64	"	(*) - At adgangen til å trekke fra premier til pensjonsforsikring oppheves. (*)
65		
66	9	Arbeidslivet
67	"	Lavere pensjonsalder
68	"	Pensjonsalderen senkes til 65 år for alle.
69	"	Full pensjon utbetales fra første dag.
70	"	Rett til å fratruke fra 62 år og til å arbeide fram til 70 år.
71	"	Valgfri pensjonsalder er særlig viktig for grupper med harde belastninger i
72	"	arbeidslivet.
73	"	Det må bli lettere å trappe ned gradvis gjennom en kombinasjon av arbeid og trygd.
74	"	Valgfri pensjonsalder må ikke brukes til å presse eldre ut av arbeidslivet.
75		
76	18	Bolig- og nærmiljø
77	"	Innledning
78	"	De siste åra har familiemønstret endret seg mye.
79	"	Det blir stadig flere eldre.
80	"	Det fødes færre barn.
81	"	Andelen enslige og eneforsørgere øker sterkt.
82	"	Likevel planlegges samfunnet i stor grad med tanke på den tradisjonelle kjerne-

SVs eldrepolitikk

LINJE

familien. (•)	18	83
Fremdeles hviler omsorgen for de eldre i hovedsak på hjemmene aleine. (•)	"	84
		85
Boformer	18	86
Store deler av landet mangler mellomting mellom eneboliger og aldershjem. (•)	"	87
<i>For å oppnå kollektive boformer vil SV arbeide for:</i>	"	88
(•) - Spesielle tilbud med tilsyn og service for gamle og for funksjonshemmede utenfor institusjon. (•)	"	89
	"	90
		91
Omsorgs- og samlivspolitikk	21	92
Eldre	"	93
De eldre er en viktig ressurs for lokalsamfunnet, blant annet på grunn av sin lange livs- og yrkeserfaring.	"	94
	"	95
Det er viktig å sikre de eldre en trygg og verdig alderdom.	"	96
<i>SV går inn for at:</i>	"	97
- Eldre trekkes mer med i planlegging og utforming av nærmiljøet.	"	98
- Kommunene bygger ut eldresentra og andre tiltak som kan forhindre passivitet og isolasjon blant eldre.	"	99
	"	100
- Det blir satset på tiltak som kan bringe ungdom og eldre sammen, for å hindre gjensidig frykt og mistenksomhet og forebygge voldsbruk.	"	101
	"	102
- Det blir bygget trygdeboliger i vanlig bebyggelse.	"	103
- Kommunene tar initiativ til besøksordninger o.l. der eldre selv kan yte en innsats for andre eldre.	"	104
	"	105
- Øvre aldersgrense fjernes for offentlige utvalg og komiteer.	"	106
- Pensjonsalderen senkes til 65 år for alle.	"	107
Full pensjon utbetales fra første dag.	"	108
Rett til å fratruke fra 62 år.	"	109
Valgfri pensjonsalder er særlig viktig for grupper med harde belastninger i arbeidslivet.	"	110
	"	111
Det må bli lettere å trappe ned yrkesaktiviteten gradvis gjennom en kombinasjon av arbeid og trygd.	"	112
	"	113
Valgfri pensjonsalder må ikke brukes til å presse eldre ut av arbeidslivet.	"	114
		115
Familiepolitikk	22	116
(•) SV ønsker at kvinner og menn, eldre og unge skal sikres et familieliv med gode og stabile forhold til hverandre.	"	117
	"	118
SV vil at alle skal ha frihet til å velge den samlivsform som passer for dem.	"	119
<i>Derfor går SV inn for:</i>	"	120
- Utbygging av varierte boformer som sikrer et reelt valg mellom boliger for kjernefamilien og boliger som passer for enslige, flergenerasjonsfamilier og folk som ønsker å bo kollektivt. (•)	"	121
	"	122
	"	123

- 124 23 **Kvinnefrigjøring**
- 125 " 6 timers normalarbeidsdag
- 126 " (*) 6 timers normalarbeidsdag vil også gi bedre mulighet for samvær med barn,
- 127 " eldre og venner - og gjøre det mulig å skape et åpnere og frodigere samfunn med
- 128 " mindre isolasjon og ensomhet. (*)
- 129
- 130 23 **Arbeid**
- 131 " (*) *SV går inn for:*
- 132 " (*) - Å bidra til at lover, regelverk og tariffavtaler tar som utgangspunkt at barn,
- 133 " gamle og andre omsorgstrengende er et felles ansvar for kvinner og menn. (*)
- 134
- 135 26 **Helse- og sosialpolitikk**
- 136 " **Hensynet til brukerne først**
- 137 " (*) *SV mener at:*
- 138 " - Pensjonister og funksjonshemmede må få lovfestet forhandlingsrett gjennom
- 139 " sine interesseorganisasjoner på lik linje med andre organiserte grupper.
- 140 " Avtalene bør være fire-årige og indeksregulerte. (*)
- 141
- 142 26 **Et likeverdig tilbud - nei til profittmedisin**
- 143 " (*) Privatisering og profittmedisin vil tappe ressurser fra det offentlige helsevesenet.
- 144 " *SV mener derfor at:*
- 145 " - Omsorgsarbeid for sjuke, gamle og funksjonshemmede gis skikkelig lønn og fulle
- 146 " arbeidstaker- og trygderettigheter.
- 147
- 148 27 **Eldre**
- 149 " Antallet pleietrengende eldre vil øke kraftig i åra som kommer.
- 150 " Dette utgjør en viktig utfordring for helse- og sosialtjenestene.
- 151 " SV mener at helsevesenet må omstilles for å være i stand til å møte denne
- 152 " økningen.
- 153 " *Det bør skje ved at:*
- 154 " - Hjemmehjelpsordninger, hjemmesjukepleie og andre hjelpetiltak i hjemmene
- 155 " styrkes slik at de eldre og pleietrengende kan bo hjemme så lenge de selv ønsker.
- 156 " - Kommunene pålegges ansvar for å bygge ut et variert botilbud for eldre.
- 157 " - Ansvaret for utbygging av sjukehjem overføres til kommunene.
- 158 " Sjukehjemmene bør dekke både de sosiale og de medisinske behov.
- 159 " - Gratis installering av telefon og tilknytning til alarm- og servicetjenester for eldre
- 160 " og uføre som trenger det.
- 161
- 162 28 **Folketrygden**
- 163 " Alle mennesker har krav på økonomisk sikkerhet og et trygt liv både ved alderdom,
- 164 " sjukdom og ulykker.

SV går derfor inn for at:

- Folketrygden legges om til å gi lik trygd for alle.

Denne bør tilsvare pensjon for en gjennomsnittlig industriarbeiderinntekt.

Inntil dette er innført, vi SV arbeide for en rask øking av særtillegget for pensjonister.

- Folketrygden skal fortsatt være et offentlig ansvar.

Dette må ikke uthules gjennom skattefritak for privat pensjonsforsikring.

- Opptjeningstida i folketrygden settes til 30 år.

- Nivået for sosialhjelpsatsene skal tilsvare folketrygdens minstesatser.

- Eldre og syke pleietrengende på institusjon beholder pensjonen fullt ut i tre måneder etter innleggelsen.

- Saksbehandling i trygdesaker forkortes drastisk.

- Opptjeningstida i folketrygden settes til 30 år.

- Nivået for sosialhjelpsatsene skal tilsvare folketrygdens minstesatser.

- Eldre og syke pleietrengende på institusjon beholder pensjonen fullt ut i tre måneder etter innleggelsen.

- Saksbehandling i trygdesaker forkortes drastisk.

Kriminalpolitikk

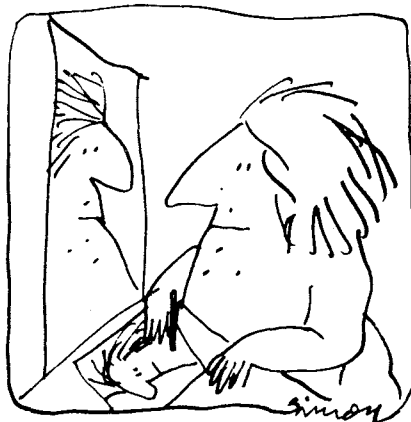
Innledning

(•) SV ser med spesiell uro på enkelte tilfeller av vold mot eldre og totalt forsvarsløse mennesker. (•)

Økt vekt på det lokale politiet

(•) Det må settes i gang tiltak som kan bringe unge og eldre sammen for å hindre gjensidig frykt og mistenksomhet (•)

*Saksbehandling
i trygdesaker
forkortes drastisk.*

28	165
"	166
"	167
"	168
"	169
"	170
"	171
"	172
"	173
"	174
"	175
"	176
"	177
"	178
"	179
"	180
"	181
"	182
36	183
"	184
"	185
"	186
"	187
38	188
"	189
"	190
"	191
"	192
"	193
"	194
"	195
"	196
"	197
"	198
"	199
"	200
"	201
"	202
"	203
"	204
"	205

206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246

Sosialistisk Venstreparti

Eldrepolitisk regnskap 1986-1989

Brev fra SV

Mai 1989

"Jeg oversender vedlagt endel stoff som belyser SVs engasjement i eldrepolitikken. I tillegg kan nevnes at partiet, og ikke minst Hanna Kvanmo, har ført en utrettelig kamp for bedring av minstepensjonistenes kår. Vi har fremmet utallige forslag om øking av særtillegget, og vi har foreslått justering av grunnbeløpet i tråd med Stortingets egen målsetting, noe som ikke har vært gjort fra regjeringens og stortingsflertallets side. Vi har også foreslått lik pensjon til begge når to ektefeller er pensjonister.

Med vennlig hilsen
SVs stortingsgruppe
Harald Grønn (sign.)
gruppesekretær"

Utdrag av vedleggene

Egenbetaling

"Stortinget har nå vedtatt en samordning av egenbetalingsordningene for aldershjem og sykehjem. Endringene går ut på at avkorting av folketrygdpensjonen ved innleggingen opphører. I stedet økes den direkte egenbetalingen i sykehjemmene tilsvarende. Det skal ikke lenger tas betaling med grunnlag i formue. Vedtaket får visse omfordelingsvirkninger mellom pasientgrupper. Minstepensjonister uten annen inntekt vil f. eks. komme noe bedre ut. (*)

SV har i Stortinget vært enig i at man nå legger om fra det gamle systemet med avkorting av trygden til en betaling av beboernes samlede inntekter. Arbeidsprogrammet til SV sier imidlertid at SV går inn for at eldre og pleietrengende på institusjon beholder pensjonen fullt ut i 3 måneder etter innleggelsen. SV foreslo derfor i Stortinget at ordlyden i loven vedrørende dette skulle være "Vederlag kan tidligst kreves fra og med den fjerde kalendermåned etter innflytting fant sted" - i stedet for andre kalendermåned." (SV-politikk er å leve - ikke bare å overleve, s. 14-15)

Helsetjeneste

"Loven om helsetjeneste i kommunene gir rett til nødvendig helsetjeneste i den kommunen man bor eller midlertidig oppholder seg. (*)

SVs medlem i sosialkomiteen var uenig med de andre i komiteen om hvordan denne bestemmelsen i loven vil tolkes i praksis. SV mener at utgangspunktet for ivaretagelsen av denne retten må være at kommunene må utforme tjenester som

SVs eldrepolitiske regnskap 1986-1989

ivaretar den enkelte hjelpetrequendes behov til enhver tid. SV har understreket at retten også må omfatte rett til boform for heldøgns omsorg og pleie når dette er nødvendig, evt. plass i sykehjem." (SV-politikk er å leve - ikke bare å overleve, s. 17)

Solidaritetskatt

"I valgkampen i 1987 la SV fram et forslag til solidaritetskatt. Forslaget ble fulgt opp i SVs forslag til statsbudsjett for 1988.

Forslaget gikk i korthet ut på:

- 2% skatt av bruttoinntekt for all inntekt over 100. 000 kr. Ingen skulle betale noe av de første 100.000 kr. de tjente. De som tjente under 100.000 kroner skulle derfor ikke bidra til solidaritetskatten. Eksempler:

Årslønn 110.000 kroner - 200 kr. i årlig solidaritetskatt.

Årslønn 200.000 kroner - 2.000 kr. i årlig solidaritetskatt.

Årslønn 300.000 kroner - 4.000 kr. i årlig solidaritetskatt.

Solidaritetskatten hadde en langt mer progressiv profil enn dagens skattesystem.

- Solidaritetskatten skulle være et spesielt krafttak og tidsavgrenses til 3 år.

- Solidaritetskatten ville betydd 6,5 mrd. kr. til et fond for investeringer i eldreomsorg.

- Solidaritetskatten skulle utelukkende brukes til investeringer. Økninger til drift innen eldreomsorg skulle skje ved omprioriteringer innenfor statsbudsjettet.

- Solidaritetskatten skulle brukes til å heve kvaliteten på eldreomsorgen kraftig: modernisering av institusjoner - innleggelse av bad, heiser, oppdeling i flere enkeltrom, utbedring av boliger, bygging av trygdeboliger og servicesentra. (•)

SVs forslag til solidaritetskatt ble avvist av de andre partiene.

Begrunnelsene var som følger:

Einar Førde, AP:

"Helsesektoren bør bli prioritert på vanlig måte i tildeling av midler."

Anne Enger Lahnstein, Senterpartiet:

"Det ville være en falitterklæring om vi ikke innenfor det gjeldende skattesystem kan få til en omfordeling til fordel for eldreomsorgen."

Kjell Magne Bondevik, Kristelig Folkeparti:

"Det nye skattesystemet vil bety at skattehull blir tettet og skatteunndragelser redusert. Dette vil vi bruke til større innsats innen eldreomsorgen."

Kaci Kullmann Five, Høyre:

"Orden i økonomien og ny vekst blir første bud om vi skal make de omsorgsoppgavene det norske samfunn har plikt til å løse."

(Ifølge notat vedlagt oversendelsesbrevet)

SVs eldrepolitiske regnskap 1986-1989

288 **Kommunenes og fylkenes økonomi**

289 "SVs forslag til styrking av kommunenes og fylkenes økonomi,
 290 spesielt til helse- og sosialsektoren (inkl. eldreomsorg)
 291 perioden 1985-1989.

292

293	År	Økt rammetilskudd til kommuner og fylker	Økt rammetilskudd til helse- og sosialsektoren kommuner/ fylker inkl. eldreomsorg
297	85/86	2,8 mrd. kr.	690 mill. kr.
298	86/87	1,8 mrd. kr.	692 mill. kr.
299	87/88	2,6 mrd. kr.	735 mill. kr.
300	88/89	2,2 mrd. kr.	700 mill. kr.

296

301 (*)

302 I tillegg foreslo SV å øke kommunalbankens utlånsrammer til investeringer i
 303 eldreomsorg med 1 mrd. kr." (Ifølge notat vedlagt brevet.)

304

305 * Her nevnes forslaget om solidaritetsskatt, som allerede er referert ovenfor.

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

Sosialistisk Venstreparti

Arbeidsprogram 1990-1993

329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369

Politikk er å velge

(•) Det politiske Norge står delt i spørsmål som:

- Hva skal gå foran - eldreomsorg eller skattelette? (•)

Noen ganger kolliderer viktige hensyn.

Høy strømpris reduserer energiforbruket, og det er bra.

Høy strømpris rammer samtidig minstepensjonister og andre med lave inntekter.

Hovedutfordringene og SVs svar:

(•) Vi velger å se disse som våre viktigste utfordringer for det norske samfunnet og landets politiske system: (•)

Hvordan kan alle sikres en verdig alderdom? (•)

Hovedutfordringene i norsk politikk

Hvordan kan alle sikres en god alderdom?

Tallet på eldre som trenger pleie øker kraftig de nærmeste åra.

Inn i neste århundre vokser antallet alderspensjonister sterkt i forhold til antallet yrkesaktive.

Det gjelder å bygge ut en omsorg og et folketrygdsystem som tåler disse belastningene også på lengre sikt.

Folketrygden er ikke blitt regulert slik at pensjonistene har fulgt de yrkesaktives inntektsvekst.

Kommunene har ikke bygd ut sykehjem og hjemmebaserte tilbud i takt med behovet.

SV vil ikke godta at det offentlige fraskriver seg ansvaret for folks alderdom ved å redusere tjenestene og henvise til private pensjonsordninger.

Grunnlaget for vår pensjonspolitik er økning og utjamning av folketrygden, og en eldreomsorg som sikrer utfoldelse og gir avlastning for de pårørende.

Målet for eldreomsorgen er at alle skal være trygge på at de vil få hjelp til å klare seg hjemme så lenge dette er mulig, og at det skal finnes en institusjonsplass når det blir nødvendig.

I perioden 1989-93 vil SV prioritere disse sakene:

Det skal defineres *minimumsrettigheter* for den kommunale eldreomsorgen.

Bl. a. skal alle sykehjemspasienter som ønsker det, gis rett til eget rom.

Det satses på utbygging av *bo- og servicesentre* med servicefunksjoner som avlastningstilbud og veiledning overfor hjemmeboende eldre.

Det må etableres ordninger med *boligbytte*, den eldre kan bytte en vanlig bolig mot en spesialbolig med servicefunksjoner.

- 370 SV går inn for *økning og utjamning av satsene i folketrygden.*
- 371 SV går inn for *målrettede pensjonsreformer* for arbeidstakere over 60 år.
- 372
- 373 **Arbeidstidsreformer**
- 374 SV mener at økonomisk vekst i åra fremover skal tas ut i kortere arbeidstid fremfor
- 375 økt privat forbruk.
- 376 Arbeidstidsreformer, utbygging av fellesgoder som barnehager og eldreomsorg,
- 377 samt tiltak for å bedre arbeidsmiljøet, er viktigere for vår velferd.
- 378 En effektiv fordelingspolitikk må sørge for økt kjøpekraft for lavinntektsgruppene.
- 379 SV mener at kortere daglig arbeidstid - 6-timersdag - er den arbeidstidsreformen
- 380 som kan bidra til et mer likestilt og et kvalitativt bedre samfunn.
- 381 SV vil derfor arbeide for 6-timers arbeidsdag for alle.
- 382 I dag skaper arbeidslivet problemer særlig for to grupper: småbarnsforeldre og
- 383 eldre, slitne arbeidstakere.
- 384 SV vil arbeide for ett års svangerskapspermisjon og *målretta pensjonsreformer.*
- 385 (*)
- 386
- 387 **Boligpolitikk**
- 388 **Et variert bomiljø**
- 389 SV vil arbeide for en boligpolitikk med sikte på de ulike husstandstyper: Kjernefa-
- 390 milier, enslige, eneforsørgere, flergenerasjonsfamilier og folk som vil bo kollektivt.
- 391 De eldre må tilgodeses spesielt.
- 392 *Tiltak i perioden 1990-93:*
- 393 - Flere tilbud for vanskeligstilte utenfor institusjon med tilpassede boliger og
- 394 nødvendig døgnservice. (*)
- 395
- 396 **En solidarisk helse- og sosialpolitikk**
- 397 **Mer til velferd**
- 398 (*) I dag er det viktig å gi kronisk syke, pleietrengende eldre, psykisk syke og de
- 399 av oss som har en psykisk utviklingshemming en lovfestet minstestandard av
- 400 tjenester og stønader. (*)
- 401
- 402 **Et likeverdig tilbud - nei til profittmedisin**
- 403 (*) *Tiltak i perioden 1989-93:*
- 404 (*) - Omsorgsarbeid for syke, gamle og funksjonshemmede gis skikkelig lønn og
- 405 fulle arbeidstaker- og trygderettigheter.
- 406 Familiemedlemmer må kunne fungere som hjemmehjelper eller i andre om-
- 407 sorgsoppgaver med like arbeidsvilkår som tilsvarende kommunalt ansatt per-
- 408 sonell. (*)
- 409
- 410

En god alderdom

Det blir stadig flere og friske og aktive eldre.	411
Eldre må få bo i selvstendig bolig så lenge som mulig.	412
Ordninger som muliggjør bytte av hus eller leilighet mot egnet eldrebolig må iverksettes.	413
De eldre må trekkes aktivt med i planlegging og utforming av nærmiljøet.	414
For å hindre passivitet og isolasjon blant eldre, må kommunene bygge ut eldresentre og satse på tiltak som kan bringe unge og eldre sammen.	415
Tallet på eldre pleietrengende vil øke sterkt.	416
For å dekke behovet for omsorg må det satses langs to hovedlinjer:	417
Utbygging av eksisterende tjenestetilbud, og satsing på nye tiltak for å utsette institusjonsopphold så lenge som mulig.	418
Det kan skje ved å bygge ut et differensiert boligtilbud og et servicetilbud som ikke er bundet til boligformen.	419
<i>Tiltak i perioden 1989-93:</i>	420
- Hjemmehjelpsordninger, hjemmesykepleie og andre tiltak i hjemmene styrkes slik at eldre og pleietrengende kan bo hjemme så lenge de ønsker.	421
- Retten til hjemmehjelp lovfestes.	422
Folketrygdens hjelpestønadordning opprettholdes til brukerne av hjemmehjelpstjenester har fått den hjelpen som er nødvendig.	423
- Rett til eget rom på syke- og aldershjem.	424
- Kommunene pålegges ansvaret for å bygge ut et variert botilbud til eldre.	425
Statlige tilskuddsordninger må gjøre dette mulig.	426
- Gratis installering av telefon og tilknytning til alarm- og servicetjenester for eldre og utføre som trenger det.	427
	428
	429
	430
	431
	432
	433
	434
	435
	436
	437
Pensjonsreform	438
SV går inn for at arbeidstakere over 60 år skal ha rett til deltidspensjon, og til førtidspensjon etter behov.	439
SV ønsker slike målrettede pensjonsreformer fremfor generell nedsatt pensjonsalder.	440
Arbeid er et gode som eldre også skal ha rett til.	441
- SV vil ta opp forslag om innføring av rett til deltidspensjon og førtidspensjon etter behov.	442
- SV vil beholde 67 år som allmenn pensjonsalder.	443
- Det opprettes spesielle pensjonsordninger som gjør det mulig å ha lønna arbeid utover fylte 70 år.	444
	445
	446
	447
	448
	449
	450
	451

452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492

Folketrygden

Alle mennesker har krav på økonomisk sikkerhet og et trygt liv både ved alderdom, sykdom og ulykker.

Folketrygden er et sentralt virkemiddel for å sikre dette.

Tiltak i perioden 1989-93:

- Folketrygden skal fortsatt være et offentlig ansvar.

- Eldre og syke pleietrængende på institusjon beholder pensjonen fullt ut i tre måneder etter innleggelsen.

- Saksbehandlingen i trygdesaker forkortes drastisk.

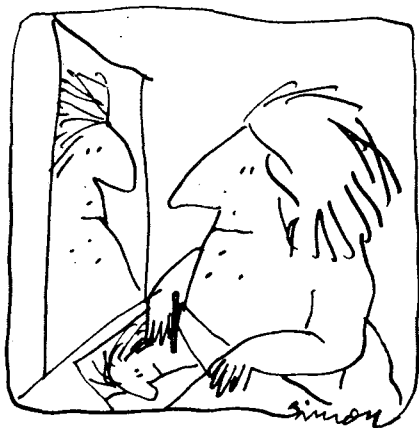
- Folketrygden legges om til å gi lik trygd til alle.

I stedet innføres obligatorisk arbeidsmarkedspensjon forankret i tariffavtale, eventuelt kombinert med lovregulering.

Alle yrkesaktive skal ha like pensjonsvilkår.

Avtalen om tjenestepensjoner i Statens Pensjonskasse blir retningsgivende for dekningsnivå.

Det mål som ikke er for høyt, er for lavt.
Vidar Westlie

De gamle er eldst!

Det norske Arbeiderparti Prinsippprogram

Grunnsyn

Rett til arbeid

(•) Ved mangel på arbeid sjaltes de eldre og svakere lettest ut.

(•) Det er samfunnets oppgave å sørge for arbeid for alle, også fordi det er så mange oppgaver som er uløste.

Alt gagns arbeid har sin verdighet.

Utviklingslinjer og utfordringer

Veksten har kostnader

I de rike land i verden er levestandarden for mennesker flest i dag høyere enn tidligere generasjoner kunne forestille seg.

Det er også bygd ut samfunnsordninger som på en helt annen måte enn før er i stand til å hjelpe dem som har behov for det.

Trygdesystemer gjør at arbeidsløshet, sykdom og alderdom ikke fører til materiell nød.

Men den sterke økonomiske veksten har hatt sin pris. (•)

En innholdsrik alderdom

Vi skal selv bestemme over vår alderdom

Vi skal selv bestemme hvordan vi vil ha vår alderdom.

Det økonomiske grunnlaget for dette sikres ved en utbygd folketrygd.

Hovedoppgaven i eldreomsorgen er å skape servicetilbud som gjør at stadig flere får en rik og aktiv tid som pensjonister.

Overgangen fra yrkesaktiv periode til pensjonisttid må gjøres mer smidig.

Vi må sikre retten til å trappe ned arbeidet når arbeidssituasjonen eller helsa tilsier det.

Samtidig må vi få muligheter til meningsfylt arbeid utover den vanlige aldersgrensen.

Helse er grunnlaget for en god alderdom.

Det må skapes vesentlig bedre muligheter for eldre til selv å forebygge helse-skader.

Et viktig ledd i dette er muligheter for aktivitet og kontakt med andre.

Medbestemmelse for eldre

De eldre må ha rett og mulighet til å delta i samfunnslivet når de ønsker det.

Også på institusjon skal vi ha rett til personlig utfoldelse og medbestemmelse.

Isolasjon på en institusjon er like ille som isolasjon i egen bolig.

Våre eldreinstitusjoner er for passive.

Mulighetene for egenomsorg, aktivitet og behandling må bedres vesentlig.

- 42 63 **Bedre omsorgstilbud i nærmiljøet**
 43 " I årene framover vil de eldre utgjøre en større del av befolkningen.
 44 " Dette setter store krav til eldreomsorgen.
 45 " Alt for mange er på institusjon fordi de ikke kan få den hjelp som er nødvendig for
 46 " å bo i eget hjem og ha egen selvstendig tilværelse.
 47 " Derfor må disse servicetilbudene i nærmiljøet bedres vesentlig.
 48 " Eldre som ønsker plass på aldershjem og sykehjem må få dette tilbudet i sitt
 49 " lokalmiljø for ikke å miste kontakt med familie og venner.

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

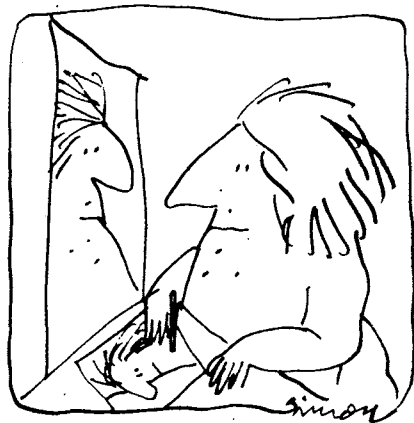
79

80

81

82

Ta tingene i rett orden: Først rettferdighet, så barmhjertighet.
 Soya

Det norske Arbeiderparti Arbeidsprogram 1986-1989

Ny vekst for Norge

Økt innsats for helse og eldreomsorg

Helsesektoren og eldreomsorgen skal bygges ut.

Den medisinske utviklingen gir nye muligheter.

Helsetilbudene er fortsatt ikke fordelt på en rettferdig måte.

Økningen i antall eldre skal følges opp med en sterkere utbygging av sykehjemsplasser og et bedre tilbud til de eldre i nærmiljøene og i hjemmene.

Det skal innføres utbyggingsplikt for sykehjem og den offentlige finansieringen sikres.

Innsatsen for de psykisk utviklingshemmede og psykiatriske pasienter skal økes.

Det forebyggende helsearbeidet skal styrkes.

Reformer i arbeidslivet

(•) Den generelle pensjonsalderen skal senkes til 66 år og yrkesaktive skal gis rett til å gå helt eller delvis ut av arbeidslivet etter fylte 64 år.

Likestilling og økt deltakelse

(•) De eldres erfaringer og kunnskaper skal nyttiggjøres ved å trekke dem mer med i samfunnslivet. (•)

Arbeid for alle

Utbygging av den offentlige sektoren og styrking av nærmiljøene

(•) Det finnes uløste oppgaver på mange områder i den offentlige sektor.

Vi må ta vare på gamle og syke, bygge ut og bemanne de nødvendige institusjoner og bedre primærhelsetjenesten.

Det er behov for å bygge ut avlastningstiltak for foreldre og familie til funksjonshemmede og sterkt pleietrængende. (•)

Frihet i fellesskap

Modernisering av offentlig sektor

(•) Brukere av offentlige tjenester er en viktig ressurs når tjenestene skal utformes og bedres.

I egenskap av brukere må barn på daghjem og deres foreldre, elever og lærere i skolen, eldre på eldreinstitusjoner osv. få større innflytelse. (•)

Arbeiderpartiet vil:

(•) - Gjennomgå offentlige tjenester med sikte på å legge forholdene til rette for større innflytelse fra brukerne.

124	42	Meningsfylt alderdom
125	"	Antall eldre vil øke sterkt i årene framover.
126	"	For å sikre de eldre et meningsfylt liv kreves tilstrekkelig inntekt, trygghet, hjelp og
127	"	omsorg.
128	"	Økt satsing i eldreomsorgen gjennom fellesgodene vil gi grunnlag for slike
129	"	rettigheter i årene framover.
130	"	Like viktig er det at de eldre får utfordringer.
131	"	Samfunnet har bruk for de eldres innsats og ressurser.
132	"	De eldre har lang erfaring, viktig kunnskap og ofte fremdeles stor arbeidskraft og
133	"	arbeidslust.
134	"	De eldre skal ikke presses ut av det ordinære arbeidslivet.
135	"	Det skal fortsatt være mulig å delta fullt ut i lønnet arbeid til fylte 70 år.
136	"	Det må bli enklere å delta i arbeidslivet blant annet på timebasis etter fylte 70 år.
137	"	Likevel melder behovet seg for lettelser i arbeidssituasjonen for mange eldre når
138	"	kreftene avtar.
139	"	Reformer i arbeidslivet som gir de eldre mulighet til deltakelse i lønnet arbeid
140	"	lengst mulig, er nødvendig.
141	"	Mulighet til kombinasjon arbeid/trygd og fleksibel pensjonsalder vil gjøre mu-
142	"	ligheten til deltakelse reell.
143	"	Det er naturlig og riktig at pensjonister som ønsker det, får mulighet til å gjøre en
144	"	samfunnsnyttig innsats.
145	"	Slikt arbeid kan organiseres i det enkelte lokalmiljø blant annet i regi av organi-
146	"	sasjoner og pensjonistforeninger.
147	"	Arbeidet kan rettes mot andre eldre som trenger hjelp, eller mot oppgaver i
148	"	nærmiljøet.
149	"	Arbeiderpartiet ønsker ikke at de som går ut av' arbeidslivet og blir pensjonister,
150	"	også går ut av aktivt arbeid og tillitsverv i politikken og organisasjonene.
151	"	Den store gruppe av eldre i befolkningen må ikke utelukkes fra deltakelse i
152	"	kommunestyre, fylkesting og storting.
153	"	På dette området kan de eldres egne organisasjoner gjøre en innsats for større
154	"	deltakelse fra de eldre.
155	43	Arbeiderpartiet vil:
156	"	- Gi alle eldre mulighet til forberedelse av pensjonsalderen, gjennom skolerings-
157	"	tilbud og opplysning i regi av voksenopplæringsorganisasjonene og arbeidslivets
158	"	organisasjoner.
159	"	- Opprette elderråd i kommunene som et samarbeidsorgan mellom kommunen og
160	"	de eldres organisasjoner for utforming av eldrepolitikken.
161	"	- Gi organisasjoner og andre muligheter til å organisere kontaktskapende tiltak for
162	"	og med eldre i lokalmiljøene, som besøkstjeneste, telefonkontakt og hjelp til
163	"	innkjøp.
164		

Arbeidstidsforkortelser	43	165
(•) Noen grupper har spesielle problemer i arbeidslivet, særlig eldre arbeidstakere.	44	166
Det er tungt for mange å delta fullt ut i arbeidslivet fram til pensjonsalderen.	"	167
For noen vil muligheten til fleksibel pensjonsalder bety mye.	"	168
Målet er at alle yrkesaktive skal ha rett til tidligpensjon fra 62 år slik at de kan tre helt ut av arbeidslivet eller kombinere arbeid og pensjon.	"	169
Den generelle pensjonsalderen for alle skal senkes grådvis.	"	170
Folketrygdsystemet må gjennomgås med sikte på en endring, slik at kvinnes arbeidssituasjon og livsmønster i større grad tas hensyn til.	"	171
I årene som kommer, må vi ta store løft innenfor eldreomsorgen.	"	172
Barnefamiliens situasjon må bedres betraktelig.	"	173
Sykehuskøene må avvikles, og vi må ha ressurser utover dette for å kunne ta i bruk nye behandlingsmetoder innen helsesektoren.	"	174
Det offentlige må satse store midler på å gjenreise den fulle sysselsettingen.	"	175
Derfor må pensjonsreformene gjennomføres skrittvis, slik at disse oppgavene kan løses samtidig.	"	176
Arbeiderpartiet vil gi mulighet for å kombinere arbeid og pensjon etter fylte 64 år.	"	177
Yrkesaktive gis rett til å tre helt ut av arbeidslivet etter fylte 64 år.	"	178
Pensjonsytelsene fastsettes på grunnlag av opparbeidede pensjonspoeng inntil et visst nivå.	"	179
Deltidsarbeidende skal gis reell mulighet til å nytte ordningen.	"	180
Den generelle pensjonsalderen senkes i første omgang til 66 år.	"	181
Det må være et mål at flest mulig kan fortsette enten i full jobb eller på redusert arbeidstid fram til ordinær aldersgrense.	"	182
Derfor bør oppsigelsesvernet for eldre arbeidstakere styrkes.	"	183
Pensjonsutbetalingene mellom 64 og 66 år bør avkortes for de med høy lønn eller andre inntekter utover folketrygden.	"	184
Ordningen skal utformes slik at de med særlige behov og lave inntekter får reell mulighet til tidligere pensjon.	"	185
Pensjonsutbetalingene skal ikke avkortes for disse gruppene.	"	186
Inntektene til Folketrygden må økes for å sikre Folketrygdens økonomi.	"	187
Arbeiderpartiet vil prioritere reduksjoner i den daglige arbeidstida og fleksibel pensjonsalder framfor andre arbeidstidsforkortelser i tida framover.	"	188
<i>Arbeiderpartiet vil:</i>	45	189
- Gå inn for en ordning med tidligpensjon som gir yrkesaktive adgang til å gå helt eller delvis ut av arbeidslivet etter fylte 64 år.	"	190
- Gå inn for at den generelle pensjonsalderen senkes til 66 år.	"	191
- Gi de funksjonshemmede større mulighet til å kombinere arbeid og trygd.	"	192
- Støtte kravet om 37 1/2 timers normalarbeidsuke som et rettferdskrav og et skritt mot 6-timers normalarbeidsdag.	"	193
		194
		195
		196
		197
		198
		199
		200
		201
		202
		203
		204
		205

- 206 48 **Ansvar for hverandre**
- 207 58 **Idrett for alle**
- 208 59 (*) Det skal spesielt legges vekt på tiltak for grupper som av ulike årsaker har
- 209 " vanskeligheter med å delta i vanlige idrettsaktiviteter.
- 210 " Det gjelder særlig funksjonshemmede og eldre, men også andre som faller utenfor
- 211 " de ordinære idrettstilbudene.
- 212
- 213 59 **Ferie, fritid og friluftsliv.**
- 214 60 (*) Familier med små barn, eldre og funksjonshemmede er særlig avhengig av et
- 215 " godt fritidstilbud i sitt nærmiljø. (*)
- 216
- 217 63 **Nærmiljøet**
- 218 " Mange bomiljøer, spesielt nye, har en skjev fordeling mellom beboerne når det
- 219 " gjelder alder og yrke.
- 220 " Kontakten mellom ulike grupper blir ofte dårlig.
- 221 " Dette kan motvirkes dersom det i boområdene legges til rette for flere boligløsninger,
- 222 " lekeområder, barnehager og eldreomsorgstilbud. (*)
- 223
- 224 66 **Helsepolitikken**
- 225 67 (*) Det forebyggende helsearbeid skal prioriteres sterkere.
- 226 " Kommunehelsetjenesten skal opprustes til større innsats i det forebyggende
- 227 " arbeid i nærmiljøet.
- 228 " Det er stort behov for utbygging og forbedring innen eldreomsorgen, det psykiske
- 229 " helsevern og omsorgen for psykisk utviklingshemmede.
- 230 " Veksten i helsesektoren skal først og fremst komme disse områdene til gode. (*)
- 231 69 Den offentlige tannhelsetjeneste utbygges slik at klienter i langtidsinstitusjoner og
- 232 " hjemmeboende eldre og funksjonshemmede får tilfredsstillende tilgang til
- 233 " tannhelsetjenester. (*)
- 234 " *Arbeiderpartiet vil:*
- 235 " - Gi helsesektoren ytterligere vekst i framtida.
- 236 " Veksten skal først og fremst nyttes innenfor primærhelsetjenesten, psykisk
- 237 " helsevern, for de psykisk utviklingshemmede og i eldreomsorgen. (*)
- 238
- 239 71 **Trygghet for de eldre**
- 240 " Flere eldre mennesker har behov for omsorg og trygghet.
- 241 " Ved god planlegging av utbygging av offentlige hjelpetiltak kan mange lenger klare
- 242 " seg på egen hånd.
- 243 " Størstedelen av eldreomsorgen drives i dag fortsatt i familien.
- 244 " Det er kvinnene i familien som tar det vesentligste av omsorgsarbeidet.
- 245 " Arbeiderpartiet ønsker en annen arbeidsdeling i dette omsorgsarbeidet.
- 246 " Derfor skal forholdene legges til rette for utdanning til omsorgsoppgaver og flere

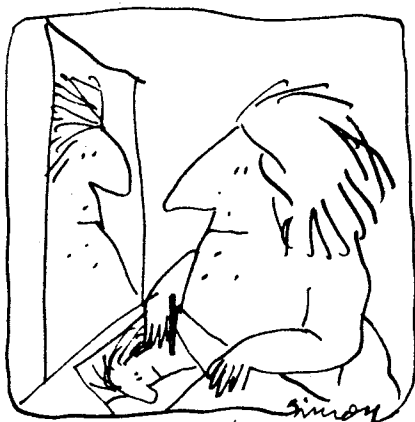
offentlige tilbud i eldreomsorgen.	71	247
Hjelpeordningene og institusjonene skal bygges ut knyttet til det lokale miljø.	"	248
Det må etableres en tiltakskjede for forebyggende helsearbeid for eldre.	"	249
Forebyggende helsearbeid blant eldre vil føre til at flere lenger klarer seg selv i egne hjem.	"	250
	"	251
En utvidet virksomhet ved de kommunale helsestasjonene kan drive et helsetilbud til pensjonistene.	"	252
	"	253
	"	254
<i>Arbeiderpartiet vil:</i>	"	255
- Gi de eldre mulighet til utbedring av boligene sine og nødvendige tekniske hjelpemidler gjennom offentlige finansieringsordninger og hjelpemiddelsentraler i fylkene.	"	256
	"	257
- Fortsette utbyggingen av eldresentra.	"	258
- Bygge videre ut spesielle transporttilbud til eldre og finansiere dem på samme måte som andre subsidierte transportmidler.	"	259
	"	260
Tilbudene skal ikke bli dyrere enn ordinær kollektivtrafikk for de eldre.	"	261
- Øke omfanget av de ulike kommunale hjelpeordningene for eldre i hjemmet.	"	262
Det skal gis hjelp til blant annet rengjøring, vedlikehold, matlaging, personlig stell og sykepleie.	"	263
	"	264
- Bygge ut tryggingstiltak for eldre, som f. eks. telefon, oppringningsservice, automatiske varslingssystemer og hjemmebesøksordninger.	"	265
	"	266
- Etablere flere plasser med mulighet til behandling ved dagsenter tilknyttet sykehjem.	"	267
	"	268
- Forsere utbyggingen av alders- og sykehjemsplasser slik at tilbudet kan møte det økende antall eldre.	"	269
	"	270
Det innføres utbyggingsplikt for sykehjem.	"	271
Den offentlige finansieringen sikres.	"	272
		273
Levekår og fordeling	77	274
Skatter og overføringer	79	275
(*) Arbeiderpartiet vil foreta en samlet vurdering av formuesbeskatningen, eendomsskatten og inntektsbeskatningen av bolig.	80	276
	"	277
I denne forbindelse skal det tas særskilt hensyn til pensjonister med lav inntekt og bolig.	"	278
	"	279
Før overgangen til et nytt system for denne delen av beskatningen skal det gjennomføres lik praksis for taksering av boliger i kommunene. (*)	"	280
	"	281
		282
Folketrygden	81	283
Arbeiderpartiet vil verne om Folketrygden som system og prinsipp.	"	284
Folketrygden representerer det viktigste solidaritetstiltaket i velferdssamfunnet.	"	285
Den skal gi oss mulighet til å opprettholde tilnærmet samme levestandard når arbeidsinntekt faller bort på grunn av sykdom, uførhet eller ved pensjonsalder og	"	286
	"	287

- 288 81 når forsørger faller fra.
 289 " Folketrygdens økonomi er sterkt presset.
 290 " Den er tillagt mange nye oppgaver uten å få tilstrekkelige inntekter.
 291 " Antallet pensjonister vil øke sterkt, og det vil bli flere pensjonister med opparbeidede tilleggsrettigheter.
 292 " beidede tilleggsrettigheter.
 293 82 For å sikre Folketrygden er det nødvendig å balansere utgiftssiden og inntektssiden
 294 " i trygden.
 295 " Endringer av Folketrygden må skje på en slik måte at det fortsatt blir bred
 296 " oppslutning om Folketrygden i befolkningen.
 297 " Derfor må den gi tilfredsstillende pensjoneringsrettigheter til både de med lav,
 298 " middels og høy inntekt.
 299 " For å hindre at en for sterk vekst i private forsikringsordninger undergraver
 300 " Folketrygdens økonomi, må skattefordelene ved slike ordninger begrenses.
 301 " Arbeiderpartiet vil legge vekt på at Folketrygden i hovedsak bør være et rent
 302 " pensjoneringsssystem.
 303 " Mange oppgaver som i dag finansieres over trygdesystemet, bør over på stats-
 304 " budsjettet.
 305 " *Arbeiderpartiet vil:*
 306 " - Øke inntektene i Folketrygden for å sikre Folketrygdens økonomi.
 307 " - Ytelsene og medlemspremien skal justeres på en fordelingsmessig forsvarlig
 308 " måte.
 309 " - Gjennomgå folketrygdsystemet med sikte på en endring slik at kvinnes
 310 " arbeidssituasjon og livsmønster i større grad tas hensyn til.
 311 " - Sikre minstepensjonistenes levestandard.
 312 " - Redusere skattefordelene ved tegning av private forsikringer.
 313
 314 84 **Bolig for alle - en sosial boligpolitikk**
 315 " (•) Den generelle boligstandard i Norge er høy, men det er fortsatt mange som har
 316 " dårlige boforhold, særlig gjelder det i de eldre bydeler i de større byene.
 317 " Mange steder er det ytre boligmiljø svært dårlig.
 318 " Det rammer i første rekke eldre mennesker, familier med dårlig økonomi og
 319 " innvandrere.
 320 85 (•) Endringer i familiemønstret stiller nye krav til boligpolitikken og til boformer.
 321 " Arbeiderpartiet vil derfor øke de reelle valgmulighetene på boligmarkedet.
 322 " Det må skapes gode boligtilbud for alle grupper, unge og eldre, enslige og familier,
 323 " funksjonshemmede og andre.
 324 " I tillegg til tradisjonelle boliger bør det skapes flere tilbud av utleieboliger med
 325 " skikkelige vilkår, kollektive boformer og andre tilbud som kan dekke nye behov.
 326
 327
 328

Arbeiderpartiet vil:

(•) - Legge om bostøtteordningene med særlig vekt på barnefamilier, minstepensjonister og grupper med lav levestandard. (•)

85	329
86	330
-	331
	332
	333
	334
	335
	336
	337
	338
	339
	340
	341
	342
	343
	344
	345
	346
	347
	348
	349
	350
	351
	352
	353
	354
	355
	356
	357
	358
	359
	360
	361
	362
	363
	364
	365
	366
	367
	368
	369

I løftenes land kan man dø av sult.
Hollandsk ordspråk

370 **Arbeiderpartiet**
371 **Eldrepolitisk regnskap 1986-1989**

372
373 **Brev fra Sosialdepartementet**
374 **April 1989**

375 "Jeg viser til brev av 18.3.89 til Statsminister Gro Harlem Brundtland hvor du
376 ønsket deg regjeringens eldrepolitiske regnskap 1986-1989.

377 Vedlagt sendes DNA's Arbeidsprogram for 1986-89, samt beretningene fra
378 1986-1988. Håper at du kan bruke noe av dette - og lykke til med arbeidet.

379 Med vennlig hilsen
380 *Grethe G. Fossum (sign.)*
381 personlig sekretær"

382
383 **Utdrag av vedleggene**

384
385 **Statspensjon**
386 "Mellom 1976 og 1985 sank statspensjonene gradvis i relativ verdi. Derfor vedtok
387 Stortinget i juni (1986) et nytt reguleringsprinsipp. Pensjonene blir etter dette
388 regulert i takt med økningen i folketrygdens grunnbeløp." (DNAs beretning 1985-
389 1986, s. 88)

390
391 **Økonomisk politikk**
392 "I 1989 kan de som ønsker det, gå av ved fylte 66 år, og i 1990 senkes grensen
393 til 65 år. (•)

394
395 - Eldre førstegangsetablerende på boligmarkedet fikk (våren 1986, red.) 1%
396 lavere boligrente for lån opptil 500,000." (DNAs beretning 1986-1987, s. 60)

397
398 **Utdrag av supplerende stoff**

399
400 **Eldreomsorg og trygdede**
401 "- Ekstra midler er bevilget for å sikre økt utbygging av sykehjemsplasser. Fra
402 1986 til 1987 som er de siste sikre oversiktene, økte antall sykehjemsplasser med
403 601 døgnplasser og 228 dagplasser. Målet er 1000 nye plasser pr. år i institusjoner
404 for heldøgnsomsorg.

405
406 - Kommunene fikk fra 1988 ansvaret for sykehjemmene. Dermed har kommunen
407 ansvaret for hele eldreomsorgen, og har fått større mulighet til å utvikle en enhetlig
408 eldreomsorg med et samspill mellom åpen omsorg og institusjonstilbud. (•)

409
410

- Det gjennomføres tre prosjekter med andre fysiske løsninger på bolig- og servicebehovet for hjelpetrequende enn de løsninger de tradisjonelle institusjonene i eldreomsorgen gir. (*)

I alt 16 prosjekter om utvekslings- og informasjonsutveksling er satt i gang som en del av en aksjon for bedre eldrepolitikk. Dette gir alle kommuner mulighet til å trekke veksler på de erfaringer som gjøres i andre kommuner.

- Reglene for egenbetalingen i alders- og sykehjem er endret. Det er innført et fribeløp som gir en reduksjon i egenbetalingen på 4 500 kroner pr år for langtidsbeboere. Samtidig er det åpnet adgang for kommunene til å kreve en døgnpris på inntil 50 kroner ved korttidsopphold og inntil 25 kroner ved langtidsopphold.

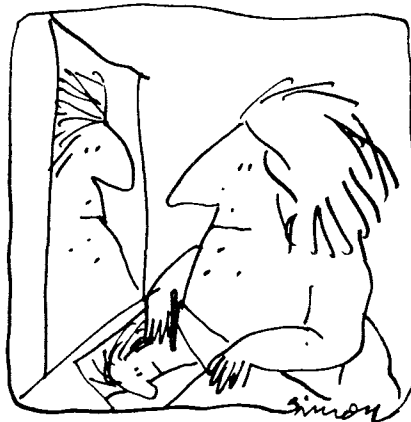
Det er nå bare pensjonistenes inntekt som påvirker betalingens størrelse, og ikke formuen.

- Initiativ er tatt for å kaste lys over mishandling av hjemmeboende eldre gjennom et forskningsprosjekt på norsk og nordisk plan.

- Kommunene er oppfordret til å danne eldreråd for at eldrerepresentanter blir hørt i kommunale saker. Dette er et ledd i arbeidet med å gi de eldre en aktiv alderdom. Vi får ikke bare flere eldre, men flere eldre som fortsatt har mye å gi gjennom aktivitet og deltakelse i samfunnet.

- En stortingsmelding om Folketrygdens økonomi og pensjonssystem er lagt fram, Stortingsmelding nr. 12 (1988-89)." (Gjennom krise til ny vekst, s. 57-59)

Dette gir alle kommuner mulighet til å trekke veksler på de erfaringer som gjøres i andre kommuner.

411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451

452 **Det norske Arbeiderparti**
 453 **Arbeidsprogram 1990-1993**

454
 455 **Krav til innsats for en felles framtid**

456 (•) Sammen må vi øke innsatsen.

457 Vi må også vise økt ansvar i nærmiljøene og i familiene for å hindre at sosiale
 458 problemer oppstår.

459 Da får vi flere penger som kan settes inn for å skape økt trygghet for de eldre og
 460 bedre vilkår for barn og ungdom. (•)

461

462 **Vi må velge**

463 (•) I fireårsperioden vil vi først og fremst sette inn kreftene på å løse disse
 464 oppgavene:

465 (•) - *En trygg og aktiv alderdom.*

466 De eldre er med sin erfaring og livskunnskap en viktig ressurs i samfunnet.

467 Vi vil sikre de eldre rett til, og praktisk mulighet til, utfoldelse og deltakelse i
 468 samfunnslivet på egne premisser.

469 Fra samfunnets side vil vi sikre de av de eldre som har behov for det en tjeneste
 470 og et omsorgstilbud som er vårt velstandssamfunn verdig. (•)

471

472 **Vi må fordele bedre**

473 Arbeiderpartiet vil inn i 90-åra utvide fordelingspolitikken og legge mer vekt på:

474 (•) - å bygge ned ulikheten mellom generasjonene.

475 Utgiftene og inntektene over livsløpet må jevnes ut slik at ikke de største utgiftene
 476 kommer når inntektene er minst.

477 - å bygge ned forskjellene mellom de som har og de som ikke har tilgang på de
 478 offentlige fellesgodene.

479 Det viktigste løftet blir å nå målet om barnehageplass til alle og å utvide tilbudet
 480 innen eldreomsorgen. (•)

481

482 **Ny økonomisk vekst og bedre fordeling**

483 (•) **En rettferdig fordeling**

484 (•) Pensjonister som bare har minstepensjon, må få en inntektsutvikling minst på
 485 linje med de yrkesaktive.

486

487 **Skatter og overføringer**

488 (•) Pensjonister som bare har minstepensjon som inntekt, skal fortsatt ikke betale
 489 skatt. (•)

490

491

492

Storbyene

- (•) Mange byer opplever nå en økende andel eldre og flere sosiale problemer blant ungdom. 493
- (•) De store byene har også forholdsvis mange eldre og enslige som mangler nødvendig menneskelig kontakt og omsorg i nærmiljøet. 494
- (•) Ofte er befolkningssammensetningen preget av mange eldre og grupper med svak økonomi. 495

Bolig

- (•) Ikke minst må det legges til rette for at eldre mennesker kan skaffe seg små og lettstelte boliger i sitt nærmiljø, slik at store boliger kan frigjøres for familier med barn. 496
- En del av den vanlige boligmassen som bygges bør legges til rette for eldre. 497
- Ved utbygging av felt som Husbanken finansierer, må det stilles krav til boligtyper i samsvar med dette. (•) 498

Tomtepolitikk

- (•) *Arbeiderpartiet vil:* 499
- (•) - Bygge ut låneordningen til Husbanken for utleieboliger og boligstiftelser for å bedre kommunenes mulighet til å møte boligbehovet for ungdom, eldre og grupper med svak økonomi. 500
- (•) - Bedre de praktiske og økonomiske mulighetene for å skaffe funksjonshemmede og de vanskeligstilte eldre egen bolig. (•) 501

Bedre velferdssamfunn

- (•) Det vil etterhvert bli forholdsvis færre yrkesaktive som kan bære utgiftene til velferdsgodene og folketrygden. (•) 502

En sterk og moderne offentlig sektor

- (•) En større andel eldre skaper økt behov for helse- og omsorgstilbud. (•) 503

Flere samarbeidsgoder - Flere velferdsgoder

- (•) Samarbeid mellom kommunen, det lokale næringsliv og organisasjoner kan også gi nye muligheter f. eks. til utbygging og drift av idrettsanlegg, utbygging av eldreboliger og barnehager. (•) 504

En ny familiepolitikk

- (•) Eldreomsorgen kan ikke lenger baseres på en stor ulønnet innsats fra kvinnenens side. (•) 505

534 **Helse- og sosialpolitikken**535 (*) De grunnleggende ideer om lik service og omsorg for alle, syke, funksjons-
536 hemmede og gamle, må vi beholde.537 (*) Den enkelte innbygger må føle trygghet for og ha krav på bistand eller service
538 enten de er gamle, unge eller har psykisk utviklingshemning.

539

540 **Folketrygden**

541 Folketrygden er den viktigste solidaritetsordningen i samfunnet vårt.

542 Arbeiderpartiet vil sikre og videreutvikle folketrygden.

543 Folketrygden skal ivareta pensjonsbehovet til landets innbyggere og de skal være
544 sikre på at trygden vil innfri sine forpliktelser.545 For å sikre trygden, er det nødvendig å sette grenser for folketrygdens ansvar og
546 oppgaver og å sikre inntektene framover.547 Folketrygdens hovedmål er å sikre eldre og uføre en minsteinntekt, uavhengig av
548 tidligere inntekt, og en inntektsstandard som står i et rimelig forhold til inntektene
549 som yrkesaktiv.550 Minstepensjonistene må sikres en inntektsutvikling minst på linje med yrkes-
551 aktive.552 Det er gjennom felles verdiskapning og sparing i yrkesaktiv alder grunnlaget
553 legges for tilfredsstillende pensjonsytelser.554 Det må ikke gis skattemessige fordeler for private pensjonsordninger utover det
555 nivå som Statens Pensjonskasse gir.556 Folketrygden må i økende grad kunne kreve refusjon for trygdens utgifter der
557 forsikringsselskaper eller arbeidsgivere har et naturlig ansvar.558 Særlig gjelder dette trafikkskader og ved en mer dekkende og omfattende
559 sikkerhet for yrkesskader.560 *Arbeiderpartiet vil:*561 - Bedre Folketrygdens ytelser slik at også personer med omsorgsarbeid kan
562 opparbeide seg pensjonspoeng.

563 - Gi trygdede bedre mulighet for å kombinere arbeidsinntekt og trygd.

564

565 **En aktiv alderdom**

566 Gruppen av eldre er like sammensatt og variert som andre aldersgrupper.

567 Inngangen til pensjonisttilværelsen innebærer i dag et unødige skille fra den
568 yrkesaktive periode med hensyn til de eldres deltaking i samfunnslivet.569 Det store flertall av gamle mennesker holder seg friske og spreke langt opp i årene
570 og ønsker å bo hjemme så lenge som mulig.571 Likevel vil vi i årene som kommer få et økende antall eldre som har behov for
572 bistand, pleie og tilsyn.573 Gjennom tilrettelegging av bolig, ulike tekniske hjelpemidler og -ordninger og
574 nødvendig bistand kan eldre mennesker ha et meningsfylt liv hvor egne ressurser

nyttes i en aktiv hverdag.

Eldre, syke og deres pårørende skal ha trygghet for at hjelpen og avlastningen er der når de trenger det.

Ressursene i og utenfor institusjon, må ses i sammenheng.

Korttids- og avlastningsforhold på sykehjem bør brukes til aktiv rehabilitering slik at den eldre selv kan velge å bo utenfor institusjon.

Det er viktig med tiltak som kan tilpasses forskjellige brukerbehov.

Eldresentra er en viktig del av omsorgstilbudene for eldre.

Sykehjem skal ha en aktiv servicefunksjon også i forhold til hjemmeboende eldre.

Institusjonstilbudet for pleietrengende vil også i framtida være et viktig og nødvendig element.

Derfor trengs det i mange kommuner fortsatt en sykehjemsutbygging.

Men de eldre må innenfor institusjon få større mulighet til deltaking, egenaktivitet og et verdig liv på egne vilkår.

Arbeiderpartiet vil:

- At de eldre i samfunnet får større mulighet for å påvirke utviklingen i alle saker som berører Eldres livssituasjon.

Dette bør f. eks. skje ved at offentlige organer i større grad benytter eldreråd og pensjonistforeninger som høringsinstans.

- Legge større vekt på eldreomsorg og eldre sykdommer i utdanningen av alle grupper helsepersonell.

- Sikre beboere i institusjon rett til deltakelse og utfoldelse på egne premisser.

- Gi eldre økt mulighet til utbedring av egen bolig, tilgang på tekniske hjelpemidler gjennom offentlige finansieringsordninger og utbygging av hjelpemiddelsentraler i de enkelte fylker.

- Fortsette utbygging av eldresentra/servicesentra og serviceboliger.

- Øke omfanget av de ulike kommunale hjelpeordninger for eldre i eget hjem bl. a. i forhold til sykepleie- og hjemmehjelptjeneste, fysioterapeut, ergoterapeut, rengjøring, vedlikehold og middagsombringning.

- Sikre trygghet for eldre i eget hjem ved hjelp av trygghetsalarmer, automatiske varslingsystemer og besøksordninger.

- Etablere flere heldøgntilbud i sykehjem for pleietrengende eldre som ikke kan fungere i egen bosituasjon.

- Bruke flere institusjonsplasser til aktiv rehabilitering, korttidsopphold, dagtilbud og nattilbud.

Idrett for alle

(•) Det må legges særlig vekt på tilbud for funksjonshemmede og å gi eldre bedre mulighet til idrettsaktiviteter. (•)

575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615

- 616 **Kriminalpolitikk**
- 617 (*) Politiet har en trygghetsskapende rolle i velferdssamfunnet.
- 618 Det er de svakest stilte i samfunnet og de eldre, som særlig er ofre for den vanlige
- 619 kriminaliteten eller har angst for kriminalitet.
- 620
- 621 **Uvikling av demokratiet**
- 622 **Lokaldemokratiet**
- 623 (*) Brukermedvirkning etter samvirkemodeller kan også være alternativer for
- 624 virksomhet som drives i offentlig regi.
- 625 Dette kan gjelde barnehager, eldresentra eller ungdomsklubber. (*)
- 626
- 627 **Arbeidstid**
- 628 (*) I arbeidsprogrammet for 1985-89 ble reduksjon i den daglige arbeidstid og
- 629 fleksibel pensjonsalder gitt prioritet, og det er gjennomført reformer på begge
- 630 disse områdene.
- 631 (*) Det vil ikke være rom for å sette ned arbeidstida eller senke den alminnelige
- 632 pensjonsalderen. (*)
- 633
- 634 **Likestilling mellom kjønnene**
- 635 (*) Det er kvinnene som må ta omsorgsarbeid når den offentlige eldreomsorgen
- 636 svikter.
- 637 (*) Utbygging av barnehageplasser, lengre svangerskapspermisjon, utbygging av
- 638 eldreomsorgen og større inntektsutjamning, er de viktigste kvinnepolitiske sakene
- 639 for Arbeiderpartiet.
- 640 80% av eldreomsorgen utføres av kvinner som tar seg av sine eldre slektninger.
- 641 Dette kan illustreres ved at hvis denne private innsatsen ble redusert med 10%,
- 642 måtte kommunene fordoble sin innsats innenfor eldreomsorgen.
- 643 På grunn av økt yrkesdeltagelse og på grunn av befolkningsutviklingen kan vi ikke
- 644 regne med at kvinner i framtida vil kunne yte like mye i det ulønnede omsorgsar-
- 645 beidet.
- 646 Dette kan føre oss inn i en omsorgsklemme der det offentlige ikke er i stand til å
- 647 kompensere for bortfallet av den ulønnede private innsatsen. (*)
- 648
- 649
- 650
- 651
- 652
- 653
- 654
- 655
- 656

De unge til dåd, de gamle til råd.
Tysk ordspråk

De gamle er eldst!

Senterpartiet**Prinsippprogram**

1

2

3

Fordeling av goder og makt

5

4

Retten til arbeid

6

5

(*) Arbeidstidens lengde må først og fremst vurderes ut fra de ulike menneskers velferdsmessige behov.

7

6

7

7

Det må være utstrakte muligheter for kortere arbeidstid og deltidstillinger, og det bør legges opp til stor grad av fleksibilitet og frivillighet når det gjelder valg av pensjonsalder. (*)

8

8

9

9

10

10

11

11

Desentralisering

13

12

Bypolitikk

14

13

(*) Byene gir rike muligheter med hensyn til service, arbeidsplasser, kulturtilbud og kontakt.

14

14

15

15

Utfordringen ligger i første rekke i å forhindre forslumming og forsøpling av miljøet - særlig i gamle boligområder, motvirke ensomhet og utrygghet blant eldre og utsatte grupper, og skape levende og harmoniske vekstvilkår for barna.

16

16

17

17

18

18

Trygghet, kontakt og løsning av fellesoppgaver i nærmiljøene vil være hovedbudskap i Senterpartiets bypolitikk.

19

19

20

20

Aktivitet må desentraliseres til et nivå der folk føler ansvar, sosial tilhørighet og fellesskap.

21

21

22

22

Større deltagelse av beboere i beslutningsprosessen er en viktig garanti for vern av miljøkvaliteter. (*)

23

23

24

24

25

25

Helse- og sosialpolitikk

14

26

Forebyggende helsearbeid

14

27

(*) Folketrygden må sikres en økonomi som gir trygghet for eldre og uføre.

15

28

Dette må prioriteres fremfor å innføre nye generelle velferdstiltak. (*)

29

29

30

30

Kommunehelsetjenesten

15

31

(*) I åra som kommer vil andelen av eldre mennesker øke markert.

32

32

Dette krever prioritering av omsorg og pleie på lokalt plan.

33

33

Små og desentraliserte enheter der pasienter, personale og pårørende har oversikt og kontakt, er viktig både i behandlings- og pleiesammenheng.

34

34

35

35

Store sentralinstitusjoner bør gradvis reduseres.

36

36

Utbyggingen av omsorg og behandling bør skje i mindre enheter i nærheten av hjemstedet. (*)

37

37

38

38

39

40

41

- 42 **Senterpartiet**
- 43 **Arbeidsprogram 1986-1989**
- 44
- 45 **7 Hovedsaker i perioden**
- 46 " (•) Det innføres omsorgslønn til personer som har ansvar for pleie og stell av syke,
- 47 " eldre og funksjonshemmede i hjemmet.
- 48 " Lønnen sikres gjennom hjemmehjelpsordningen i den enkelte kommune. (•)
- 49 " Tilfredsstillende avlastningsordninger sikres i tilfeller der hjemmearbeidende har
- 50 " omsorg. (•)
- 51 " Det innføres fleksibel pensjonsalder ved adgang til å kombinere pensjon med
- 52 " deltidsarbeid fra fylte 65 år. (•)
- 53
- 54 **15 Mennesket i miljøet**
- 55 **Familiepolitikk**
- 56 " (•) Det innføres omsorgslønn til personer som har ansvar for pleie og stell av syke,
- 57 " eldre og funksjonshemmede i hjemmet.
- 58 " Lønnen sikres gjennom hjemmehjelpsordningen i den enkelte kommune med
- 59 " kommunen som arbeidsgiver og administrert av sosialkontoret.
- 60 " Stillingens omfang bør i størst mulig grad tilpasses omsorgsoppgaven og gi
- 61 " trygderettigheter.
- 62 " Nødvendig avlastning må sikres og ordningen bør finne sin form i et samarbeid
- 63 " med sosialkontor og sykepleiesjef. (•)
- 64 " Det innføres fleksibel pensjonsalder ved adgang til å kombinere pensjon med
- 65 " deltidsarbeid fra fylte 65 år.
- 66
- 67 **16 Nærmiljø**
- 68 **17** (•) En mobilisering i lokalmiljøene vil kunne føre til at både unge og eldre får
- 69 " anledning til å gjøre en positiv innsats.
- 70
- 71 **20 Kulturpolitikken**
- 72 **Kulturtradisjon**
- 73 " De raske endringene i samfunnet gjør det nødvendig å styrke følelsen av
- 74 " fellesskap og sammenheng lokalt og regionalt.
- 75 " Det er også viktig at kontakten mellom generasjonene er levende i et samfunn,
- 76 " både fordi de eldre er bærere av vår felles kulturarv og fordi den erfaring og
- 77 " tradisjon de kan formidle, skaper stabilitet og trygghet i samfunnet. (•)
- 78
- 79 **29 Helse- og sosialpolitikk**
- 80 " (•) Målet er å sikre alle tilfredsstillende og likeverdige tilbud uavhengig av hvor de
- 81 " bor i landet og privat økonomi.
- 82

Som ledd i dette vil Senterpartiet:

(•) - Holde egenandelen på helsetjenester på et lavt nivå.

Total innbetaling fastsettes årlig ved en øvre grense i antall kroner.

- sikre Folketrygdens økonomi ved å øke medlemsavgiften. (•)

Eldreomsorgen

De eldre må i større grad stimuleres til å delta aktivt i samfunnslivet etter pensjonsalderen.

Senterpartiet går inn for fleksibel pensjonsalder.

Hjelp til eldre bør i større grad baseres på hjelp til selvhjelp.

Ved utbygging av botilbud for eldre må ulike alternativer vurderes, som f. eks. pensjonat.

Eldre må få delta i utformingen av nærmiljøet.

Senterpartiet går inn for:

- At hjelpeordningen for hjemmene bygges slik at de eldre kan få bo hjemme så lenge som mulig.

- At det legges til rette for åpen eldreomsorg med ambulerende vaktmesterordning og ombringelse av mat, transporttjenester, rengjøringstjenester, telefonkontakt og alarmtelefon.

- At det blir utbygd arbeidsterapeutiske og fritidsaktiviserende tilbud for eldre.

- At utbygging av nødvendige sykehjemsplasser prioriteres.

Boligbygging og miljø

(•) *Senterpartiet vil gå inn for:*

(•) - At det ved planlegging av boområder og boliger tas mer hensyn til barn, eldre, enslige og funksjonshemmede.

Flergenerasjonsboliger, og muligheter for senere påbygging må innpasses. (•)

Økonomisk politikk

Skattepolitikken

(•) *Senterpartiet vil under det videre arbeid med skattesystemet legge særlig vekt på følgende punkt(er):*

(•) - At medlemspremien til Folketrygden heves som ledd i en skattereform.

29	83
"	84
"	85
"	86
"	87
30	88
"	89
"	90
"	91
"	92
"	93
"	94
"	95
"	96
"	97
"	98
"	99
"	100
"	101
"	102
"	103
"	104
33	105
"	106
"	107
"	108
"	109
"	110
53	111
54	112
55	113
"	114
"	115
"	116
"	117
"	118
"	119
"	120
"	121
"	122
"	123

124 **Senterpartiet**
 125 **Eldrepolitisk regnskap 1986-1989**

126
 127 **Brev fra Sp**
 128 **Mai 1989**

129 "Vi viser til ditt brev med spørsmål om Senterpartiets eldrepolitiske regnskap for
 130 inneværende stortingsperiode. Stortingsgruppen pleier ikke å utarbeide denne
 131 type regnskap når vi er i opposisjon. Det sier jo seg selv at et opposisjonsparti med
 132 bare 12 representanter vil ha visse vanskeligheter med å realisere sitt program fullt
 133 ut.

134 Det må presiseres at vedlagte oversikt over programposter og oppfølging i
 135 Stortinget, ikke gir noen fullstendig oversikt over Senterpartiets arbeid med saker
 136 som angår eldre. En fullstendig oversikt over absolutt alle eldrepolitiske saker i
 137 løpet av perioden, har vi dessverre ikke kapasitet til å utarbeide på det nåværende
 138 tidspunkt.

139 Med hilsen
 140 Senterpartiets stortingsgruppe
 141 *Torun Dramdal*
 142 gruppesekretær"

143
 144 **Vedlegget gjengis her i sin helhet, sitat:**

145
 146 **Noen punkter fra Sps eldrepolitiske regnskap 1985-1989**
 147 (Punktene refererer til programposter i stortingsvalgprogrammet 1985-1989)

148
 149 **Punkt 1:**

150 Det innføres omsorgslønn til personer som har ansvar for pleie og stell av syke,
 151 eldre og funksjonshemmede i hjemmet. (Sp,5) Lønnen sikres gjennom
 152 hjemmehjelpsordningen i den enkelte kommune. (Sp,7) Tilfredsstillende avlast-
 153 ningsordninger sikres i tilfeller der hjemmearbeidende har omsorg. (Sp,8)

154 Stortinget har gjennom en tilføyelse i kommunehelseloven vedtatt at alle
 155 kommuner skal opprette en ordning med omsorgslønn og avlastning for personer
 156 som har særlig tyngende omsorgsarbeid for pleietrengende familiemedlemmer.
 157 Lovendringen trådte i kraft 1. januar 1988. Dette var et meget viktig prinsippvedtak.
 158 Ordningen med omsorgslønn og avlastning praktiseres imidlertid ulikt fra kom-
 159 mune til kommune.

160 Senterpartiet mener derfor det er behov for å forsterke pleietrengendes og
 161 pårørendes rettigheter. Vi har derfor fremmet forslag i Stortinget (januar 1989) om
 162 at pleietrengende og deres pårørende skal ha rett til omsorgskontrakt med
 163 kommunen om bl. a. omsorgslønn og avlastning. Dette forslaget ble imidlertid ikke
 164 vedtatt. Senterpartiet vil imidlertid fremme forslaget på nytt.

Punkt 2:

Senterpartiet går inn for:

- At hjelpeordningene for hjemmene bygges slik at de eldre kan få bo hjemme så lenge som mulig (Sp,56) og at det legges til rette for åpen eldreomsorg med ambulerende vaktmesterordning og ombringelse av mat, transporttjenester, rengjøringstjenester, telefonkontakt og alarmtelefon. (Sp,58)

Prioriteringene innen eldreomsorgen og satsingen på åpen omsorg, må først og fremst skje innen den enkelte kommune. Senterpartiet har satset mye på å skolere våre lokale representanter i kommunestyrene når det gjelder åpen omsorg. I Stortinget har vi fremmet forslag om økte bevilgninger til pleie og omsorgssektoren i kommunene utover Regjeringens forslag.

Punkt 3:

Senterpartiet går inn for at utbygging av nødvendige sykehjemsplasser prioriteres. (Sp,62)

Dette er igjen et punkt hvor partiene på sentralt plan skal legge rammevilkårene til rette, men hvor prioriteringen av sykehjemsplasser må skje i den enkelte kommune, da det er kommunene som har ansvaret for bygging av sykehjem. Senterpartiet har imidlertid ved en rekke anledninger understreket at det er viktig at kommunene settes i stand til å løse de oppgaver de er pålagt, og vi har forsøkt å følge opp dette ved de årlige budsjettbehandlinger i Stortinget.

Punkt 4:

De eldre må i større grad stimuleres til å delta aktivt i samfunnslivet etter pensjonsalderen. (Sp,48)

En rekke diskriminerende aldersbestemmelser som har hindret eldre i å delta i ulike råd og utvalg, er i løpet av stortingsperioden blitt fjernet.

Punkt 5:

Det innføres fleksibel pensjonsalder ved adgang til å kombinere pensjon med deltidsarbeid fra fylte 65 år. (Sp,10)

Den vanskelige økonomiske situasjonen har ikke gitt rom for noen generell nedsettelse av pensjonsalderen. Senterpartiet har imidlertid bidratt til at ordningen med avtalefestet pensjon ble etablert.

Sitat slutt

Tallene i parentes, som vi har føyd til, angir programpostenes linjenummer i Sp-kapitlet.

165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205

206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246

Senterpartiet

Arbeidsprogram 1990-1993

Utfordring

(*) Tallet på eldre øker.

Dette gjør det viktig å føre en politikk som bedre utnytter de eldre krefter og ressurser i arbeids- og samfunnslivet.

Det økende tallet på eldre tilsier også økte omsorgsoppgaver, både i institusjoner og åpen omsorg. (*)

Hovedsaker i perioden

(*) Senterpartiet vil arbeide for at pleietrengende og pårørende sikres rett til omsorgskontrakt om bl. a. omsorgslønn og avlastningstiltak.

Alle som trenger det må ha tilbud om hjelp enten i åpen omsorg eller i institusjon.

Eldre må få ta del i arbeid både i nærmiljø og samfunnsliv.

Å løse oppgaver i lokalt fellesskap innebærer et samarbeid mellom alle aldersgrupper. (*)

Økonomisk politikk

Moms

Et viktig fordelingstiltak for bl. a. barnefamilier og minstepensjonister vil være redusert merverdiavgift på nødvendighetsvarer, først og fremst mat.

Senterpartiet vil arbeide for en differensiering av momsen, med sikte på å halvere momsen på basismatvarer.

Arbeidstidsreformer

(*) Det er ikke økonomisk grunnlag for ytterligere arbeidstidsforkortelse eller økt ferie.

Det er heller ikke rom for generelt nedsatt pensjonsalder, men det bør gis mulighet til mer fleksible pensjonsordninger ved å kombinere arbeid og pensjon.

Folketrygden

Ordningene i Folketrygden bør utformes slik at alle kan sikres en grunntrygghet dersom sykdom, endret livssituasjon eller alder, svekker eller tar bort mulighetene for inntekter.

Det er en viktig nasjonal oppgave å sikre Folketrygdens økonomi.

Det kan skje ved økte innbetalinger, endringer i regelverket eller andre innsparinger.

Eventuelle omlegginger må skje på en måte som virker rettferdig.

Det er utelukket å frata noen allerede opparbeidede rettigheter.

Rettigheter i Folketrygden er knyttet til den enkeltes lønnsinntekter.

Dette har ført til at kvinner generelt er kommet dårligere ut enn menn fordi kvinner på grunn av nødvendig omsorgsarbeid har hatt lav eller ingen lønnsinntekt.	247
Siktemålet med Folketrygden bør være økt grunntrygghet for alle.	248
Det vil bety større grad av likhet i trygdeutbetalinger til tross for ulikt yrkesløp og ulike inntektsforhold.	249
Omsorgsarbeidet må oppvurderes også i trygdesammenheng.	250
Pensjonsutbetalingene bør følge den gjennomsnittlige inntektsutviklingen forøvrig i samfunnet.	251
<i>Senterpartiet går inn for:</i>	252
- At det skal være likestilling mellom pensjonistektepar og samboende pensjonister.	253
For å sikre størst mulig grad av rettferdighet i forhold til dem som bor alene og utfra hensynet til Folketrygdens økonomi, mener Senterpartiet at likestilling bør oppnås ved at samboende får utbetalinger tilsvarende det ektepar får.	254
- at rettigheter ved arbeidsledighet knyttes til en plikt til å ta ledig arbeid, selv om dette arbeidet ikke ansees å være høvelig.	255
Arbeidsmarkedsetaten må styrkes for å hindre at unge mennesker blir gående uten arbeid en tid.	256
- å redusere mulighetene til egenmelding ved sykefravær.	257
	258
Hele Norge i bruk	259
Levende byer	260
(*) Husbankens midler innen byene bør prioriteres til fordel for ungdom, unge familier, eldre og ubemidlede beboere i byfornyelsesområdene.	261
Det må også legges til rette for at eldre kan bo lengre i sine boliger.	262
	263
	264
	265
	266
	267
	268
Ansvar og omsorg for hverandre	269
Aktiv tid som eldre	270
I framtida vil det både være ønskelig og viktig at eldre er engasjert og aktive i arbeid både i nærmiljø og samfunnsliv.	271
Senterpartiet ønsker en mer fleksibel pensjonsalder med mulighet for å kombinere arbeid og trygd.	272
Det er ikke rom for en generell nedsettelse av pensjonsalderen.	273
Det er viktig å legge til rette for funksjonelle boliger for eldre.	274
Eldres bospareklubb og ulike former for boligsamvirke utvikles i samarbeid med kommunene.	275
Bokollektiv der eldre har mulighet til å hjelpe og ha omsorg for hverandre er et godt alternativ til kommunal bygging av eldreboliger.	276
Senterpartiet vil gå inn for skattefritak for pensjonister som utfører enkle omsorgsoppgaver og tjenester for andre.	277
Senterpartiet vil understreke betydningen av et variert omsorgstilbud for	278
	279
	280
	281
	282
	283
	284
	285
	286
	287

- 288 pleietrengende.
 289 Det kreves et fleksibelt og omfattende hjelpeapparat for å gjøre det mulig å bo
 290 hjemme så lenge en ønsker det.
 291 Å styrke innsatsen for pleie og omsorg på kommunalt nivå er en sentral oppgave
 292 for Senterpartiet.
 293 Det bør etableres kommunale formidlingssentraler som kan bistå eldre med
 294 praktiske gjøremål, håndverksarbeid osv.
 295 Servicestasjoner basert på innsats fra frivillige som kan hjelpe eldre er tiltak som
 296 må oppmuntres.

297

Nødvendig å prioritere

- 298 Kravene til helsetjenesten øker.
 299 Tekniske nyvinninger gjør det mulig å behandle stadig flere.
 300 Alderssammensetningen i folket med økende andel gamle eldre og økende antall
 301 aleneboende eldre krever økt offentlig innsats. (*)
 302 Finansieringen av helse- og sosialtilbudene stiller store krav til samfunnet.
 303 Det vil være nødvendig med egenandeler på helsetjenester, men ordningen med
 304 egenbetaling må utformes slik at man skjærmer de som bruker mest helse- og
 305 sosialtjenester. (*)
 306

307

Kulturpolitikken

- 308 (*) De raske endringene i samfunnet gjør det nødvendig å styrke følelsen av
 309 fellesskap.
 310 Kontakten mellom generasjonene er viktig, både fordi de eldre er bærere av vår
 311 felles kulturarv og fordi den erfaring og tradisjon de kan formidle skaper stabilitet
 312 og trygghet i samfunnet. (*)
 313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

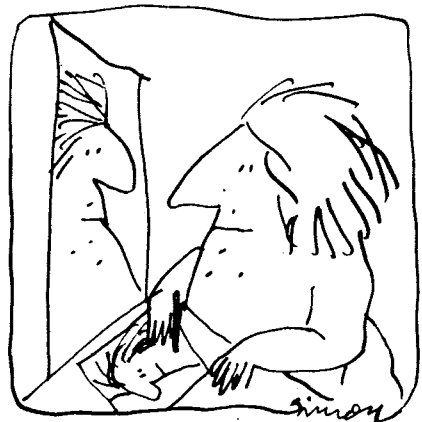
325

326

327

328

*Siktemålet med
 Folketrygden bør være
 økt grunntrygghet
 for alle.*

Men fjernt fra dette: er det "ett som gir ham krefter;,"
sier Arne Paasche Aasen,
"Jordtrellens drøm om engang å eie jorden og ploegen."
Trygve Bakkerud jr.

De gamle er eldst!

Kristelig Folkeparti Prinsippogram

1

2

3

Famillie og nærmiljø

25

4

Familien - grunnleggende enhet

*

5

- familieøkonomi

26

6

Det er viktig at foreldre kan redusere yrkesaktiviteten til fordel for arbeid i hjemmet i den tiden barn, syke, funksjonshemmede eller eldre har behov for omsorg, uten at det blir for stor økonomisk belastning for familien.

*

7

*

8

*

9

Familiens mulighet til å greie seg uten to fulle inntekter må bedres.

*

10

Kristelig Folkeparti mener at en ordning med ektefelledelt beskatning og trygde-rettigheter for hjemmearbeid vil bidra til dette. (*)

*

11

*

12

13

Helse- og sosialpolitikk

27

14

Generell målsetting

*

15

- trygge kår

*

16

(*) Det må skapes trygge livsvilkår for alle som på grunn av alder, sykdom, arbeidsløshet, uførhet og liknende ikke kan vareta egne levekår. (*)

*

17

*

18

Gjennom samfunnsplanlegging og andre politiske tiltak vil vi søke å endre strukturer og holdninger som virker klientskapende og nedbrytende på helse og livssituasjon. (*)

*

19

*

20

*

21

22

Eldre i samfunnet

28

23

- eldreomsorg

*

24

De eldre har lagt grunnlaget for det velstandssamfunn vi har i dag.

*

25

Målet for alle tiltak for eldre må være å gi dem bedre muligheter til å leve et fullverdig og selvstendig liv.

*

26

*

27

De eldre må gis muligheter til å delta aktivt i samfunnslivet.

*

28

Flest mulig av de eldre som ønsker det, bør få leve i sine egne hjem med adgang til kontakt med familie, venner og samfunn for øvrig.

*

29

*

30

Samarbeidet mellom kommuner, menighetspleie og frivillige organisasjoner i eldreomsorgen må videreutvikles.

*

31

*

32

Utbygging av alders- og sykehjem bør så vidt mulig skje desentralisert og i mindre enheter, slik at de eldre kan være så nær sitt hjemmemiljø som mulig.

29

33

*

34

Alle deler av befolkningen må, så vidt mulig, få et likeverdig helsetjenestetilbud.

*

35

Trygdelovgivningen må utformes slik at befolkningen får et likeverdig økonomisk grunnlag når det gjelder finansiering av de ulike typer av helsetjenester.

*

36

*

37

38

39

40

41

- 42 29 **Samordnet helse- og sosialtjeneste**
- 43 " **- likeverdig helse- og sosialtjeneste**
- 44 " (*) Gjennom utbygging av hjemmehjelpsordningene/hjemmesykepleien må eldre
- 45 " og uføre gis anledning til å bo i sitt eget hjem. (*)
- 46
- 47 39 **Kristelig Folkepartis prinsippprogram 1936**
- 48 40 (*) Folketrygd må skipast på forsvarleg økonomisk grunnlag. (*)
- 49
- 50
- 51
- 52
- 53
- 54
- 55
- 56
- 57
- 58
- 59
- 60
- 61
- 62
- 63
- 64
- 65
- 66
- 67
- 68
- 69
- 70
- 71
- 72
- 73
- 74
- 75
- 76
- 77
- 78
- 79
- 80
- 81
- 82

*Er det mulig å være både en god politiker
og et godt menneske
i et dårlig politisk system?
Etter Aristoteles*

Kristelig Folkeparti**Arbeidsprogram 1986-1989**

83

84

85

Næringsliv

17

86

Landbruksnæringen

18

87

Kristelig Folkeparti går inn for:

"

88

194 - ektefeller som arbeider i felles bedrift, må begge få yrkesstatus når det gjelder ferie, trygde, pensjoner o.s.v.

"

89

"

90

91

Bedriftsdemokrati og arbeidsmiljø

24

92

Kristelig Folkeparti går inn for:

"

93

282 - fleksibel pensjonsalder fra 65 år og økte muligheter for kombinasjon av trygd og arbeid.

"

94

"

95

96

Familie og nærmiljø

29

97

Familieøkonomi

31

98

Kristelig Folkeparti går inn for:

32

99

401 - at barnebidrag inngår i pensjonsgrunnlaget til den av foreldrene som mottar bidraget.

"

100

"

101

102

Helse- og sosialpolitikk

35

103

Trygd og arbeid

"

104

Kristelig Folkeparti går inn for:

"

105

439 - fleksibel pensjonsalder fra 65 år og økte muligheter for kombinasjon trygd/ arbeid.

"

106

"

107

440 - en endring av Folketrygdloven slik at trygdeytelsene i større grad rettes inn mot kvinners livssituasjon med deltidsarbeid eller omsorgsarbeid.

"

108

"

109

441 - endring av trygdesystemet på bakgrunn av Trygdefinansieringsutvalgets innstilling, og slik at de med størst behov prioriteres.

"

110

"

111

442 - at spørsmålet om størrelsen på egenandeler og hvilke helsetjenester som skal inn under taket vurderes.

"

112

"

113

443 - forsert forskning innen geriatri og eldres levevilkår.

"

114

444 - at samfunnet skjerper kontrollen med og reaksjonsmåter overfor trygdemisbruk.

"

115

"

116

445 - økning av informasjon om trygderettigheter.

"

117

446 - videre justering av sykelønnsordningen for å holde utgiftene på et rimelig nivå.

"

118

"

119

Innføring av karensdager for alle vurderes.

"

120

447 - å redusere ventetiden på søknader og anker i trygdesektoren.

"

121

448 - utredning av en ordning med garantert minsteinntekt.

"

122

449 - forenkling av trygdloven og samordningslovene.

"

123

124	35	450 - at arbeidsledighetsmidler i størst mulig grad erstattes med sysselsettings-
125	"	tiltak.
126		
127	36	Eldre i samfunnet
128	"	468 - fleksibel pensjonsalder fra 65 år og økte muligheter for kombinasjon trygg
129	"	og arbeid.
130	"	469 - støtte til familier med tyngende omsorgsfunksjon.
131	"	470 - større tilskudd til telefon for eldre og funksjonshemmede.
132	37	471 - videre utbygging av aktivitets- og kontaktilbud.
133	"	472 - sikring av inntektsnivået for minstepensjonister uten annen inntekt.
134	"	473 - at trygdereglene utformes slik at de som inngår ekteskap ikke diskrimineres
135	"	i forhold til samboere.
136	"	Ektefellers opptjente pensjonsrettigheter anses som felles eiendom slik at per-
137	"	soner uten tilleggspoeng oppnår større trygghet og arver rettigheter ved sam-
138	"	livsbrudd eller ektefelles dødsfall.
139	"	474 - styrking av hjemmehjelpsordninger og hjemmesykepleie, slik at eldre kan
140	"	bo lengst mulig i sine egne hjem
141	"	475 - mer fleksible standardkrav ved bygging av sykehjem.
142	"	476 - periodevis opphold på alders- og sykehjem og rekonvalesenthjem for eldre
143	"	for å avlaste hjem som har tyngende omsorgsfunksjoner.
144	"	477 - utbygging av trygdeboliger med tilbud om tilsyn og pleie.
145	"	478 - at det bygges ut en regelmessig helsekontroll for alle eldre mennesker.
146	"	479 - at det etableres regelmessig tannhelsetjeneste ved alders- og sykehjem.
147	"	480 - at pensjonærer på aldershjem og langtidspasienter på sykehjem får rett til
148	"	å bo på enerom.
149	"	481 - at slektninger som utfører hjemmehjelp, sidestilles med andre hjemmehjelp-
150	"	ere når det gjelder godtgjørelse fra det offentlige.
151	"	482 - at de eldre får større innflytelse i de forhandlinger/drøftelser som finner sted
152	"	mellom staten og alderspensjonistene om trygdeytelser og andre tiltak.
153		
154	42	Kulturpolitikk
155	44	Musikk, biblioteker, litteratur
156	"	<i>Kristelig Folkeparti går inn for:</i>
157	"	595 - å styrke bibliotekjentesten ved sykehus, institusjoner for eldre, for funksjons-
158	"	hemmede, fengsler m.m.
159		
160		
161		
162		
163		
164		

Kristelig Folkeparti**Eldrepolitisk regnskap 1986-1989**

	165
	166
	167
Brev fra KrF	168
April 1989	169
"Takk for henvendelse.	170
Jeg sender våre programformuleringer om eldre og det som direkte er gjort for å følge opp dette.	171
Med vennlig hilsen	172
Kristelig Folkeparti	173
<i>Kari Husøy (sign.)</i>	174
gruppeseekretær"	175
	176
	177
Vedlegget gjengis her i sin helhet, sitat:	178
	179
Eldre i samfunnet	180
<i>Kristelig Folkeparti går inn for:</i>	181
468 - fleksibel pensjonsalder fra 65 år og økte muligheter for kombinasjon trygd og arbeid. (KrF,46)	182
KrF støttet innføring av AFP-ordningen, men mente den burde gjøres mer rettferdig.	183
	184
	185
	186
469 - støtte til familier med tyngende omsorgsfunksjon. (KrF,48)	187
KrF (KOM)* gikk inn for lovendring slik at lønn og avlastningstiltak for personer som har et særlig tyngende omsorgsarbeid for pleietrengende familiemedlemmer blir en av de deltjenester kommunene må ha i sin helsetjeneste.	188
	189
	190
	191
470 - større tilskudd til telefon for eldre og funksjonshemmede. (KrF,49)	192
Dette er blitt en kommunal oppgave som følges opp i kommunestyrene.	193
	194
471 - videre utbygging av aktivitets- og kontaktilbud. (KrF,50)	195
Dette er blitt en kommunal oppgave som følges opp i kommunestyrene.	196
	197
472 - sikring av inntektsnivået for minstepensjonister uten annen inntekt. (KrF,51)	198
KrF (KOM) økte grunnbeløpet i folketrygden med 400 kr fra 1. januar 1986.	199
KrF (KOM) økte grunnbeløpet i folketrygden med 1700 kr fra 1. mai 1986.	200
KrF (+Sp) foreslo å øke grunnbeløpet i folketrygden med 100 kr utover Regjeringens forslag. Januar 1988.	201
	202
KrF foreslo å øke grunnbeløpet i folketrygden med 300 kr utover Regjeringens forslag. Fra april 1988.	203
	204
	205

- 206 473 - at trygdereglene utformes slik at de som inngår ekteskap ikke diskrimineres
 207 i forhold til samboere. (KrF,52)
- 208 KrF fremmet forslag der Regjeringen ble bedt om å vurdere ulike måter å
 209 fjerne forskjellsbehandlingen av gifte pensjonister i forholdt til samboende.
 210 Ektefellers opptjente pensjonsrettigheter anses som felles eiendom slik at per-
 211 soner uten tilleggspoeng oppnår større trygghet og arver rettigheter ved sam-
 212 livsbrudd eller ektefelles dødsfall. (KrF,52)
- 213 KrF fremmet forslag der Regjeringen ble bedt om å fremme forslag til endring
 214 av trygde- og skattelovgivning som vil gi samboende redusert pensjon i likhet
 215 med ektepar.
 216
- 217 474 - styrking av hjemmehjelpsordninger og hjemmesykepleie, slik at eldre kan
 218 bo lengst mulig i sine egne hjem. (KrF,57)
- 219 KrF (KOM) understreket behovet for hjemmehjelpere og hjemmesykepleiere
 220 i den åpne eldreomsorg. Nødvendigheten av etter- og videreutdanningstilbud ble
 221 fremhevet.
 222
- 223 475 - mer fleksible standardkrav ved bygging av sykehjem. (KrF,59)
 224
- 225 476 - periodevis opphold på alders- og sykehjem og rekonvalesenthjem for eldre
 226 for å avlaste hjem som har tyngende omsorgsfunksjoner. (KrF,60)
- 227 KrF (KOM) gikk inn for lovendring slik at lønn og avlastningstilbud for personer
 228 som har et særlig tyngende omsorgsarbeid for pleietrengende familiemedlemmer
 229 blir en av de deltjenester kommunene må ha i sin helsetjeneste. KrF støttet forslag
 230 som ville gi pårørende en større rett til omsorgslønn.
 231
- 232 477 - utbygging av trygdeboliger med tilbud om tilsyn og pleie. (KrF,62)
- 233 KrF (KOM) mente det er viktig å bygge ut trygdeboliger i tilknytning til service-
 234 eller eldresenter.
 235
- 236 478 - at det bygges ut en regelmessig helsekontroll for alle eldre mennesker.
 237 (KrF,63)
- 238 Kommunal oppgave nå. Som følges opp i kommunene.
 239
- 240 479 - at det etableres regelmessig tannhelsetjeneste ved alders- og sykehjem.
 241 (KrF,64)
- 242 KrF (KOM) pekte på nødvendigheten av at kommunene ved bygging av
 243 sykehjem drøfter planer med fylkeskommunen for å innpasse tannbehandlingen
 244 i sykehjemmene.
 245
 246

480 - at pensjonærer på aldershjem og langtidspasienter på sykehjem får rett til å bo på enerom. (KrF,65)	247 248 249
481 - at slektninger som utfører hjemmehjelp, sidestilles med andre hjemmehjelpere når det gjelder godtgjørelse fra det offentlige. (KrF,67)	250 251
KrF (KOM) gikk inn for lovendring slik at lønn og avlastningstiltak for personer som har et særlig tyngende omsorgsarbeid for pleietrengende familiemedlemmer blir en av de deltjenester kommunene må ha i sin helsetjeneste.	252 253 254 255
482 - at de eldre får større innflytelse i de forhandlinger/drøftelser som finner sted mellom staten og alderspensjonistene om trygdeytelser og andre tiltak. (KrF,69)	256 257 258
Sitat slutt	259
* "KOM" er en forkortelse av "sosialkomitéen"	260
Tallene i parentes, som vi har føyd til, angir programpostenes linjenummer i KrF-kapitlet.	261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287

288	Kristelig Folkeparti
289	Arbeidsprogram 1990-1993
290	
291	Likeverd og likestilling
292	<i>Kristelig Folkeparti går inn for:</i>
293	- at ulønnet omsorgsarbeid skal gi rett til ansiennitet, pensjonspoeng og sykepenger.
294	
295	Familien i samfunnet
296	Familieformer og offentlige ordninger
297	<i>Kristelig Folkeparti går inn for:</i>
298	300 - at enslige med omsorgsfunksjon for slektninger må få økonomisk godtgjøring
299	og avlastningsmuligheter.
300	
301	Familieøkonomi
302	<i>Kristelig Folkeparti går inn for:</i>
303	307 - at omsorgsarbeid i hjemmet for små barn, funksjonshemmede, pleietrengende
304	eldre og syke gir trygde- og pensjonsrettigheter.
305	316 - at barnebidrag inngår i pensjonsgrunnlaget til den som mottar bidraget.
306	
307	En trygg alderdom
308	En målsetting for eldrepolitikken er å gi de eldre mulighet til å leve et verdig og
309	selvstendig liv og mulighet til å delta aktivt i samfunnet.
310	Kristelig Folkeparti mener eldre med behov for pleie og omsorg må prioriteres i de
311	nærmeste årene.
312	
313	Aktive eldre
314	<i>Kristelig Folkeparti går inn for:</i>
315	351 - fleksibel pensjonsalder og økte muligheter for kombinasjon mellom arbeid
316	og trygd.
317	352 - sikring av inntektsnivået for minstepensjonister.
318	353 - sterkere satsing på forebyggende helsearbeid for eldre.
319	354 - å vektlegge kontaktskapende tiltak mellom aldersgruppene for å motarbeide
320	generasjonskløfter, f. eks. ved forsøksprosjekter der eldre deltar i opplæring og
321	oppdragelse i barnehage og skole, - at eldre i større grad blir valgt inn i politiske
322	styrever, råd og utvalg
323	355 - at pensjonister i større grad trekkes inn i omsorgen for andre eldre.
324	
325	En ny eldreomsorg
326	<i>Kristelig Folkeparti går inn for:</i>
327	356 - utviklingen av et bedre tjenestetilbud for eldre framfor økte kontantytelser.
328	357 - større satsing på forskning innen geriatri og Eldres levevilkår.

Flere tilbud om videreutdanning innen geriatri.	329
358 - sterkere vektlegging på behandling og rehabilitering av eldre som blir syke.	330
359 - utbygging av åpen omsorg slik at flest mulig kan bli i sine hjem lengst mulig når de ønsker det.	331
	332
360 - at den enkelte stimuleres til å planlegge en hensiktsmessig bosituasjon i sin alderdom.	333
	334
361 - at menigheter og frivillige organisasjoner oppfordres til å være med å gi ulike bo-, service- og aktivitetstilbud til eldre.	335
	336
362 - utbygging av sykehjemsplasser etter behov.	337
363 - flere dag- og korttidsplasser i sykehjem og aldershjem.	338
364 - egne skjermede avdelinger for senil demente.	339
	340

Livsstil, helse og sosial trygghet

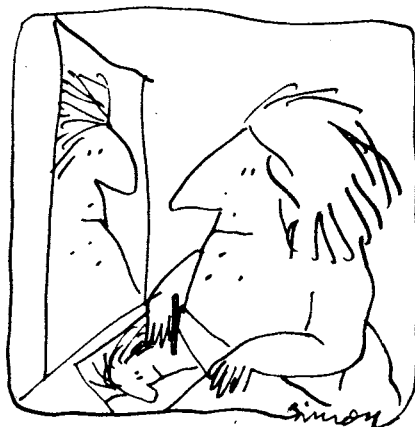
(*) Kristelig Folkeparti mener det er nødvendig å oppprioritere tilbudene til grupper med de største behovene, som pleietrengede eldre, funksjonshemmede, foreldre med funksjonshemmede barn og grupper med psykiske lidelser. (*)	341
	342
	343
	344

Trygd og arbeid

<i>Kristelig Folkeparti går inn for:</i>	345
	346
430 - en omlegging av trygdesystemet med vekt på en rimelig fordeling av byrder og ytelser mellom generasjonene.	347
	348
431 - at beregningsgrunnlaget for folketrygdens ytelser må endres slik at de blir bedre tilpasset kvinners livsløp.	349
	350
438 - forenkling av trygdeloven og samordningslovgivningen.	351
	352

	353
	354
	355
	356
	357
	358
	359
	360
	361
	362
	363
	364
	365
	366
	367
	368
	369

De eldre har lagt grunnlaget for det velstandssamfunn vi har i dag.

De gamle er eldst!

Høyre

Prinsippprogram

Perspektiver og retningslinjer

Tilhørighet og sosial trygghet

(•) Høyre mener at de eldres situasjon i samfunnet må forbedres.

En selvfølgelig rett for eldre må være vern om helse, en rimelig pensjon og sosial omsorg for den som er blitt avhengig av hjelp og støtte i det daglige liv. (•)

*Fattigdom er naturligvis ingen vanære,
men den er forbistret irriterende.*

William Pitt

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30
- 31
- 32
- 33
- 34
- 35
- 36
- 37
- 38
- 39
- 40
- 41

- 42 **Høyre**
- 43 **Arbeidsprogram 1986-1989**
- 44
- 45 **4 Frihet og fellesskap**
- 46 " (•) Høyre vil skape sosial trygghet og sikre likeverdige helsetilbud for alle.
- 47 " Videre må bl.a. økte behov innen eldreomsorgen møtes, og småbarnsfamilienes
- 48 " stilling bedres.
- 49 " Økt offentlig innsats er nødvendig for å oppnå dette.
- 50 " Like viktig er det å gjennomføre omlegninger for å få til en mer effektiv og målrettet
- 51 " bruk av ressursene.
- 52 " De offentlige ytelser og tilbud må i større grad konsentreres om de grupper som
- 53 " har størst behov for hjelp.
- 54 " Velferden kan ikke sikres av det offentlige alene.
- 55 " Høyre vil derfor understreke den enkeltes ansvar for sin egen helse, og familiens
- 56 " og nærmiljøets støtte gjennom kontakt, omsorg og støtte.
- 57 " Frivillig engasjement og private tilbud er viktige som supplement til den offentlige
- 58 " innsats. (•)
- 59
- 60 **5 Maktspredning og demokrati**
- 61 **15 Innvandrernes og flyktningenes situasjon**
- 62 " (•) - Etterhvert vil vi få flere eldre innvandrere og flyktninger i Norge.
- 63 " Deres situasjon må kartlegges slik at eldreomsorgen kan tilpasses deres behov.
- 64 " (•)
- 65
- 66 **17 Velferdssamfunnets utfordringer**
- 67 " (•) Utfordringen ligger i å utvikle velferdssamfunnet slik at det kan møte kravene
- 68 " om mer variasjon og mangfold når det gjelder omsorg, behandlingsformer,
- 69 " arbeidstider og pensjonsalder. (•)
- 70 " Forholdene bør legges til rette for at småbarnsforeldre, eldre arbeidstagere og
- 71 " arbeidstagere med omsorgsoppgaver gis mulighet til mer fleksibel arbeidstid.
- 72 " Dette vil være et viktig bidrag til en høyere livsstandard i dag. (•)
- 73 " Økningen i antall eldre samt nye behandlingsmuligheter tilsier at det fortsatt vil
- 74 " være nødvendig å øke innsatsen på mange områder innen helse- og sosialsek-
- 75 " toren.
- 76 " Det må derfor satses mer på å oppnå en bedre prioritering og mer effektiv
- 77 " utnyttelse av eksisterende ressurser, gjennom omstilling og effektivisering.
- 78 " Samtidig vil det være nødvendig med økte bevilgninger til helse- og sosialsek-
- 79 " toren. (•)
- 80
- 81 **19 Trygden**
- 82 " Folketrygden er og skal fortsatt være et godt utbygd system for sikring av inntekt

ved alderdom og bortfall av ervervsevnen.	19	83
Et stigende antall eldre gjør at kontantstønadene, spesielt tilleggspensjonene, vil øke.	"	84
Derfor vil den reelle veksten også i årene fremover sannsynligvis bli større enn veksten i norsk økonomi.	"	85
Sytti prosent av statens helse- og sosialutgifter blir i dag kanalisert over folketrygden.	"	86
I tillegg til pensjonene delfinansieres også helsetjenester som legehjelp og sykehus av folketrygdens midler.	"	87
Folketrygdens økonomi er altså en nøkkelfaktor i sosialpolitikken.	"	88
Det er derfor nødvendig å gjennomføre omlegninger og tiltak som kan bidra til å sikre folketrygdens økonomi.	"	89
Med utgangspunkt i de økende belastninger på folketrygdens økonomi vil det være nødvendig å revurdere eksisterende ordninger og foreta omprioriteringer.	"	90
Hovedmålet med slike endringer må være å gjøre de offentlige støtteordninger mer målrettet.	"	91
Hensynet til Folketrygdens økonomi kan også gjøre det nødvendig å gå skrittvis frem med reformer som krever økte utgifter.	20	92
- Folketrygdens minstepensjoner må økes i takt med den generelle lønnsutvikling.	"	93
- Folketrygden gjennomgås med henblikk på større målretting av enkelte stønader.	"	94
- Høyre vil gå inn for at det innføres en deltidspensjonsordning for personer mellom 65 og 67 år.	"	95
Ordningen vil bl.a. innebære at den enkelte kan redusere arbeidstiden frem mot pensjonsalderen på 67 år og få inntektsbortfallet delvis erstattet med pensjon fra trygden.	"	96
Deltidspensjonen regnes som arbeidsinntekt i forhold til opptjening av pensjonspøeng og betaling av pensjonsavgift.	"	97
Ordningen må utformes på en måte som sikrer eldre arbeidstakere reell mulighet til å fortsette i arbeidslivet etter fylte 67 år dersom de ønsker det.	"	98
- Folketrygdloven bør forenkles og arbeidet i trygdeorganene rasjonaliseres og effektiviseres ytterligere.	"	99
- Perioden for permisjon med lønn ved svangerskap og fødsel bør gradvis økes til 26 uker i programperioden.	"	100
Parallelt bør fødselspengene til hjemmearbeidende økes.	"	101
- Det må utredes hvordan man kan gjennomføre en ordning som innebærer at ektefeller deler likt de pensjonsrettigheter de opptjener i folketrygden, eller andre ordninger slik at begge oppnår den sikkerhet folketrygden skal gi.	"	102
	"	103
	"	104
	"	105
	"	106
	"	107
	"	108
	"	109
	"	110
	"	111
	"	112
	"	113
	"	114
	"	115
	"	116
	"	117
	"	118
	"	119
Eldrepolitikk	20	120
En av de store utfordringene vårt samfunn vil møte i årene som kommer er å skape en trygg og meningsfylt tilværelse for det raskt økende antall alderspensjonister i landet.	"	121
	"	122
	"	123

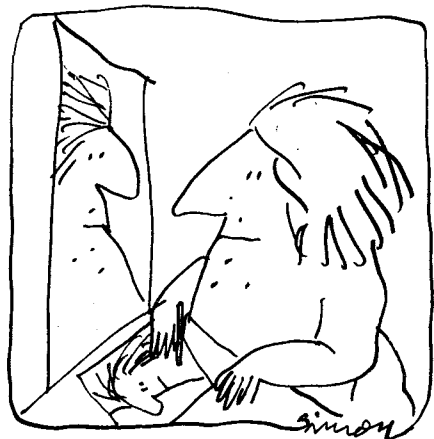
- 124 20 En politikk for eldre må ta utgangspunkt i at det er store individuelle variasjoner
 125 " blant pensjonistene når det gjelder ønsker, behov og problemer.
 126 " Samfunnet må åpne mulighet for at den enkelte pensjonist kan få bruke sin tid og
 127 " sine krefter på det som for henne eller ham betyr en meningsfylt tilværelse.
 128 " Det enkelte menneske har også et medansvar for sin livssituasjon og vi må derfor
 129 " oppfordre til aktiv planlegging av pensjonisttilværelsen mens man ennå er i arbeid.
 130 " Det er en oppgave for offentlige myndigheter å sikre eldre økonomisk uavhen-
 131 " gighet, sosial trygghet og nødvendig hjelp ved sykdom.
 132 " Kontakten mellom generasjonene er svekket bl.a. på grunn av endringer i
 133 " bosettingsmønsteret, yrkesaktivitet, flytting og familiens sammensetning.
 134 " Dette har redusert familienes muligheter til å påta seg omsorgsoppgaver.
 135 " Det er derfor viktig å føre en politikk som legger vekt på et sterkere fellesskap i
 136 " nærmiljø og mellom familie og venner.
 137 " Flertallet av eldre er friske og arbeidsføre.
 138 " Det er viktig at samfunnet ikke henviser disse til en passiv pensjonisttilværelse,
 139 " men letter overgangen fra yrkeslivet til pensjonisttilværelsen.
 140 " Lavere pensjonsalder vil være et gode for noen, men ikke for alle.
 141 " For at pensjonssystemet skal gi den valgfrihet Høyre mener den enkelte bør ha,
 142 " vil Høyre gå inn for at det innføres en deltidspensjonsordning.
 143 " Eldre må gis mulighet til aktiv deltagelse og arbeid, også etter inntrådt pensjons-
 144 " alder.
 145 " Samfunnet trenger deres erfaring og kunnskap.
 146 " Høyre vil derfor styrke Eldres deltagelse og medbestemmelse i samfunnslivet.
 147 " Ikke minst for å utnytte Eldres erfaringer er det viktig å utprøve nye ideer og tiltak.
 148 " Nærmiljøet vil stå sentralt og det er viktig å fremme tiltak som kan styrke kontakten
 149 " mellom generasjonene og skape levende og gode nærmiljøer.
 150 " For at eldre som ønsker det skal kunne bo hjemme eller hos pårørende, må det
 151 " offentlige støtte- og hjelpeapparat bygges videre ut.
 152 21 Høyre vil i større grad enn i dag målrette tiltakene.
 153 " Boligforhold, service og miljøforhold må gjøres best mulig.
 154 " Offentlige myndigheter må legge forholdene til rette slik at eldre kan planlegge sin
 155 " boligsituasjon og slik at skifte av bolig gjennom livsløpet blir sett på som et gode.
 156 " - Folketrygdens minstepensjoner må økes i takt med den generelle lønnsutvikling.
 157 " - Høyre vil gå inn for at det innføres en deltidspensjonsordning for personer
 158 " mellom 65 og 67 år.
 159 " Ordningen vil bl.a. innebære at den enkelte kan redusere arbeidstiden frem mot
 160 " pensjonsalderen på 67 år og få inntektsbortfallet delvis erstattet med pensjon fra
 161 " trygden.
 162 " Deltidspensjonen regnes som arbeidsinntekt i forhold til opptjening av pensjons-
 163 " poeng og betaling av pensjonsavgift.
 164 " Ordningen må utformes på en måte som sikrer eldre arbeidstakere reell mulighet

til å fortsette i arbeidslivet etter fylte 67 år dersom de ønsker det.	21	165
- Høyre vil prioritere målrettede støtteordninger og tjenestetilbud for eldre fremfor generelle pensjonshevinger.	"	166
	"	167
- Høyre vil styrke mulighetene for overgang fra institusjonsomsorg til åpen omsorg i lokalmiljøet.	"	168
	"	169
For å muliggjøre dette, må hjemmesykepleie- og hjemmehjelpsordninger, avlastningstiltak for familier med pleietrengende eldre, telefonkontakter, alarm- og varslingsordninger, samt ulike boformer med varierende grad av service og støtte utbygges	"	170
	"	171
	"	172
	"	173
- Høyre vil satse på en sterkere utbygging av dagplasser og avlastningsplasser.	"	174
- Samtidig må utbyggingen av alders- og sykehjem og bygging av forskjellige typer pensjonistboliger fortsette.	"	175
	"	176
Så langt det er mulig må eldre få tilbud om bolig eller institusjonsplass i egen kommune.	"	177
	"	178
Eldre på alders- og sykehjem tilbys enerom.	"	179
Det må utbygges flere eldresentra.	"	180
Samfunnet må støtte det verdifulle arbeid de frivillige organisasjoner gjør på dette området.	"	181
	"	182
- Utbygging av frivillig innsats og private tilbud innen eldreomsorgen stimuleres.	"	183
Det må her særlig legges vekt på utvikling av avlastningsavdelinger og tjenestetilbud i nærmiljøet, og frivillige tiltak som kan styrke eldres sosiale kontakt og tilhørighet.	"	184
Høyre vil utbygge oppsøkende virksomhet, helsekontroll og forebyggende helsearbeid blant eldre, samtidig som den enkelte stimuleres til ansvar for egen helse.	"	185
	"	186
	"	187
	"	188
- Konkrete tiltak bør iverksettes for at eldre skal kunne ta aktivt del i samfunnslivet, bl.a. ved å oppheve aldersgrensene for å delta i styrer, utvalg og råd.	"	189
	"	190
- Samfunnet må legge forholdene til rette for at vi kan mobilisere eldres ressurser, dvs. dra nytte av deres kunnskaper og ønske om å gjøre en innsats, og som et ledd i dette utvikle en nærmere kontakt mellom unge og eldre.	"	191
	"	192
	"	193
Prosjekter av denne type støttes.	"	194
	"	195
- Høyre vil arbeide for at eldre gis større medinnflytelse i saker som angår deres egen situasjon.	"	196
	"	197
Eldre må delta i den kommunale planlegging av tiltak i eldreomsorgen.	"	198
	"	199
Hjem, familie og barn	22	199
(*) Det er viktig å legge forholdene til rette for kontakt og samhörighet utover kjernefamilien, bl. a. i forhold til den eldre generasjon, annen familie og venner. (*)	"	200
	"	201
- I kombinasjon med hjelpe- og avlastningstiltak, som f.eks. utvidet hjemmesykepleietjeneste, må familier med omsorgsansvar for pleietrengende eldre, syke og funksjonshemmede få øket vederlag.	23	202
	"	203
	"	204
Til dem som pleier syke, funksjonshemmede og eldre pleietrengende, kan det	"	205

- 206 23 utbetales lønn som hjemmehjelp etter avtale med det lokale helsevesen.
 207 " Det gis rett til fradrag i den skattbare inntekt for nødvendige, dokumenterte utgifter
 208 " til familier hvor sykdom eller omsorg for pleietrengende gjør slike utgifter nødvendige.
 209 " - Det må utredes hvordan man kan gjennomføre en ordning som innebærer at
 210 " ektefeller deler likt de pensjonsrettigheter de opptjener i Folketrygden eller andre
 211 " ordninger slik at begge oppnår den sikkerhet folketrygden skal gi. (•)
 212
 213 41 **Distrikts- og regionalpolitikk**
 214 42 **Bypolitikk**
 215 43 (•) - De større byer har en langt større konsentrasjon av sosiale og helsemessige
 216 " problemer.
 217 " Bl.a. er det en sterkt økende andel aleneboende over 80 år.
 218 " De statlige overføringer bør ta hensyn til den utgiftsvekst dette medfører. (•)
 219
 220 65 **Kulturpolitikk**
 221 68 **Idrett og mosjon**
 222 " (•) Som landets største organisasjon representerer idretten et viktig tilbud både
 223 " til barn, ungdom, voksne og eldre mennesker.
 224 " Høyre forutsetter at offentlig innsats på denne sektor skjer i nært samarbeide og
 225 " forståelse med idrettens organisasjoner.
 226 " - Det må særlig legges vekt på at funksjonshemmede og eldre får bedre
 227 " betingelser til å delta i fysisk aktivitet. (•)
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246

*Høyre mener
at de eldres situasjon
i samfunnet
må forbedres.*

Høyre**Eldrepolitisk regnskap 1986-1989****Brev fra Høyre****Mai 1989**

"Jeg viser til ditt brev datert 18.3.89 med forespørsel om hva Høyre har realisert av sine programposter når det gjelder eldre i inneværende stortingsperiode.

Flere av våre programposter angir retningslinjer for våre lokale politikere, f. eks. poster av typen: "Eldre må delta i den kommunale planlegging av tiltak i eldreomsorgen." Det er vårt inntrykk at Høyrestyrte kommuner har fulgt opp slike programformuleringer tilfredsstillende. Når det gjelder utbygging av servicetiltak i kommunal regi vil dette variere sterkt med hensyn til den økonomiske situasjon og de innstramninger den enkelte kommune har vært påtvunget i perioden. Igjen har nok høyrekommuner vært svært forsiktig med innstramninger på disse områdene, og lagt stor vekt på ikke å påta seg virksomhet og oppgaver som vil svekke muligheten for å drive en forsvarlig eldreomsorg.

Høyre har i perioden foreslått betydelige innsparinger på statsbudsjettet, særlig på områder som statlig forretningsdrift, samt generelle administrative innsparinger for å redusere prisstigning. Hadde dette blitt gjennomført ville eldre fått mer ut av sine pensjoner og andre inntekter. Høyre har i samme periode styrket helse-sosialsektoren og andre områder som har direkte betydning for eldre mennesker.

Fra de andre programpostene kan vi nevne de økonomiske forpliktelser: - Folketrygdens minstepensjoner må økes i takt med den generelle lønnsutviklingen, (H,100) og - Høyre vil prioritere målrettede støtteordninger og tjenestetilbud for eldre fremfor generelle pensjonshevinger. (H,96,101)

Disse programpostene er oppfylt, og vi vil spesielt legge vekt på at vi har foreslått tilleggsbevilgninger til kommunene som skal målrettes til eldreomsorg, vi har foreslått økninger i bostøtten til eldre utover regjeringens budsjettforslag. Likeledes gikk vi mot regjeringens forslag om å fjerne et særfradrag for diabetikere som er minstepensjonister.

Når det gjelder pensjonsalder, gikk vi imot AFP-ordningen, og vi har bedt om å få utredet muligheten til å kombinere trygd og arbeid for eldre arbeidstagere.

Listen over våre programposter ligger vedlagt.

Med vennlig hilsen

Jan P. Syse (sign.)

247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287

288

Høyre

289

Arbeidsprogram 1990-1993

290

291

Innledning

292

(*) Hvis fremtidens samfunn skal sikre alle en trygg alderdom, sosial sikkerhet og trygge arbeidsplasser, må vi få ny vekst i industrien og det produktive næringsliv. (*)

293

294

295

296

Åpen eldreomsorg

297

Høyre vil styrke den åpne eldreomsorgen slik at de eldre kan bo hjemme så lenge de ønsker.

298

299

Private og utradisjonelle løsninger må stimuleres.

300

Sparing til en trygg alderdom gjøres gunstigere, og overgangen fra yrkesaktiv liv til pensjon gjøres mer fleksibel.

301

302

303

Individ, stat og samfunn

304

Ny arbeidsdeling - mer privat - mindre stat

305

- offentlig tjenesteyting

306

(*) - Frivillige organisasjoner må fortsatt sikres en viktig plass i det samlede helse- og sosialtilbud.

307

308

Privat helse- og omsorgstilbud er et viktig supplement til det offentlige helse- og sosialvesen og nødvendig for å sikre fornyelse og tilpasning til publikums behov.

309

310

311

Høyre vil derfor stimulere til etablering av slike private tilbud, bl. a. innen eldreomsorgen. (*)

312

313

314

Et åpnere samfunn og en bedre, brukerorientert offentlig sektor

315

(*) - Høyre vil gjøre det lettere å spare til egen alderdom og utvide mulighetene for at eldre skal kunne benytte egne midler til private helse- og sosialtilbud.

316

317

Det må bli enklere for eldre som ønsker det, å kunne fortsette å arbeide også etter oppnådd pensjonsalder.

318

319

320

Likestilling

321

(*) Folketrygden må være slik at omsorgsarbeid tas hensyn til ved opparbeiding av pensjonspoeng.

322

323

Dette må ses i sammenheng med andre endringer i trygdereglene, slik at

324

Folketrygdens utgifter i fremtiden totalt sett blir bedre tilpasset

325

inntektsgrunnlaget. (*)

326

327

328

Økonomi og næringsliv	329
En stimulerende skattepolitikk	330
- personbeskatning	331
(•) - Fradrag for gjeldsrenter og pensjonsinnskudd opprettholdes.	332
Dobbeltbeskatning av pensjonsinnskudd må unngås. (•)	333
	334
Økt sparing og bedre kapitaldannelse	335
(•) Skattereglene for finansinntekter påvirker sparingen i samfunnet.	336
Høyre vil fortsatt opprettholde spesielle sparestimulerende ordninger som SMS, AMS og PMS (pensjonssparing med skattefradrag) og stimulere til tjenstepensjonsordninger.	337
	338
	339
Det er særlig viktig å stimulere ordninger som innebærer langsiktig privat sparing, blant annet til egen alderdom og sparing i form av aksjetegning.	340
	341
Sparing i form av aksjetegning er varig sparing for samfunnet, samtidig som det på varig basis tilfører bedriftene verdifull, risikovillig kapital. (•)	342
	343
	344
En aktiv arbeidsmarkeds-, pris- og inntektspolitikk	345
- arbeidsmarkedet	346
(•) - Høyre vil styrke mulighetene for å kombinere trygd og arbeid, bl. a. ved å innføre en ordning med deltidspensjon.	347
	348
Eldre som ønsker det, må kunne fortsette å arbeide også etter oppnådd pensjonsalder. (•)	349
	350
	351
Velferd og omsorg	352
(•) Høyre vil styrke mulighetene for å yte omsorg og ta ansvar for hverandre.	353
Vi må inn i en god sirkel.	354
Den starter med familien.	355
Barna må sikres tilstrekkelig omsorg og en god oppvekst.	356
Dette skaper trygge barn som er motivert for å lære.	357
Motiverte barn stimuleres i skolen, og tilegner seg nyttig lærdom.	358
Landet får høynet sin kompetanse og arbeidskraften blir bedre kvalifisert.	359
Dette legger grunnlaget for økt verdiskapning, som igjen er fundamentet for å yte bedre omsorg; for barna, de syke, eldre og andre som ikke klarer seg selv.	360
Det er denne gode sirkel Høyre vil stimulere til. (•)	361
	362
Den offentlige omsorgspolitikken må særlig rette seg mot tyngre omsorgsoppgaver og mot grupper som har et særlig behov for hjelp;	363
pleietrengende eldre, psykisk og fysisk funksjonshemmede og kronisk syke.	364
Samtidig må frivillige organisasjoner, enkeltpersoner og bedrifter trekkes med i et utvidet omsorgstilbud som et nødvendig supplement til det offentlige hjelpeapparat.	365
	366
	367
	368
Målet er å gi et best mulig samlet tilbud. (•)	369

- 370 **Hjem, familie og barn**
- 371 (*) Det er viktig å legge forholdene til rette for kontakt og samhörighet i forhold
- 372 til den eldre generasjon, annen familie, nærmiljø og venner.
- 373 Høyre vil styrke barnefamilienes økonomiske situasjon, samtidig som
- 374 støttetiltakene samordnes bedre. (*)
- 375
- 376 **Eldrepolitikk**
- 377 Høyre vil arbeide for at eldre gis mulighet til aktiv samfunnsdeltagelse og
- 378 arbeid, også etter oppnådd pensjonsalder.
- 379 Eldre er en ressurs ut fra individuelle kunnskaper og erfaringer og må ha
- 380 muligheter til å delta med selvfølgelige rettigheter og plikter.
- 381 Alder diskvalifiserer ikke for innsats og medinnflytelse.
- 382 Visshet om at man kan få hjelp og omsorg når man trenger det, er
- 383 grunnleggende for et godt og aktivt liv.
- 384 Derfor er økonomisk trygghet, gode boforhold og et stabilt sosialt nettverk helt
- 385 sentralt når man blir eldre.
- 386 Selv om de fleste eldre klarer seg med liten hjelp, vil økningen i antall eldste
- 387 eldre kreve en fortsatt utbygging av eldreomsorgen i årene som kommer.
- 388 Nært forhold til familie, venner og naboer vil også i fremtiden være sentralt i en
- 389 god eldreomsorg.
- 390 Derfor må det satses på gode avlastningsmuligheter, boliger tilpasset eldre,
- 391 funksjonsevne og økonomi, og et godt kommunikasjonstilbud.
- 392 Et samfunn som ikke først og fremst baserer seg på gjensidig hjelp og støtte i
- 393 nærmiljøet kan aldri bli et virkelig velferdssamfunn.
- 394 - Det er viktig å forberede sin egen alderdom.
- 395 Eldre som kan bruke egne midler til sin egen omsorg og til spesielt egnede
- 396 botilbud må derfor gis mulighet til det.
- 397 Eldre må i større grad ta ansvar for sin boligsituasjon ved f. eks. selv å skaffe
- 398 seg en hensiktsmessig bolig.
- 399 Sparing for å sikre sin egen alderdom må stimuleres gjennom skattemessig
- 400 gunstige pensjonsforsikringsordninger.
- 401 - Høyre vil utvikle ordninger med deltidspensjon, som bl. a. vil innebære at den
- 402 enkelte kan foreta en gradvis nedtrapping av yrkesaktivitet og opptrapping av
- 403 trygdeytelser i de siste årene før pensjonsalderen.
- 404 Ordningen må være fleksibel, slik at man også får anledning til å være i arbeid
- 405 lenger enn de ordinære pensjons- og aldersgrenser.
- 406 Høyre ønsker ikke en generell nedsettelse av pensjonsalderen.
- 407 - Folketrygdens minstepensjon må økes i takt med den generelle
- 408 lønnsutviklingen.
- 409 Utover dette vil Høyre i større grad målrette støtten til dem som trenger det
- 410 mest fremfor å gi generelle trygdeøkninger.

- Høyre vil prioritere Husbankens utbedringslån og andre tiltak som stimulerer til flere livsløpsboliger og institusjoner.	411
- Ved bygging av eldreboliger tilrettelegges Husbankens låneregler slik at de blir i samsvar med pensjonisters livssituasjon ved at lånene blir gitt en flatere betalingsprofil i låneperioden.	412
- De enkelte kommuner må stimulere til økt utbygging av eldreboliger og boliger i små samfunn som er tilpasset Eldres behov.	413
Det bør oppmuntres til dannelse av bospareklubber og andre frittstående organisasjoner for utbygging av gode eldreboliger.	414
Der boligene klausuleres for eldre over 60 år og kommunen får tildelingsrett til en andel av boligene, bør kommunen kunne tilby tomter til redusert pris.	415
- Det må også satses på utbygging av boliger og bomiljøer hvor alle aldersgrupper kan bo i samme nærmiljø, selv om de har ulike behov.	416
Kommunene må tilrettelegge for slik utbygging.	417
- Høyre vil stimulere til aktiv deltagelse og medinnflytelse i saker som gjelder de Eldres situasjon.	418
En god eldrepolitikk er mer enn et godt omsorgsapparat.	419
Bolig-, trafikk-, samferdsels-, kultur- og fritidspolitikken må ta hensyn til det sterkt økende antall eldre og deres behov for en aktiv alderdom.	420
Eldre må derfor delta aktivt i utformingen av eldrepolitikken og i planleggingen av ulike kommunale tiltak innen eldreomsorgen.	421
- Mange eldre både vil og kan utføre omsorgs- og andre tjenester for andre eldre som trenger det.	422
Høyre vil gjennomføre tiltak som kan utløse slike ressurser, bl. a. ved å opprette formidlingssentraler i tilknytning til kommunenes Eldresentra.	423
- Høyre vil oppmuntre kommunene til å prøve ut utradisjonelle løsninger i eldreomsorgen, slik at det skjer et best mulig samspill og samarbeid mellom offentlig og privat sektor.	424
Kommunene bør vise en offensiv holdning for å skaffe og tilrettelegge tomtearealer for utbygging av Eldresentra, service- og trygdeboliger, både i privat og offentlig regi.	425
- Høyre vil bedre omsorgstilbudet i kommunen ved å oppmuntre til utbygging av integrerte bo- og servicesentra, da dette gir en mer effektiv bruk av både personell og hjelpemidler.	426
For å gjøre en slik utbygging lettere, vil Høyre arbeide for en koordinering av Kommunalbanken og Husbankens regelverk.	427
- Høyre ønsker å underbygge den private omsorgsinnsatsen og vil derfor fortsette utbygging av avlastningsordninger og økonomiske kompensasjonsordninger for pårørende med særlig tyngende pleieoppgaver.	428
I kombinasjon med hjelpe- og avlastningstiltak, som f. eks. utvidet døgnservice, må familier med omsorgsansvar for pleietrengende eldre, syke	429

- 452 og funksjonshemmede få øker vederlag.
- 453 Til dem som pleier syke, funksjonshemmede og eldre pleietrengende, kan det
- 454 utbetales lønn som hjemmehjelp etter avtale med det lokale helsevesen.
- 455 Det gis rett til fradrag i den skattbare inntekt for nødvendige, dokumenterte
- 456 utgifter til familier hvor sykdom eller omsorg for pleietrengende gjør slike
- 457 utgifter nødvendige.
- 458 - Høyres mål er at eldre skal kunne bli boende i egne hjem dersom de selv
- 459 ønsker det.
- 460 For å unngå unødvendige institusjonsopphold er det nødvendig å se bo- og
- 461 servicefunksjonen mer adskilt fra hverandre enn tilfellet er i dag.
- 462 Omfanget av service må tilpasses individuelle behov uavhengig av boform, slik
- 463 at den eldre fortsatt kan ha ansvar for oppgaver som vedkommende kan klare
- 464 selv.
- 465 - For å muliggjøre overgang til åpen omsorg, må hjemmesykepleie- og
- 466 hjemmehjelpsordninger, avlastningstiltak for familier med pleietrengende eldre,
- 467 telefonkontakter, alarm- og varslingsordninger, samt ulike boformer med
- 468 varierende grad av service og støtte utbygges både i offentlig og privat regi.
- 469 Mange eldre har muligheter til å betale flere servicetjenester i hjemmet selv, og
- 470 kommunenes oppgave vil her være tilrettelegging og informasjon.
- 471 - Høyre vil satse på en sterkere utbygging av dagplasser,
- 472 rehabiliteringsplasser og avlastningsplasser.
- 473 Samtidig må utbyggingen av sykehjem og andre institusjoner for de tyngst
- 474 pleietrengende i kommuner hvor det er underdekning fortsette.
- 475 Det må legges økt vekt på bofunksjonene, slik at krav om integritet ivaretas og
- 476 selvstendighet stimuleres.
- 477 -Det skal fortsatt ikke beregnes egenandel i sykehjem basert på formue.
- 478 Egenandelssystemet i eldreinstitutionene gjennomgås med sikte på
- 479 omlegging.
- 480 - Høyre vil tilstrebe oppbygging av små behandlingseenheter og utprøving av
- 481 bokollektivløsninger, der det offentlige støtteapparat kan virke i et samarbeid
- 482 med pårørende og slik at de imøtekommer behovet til det økende antall senil
- 483 demente.
- 484 - Kommunene må utnytte fleksibiliteten i den nye kommunehelseloven til å
- 485 organisere et helhetlig omsorgstilbud, med pleie på rett nivå som målsetting.
- 486 - For å effektivisere innkjøp og tilpasning av tekniske hjelpemidler og gjøre det
- 487 mulig å danne et effektivt annenhåndsmarked, må det stimuleres til opprettelse
- 488 av effektive, fylkesvise hjelpemiddelsentraler
- 489 som drives i et samarbeid mellom fylkeskommunale myndigheter, private og
- 490 leverandører av tekniske hjelpemidler.
- 491 - Rekrutteringen til omsorgsyrkene må styrkes.
- 492 Både lønnsforhold, barnehage- og boligtilbud og tilrettelegging for faglig

utvikling må vurderes i denne sammenheng.

Undervisningstilbudet i fag som kvalifiserer for omsorgsykker må utvides.

- Høyre vil legge økt vekt på forebyggende tiltak blant eldre, med sikte på å redusere ulykker, sykdomsrisiko og helseskader.

Dette kan skje både ved oppsøkende virksomhet, helsekontroller og bedret informasjon.

Trygden og trygdedes økonomi

Folketrygden må fortsatt sikre inntekt ved alderdom og bortfall av ervervsevnen.

Det pågår for tiden et omfattende utredningsarbeid om Folketrygdens økonomi.

Når det på dette grunnlag blir nødvendig å vurdere enkelte av Folketrygdens ytelser, må eventuelle omlegginger ikke bryte med opparbeidede rettigheter for den enkelte.

De offentlige støtteordninger må fortsatt utgjøre basisfundamentet i de trygdedes økonomi.

Samtidig må det oppmuntres til planlegging av en trygg alderdom gjennom å stimulere til sparing i private pensjonsordninger som gir et økonomisk grunnlag utover de offentlige trygdeytelser.

- Folketrygdens minstepensjon må økes i takt med den generelle lønnsutviklingen.

Utover dette vil Høyre i større grad målrette støtten til dem som trenger det mest fremfor å gi generelle trygdeøkninger.

- Høyre vil utvikle ordninger med deltidspensjon, som bl. a. vil innebære at den enkelte kan foreta en gradvis nedtrapping av yrkesaktivitet og opptrapping av trygdeytelser i de siste årene før pensjonsalderen.

- Høyre ønsker ikke en generell nedsettelse av pensjonsalderen.

Det må gjøres enklere å arbeide også etter oppnådd pensjonsalder.

- Pensjonister som bare har minstepensjon eller mindre inntekter utover dette, skal fortsatt ikke betale skatt.

Særfradraget for alder opprettholdes.

- Høyre vil øke adgangen til å spare gjennom egen pensjonsforsikring.

- Høyre avviser årlig beskatning av livsforsikringer.

- Høyre vil fortsatt stimulere til private tjenestepensjonsordninger. (*)

Helsevesenet

(*) Vi vil få et økende antall eldre mennesker. (*)

493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533

534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574

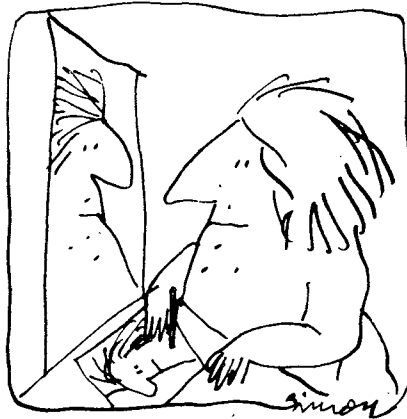
Helsetjeneste i nærmiljøet

(•) Med et økende antall eldre, større integrasjon av funksjonshemmede og mer effektiv bruk av sykehusene, vil kravet til primærhelsetjenesten øke. (•)

Ta hele landet i bruk

Bypolitikk

(•) Rammetilskuddet fra Staten må bedre ta hensyn til de kommuner som har en befolkningssammensetning med mange enslige og en høy andel aleneboende eldre over 80 år. (•)

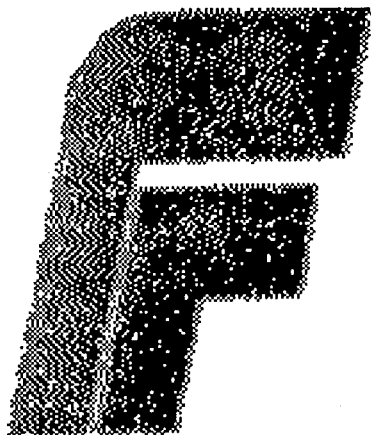

Løfter gitt i havsnød, glemmes i land.
Engelsk ordspråk

Det er ikke nok å la være å lyve.
I visse tilfeller er man forpliktet til å si sannheten.

Gøthe

De gamle er eldst!

Fremskrittspartiet

Prinsippprogram*

Fellesoppgaver

Sosialansvar

Ansvarlig sosialpolitikk er basert på hjelp til selvhjelp.

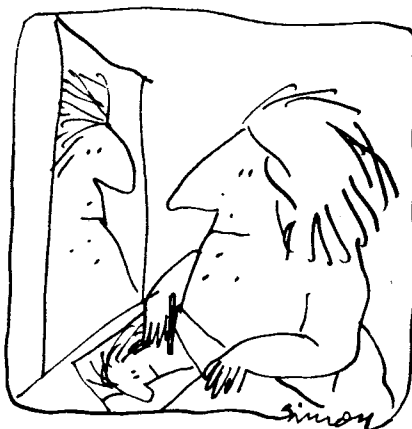
Syke og gamle (1) mennesker skal få nødvendig (2) behandling og (3) pensjon.

Pensjonsytelsene bør være slik at behov for særytelser bortfaller.

Fremskrittspartiet vil stanse utviklingen i retning av at offentlig ansatt personell overtar familiens naturlige sosiale funksjoner f.eks. når det gjelder pass av barn, oppdragelse av ungdom og pleie av eldre og syke.

Sosial støtte bør gis til enkeltindivider og ikke til store (4) grupper.

*Sosial støtte
bør gis til
enkeltindivider
og ikke til
store grupper.*

* De andre partiene har beholdt prinsippprogrammene uforandret. Fremskrittspartiet har forandret enkelte punkter. Vi nevner de forandringene som gjelder eldrepolitikk.

(1) *gamle* er gjort om til *pleietrengende eldre* i 1989-utgaven.

(2) *medisinsk* er tilføyet i 1989-utgaven.

(3) *rettmessig* er tilføyet i 1989-utgaven.

(4) *store* er tatt bort i 1989-utgaven.

- 42 **Fremskrittspartiet**
- 43 **Arbidsprogram 1986-1989**
- 44
- 45 18 **Markedsøkonomi, for fritt næringsliv og velstand**
- 46 30 **Distriktene**
- 47 " *Fremskrittspartiet vil:*
- 48 " (*) - Innføre ektefelledelt beskatning med delte pensjonspoeng
- 49
- 50 36 **Helsevesen og sosial sikkerhet**
- 51 " **Familiepolitikk**
- 52 " (*) Ved å fjerne den skattemessige diskriminering mot en-inntektsfamilier, vil det bli økonomisk mulig for flere ektefeller å ta seg av familiemedlemmer og nærmiljø, slike at behovet for offentlig helse- og sosialvesen reduseres.
- 53 " slike at behovet for offentlig helse- og sosialvesen reduseres.
- 54 " Samtidig oppnår man at antall minstepensjonister reduseres på grunn av delingen
- 55 37 av pensjonspoeng. (*)
- 56 " *Fremskrittspartiet vil:*
- 57 " (*) - Innføre ektefelledelt beskatning og delte pensjonspoeng. (*)
- 58 " (*) - Innføre ektefelledelt beskatning og delte pensjonspoeng. (*)
- 59
- 60 38 **Helsetjenesten utenfor institusjonene (primærhelsetjenesten)**
- 61 39 *Fremskrittspartiet vil:*
- 62 " (*) - Sørge for at uføretrygdede, kronisk syke og personer over 70 år fritas for å
- 63 " betale egenadel ved bruk av helsetjenester. (*)
- 64
- 65 40 **Folketrygden**
- 66 " Folketrygdens inntekter er i dag ikke tilstrekkelig til å bære de løpende utgifter slik
- 67 " at folketrygden hvert år må tilføres store bevilgninger over statsbudsjettet.
- 68 " Fremskrittspartiet vil arbeide for at folketrygden skal bli et selvfinansierende
- 69 " forsikringssystem ved å redusere utgiftene, og om nødvendig ved å øke avgiftene.
- 70 " Utgiftene bør bl. a. reduseres ved at arbeidstagerer ikke får rett til sykepenger for
- 71 " de to første fraværsdager, og ellers bare sykepenger tilsvarende 80 pst av
- 72 " vedkommendes lønn.
- 73 " Folketrygden bør heller ikke betale den femte ferieuke for arbeidstagerer over 60 år.
- 74 " Når det gjelder arbeidsledighetstrygd og uføretrygd bør det stilles strengere krav
- 75 " til yrkesmessig og geografisk omstilling hos mottakerne.
- 76 " Folketrygden er ikke idag først og fremst en forsikringsordning, men et kamouflert
- 77 " ledd i et progressivt skattesystem.
- 78 " Det har sammenheng med at personer over middels inntekt betaler mer inn til
- 79 " trygden enn de har krav på å få ut.
- 80 " Eksempelvis har en person som innbetaler folketrygdavgift basert på en inntekt
- 81 " på 290.000 1984-kroner ikke krav på mer sykepenger enn en person som har
- 82 41 innbetalt avgift basert på 145.000 kroner.

Frmskrittspartiet vil reformere folketrygden slik at den blir en ren forsikringsordning mot inntektsbortfall, hvor det er full overensstemmelse mellom innbetaling og trygderettigheter.	41	83
Dersom det skal settes tak på utbetalingene til de trygdede, bør det også settes et tilsvarende tak på innbetalingsplikten.	"	84
I den utstrekning folketrygden pådras utgifter til personer som har hatt utilstrekkelig inntekt til å pålegges avgiftsinnbetaling som dekker risikoen, bør folketrygden få kompensasjon for slike utgifter over statsbudsjettet.	"	85
Slike utgifter kan nemlig ikke påregnes dekket innenfor et vanlig forsikringssystem.	"	86
På den måten kan man unngå at folketrygden fortsetter utviklingen i retning av et kamuflert progressivt beskatningssystem.	"	87
Også inntektstap for folketrygden som skyldes distriktpolitisk motivert redusert arbeidsgiveravgift i visse områder, bør kompenseres over statsbudsjettet.	"	88
Frmskrittspartiet forutsetter at personer som ønsker ytelser som ikke dekkes av folketrygden, kan sikre seg gjennom private forsikringsordninger.	"	89
<i>Frmskrittspartiet vil:</i>	"	90
- Sørge for at folketrygden utformes som et rent forsikringssystem med full overensstemmelse mellom innbetalingsplikt og trygderettigheter.	"	91
- Byrder som staten pålegger forsikringssystemet, f.eks. i form av utbetalinger til personer som ikke betaler eller har betalt tilstrekkelig innskudd, eller i form av distriktpolitisk reduksjon av arbeidsgiveravgiften, kompenseres over statsbudsjettet.	"	92
	"	93
	"	94
	"	95
	"	96
	"	97
	"	98
	"	99
	"	100
	"	101
	"	102
	"	103
	"	104
	"	105
	"	106
Pensjonsalder	41	107
Frmskrittspartiet er også av den oppfatning at den enkeltes frihet og rett til å velge også må gjelde i pensjonerings spørsmål.	"	108
Det bør derfor innføres en fleksibel pensjoneringsordning i Folketrygden.	"	109
De som ønsker en tidligere pensjonering enn det vanlige må ha rett til det, men da med tilsvarende lavere pensjon.	"	110
De som ønsker å arbeide til fylte 70 år uten å ta ut pensjon må få tilsvarende høyere pensjon.	"	111
<i>Frmskrittspartiet vil at:</i>	"	112
- Full normal alderspensjon i folketrygden kan tas ut ved fylte 70 år.	"	113
- Enhver kan ta ut pensjon ved fylte 60 år, men da med reduksjon i årlige pensjon tilsvarende færre opparbeidede pensjonspoeng og justert for lengre pensjonsløpetid.	"	114
- De som tar ut pensjon senere enn ved 67 år gis tilsvarende høyere årlig pensjon for flere opparbeidede pensjonspoeng og justert for lengre pensjonsløpetid.	"	115
- De som tar ut pensjon senere enn ved 67 år gis tilsvarende høyere årlig pensjon for flere opparbeidede pensjonspoeng og justert for kortere pensjonsløpetid.	"	116
	"	117
	"	118
	"	119
	"	120
	"	121
	"	122
	"	123

- 124 41 - Det innføres adgang til å ta ut delvis pensjon ved fylte 60 år med tilsvarende
 125 " reduksjon i den årlige pensjon.
 126 " - Pensjonens størrelse gjøres uavhengig av andre inntekter og private pensjons
 127 " ordninger.
 128
 129 42 **Eldreomsorg**
 130 " I takt med økningen av antallet eldre mennesker frem mot 1990, påligger det et
 131 " ansvar for det offentlige å sørge for tilstrekkelig med alders- og sykehjem,
 132 " trygdeboliger og hjemmehjelpsordninger.
 133 " *Fremskrittspartiet vil:*
 134 " - At trygdeboliger og aldershjem bør plasseres slik at kontakten med yngre
 135 " generasjoner lettes.
 136 " Legge forholdene til rette for etablering av aldersboliger i lokalmiljøet slik at eldre
 137 " som er i stand til det, kan ta vare på seg selv og utnytte sin evne til selvhjelp.
 138 " - Forholdene legges til rette for etablering og drift av private aldershjem basert på
 139 " egenbetaling og tilskudd fra det offentlige etter medisinske kriterier.
 140 " Tilskuddsordningene administreres av kommunenes sosialkontorer.
 141 " - Den enkeltes egenbetaling på aldershjem gjøres uavhengig av dennes for-
 142 " muesforhold.
 143
 144 57 **Norge og verden**
 145 58 **Innvandring**
 146 " Fremskrittspartiet mener på prinsipielt grunnlag at ideelt sett burde det være en
 147 " friest mulig bevegelse over landegrensene av varer, tjenester, kapital og arbeids-
 148 " kraft.
 149 " Dette forutsetter imidlertid at eventuelle sosiale ordninger og annet, som forut-
 150 " setter langvarig opparbeidelse av rettigheter ved innbetaling eller ved statsborger-
 151 " skap, ikke gis til innflyttere.
 152 " Da innvandrere til Norge automatisk får fulle rettigheter under sosiallovgivningen
 153 " og folketrygden uten forhåndsinnbetaling, kan en slik ordning ikke gjøres gjeld-
 154 " ende i praksis. (•)
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164

Fra en drøm:

Hva syns du om nordmennene? - spurte Herren.

I never saw them hungry, My Lord, - svarte Trygve Bakkerud jr.

Fremskrittspartiet

Eldrepolitisk regnskap 1986-1989

*I politikk teller ikke hensiktene,
mine venner,
bare resultatene.
de Gaulle*

165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205

Som det eneste av partiene på stortinget har Frp unnlatt å svare på våre brev, se
appendikset.

Frps eldrepolitiske regnskap 1986-1989

206	Fremskrittspartiet
207	Arbeidsprogram 1990-1993
208	
209	Markedsøkonomi, for fritt næringsliv og velstand
210	Personbeskatning
211	<i>I perioden 1989-93 vil Fremskrittspartiet:</i>
212	(*) - Så lenge inntektsskatten eksisterer innføres det et bunnfradrag på
213	inntekten, tilsvarende en minstepensjon, og færrest mulig andre fradrag.
214	
215	Helsevesen og sosial sikkerhet
216	Familiepolitikk
217	(*) Ved å fjerne den skattemessige diskriminering mot en-inntektsfamilier, vil
218	det bli økonomisk mulig for flere ektefeller å ta seg av familiemedlemmer og
219	nærmiljø, slike at behovet for offentlig helse- og sosialvesen reduseres.
220	Samtidig oppnår man at antall minstepensjonister reduseres på grunn av
221	delingen av pensjonspoeng.
222	<i>Fremskrittspartiet vil:</i>
223	(*) - Innføre ektefelledelt beskatning og delte pensjonspoeng innenfor
224	nåværende skatteordning. (*)
225	
226	Helseinstitusjoner
227	(*) De eldres rett til privatliv og personlig livsutfoldelse må sikres også på
228	offentlige institusjoner.
229	Fremskrittspartiet vil motarbeide formynderholdninger overfor eldre
230	mennesker, som fratrar dem friheten til f. eks. å røke, nyte alkohol, spille kort,
231	ha samvær med hvem de vil og når de vil osv. (*)
232	
233	Helsetjenesten utenfor institusjonene (primærhelsetjenesten)
234	<i>Fremskrittspartiet vil:</i>
235	(*) - Sørge for at uføretrygdede, kronisk syke og vanskeligstilte eldre fritas for å
236	betale egenadel ved bruk av helsetjenester. (*)
237	
238	Folketrygden
239	Folketrygdens hovedoppgave skal være å sikre alle en verdig alderdom, samt
240	sikre alle nødvendige helsetjenester.
241	Disse to hovedoppgaver skal Folketrygden konsentrere seg om å løse på en
242	skikkelig måte, og på en slik måte at den enkelte borger helt klart ser hva han
243	betaler for.
244	Innbetalingene skal stå i forhold til utbetalingene.
245	Innbetalingene til Folketrygden bør derfor være øremerket disse to formål.
246	For å oppnå dette sentrale mål ønsker Fremskrittspartiet å overføre rent

sosiale velferdsordninger fra Folketrygden til statsbudsjettet.	247
Statsbudsjettet er det rette sted for politiske prioriteringer mellom grupper, støtte til arbeidsliv og økonomisk støtte som er begrunnet i generelle politiske målsettinger.	248
<i>Fremskrittspartiet vil derfor overføre følgende oppgaver til statsbudsjettet:</i>	249
- Dagpenger og stønad under arbeidsledighet.	250
- Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs.	251
- Forlenget ferie for de over 60 år.	252
- Stønad til ugifte, skilte og separerte forsørgere.	253
- Avlastningsstønad til pårørende med sterkt hjemmebasert omsorg.	254
- Forskuttering av underholdningsbidrag.	255
- Barselspenger.	256
- Svangerskapspermisjon.	257
Fremskrittspartiet mener også at den enkelte har et personlig ansvar for sin helse.	258
Det bør derfor innføres 2 karensdager.	259
Fremskrittspartiet anser Folketrygdens hovedoppgave for å være å sikre alle, uavhengig av inntekt og yrkesdeltagelse, en rimelig levestandard.	260
Folketrygden skal sikre at ingen faller utenfor de sosiale og velferdsmessige mål samfunnet mener alle bør ha.	261
Folketrygden oppnår denne målsettingen best ved å sikre en rimelig minstepensjon til alle.	262
Det er ikke Folketrygdens oppgave å være forsikringsselskap som skal skaffe folk med god inntekt en god pensjon.	263
De som ønsker høyere pensjon enn normalpensjon eller en tidligere pensjonsalder enn 67 år bør stimuleres til å tegne private pensjonsforsikringer.	264
Fremskrittspartiet vil til gjengjeld sette et øvre tak på innbetalingene til Folketrygden.	265
<i>Fremskrittspartiet vil:</i>	266
- Ha lik Folketrygdpensjon for alle.	267
- Gi full normal alderspensjon ved 67 år.	268
- Gi uførepensjon ved fysisk eller psykisk uførhet.	269
- Gi pensjon ved forsørgertap.	270
- Gjøre pensjonens størrelse uavhengig av andre inntekter og private pensjonsordninger.	271
- Ved selvforskyldt skade p.g.a. grov uaktsomhet innskjerpe bruk av regress slik at Folketrygden ikke belastes unødig.	272
- Innføre to karensdager i sykelønnsordningen og 100% sykelønn ved sykdom.	273
	274
	275
Pensjoner	276
Fremskrittspartiet vil at Folketrygdens inntekter til dekning av pensjoner skal	277
	278
	279
	280
	281
	282
	283
	284
	285
	286
	287

- 288 være øremerkede.
- 289 Innbetalingene skal sikre alle eldre, funksjonshemmede og folk med
- 290 forsørgertap en rimelig levestandard.
- 291 Pensjonen skal være lik for alle.
- 292 Folketrygden skal fortsatt utbetale tilleggspensjoner i henhold til opptjente
- 293 pensjonspoeng, men ytterligere pensjonspoeng skal ikke opptjenes.
- 294 En del av arbeidsgiveravgiften utlignes som en del av en flat pensjonspremie
- 295 som skal dekke Folketrygdens utbetalinger til pensjoner.
- 296 Pensjonspremien skal på uavhengig grunnlag settes slik at den dekker
- 297 minstepensjonene, basert på den størrelse Stortinget vedtar den skal ha.
- 298 Pensjonspremien må ikke vurderes som en del av skattesystemet forøvrig.
- 299 Utgangspunktet for pensjonspremien er at det skal være mest mulig samsvar
- 300 mellom innbetalinger og utbetalinger.
- 301 En viss utjevning vil det imidlertid være.
- 302 De yrkesaktive vil måtte delta i betalingen av pensjonen til de som ikke har
- 303 betalt inn til Folketrygden.
- 304 Det gjelder f. eks. hjemmевærende, uføre og personer som mister forsørger.
- 305 Pensjonspremien bør være mest mulig lik for alle.
- 306 Dette gjøres ved at pensjonspremien er en flat prosentsats av inntekten, men
- 307 med et øvre tak som tilsvarer gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.
- 308 Det skal således ikke betales pensjonspremie av den inntekten som overstiger
- 309 dette taket.
- 310 Det betyr at alle som tjener mer enn taket betaler et likt kronebeløp i
- 311 pensjonspremie.
- 312 De som tjener mindre enn taket, f. eks. deltidsansatte og lavtlønnede, betaler
- 313 en lavere premie i form av en flat prosentsats av den inntekten de har.
- 314 Et tak på innbetalingene vil bedre mulighetene for å tegne private
- 315 pensjonsforsikringer, hvor innbetalingene står i forhold til utbetalingene.
- 316 Rammevilkårene for private pensjonsforsikringer bør bedres.
- 317 Private pensjonsforsikringer baserer seg på oppbygning og avkastning på
- 318 denne.
- 319 Slike ordninger vil derfor være uavhengig av befolkningsutviklingen.
- 320 *Fremskrittspartiet vil:*
- 321 - Ha en flat pensjonspremie.
- 322 - Sette et øvre tak på hvor stor del av inntekten pensjonspremien skal
- 323 beregnes ut fra.
- 324 - Ha lik pensjon til alle ved 67 år.
- 325 - Åpne for fleksibel pensjonsalder ved at de som går av før eller etter 67 år gis
- 326 tilsvarende reduksjon eller tillegg i alderspensjon.
- 327 - Ha fleksibel pensjonsalder oppad.
- 328 - Gi lik pensjon til alle som har mistet forsørger eller er fysisk eller psykisk ufør.

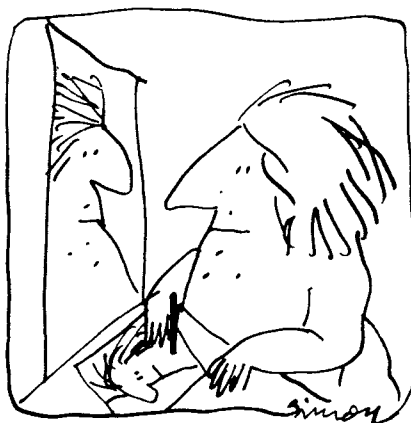
Frps eldrepolitikk

LINJE

- Gjøre alders- og uførepensjonene uavhengig av ektefellens inntekt eller pensjon.	329
- La de offentlige pensjoner være skattefrie.	330
- La innbetalinger til private pensjonsordninger være fullt fradragsberettiget og la utbetalingene komme til beskattning på vanlig måte.	331
- Gjøre en del av arbeidsgiveravgiften om til pensjonspremie som utlignes på hver enkelt som del av pensjonspremien.	332
- Stimulere til tegning av private forsikringer.	333
	334
	335
	336
	337
Helse	338
<i>Fremskrittspartiet vil:</i>	339
(*) - Unnta kronisk syke, vanskeligstilte eldre og funksjonshemmede for egenandeler og ha et øvre tak på hvor mye den enkelte skal betale tilsammen.	340
	341
	342
(*) - Innføre stykkprisbetaling til sykehus, sykehjem og aldershjem fra Folketrygden direkte og avvikle rammefinansieringen.	343
	344
(*) - At all form for egenbetaling for institusjonsopphold og tjenester fastsettes lik for alle uavhengig av inntekt og formue.	345
	346
(*) - At Folketrygden skal være regnskapspliktig som et forsikringsselskap.	347
(*) - At Folketrygdens medlemmers rettigheter nedfelles i lov som rettigheter mellom et forsikringsselskap og forsikringstager.	348
	349
- At alle medlemmer av Folketrygden skal motta en polise som klart definerer og beskriver medlemmenes rettigheter.	350
	351
	352
Norge og verden	353
Innvandring	354
Fremskrittspartiet mener på prinsipielt grunnlag at ideelt sett burde det være en friest mulig bevegelse over landegrensene av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft.	355
	356
Dette forutsetter imidlertid at eventuelle sosiale ordninger og annet, som forutsetter langvarig opparbeidelse av rettigheter ved innbetaling eller ved statsborgerskap, ikke gis til innflyttere.	357
	358
Da innvandrere til Norge automatisk får fulle rettigheter under sosiallovgivningen og folketrygden uten forhåndsinnbetaling, kan en slik ordning ikke gjøres gjeldende i praksis. (*)	359
	360
	361
	362
	363
	364
	365
	366
	367
	368
	369

Langtidsprogrammet 1986-1989

Willoch-regjeringens eldrepolitikk

*Stigende offentlige utgifter øker behovet for
høye skatter.*

Langtidsprogrammet 1986-1989**Willoch-regjeringens eldrepolitikk****Utfordringer, mål og muligheter****Utfordringer og muligheter**

(*) Det voksende antallet eldre og den raske teknologiske utviklingen innen helsefagene, stiller særlige *krav til prioritering, omstilling og omfordeling*. Ressursene innen helse- og sosialvesenet må utnyttes mer effektivt og målrettet for å sikre grunnleggende trygghet på områder hvor behovene er størst. Samtidig må velferdssamfunnet utvikles videre ved at omsorg og medmenneskelighet som ivaretas av familie og nærmiljø stimuleres, og ved at den enkeltes ansvar for egen helse stimuleres. (*)

Hovedoppgavene i langtidsprogrammet**Innledning**

(*) Blant de *viktige oppgavene vi i dag står overfor*, vil Regjeringen særlig fremheve:

- Bidra til at alle oppnår sosial trygghet og et tilfredsstillende helse- og omsorgstilbud.
- Fremme et velferdssamfunn hvor den enkelte opplever tilhørighet og medansvar gjennom familie, nærmiljø og frivillig engasjement. (*)

Videreutvikling av velferdssamfunnet

Arbeidet for å sikre den enkeltes sosiale trygghet og et tilfredsstillende helse- og omsorgstilbud, står vi overfor *store og krevende utfordringer*.

- Det blir stadig flere eldre.

Dette stiller større krav til helse- og omsorgssektoren og til folketrygdens økonomi. (*)

Regjeringens *strategi for å styrke velferden* består av fire hovedelementer:

- For å oppnå sosial trygghet og likeverdige tilbud for alle, må helsevesenet og særlig eldreomsorgen bygges videre ut.
- De offentlige støtteordningene og tilbudene må i større grad rettes mot de gruppene og enkeltmenneskene som har størst behov for hjelp.
- Det må gjennomføres organisasjonsmessige reformer som kan fremme en mer effektiv ressursutnyttelse, slik at man bl. a. kan oppnå mer helse pr. krone.
- I tillegg til det offentlige må også enkeltmennesket, nærmiljøet og frivillige og private ressurser mobiliseres som et ledd i videreutviklingen av velferdssamfunnet. (*)

Som et viktig element i videreutviklingen av velferdssamfunnet, inngår også arbeidet for å *styrke familiens stilling som et grunnleggende fellesskap for omsorg*

- 42 *og trygghet på tvers av generasjonene. (*)*
- 43 I omsorgen for barn, syke, funksjonshemmede og eldre er familien den største
- 44 bidragsyteren. (*)
- 45 For at pårørende fortsatt skal påta seg omsorgsansvar, er det viktig å prioritere
- 46 utbygging av ulike avlastnings- og støtteordninger som kan bedre samspillet
- 47 mellom den offentlige og den private omsorgen.
- 48
- 49 **1.3.5 Livskvalitet og menneskelige ressurser**
- 50 (2) (*) Regjeringens politikk for å styrke velferdssamfunnet sikter også mot å
- 51 *aktivisere menneskelige verdier til fellesskapets beste.*
- 52 Gjennom deltakelse og samhandling utvikles egenrespekt og integritet.
- 53 Aktiv deltakelse er også et viktig element i folkestyret.
- 54 Eldre og unge deltar i for liten grad i samfunnsutformingen. (*)
- 55 Såvel eldrepolitikken som ungdomspolitikken må ha til mål å stimulere til medansvar
- 56 og egenaktivitet.
- 57 (6) Mulighetene må legges til rette for at småbarnsforeldre og eldre arbeidstak-
- 58 ere lettere kan oppnå redusert arbeidstid.
- 59
- 60 **2 Hovedpunkter i langtidsprogrammet**
- 61
- 62 **2.1 Rammebetingelser**
- 63 **2.1.1 Perspektiver, forutsetninger og rammebetingelser**
- 64 (4) (*) Befolkningsutviklingen i Norge, med lave barnetall og økende andel eldre,
- 65 reiser behov for omstilling, omfordeling og omprioritering av tjenester og kontan-
- 66 tlytelser som forvaltes over de offentlige budsjettene. (*)
- 67
- 68 **2.2.7 Reformert i person- og familiebeskatningen. Hovedspørsmål**
- 69 (3) (*) I dagens system blir inntektsskatten og medlemsavgiften til folketrygden
- 70 utskrevet på grunnlag av to forskjellige inntektsbegrep.
- 71 Den sterke stigningen i folketrygdens utgifter tilsier at en øker medlemsavgiften.
- 72 (*)
- 73 **2.3 Videreutvikling av velferdssamfunnet**
- 74 **2.3.1 Velferdssamfunnet**
- 75 (4) (*) De offentlige støtteordningene og tilbudene må i større grad rettes mot de
- 76 gruppene som har størst behov for hjelp.
- 77 Regjeringen ser det som nødvendig å trappe opp *tjenester og tilbud i omsorgen*
- 78 *for eldre.*
- 79 Videre må småbarnsfamiliens økonomi bedres.
- 80 Samtidig vil Regjeringen legge spesiell vekt på de økonomiske kårerne for
- 81 svakstilte pensjonistgrupper.
- 82 For å skape rom for dette, er det nødvendig å begrense utgiftsveksten på andre

områder. (•)		83
		84
Deltaking og likeverd	2.3.2	85
Det er viktig at kontakten mellom ulike grupper styrkes.	(1)	86
Nærmiljøpolitikken er et av de virkemidlene som kan fremme kontakten, ved at det skapes steder der alle kan delta og samarbeide om felles mål og aktiviteter.		87
En politikk som legger til rette for økt bruk av unges, Eldres og funksjonshemmedes ressurser, både i arbeidslivet og i form av frivillig innsats i f. eks. barnehager, ungdomstilbud og skoler, kan fremme det samme målet.		88
Utformingen av bomiljøene har vist seg å ha betydning på dette feltet.		89
Regjeringen vil derfor stimulere til at nye boligområder får en mer variert sammensetning, med bl. a. ulik størrelse og utforming av boligene. (•)		90
Forholdene må legges bedre til rette for en aktiv alderdom.	(3)	91
Eldrepolitikk er i stor grad blitt forbundet med eldreomsorg.		92
Det er imidlertid behov for en mer helhetlig eldrepolitikk som ikke begrenses til tiltak innen helse- og sosialsektoren.		93
Det vil bli vurdert om det er mulig å lage retningslinjer og rutiner som sikrer at sosiale hensyn, og dermed hensynet til eldre, blir tillagt vekt ved utformingen av politikken på de ulike områdene.		94
Våren 1985 blir det gjennomført en informasjonskampanje som på flere felter setter søkelyset på Eldres stilling i samfunnet.		95
Retten til arbeid er et viktig velferdsgode som bør gjelde for så store grupper av befolkningen som mulig.		96
Det blir derfor ikke aktuelt å senke den øvre aldersgrensen på 70 år.		97
Regjeringen vil vurdere om det er nødvendig å gjennomføre tiltak som styrker eldre arbeidstakers muligheter til å stå i arbeid frem til den øvre aldersgrensen.		98
Ordninger som i større grad gir mulighet for å kombinere arbeid og trygd, vil være gunstige, både samfunnsøkonomisk og for den enkelte.		99
Fleksible arbeidstidsordninger vil i denne sammenheng være viktig.		100
Kommunal- og arbeidsdepartementet vil sammen med Sosialdepartementet lage et opplegg for hvordan man i samarbeid med kommunene, de private organisasjonene, boligbyggelagene og private firmaer kan bedre boligtilbudet for eldre,	(4)	101
funksjonshemmede og andre grupper med særskilte behov.		102
Fra statens side kan det særlig være aktuelt å foreta en tilpasning og samordning av låne- og tilskuddsordningene. (•)		103
		104
		105
		106
		107
		108
		109
		110
		111
		112
		113
		114
		115
		116
		117
		118
		119
Familie- og oppvekstpolitikken	2.3.3	120
Familien som sosial enhet er av grunnleggende betydning for de fleste mennesker.	(1)	121
Den betydeligste delen av omsorgsoppgavene for barn og eldre utøves her. (•)		122
		123

- 124 2.3.5 **Omsorg og sosial trygghet**
- 125 (1) Økningen i antallet eldre, økningen i antall en-personhusholdninger blant
126 eldre og økningen i antallet sosialhjelpmottakere og barnevernssaker, stiller
127 helse- og sosialsektoren overfor store utfordringer.
- 128 Å møte utfordringene i helse- og sosialsektoren krever både *styrking av visse*
129 *tenester og omstillinger innen sektoren:*
- 130 - Den offentlige omsorgen må bygges ut.
- 131 - Helse- og sosialtjenesten vil i større grad bli rettet inn mot forebyggende arbeid
132 og behandling av lidelser blant eldre.
- 133 - Omsorgssektoren må satse sterkere på å utvikle samarbeidet med private
134 omsorgsyttere.
- 135 - Behandlingsapparatet må organiseres slik at hensynet til effektivitet og klient-
136 enes totale livssituasjon kan imøtekommes bedre enn idag.
- 137 (2) Bofunksjonen og servicefunksjonen må ikke kobles sammen i den grad som
138 tilfellet er i institusjonene i dag.
- 139 Det må skapes et botilbud, eller en institusjonsform, som gir trygghet uten at
140 personen samtidig blir fratatt ansvaret for de daglige gjøremål vedkommende kan
141 klare selv.
- 142 Sosialdepartementet vil fortsatt støtte *forsøks- og utviklingsarbeid* i omsorgssek-
143 toren.
- 144 I denne sammenheng er det av særlig interesse å utvikle samarbeidet mellom
145 institusjonene og den åpne omsorgen.
- 146 (3) *Oppbyggingen av folketrygden* og veksten i andre pensjonsordninger vil føre
147 til at fremtidige årskull av pensjonister får langt bedre inntekter enn tidligere kull.
148 Tilleggspensjonistenes ytelser fra folketrygden i prosent av inntekt som yrkesaktiv
149 vil øke i årene fremover.
- 150 Dertil kommer tilleggsinntektene som også antas å øke i betydning.
- 151 Regjeringen vil legge spesiell vekt på de økonomiske *kårene for svakstilte*
152 *pensjonistgrupper.*
- 153 Det er særlig grunn til å se nærmere på inntektsforholdene for uførepensjonister
154 som ikke har hatt mulighet til å tjene opp tilleggspensjon.
- 155 Folketrygdens utgifter til pensjoner utgjorde i 1983 over halvparten av folketrygdens
156 totale utgifter.
- 157 Pensjonsytelsene er anslått å øke med ca. 13 milliarder kr. fra 1983 til 1990, og
158 med 26 milliarder fra 1990 til 2007.
- 159 For å løse den *fremtidige finansieringen av folketrygden*, kreves ytterligere
160 overføringer av midler fra andre samfunnssektorer.
- 161 Dette kan vise seg vanskelig å gjennomføre.
- 162 Slike omprioriteringer må derfor trolig kombineres med tiltak som kan redusere
163 veksten i utgiftene til pensjonsytelser utover minstepensjonene i folketrygden.
- 164 (5) En stor del av samfunnets *omsorgsarbeid* utføres av private.

I omsorgen for barn, syke, funksjonshemmede og eldre er familien den langt største bidragsyteren.		165
		166
Utvikling av avlastningstiltak og heldøgnservice innenfor hjelpeordningene må gis høy prioritet i årene fremover dersom en skal klare å holde vedlike evnen og viljen til frivillig innsats fra de pårørendes side. (•)		167
		168
		169
		170
Perspektiver, forutsetninger og rammebetingelser	3	171
		172
Et samfunn i forandring	3.1	173
(•) <i>Arbeids- og fritidsmønsteret</i> synes også å gjennomgå viktige endringer. På den ene side deltar stadig flere i yrkeslivet, og et økende antall oppgaver blir på forskjellige måter utført av lønnet personale.	(4)	174
		175
		176
På den annen side øker antallet pensjonister og ungdom under utdanning. (•)		177
		178
Trekk ved den teknologiske utviklingen	3.6	179
Betydningen av teknologisk utvikling for økonomi og samfunnsliv	3.6.1	180
(•) De nye jobbene krever også ofte andre kvalifikasjoner enn dem de ledigstilte arbeidstakerne har.	(3)	181
		182
Dette skaper <i>omstillingsproblemer for arbeidstakerne</i> .		183
Det er ofte eldre og ufaglærte arbeidstakere som rammes av disse omstillingsproblemene.		184
		185
Det er derfor en viktig oppgave for myndighetene å hjelpe disse arbeidstakerne til å klare de nødvendige omstillingene uten at de påføres store sosiale byrder. (•)		186
		187
		188
Kjennetegn ved den teknologiske utviklingen	3.6.2	189
(•) Nye tjenester og nytt teknisk utstyr er utviklet for å hjelpe eldre og funksjonshemmede til bedre å klare sine mange daglige gjøremål. (•)	(9)	190
		191
		192
Boligbygging, utbedring og byfornyelse	3.9	193
(•) I den eldre boligmassen bor det mange eldre, uføre og funksjonshemmede, og det vil en ta særlig hensyn til ved økt satsing av offentlige midler på utbedring og byfornyelse.	(9)	194
		195
		196
		197
Arbeid og arbeidsmarked	7	198
		199
Utviklingstrekk på arbeidsmarkedet	7.1	200
Tilpasningsproblemene i arbeidsmarkedet	7.1.4	201
Til tross for økningen i arbeidsløsheten og i antall personer som deltar i arbeidsmarkedstiltak, eller er berørt av driftsinnskrenkninger, er det i mange sektorer <i>et betydelig antall ledige jobber</i> . (•)	(1)	202
		203
		204
Det må riktignok vises forsiktighet med å trekke konklusjoner på grunnlag av	(2)	205

- disse tallene. (•)
- 206 Sett i forhold til den sterke økningen i antallet arbeidsløse, i antallet personer på
207 tiltak og i antallet permitterte arbeidstakere, er imidlertid det betydelige antallet
208 ledige plasser et tegn på *betydelige tilpasningsproblemer på arbeidsmarkedet.* (•)
- 209 (3) Et viktig tegn på mistilpasningen finner en i *sammensetningen av ar-
210 beidsløsheten.*
- 211 En høy andel av de arbeidsløse er kvinner og ungdom med lav eller ingen
212 forutgående yrkestilknytning. (•)
- 213 Den høye ledigheten i disse gruppene må også ses i sammenheng med de
214 gjennomgående høye begynnerlønningene i norsk næringsliv.
- 215 Enhetlige lønnssetninger for alle arbeidstakere vil ofte føre til at arbeidsgivere unngår
216 å ansette de arbeidssøkere som de tror vil kunne yte mindre enn gjennomsnittet.
217 Dette vil trolig særlig ramme eldre og personer med liten yrkeserfaring. (•)
- 218
- 219 7.3 **Tiltak overfor enkelte grupper**
- 220 7.3.1 **Innledning**
- 221 (1) (•) - Det er lagt vekt på at den enkelte kan beholde tilknytningen til arbeidslivet
222 selv i *høy alder.*
- 223 Yrkesaktiviteten etter fylte 60 år reduseres likevel sterkt.
- 224 En del av denne nedgangen i yrkesaktiviteten skyldes ønske om redusert arbeid.
225 Men trolig skyldes nedgangen også at mange eldre har fått en vanskelig situasjon
226 på arbeidsmarkedet. (•)
- 227 I denne sammenheng er det grunn til å understreke de muligheter som i dag
228 eksisterer for kombinasjon av trygd og arbeid og dessuten lønnstilskuddet
229 arbeidsmarkedsetaten disponerer, og der eldre over 60 år er en målgruppe.
- 230
- 231 8 **Økonomisk utvikling og politikk frem til 1989**
- 232
- 233 8.2 **Muligheter og begrensninger i den økonomiske politikken**
- 234 8.2.2 **Avveininger ved utformingen av den økonomiske politikken**
- 235 (3) (•) Med unntak av folketrygdens pensjonsdel er det få formelle bindinger på
236 *den offentlige utgiftsveksten.*
- 237 Det avgjørende for den veksten som har vært og som eventuelt vil komme, er nye
238 ordninger og hva som legges til grunn om bedre standard og utvidet dekningsgrad
239 ved videreføringen av eksisterende ordninger.
- 240 På flere områder foreligger det imidlertid klare avtaler og tilvent praksis, eller
241 *politiske utsagn av bindende karakter* om nivået for de offentlige utgiftene.
- 242 Det gjelder f.eks. forsvarsutgiftene, jordbruksstøtten, utviklingshjelpen og trygde-
243 og helseutgiftene.
- 244 I denne forstand er ca. tre fjerdedeler av de statlige utgiftene bundne.
- 245 Dersom en ikke er villig til å gjøre noe med disse formelle og uformelle bindingene,

kan de bidra til at utgiftene stiger minst i takt med bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge, også om produksjonsveksten blir sterk.		288
Dermed ville det bli tilsvarende vanskelig å finne plass for nye utgifter... (*)		289
Et synspunkt som ofte gjør seg gjeldende er at arbeidsløsheten vil bli mindre dersom <i>arbeidstiden reduseres</i> .	(10)	290
Arbeidstiden kan reduseres på mange måter.		291
Det kan dreie seg om den daglige, ukentlige eller årlige arbeidstiden eller om endringer i feriens lengde, utdanningens varighet eller pensjonsalderen. (*)		292
Konsekvensene av nedsettelse av arbeidstiden må også vurderes i sammenheng med de konkrete formene for arbeidstidsendringer. (*)		293
Nedsatt daglig arbeidstid vil f.eks. ha andre virkninger enn nedsatt pensjonsalder eller økt ferie. (*)		294
		295
		296
		297
		298
		299
		300
Politikk for arbeid og vekst	8.3	301
Trekk ved utviklingen i inntektsfordelingen	8.3.2	302
(*) Et hovedproblem i tiden fremover vil være inntektsfordelingen mellom <i>yrkesaktive og yrkespassive</i> .	(6)	303
Som følge av endringer i alderssammensetningen og oppbyggingen av tilleggspensjonssystemet vil en større del av inntektene i samfunnet kanaliseres over til de yrkespassive i årene fremover. Dette illustreres ved <i>utviklingen i pensjonsstønadene</i> fra offentlig forvaltning som andel av de samlede lønnsinntektene.		304
Denne andelen har vokst fra 15,4 pst. i 1970 til 19,7 pst. i 1983.		305
Bak denne utviklingen ligger en forholdsvis sterk vekst i antallet stønadsmottakere sett i forhold til veksten i sysselsettingen.		306
Dessuten er utviklingen bl.a. preget av sterk vekst i stønadene på grunn av at nye pensjonister som har kommet til i perioden, har opparbeidet flere tilleggspoeng enn de som har falt fra.		307
Denne tendensen vil fortsette i årene som kommer.		308
Det er et spørsmål om hvor langt denne utviklingen vil bli godtatt når den fører til lavere inntektsvekst for yrkesaktive.		309
Denne problemstillingen vil være en av de viktigste i sosial fordelingspolitikk i årene fremover...		310
		311
		312
		313
		314
		315
		316
		317
		318
		319
		320
		321
Reformer i person og familiebeskatningen	11	322
Hovedspørsmål		323
		324
Behovet for en skattereform og sentrale mål i skattepolitikken	11.1	325
(*) Etter gjeldende regler er <i>medlemsavgiften</i> til <i>folketrygden</i> knyttet til inntektsskattesystemet.	(6)	326
Kommisjonen bør vurdere om det er hensiktsmessig å legge om medlemsavgiften		327
		328

- 329 til en avgift utenfor inntektsskattesystemet.
- 330 Etter dagens regler gir omsorgsarbeid i hjemmet ikke rett til tilleggspoeng i
- 331 Folketrygden.
- 332 Kommisjonen bør vurdere hvorvidt hjemmearbeidende bør opparbeide
- 333 tilleggspensjon, men uten at dette fører til noen svekkelse av
- 334 Folketrygdens økonomi.
- 335 Dette spørsmål bør vurderes i sammenheng med familiebeskatningen og den
- 336 skattemessige behandling av omsorgsarbeid for øvrig.
- 337
- 338 **11.2 Skatteinivå og skatteformer**
- 339 (1) (*) Flere faktorer tilsier at *kravene til den offentlige sektor vil øke*.
- 340 Særlig vil et økende antall eldre stille krav til helse- og sosialsektoren, pensjoner
- 341 etc.
- 342 Stigende offentlige utgifter øker behovet for høye skatter.
- 343 Mange av de problemene som knytter seg til skattesystemet blir større jo høyere
- 344 skatteinivå en har. (*)
- 345 (4) Den sterke veksten i folketrygdens utgift kan tilsi en økning av *medlemsavgiften*.
- 346 Om en tenkte seg at folketrygdens utgifter i 1985 skulle dekkes ved de nåværende
- 347 avgifter, måtte satsene for pensjonsdelen, med bibehold av satsene for ar-
- 348 beidsgiveravgiften, økes med ca. 7,5 prosentenheter.
- 349 Dette tilsvarer i gjennomsnitt mer enn en fordobling av gjeldende satser.
- 350 Veksten i folketrygdens utgifter tilsier en enda sterkere satsøkning om avgifts-
- 351 inntektene f.eks. i 1990 skal dekke utgiftene med eksisterende stønadsprogram-
- 352 mer.
- 353 Medlemsavgiften til folketrygden (pensjonsdelen) blir utskrevet på grunnlag av et
- 354 mer *bruttopreget inntektsbegrep*.
- 355 En viss omprioritering fra vektleggingen på et nettopreget til et mere bruttopreget
- 356 inntektsbegrep kan også begrunnes ut fra rene skattemessige vurderinger.
- 357 Trygdefinansierungsutvalget antyder at en bør holde *trygdeavgiftene utenfor det*
- 358 *alminnelige skattebegrepet*.
- 359 Den alminnelige tilslutningen til de prinsippene folketrygden bygger på, kan tilsi at
- 360 publikum har en annen holdning til innbetalinger som er øremerket til folketrygden
- 361 enn til andre skatter og avgifter.
- 362 Trygdeavgiftene er imidlertid, på samme måte som skatter, tvungne og det er liten
- 363 forsikringsmessig sammenheng mellom innbetalingen og ytelsen fra trygden.
- 364 Tvertimot er det en tilsiktet omfordeling til fordel for trygdede som har lav inntekt
- 365 i yrkesaktiv alder fra personer med høy inntekt i yrkesaktiv alder.
- 366 En tilpasning av avgiftsgrunnlaget og en differensiering av satsene med sikte på
- 367 å skape større forsikringsmessig sammenheng mellom individuelle innbetalinger
- 368 og ytelser ville bety en for stor justering av avgiften særlig for de
- 369 med de laveste inntektene, og er derfor ikke aktuell.

På denne bakgrunn må en regne med at trygdeavgiften i betydelig utstrekning har de samme økonomiske virkningene som skatter.		370
I internasjonale standarder for statistisk registrering er folketrygdavgiftene ansett som skatter.		371
Regjeringen regner likevel med at den brede enigheten om et godt utbygd stønadprogram i folketrygden og den positive holdningen i brede grupper til nødvendigheten av å finansiere utgiftene, bør føre til økt medlemsavgift i mindre grad fører til krav om kompensasjon ved inntektsoppgjørene. (*)		372
		373
		374
		375
		376
		377
		378
Nærmere om enkelte hovedspørsmål ved den direkte beskatningen av personer og familier	11.3	379
Bruttopreget eller nettopreget inntektsbegrep	11.3.2	380
Under gjeldende system blir inntektsskatten og medlemsavgiftene til folketrygden utskrevet på grunnlag av <i>to forskjellige inntektsbegrep</i> .	(1)	381
Medlemsavgiften til folketrygden (pensjonsdelen) blir beregnet av <i>brutto arbeidsinntekt</i> .		382
Etter Folketrygdens system skal pensjonens størrelse være avhengig av pensjonistens arbeidsinntekt i den yrkesaktive alder.		383
En har funnet det naturlig og rimelig at det knyttes en sammenheng mellom den medlemsavgiften en inntektstager betaler i sin yrkesaktive alder og det inntektstageren senere mottar i pensjon.		384
Det er imidlertid også lagt vekt på andre hensyn enn de rent forsikringstekniske. For det første blir store deler av pensjonsutgiftene finansiert fra andre kilder og for det annet er pensjonssystemet bygd opp slik at lavinnteksgruppene får en høyere pensjon enn arbeidsinntekter i yrkesaktiv alder skulle tilsi.		385
Hvilken vekt som skal tillegges argumentet om sammenheng mellom finansiering og pensjonsberegning og hvilken betydning som skal tillegges medlemsavgiften ut fra tradisjonelle skattemessige vurderinger blir et avveiningsspørsmål. (*)		386
Den sterke stigningen i folketrygdens utgifter tilsier at en <i>øker medlemsavgiften</i> ut fra tradisjonelle begrunnelser for denne skatteformen.	(4)	387
Trygdefinansieringsutvalget har understreket behovet for en sterk økning av medlemsavgiften.		388
Skattekommissjonen går inn for en sterk overgang til skatt av et mere bruttopreget inntektsbegrep i sitt samlede skatteopplegg.		389
Regjeringen regner med at økt medlemsavgift, kombinert med en reduksjon av den progressive inntektsskatten på nettoinntektene, vil bli <i>et viktig element i det fremtidige skattereforarbeidet</i> .		390
Spørsmålet om hvor langt en bør gå, må avklares i det videre utredningsarbeidet i departementet.		391
Det er flere grunner til at en må <i>gå gradvis frem</i> ved en økning av medlemsavgiften: - Skattyterne har tilpasset seg et system hvor fradragene har stor betydning.		392
		393
		394
		395
		396
		397
		398
		399
		400
		401
		402
		403
		404
		405
		406
		407
		408
		409
		410

- 411 En brå og omfattende overgang vil virke urimelig i mange enkelttilfelle.
- 412 - Begrepet brutto arbeidsinntekt, som danner grunnlaget for medlemsavgiften, har
- 413 prinsipielle svakheter.
- 414 Særlig gjelder dette for næringsinntekt.
- 415 Ved utskrivningen av medlemsavgiften for personlige næringsdrivende burde en
- 416 i prinsippet trekke et skille mellom kapitalinntekt og arbeidsinntekt og på utgiftssiden
- 417 et skille mellom renter av næringsgjeld og renter av forbrukergjeld.
- 418 Disse problemene er ikke løst, verken i gjeldende system eller i Skattekommis-
- 419 sjonens forslag.
- 420 I begge tilfeller har en valgt sjablonløsninger som kan ha uheldige virkninger.
- 421 Dette tilsier forsiktighet ved overgangen og en må i alle tilfelle vurdere om en ikke
- 422 kan komme frem til bedre løsninger for næringsinntekt.
- 423 (5) I dette avsnittet har en vesentlig drøftet en *overgang fra skatt av nettoinntekt*
- 424 *til en medlemsavgift av bruttoarbeidsinntekt.*
- 425 Begge inntektsbegrepene vil også i et fremtidig skattesystem være sentrale
- 426 skattegrunnlag. (*)
- 427
- 428 **11.3.4 Inntekter av finanskapital og renter av gjeld**
- 429 (5) (*) Tidligere i dette kapitlet er det konkludert med at det kan være fornuftig å
- 430 øke medlemsavgiften samtidig som skatten på nettoinntekt begrenses.
- 431 Kapitalinntektene inngår som tidligere nevnt, ikke i beregningsgrunnlaget for
- 432 medlemsavgiften.
- 433 En reduksjon av skatten på nettoinntekt vil derfor *gjøre finanssparing generelt sett*
- 434 *mer lønnsom* og lånefinansiering dyrere. (*)
- 435
- 436 **11.3.8 Beskatningen av pensjonister og andre trygdede**
- 437 (1) Gjeldende skattesystem inneholder flere særordninger som *gir skattelettelse*
- 438 *til pensjonister og andre trygdede.*
- 439 Disse ordningene fører til at skatten for trygdede blir lavere enn skatten for
- 440 yrkesaktive med samme inntekt.
- 441 De særordningene som har størst betydning er:
- 442 - særfradrag for alder,
- 443 - særfradrag på grunn av sterkt nedsatt ervervsevne (uførhet),
- 444 (2) - særfradrag på grunn av liten skatteevne. (*)
- 445 *Bak mange pensjonsordninger* ligger det en grunntanke om at den disponible
- 446 inntekten for den trygdede skal tilsvare ca. 60 pst. av den disponible inntekten i
- 447 yrkesaktiv alder.
- 448 I skatteberegningene for ektepar med lønnsinntekt, er det forutsatt at det er én
- 449 inntektstaker i husholdningen, mens en har forutsatt at begge ektefellene i det
- 450 trygdede ekteparet har pensjonsinntekt.
- 451 Utviklingen i skatte- og pensjonsreglene har ført til at de trygdede i mange tilfeller

kommer vesentlig bedre ut enn dette utgangspunktet skulle tilsi.	452
De trygdede får hvert sitt minste- og oppgjørsfradrag.	453
I en rekke tilfeller får den trygdede større disponibel inntekt ved overgangen fra yrkesliv til pensjonisttilværelse.	454
	(3) 455
Skattekommisjonen og Trygdefinansieringsutvalget har fremmet forslag som vil føre til at det skapes <i>større skattemessig likhet mellom trygdede og yrkesaktive</i> .	456
Regjeringen mener imidlertid at det fortsatt må være slik at de som bare har minstepensjonen å leve av, slipper å betale skatt, og at også pensjonister med noe høyere inntekter må komme bedre ut enn hva beskatning av tilsvarende arbeidsinntekter ville gitt.	457
En må også legge vekt på at pensjonistene har tilpasset seg et sett av skatteregler, og at en ikke skaper betydelige overgangsproblemer for dem.	458
<i>Det tekniske opplegget for beskatning av pensjonister og andre trygdede vil avhenge av hvordan skattereglene ellers utformes.</i>	459
Et siktemål må være å finne frem til enkle regler og en enkel ligningsbehandling for det store flertallet av de trygdede.	460
Om mulig bør en forenkle kompliserte regler som f.eks. særfradrag for liten skatteevne.	461
	(4) 462
Dersom en større del av beskatningen knyttes til <i>det inntektsbegrepet som medlemsavgiftens pensjonsdel</i> beregnes av, vil dette kreve en gjennomgang av dette inntektsbegrepets omfang.	463
Pensjonsytelser inngår ikke i beregningsgrunnlaget for folketrygdens pensjonsdel. Beholdes inntektsbegrepet uendret ved en opptrapping av satsene, vil dette isolert sett gi ytterligere skattefordeler til trygdede.	464
	465
	466
	467
	468
	12 469
	470
	471
	472
	473
	474
	475
	12 476
	477
	12.1 478
	(4) 479
	480
	481
	482
	483
	484
	485
	486
	(9) 487
	488
	489
	490
	491
	492

- 493 supplement til de offentlige ordningene.
- 494 Innen omsorg for syke og pleietrengende har markedet liten betydning.
- 495 Imidlertid er det et stort innslag av private ordninger for barnetilsyn.
- 496 Likeledes driver private organisasjoner ulike tilbud for eldre, bl.a. eldresentre. (•)
- 497 12.2
- 498 12.2.1 **Utfordringer**
- 499 (1) **Innledning**
- 500 Den offentlige velferdsinnsatsen har et betydelig omfang og sikrer trygghet og
- 501 utfoldelsesmuligheter for store grupper.
- 502 Det er likevel *fortsatt mange oppgaver som trenger seg på*.
- 503 Dette gjelder i første rekke behovet for omsorg, pleie og avlastningstjenester til det
- 504 økende antallet eldre i samfunnet, og store deler av helsetjenestene.
- 505 Det er mange som ikke får fullgod hjelp ved psykiske lidelser.
- 506 Selv om helsevernet for psykisk utviklingshemmede er bygget sterkt ut i de senere
- 507 årene, er det fremdeles ikke tilfredsstillende.
- 508 Velferdspolitikken må også peke ut over sikring av inntekt og helse- og
- 509 sosialtjenester.
- 510 Særlig overfor grupper som funksjonshemmede og eldre er det ønskelig å skape
- 511 grunnlag for aktivitet og deltaking i samfunnslivet... (•)
- 512 12.2.2
- 513 (1) **Forventninger om vekst**
- 514 I takt med utbyggingen av velferdsordningene er det oppstått et *vekstpress*.
- 515 Forventningene om at det offentlige skal sette inn tiltak for å møte problemer og
- 516 behov har økt.
- 517 Det gjelder særlig innenfor helsetjenesten.
- 518 Til tross for sterk vekst i helsesektoren er det *fortsatt kær og ventelister*.
- 519 Det er fortsatt lett å peke på udekkede behov eller nye helsetilbud som bør
- 520 prioriteres.
- 521 Med den medisinske utviklingen og utbyggingen av sykehusene og
- 522 primærhelsetjenesten, har en maktet å behandle flere sykdommer enn tidligere.
- 523 Men på samme tid er bevisstheten økt om hvilke muligheter for behandling som
- 524 foreligger.
- 525 Den store oppmerksomheten om de økende mulighetene for behandling av de
- 526 fleste formene for sykdom og lidelse innebærer et sterkt press på helsetjenesten.
- 527 Den medisinsk-teknologiske utviklingen har ført til et voksende *gap mellom det*
- 528 *teknisk mulige og det økonomisk gjennomførbare* i helsetjenesten.
- 529 Det er nedsatt et utvalg som bl.a. skal foreslå kriterier og retningslinjer for hvordan
- 530 en skal håndtere spørsmål av helsepolitisk, etisk og økonomisk art som skapes
- 531 (2) av prioriteringsproblemene... (•)
- 532 *Økningen i antallet eldre* vil kreve en betydelig utbygging av helse- og
- 533 sosialtjenestene.

Gruppen over 67 år vil i inneværende tiår vokse med 95 000 personer, eller 18 pst.	534
Behovet for helse- og sosialtjenster er imidlertid størst blant de som er 80 år og eldre, og denne gruppen svært gamle vil øke med 43 000 personer, eller 35 pst. fra 1980 til 1990.	535
Økningen i antallet svært gamle vil fortsette inn i neste århundre...	536
Endringene i befolkningens sammensetning fører til at omsorgsoppgavene i samfunnet vil øke kraftig i årene fremover.	537
Det kan gjøre det nødvendig å endre prioriteringen mellom ulike deler av medisinen i den videre utviklingen.	538
Endringene i befolkningens alderssammensetning gjør at det synes nødvendig å la en større del av veksten gå til omsorgsmedisinen. (*)	539
Det sterkeste vekstpresset på de offentlige utgiftene ligger i folketrygdens pensjonsregler.	540
Folketrygdens pensjonsdel er fortsatt under oppbygging, slik at pensjonsutgiftene vil vokse relativt mye selv om det ikke blir vekst i økonomien.	541
Trygdefinansieringsutvalget har anslått at selv om det skulle bli nullvekst i økonomien, ville veksten i alderspensjonsutgiftene øke med 3,6 pst. pr. år frem til 1990, og noe mindre enn dette videre frem til århundreskiftet.	542
Utgiftsveksten i folketrygdens pensjonsdel vil være større enn veksten i økonomien, selv om denne skulle bli vesentlig høyere enn antatt.	543
Det skyldes bl.a. at pensjonenes størrelse er knyttet til inntektsutviklingen.	544
Derfor er sterk økonomisk vekst ikke alene tilstrekkelig til å løse folketrygdens finansieringsproblemer.	545
Trygdefinansieringsutvalget har foreslått endringer i folketrygdsystemet som kan bidra til å redusere veksten i pensjonsutgiftene ved å begrense opptjeningen av nye rettigheter... (*)	546
Trygdesystemet er et eksempel på at det i regelverket er innebygget en automatisk vekst i utgiftene.	547
Men bortsett fra dette eksemplet er det i første rekke politiske forpliktelser og ønsker om utvidelse av ulike ordninger til å gjelde for flere, sammen med standardforbedringer, som ligger til grunn for vekstpresset.	548
Videreutviklingen av velferdssamfunnet vil fortsette i programperioden med høyere prioritet enn noe annet felt.	549
Forventningene om vekst i offentlige tilbud og overføringer overstiger imidlertid det som synes mulig å gjennomføre.	550
Dersom en ikke makter å møte dette gapet med en aktiv prioriteringsvilje, vil en etterhvert stå overfor et voksende og uløselig finansieringsproblem og få lite rom til å møte endrede behov og nye oppgaver.	551
Den viktigste oppgaven for de offentlige velferdsordningene er å sikre sosial trygghet og et tilfredsstillende helsetilbud, uavhengig av bosted og økonomisk og sosial status.	552

- 575 På noen områder kan *private tilbud være et supplement* til det fundamentet som
 576 de offentlige velferdsordningene må utgjøre.
 577 Til en viss grad skjer dette i dag, f.eks. ved pensjonsforsikring.
 578 Spørsmålet om private medisinske behandlingstilbud må imidlertid også ses i lys
 579 av de voksende behovene og forventningene til helse- og sosialsektoren, og
 580 sannsynligheten for overskudd på enkelte grupper helsepersonell i nær fremtid.
 581 Men Regjeringen vil ikke godta oppretting av slike tilbud som går på bekostning
 582 av utbyggingen av de offentlige tilbudene... (*)
- 583 12.2.3
- 584 (2) **Omfordeling og utjevning**
 585 (*) Selv med et velutviklet trygdesystem og en relativt jevn inntektsfordeling
 586 her i landet, kan enkelte grupper komme klart dårligere ut enn andre.
 587 For å kunne heve levestandarden til særlig utsatte grupper, f. eks. de som ikke har
 588 annen inntekt enn minstepensjonen og en del av de langtidsledige, vil det derfor
 589 være *nødvendig med omfordelingstiltak*. (*)
- 590 12.3
- 591 (2) **En strategi for styrking av velferdssamfunnet**
 592 (*) Regjeringens *strategi for å styrke og trygge velferden* består av fire
 593 hovedelementer:
 594 - For å sikre sosial trygghet og likeverdige tilbud for alle, bygges helsevesenet og
 595 særlig eldreomsorgen videre ut.
 596 - De offentlige støtteordningene og tilbudene rettes i større grad mot de gruppene
 597 og enkeltmenneskene som har størst behov for hjelp.
 598 - Det skal gjennomføres organisasjonsmessige reformer for å fremme en mer
 599 effektiv ressursutnytting, slik at man bl.a. kan oppnå mer helse pr. krone.
 600 - I tillegg til det offentlige må, som ledd i videreutviklingen av velferdssamfunnet,
 601 (3) også enkeltmennesket, nærmiljøet, frivillige og private ressurser mobiliseres. (*)
 602 Regjeringen ser det som nødvendig å *trappe opp tjenester og tilbud* i
 603 omsorgen for eldre.
 604 Videre må småbarnsfamilienes økonomi bedres... (*)
 605 Samtidig vil Regjeringen legge spesiell vekt på de økonomiske kårerne for
 606 svakstilte pensjonistgrupper... (*)
 607 For å skape rom for dette er det nødvendig å begrense utgiftsveksten på andre
 608 (4) områder.
 609 Denne politikken for å styrke velferdssamfunnet innebærer også at offentlige
 610 tiltak vurderes kritisk med tanke på at de ikke svekker, men snarere bidrar til å
 611 *utløse økt frivillig og privat velferdsinnsats*.
 612 Videre skal samarbeidet mellom offentlig og privat aktivitet bli styrket. I denne
 613 sammenheng blir familie-, skole-, sosial-, helse- og nærmiljøpolitikken særlig
 614 (5) viktig.
 615 Regjeringens konkrete planer for å styrke velferdssamfunnet ... (*)

Stikkord er her bl.a.:

- Økt offentlig innsats innen helse- og sosialsektoren... (*) 616
- Styrking av tjenestetilbudet og omsorgen for eldre og funksjonshemmede. 617
- Det vil bli lagt stor vekt på tiltak som kan avlaste private omsorgsyttere... (*) 618
- Styrking av Eldres og funksjonshemmedes deltaking og bruk av egne ressurser... 619
- (*) 620
- En helsepolitikk som prioriterer forebyggende arbeid, omsorgsmedisin, primærhelsetjenesten og psykiatri... (*) 621
- Mer effektiv ressursutnyttelse i helse- og sosialsektoren... (*) 622
- Styrking av skolens holdningsskapende virksomhet... (*) 623
- Utvikling av opplæringstilbud for svakstilte grupper... (*) 624
- Sikring av familiens rolle og muligheter for omsorg for barn og unge. 625
- Småbarnsfamiliens økonomi skal bedres... (*) 626
- Mobilisering av nærmiljøene... (*) 627
- Bedre samarbeid mellom frivillige organisasjoner, private tilbud og det offentlige i helse- og sosialsektoren... (*) 628

Deltaking og likeverd

Innledning

Det er i dag enkelte grupper som i større grad enn andre har vansker med å delta på lik linje med flertallet. 632

I dette kapitlet blir situasjonen for unge, eldre og funksjonshemmede drøftet. 633

Spørsmål om deltaking og likeverd angår imidlertid flere grupper enn disse. 634

Det kan f.eks. i visse situasjoner gjelde kvinner... (*) 635

Det kan også gjelde enkelte grupper av innvandrere... (*) 636

Et integrert samfunn

(*) Mange undersøkelser har vist at barn og unge ønsker bedre og mer variert voksenkontakt, kanskje særlig med eldre. 637

For eldre kan større åpenhet på tvers av generasjonene gi rom for økt bruk av egne ressurser. 638

I mange nærmiljøer kan det være liten kontakt mellom unge og eldre. 639

Til en viss grad skyldes dette at unge og eldre faktisk ikke har samme nærmiljø og dermed heller ikke har muligheter for å bli kjent med hverandre. 640

I de tetttest befolkede delene av landet har boligbyggingen ofte skjedd på en slik måte at nye boligfelt har fått en relativt ensidig sammensetning av unge familier. 641

Samtidig har man fått en konsentrasjon av eldre i de gamle bydelene eller boligfeltene. 642

Mellomgenerasjonen er i arbeidslivet, som også langt på vei kan synes lukket for både unge, eldre og funksjonshemmede. 643

Samtidig varer både ungdomstiden og alderdommen lenger enn tidligere. 644

- 657 Den tiden som tilbringes i utdanning, har økt vesentlig i etterkrigsperioden.
 658 Gjennomsnittlig antall gjenstående leveår for 70-åring er idag over 14 år for
 659 kvinner og vel 11 år for menn.
 660 Med en alminnelig pensjonsalder på 67 år betyr dette at av dem som passerer
 661 pensjonsalderen, vil om lag halvparten leve mer enn 1/5 av livet sitt som
 662 pensjonister. (4)
 663 Det er viktig at kontakten mellom ulike grupper styrkes.
 664 Nærmiljøpolitikken er et av de virkemidlene som kan fremme kontakten ved at det
 665 skapes steder der alle kan delta og samarbeide om felles mål og aktiviteter...
 666 En politikk som legger til rette for økt bruk av unges, eldres og funksjons-
 667 hemmedes ressurser, både i arbeidslivet og i form av frivillig innsats i f.eks.
 668 barnehager, ungdomstilbud og skoler, kan fremme det samme målet.
 669 Utformingen av bomiljøene har vist seg å ha betydning på dette feltet.
 670 Regjeringen vil derfor stimulere til at nye boligområder får en mer variert sam-
 671 mensetning når det gjelder boligenes størrelse og utforming. (5)
 672 Situasjonen for eldre og yngre funksjonshemmede som bor i institusjon, er
 673 meget spesiell.
 674 I enkelte tilfeller er imidlertid opphold i institusjon den beste løsningen for å sikre
 675 trygghet og et menneskeverdig liv.
 676 Ved siden å bygge ut alternativer til institusjoner, vil det derfor bli arbeidet for å
 677 gjøre institusjonene åpnere og samtidig styrke beboernes muligheter for selvbe-
 678 stemmelse... (*)
 679 13.4
 680 13.4.1 **Eldrepolitikk**
 681 (1) **Eldrepolitikkenes mål: Aktive eldre**
 682 Antallet eldre har vokst sterkt de siste ti-årene, og veksten vil fortsette frem
 683 til 1993.
 684 Mens man i tidligere tider ofte var i arbeid til relativt kort tid før sin død, er det idag
 685 vanlig at mange lever som pensjonister i 10-20 år, ofte enda lengre.
 686 Alderspensionistenes økonomi er bedret betraktelig etter innføringen av
 687 folketrygden... (*)
 688 Likeledes er tilgangen på helse- og sosialtjenester trappet kraftig opp.
 689 (2) Dette er avgjørende faktorer for å kunne oppleve en trygg alderdom.
 690 Den materielle tryggheten som er sikret eldre, er et godt grunnlag for å skape
 691 et meningsfylt liv.
 692 Eldre mennesker har imidlertid også behov for å bruke sine krefter, for aktivitet og
 693 utfoldelse.
 694 På enkelte områder synes eldres muligheter for aktivitet og deltaking å være
 695 mindre enn for andre aldersgrupper.
 696 Dette gjelder spesielt i arbeidslivet, men også i politikk og organisasjonsliv.
 697 Alderdommen er en verdifull del av livet, med muligheter for fortsatt utvikling og

vekst.	698
Eldre ivaretar viktige funksjoner i samfunnet, og deres bidrag til fellesskapet må bli mer etterspurt.	699
Eldre spiller viktige roller i utformingen av samfunnet både lokalt og på det nasjonale plan, i familiesammenheng, som kulturformidlere og i medvirkning i hjelpetiltak for andre.	700
Forholdene må legges bedre til rette for <i>en aktiv alderdom</i> .	701
Eldrepolitikk er i stor grad blitt forbundet med eldreomsorg.	702
Det er imidlertid behov for en mer helhetlig eldrepolitikk som ikke er begrenset til tiltak innen helse- og sosialsektoren.	703
	(3) 704
Å legge forholdene til rette for aktivitet og deltaking, betyr bl.a. at det må vurderes nøye hvilke virkninger avgjørelser om <i>bolig- og nærmiljø, trafikkregulering og fysisk planlegging</i> generelt har for eldres utfoldelsesmuligheter.	705
Det er derfor av stor betydning at sosiale hensyn tillegges stor vekt i den kommunale planleggingen...	706
Videre vil <i>næringsutviklingen og lokaliserings- og distriktspolitikken</i> ha stor betydning for eldres situasjon, f.eks. gjennom de konsekvensene denne politikken har for flyttemønstre.	707
Det vil derfor bli vurdert nærmere om det er mulig å lage retningslinjer og rutiner som sikrer at sosiale hensyn, og dermed hensynet til eldre, blir tillagt større vekt ved utformingen av politikken på de ulike områder.	708
I det følgende drøftes enkelte sider ved <i>eldres levekår</i> .	709
Dette gjelder i første rekke eldres medvirkning i samfunnslivet, eldre som ressurser for seg selv og andre, deres deltaking og politiske innflytelse, enkelte spørsmål vedrørende arbeid og pensjonering, nærmiljøets betydning og boligforholdene...	710
(•)	711
	712
	713
	714
	715
	716
	717
	718
	719
	720
	721
	722
	723
	13.4.2 724
Eldres medvirkning i samfunnet	(1) 725
<i>Mange eldre har ubrukte ressurser.</i>	726
De må få anledning til å nytte evnene og erfaringene sine til beste for seg selv og for andre.	727
Sosialdepartementet vil utarbeide idékataloger som omtaler tiltak, oppgaver og organisering av eldres frivillige innsats innenfor skolen, barnehagene og andre områder av samfunnslivet.	728
Katalogene vil kunne nyttes av kommuner og organisasjoner.	729
	(2) 730
Ved <i>utforming av nærmiljøene</i> er det viktig at servicetilbud og tjenester for ulike beboergrupper blir søkt ivaretatt i den lokale planleggingen.	731
Nærmiljøpolitikken søker å stimulere til at kommunal planlegging og forvaltning blir mer områderettet og helhetlig.	732
De enkelte boområdene må ses som geografiske og sosiale enheter.	733
Det er også et mål å arbeide for brukermedvirkning i planleggingen, slik at ulike	734
	735
	736
	737
	738

- 739 grupper behov (f.eks. eldre, barn og funksjonshemmede) kommer til uttrykk på
 740 lokalt nivå...
- 741 Bl.a. bør elderåd og pensjonistforeninger trekkes mer aktivt inn i planlegging og
 742 (3) utvikling av service- og tjenestetilbudet og ved utformingen av nye boområder.
 743 I mange lokalmiljøer kan det være *vanskelig å få utført enkelte avgrensede*
 744 *tjenester.*
 745 Dette kan omfatte håndverksmessig arbeid såvel som tjenester av sosial karakter.
 746 Samtidig er det mange eldre som både kan og vil påta seg slike oppgaver.
 747 Det er behov for tiltak som kan gjøre det lettere å utløse disse ressursene.
 748 Eldresentrene vil kunne fungere som bindeledd eller formidlingssentraler.
 749 Slik virksomhet vil samtidig være et middel til å åpne sentrene for kontakt mellom
 750 flere aldersgrupper.
 751 Bl.a. på denne bakgrunn ser Regjeringen det som viktig at flere kommuner bygger
 752 ut eldresentre...
 753 Det er ønskelig at tilbudet av *slike småtjenester bedres.*
 754 Dette støter imidlertid på både praktiske og prinsipielle vansker.
 755 Hvis det forventes at arbeidet skal ytes uten godtgjøring, kan det hindre utviklin-
 756 gen.
 757 Om det betales for tjenestene, kommer såvel skattemessige som regnskapsmes-
 758 sige spørsmål inn.
 759 Formelle krav kan være et hinder for utviklingen av denne typen virksomhet.
 760 Videre er det tenkbart at næringsdrivende og yrkesorganisasjoner kan reagere på
 761 at det utvikles slike tilbud.
- 762 (4) Denne problemstillingen er aktuell også for andre grupper enn eldre.
 763 *Eldres deltaking i forskjellige samfunnsaktiviteter* synker sterkt ved oppnådd
 764 pensjonsalder.
 765 Dette skyldes i hovedsak samfunnets og eldres egne holdninger til eldre generelt,
 766 politisk deltaking blant eldre er lavere enn for andre aldersgrupper.
 767 I perioden 1975-1979 var bare 1 pst. av samtlige kommunestyrerepresentanter 67
 768 år eller mer.
 769 Det er ønskelig at flere eldre kommer med i folkevalgte organer og offentlige styrever, råd og utvalg.
 770
 771 En kartlegging av aldersgrensereglene har vist at lovverket bare i begrenset
 772 omfang har *aldersgrensereglene* som kan virke som formelle hindringer for eldres
 773 representasjon i offentlige organer.
 774 Selv om omfanget er begrenset, vil de reglene som hindrer eldre i å delta, bli søkt
 775 endret.
 776 Dette arbeidet er påbegynt ved at aldersgrensebestemmelsene for deltaking i
 777 statlige utvalg, styrever og råd nylig er opphevet.
 778 For å oppnå større aktivitet blant eldre, må *holdningene og forventningene* som
 779 rettes mot eldre, endres.

Disse holdningene bygger på forestillinger om at eldre i hovedsak er skrøpelige og hjelpetrengende.	780
De fleste er imidlertid verken skrøpelige eller hjelpetrengende.	781
Det er en viktig oppgave å informere om Eldres forhold, slik at det bildet eldre selv og andre aldersgrupper har av eldre blir mer realistisk.	782
	(5) 783
Det er etablert <i>eldreråd</i> i 120 kommuner.	784
Eldrerådene skal ivareta Eldres interesser i aktuelle saker.	785
De består vanligvis av representanter for eldre og for kommunale myndigheter.	786
Eldreråd synes å være en god ordning for kontakt og samarbeid mellom Eldres organisasjoner og kommunale organer.	787
Sosialdepartementet har utarbeidet en rapport om Eldres innflytelse lokalt som er sendt alle landets kommuner.	788
Denne utredningen vil kunne stimulere til debatt om hvorledes Eldres innflytelse kan økes, og gi ideer til hvordan et eldreråd eventuelt kan organiseres i den enkelte kommune.	789
Eldrerådene er et eksempel på <i>særskilt organisering</i> av en gruppe for å fremme gruppens innflytelse og deltaking.	790
Slik organisering kan føre til interessekonstellasjoner etter alder, noe som på sikt ikke er ønskelig.	791
På kort sikt har det for andre grupper vist seg å være nyttig å fremme gruppetilhørighet som grunnlag for mobilisering til aktivitet.	792
Andre eksempler på slik særskilt organisering er pensjonistforeningene og egne grupper for eldre i de politiske partiene.	793
I dag synes det å være hensiktsmessig med særskilt organisering for å styrke Eldres innflytelse.	794
Målet er imidlertid å komme frem til deltakingsformer som kan styrke solidariteten og ansvaret for alle grupper uansett alder.	795
	(6) 796
For eldre innebærer pensjonisttilværelsen mer fritid og større muligheter til å nytte ulike kulturtilbud og selv være kulturelt aktive.	797
Det er et mål at eldre skal kunne nytte de samme <i>kulturtilbudene</i> som den øvrige befolkningen.	798
Regjeringen vil satse på opplysningsarbeid og stimulere til utvikling av støttetiltak i lokalmiljøene for eldre som er avhengig av hjelp for å komme ut.	799
	(7) 800
<i>Hjelpetrengende eldre</i> er en gruppe som er vanskelig å nå med de alminnelige kulturaktivitetene.	801
Mange av dem bor idag i institusjoner og er avhengig av at kulturelle aktiviteter finner sted innenfor institusjonen.	802
Enkelte institusjoner får besøk fra bl.a. sangkor, orkestre, skuespillere, teatre og dansegrupper.	803
Knappt halvparten av aldersinstitusjonene har <i>bibliotekjeneste</i> .	804
Ifølge en oversikt fra Statens bibliotekjeneste mangler 40 pst. av aldersinsti-	805

- 821 tusjonene bibliotektilbud.
- 822 For øvrig er det stor variasjon i bibliotektilbudet mellom institusjonene.
- 823 Hjelpemidler som kassetter, plater, video og lydbøker eksisterer i liten grad.
- 824 Kultur- og vitenskapsdepartementet vurderer å gi bestemmelser som kan bidra til
- 825 (8) å styrke bibliotektilbudet i medisinske og sosiale institusjoner.
- 826 Muligheter for *fortsatt læring* har stor betydning for eldres utfoldelse.
- 827 Å eldes er en prosess som ikke stenger for fortsatt utvikling og vekst, dvs. for
- 828 læring.
- 829 Men denne læringen og tilpasningen til aldringens ulike faser må skje med
- 830 utgangspunkt i den enkeltes livssituasjon og mest mulig bygge på tidligere
- 831 erfaring.
- 832 Frivillige organisasjoner i samarbeid med eldre selv vil kunne finne nye og
- 833 spennende oppgaver på dette området.
- 834 *Opplysnings- og studieorganisasjonene*, såvel lokalt som sentralt, finner mange
- 835 interesserte og aktive deltakere blant eldre.
- 836 Det ligger en kulturell og undervisningsmessig utfordring i å utarbeide og organ-
- 837 isere studie- og opplæringsvirksomhet som mer spesielt retter seg mot pensjon-
- 838 istenes ønsker og behov.
- 839 Pensjonisthøyskolen er et eksempel på at det vokser frem nye undervisnings-
- 840 tilbud for eldre.
- 841 Fra og med 1985 får denne skolen økonomisk støtte fra staten som folkehøyskole.
- 842 Å kunne *mestre en endret livssituasjon*, f.eks. etter ektefelles død, krever ofte
- 843 læring av nye ferdigheter såvel som tilpasning til en ny sosial situasjon.
- 844 Selvhjelpsgrupper og grupper der eldre hjelper andre eldre, eventuelt med støtte
- 845 av profesjonelle, har vist at slik læring kan være til stor hjelp.
- 846 Regjeringen vil satse på *holdningsskapende tiltak og opplysningsarbeid* som tar
- 847 frem de store ressurser som eldre kan tilføre samfunnet og egen livssituasjon.
- 848 Våren 1985 blir det gjennomført en informasjonskampanje som på flere felter
- 849 setter søkelyset på eldres stilling i samfunnet.
- 850 13.4.3
- 851 (1) **Arbeid og pensjonering**
- 852 Eldres aktivitet og deltaking bør *ikke være begrenset til fritidsaktivitet og*
- 853 *frivillig virksomhet.*
- 854 For mange er det ønskelig å kunne fortsette i inntektsgivende arbeid, ikke bare
- 855 frem til fylte 70 år, men også ut over denne alderen.
- 856 Norge er blant de landene i verden som har den høyeste pensjonsalderen og de
- 857 høyeste aldersgrensene i arbeidslivet generelt.
- 858 Retten til arbeid er et viktig velferdsgode som bør gjelde for så store grupper av
- 859 befolkningen som mulig.
- 860 Det blir derfor ikke aktuelt å senke den øvre aldersgrensen på 70 år.
- 861 Situasjonen på arbeidsmarkedet generelt influerer på *eldres muligheter til å få*

Willoch-regjeringens eldrepolitikk

LINJE

<i>eller beholde høvelig arbeid.</i>	862
Fra 60-års alderen synker yrkesaktiviteten, og når pensjonsalderen nås, er det en relativt stor andel som allerede står utenfor arbeidslivet.	863
Om lag 1/3 av mennene og 1/4 av kvinnene er uførepensjonert når de fyller 67 år.	864
Eldre som går ut av yrkeslivet før oppnådd pensjonsalder, er <i>økonomisk sikret ved ulike trygdeordninger.</i>	(2) 865
Arlig brukes betydelige summer til dette formålet.	866
Ordninger som i større grad gir mulighet for å kombinere arbeid og trygd, vil være gunstige, både samfunnsøkonomisk og for den enkelte.	867
Fleksible arbeidstidsordninger vil i denne sammenheng være viktig.	868
Disse spørsmålene blir behandlet av Arbeidstidsutvalget...	(3) 869
Samtidig som arbeidsledighet er et problem for noen eldre, er den høye pensjonsalderen et problem for andre.	870
Undersøkelser viser at <i>mange arbeidstakere ønsker å gå av før de fyller 67 år.</i>	871
Arbeidstidsutvalget har avgitt en delinnstilling med ulike alternativer for en mer fleksibel pensjonsalder.	872
Utvalget vil i sin endelige innstilling eventuelt fremme konkrete forslag.	873
Hvis det gis økt adgang til å forlate arbeidslivet, er det på samme tid viktig å <i>verne om interessene til dem som fortsatt ønsker å være yrkesaktive.</i>	874
Regjeringen vil vurdere om det er nødvendig å gjennomføre tiltak som styrker eldre arbeidstakeres muligheter til å stå i arbeid frem til den øvre aldersgrensen.	875
	876
	877
	878
	879
	880
	881
	882
	1344 883
Eldre og nærmiljøet	(1) 884
<i>Nærmiljøet har to sider som begge er viktige for hjemmeboende eldre:</i>	885
- Den fysiske utformingen, som f.eks. trafikkforhold, transport og lokaler for rekreasjon og fritidsaktiviteter.	886
- Det sosiale nettverket, som gir grunnlag for trygghet og tilhørighet.	887
Eldre mennesker er mer enn andre aldersgrupper henvist til de nære omgivelsene for sosial og menneskelig kontakt, for fellesskap og gjensidighet.	888
De fleste aktiviteter og <i>tiltak for eldre må derfor lokaliseres til det nære miljøet.</i>	889
Samarbeid med og aktivisering av ressurser i frivillige organisasjoner, hos frivillige hjelpere og pårørende er viktige ledetråder i nærmiljøarbeidet.	890
På dette feltet pågår en rekke forsøksprosjekter og tiltak...	891
<i>Bedret service i nærmiljøet</i> innebærer oppgaver som krever tilrettelegging og initiativ fra det offentlige.	(2) 892
Eldrepolitikken vil omfatte en rekke konkrete tiltak og samarbeidsprosjekter med sikte på å organisere tjenester til hjemmet, f.eks. ombringning av dagligvarer, bedret publikumsservice for eldre i det offentlige tjenestetilbudet, vaktmestertjenester, m.m.	893
Det er viktig å legge forholdene til rette for at også private firmaer kan imøtekomme behov på dette markedet.	(3) 894
	895
	896
	897
	898
	899
	900
	901
	902

Langtidsprogrammet 1986-1989

PUNKT

- 903 I byer og tettsteder spiller *eldresentrene en sentral rolle* som samlingssteder
 904 og støttespillere for Eldres evne til å fungere trygt i eget miljø.
 905 Det har vært en jevn økning i antallet sentre...
 906 Eldresentrene er viktige som ledd i arbeidet for at eldre kan bli boende hjemme.
 907 Sentrene ivaretar viktige funksjoner både med hensyn til sosial kontakt, aktivis-
 908 ering og tjenester for hjemmeboende eldre.
 909 De har større og mer variert kontakflate med ulike grupper eldre enn andre deler
 910 av eldreomsorgen.
 911 Økningen i antallet en-personhusholdninger blant eldre, spesielt i byer og tett-
 912 steder, tilsier at sentrenes virksomhet bør få økt betydning innen en helhetlig
 913 eldreomsorg i fremtiden.
 914 Bl.a. gjennom forsøk som Sosialdepartementet har finansiert, er det vunnet
 915 nyttige erfaringer med Eldresentre også i spredtbygde strøk.
 916 Det er gode erfaringer fra samarbeid mellom kommuner og frivillige organ-
 917 isasjoner om drift av Eldresentre.
- 918 13.4.5
- 919 (1) **Eldres boforhold**
 920 En forutsetning for et aktivt liv i alderdommen er at boligen er hensiktsmessig.
 921 Dette har særlig stor betydning hvis helsen og førligheten reduseres.
 922 Folke- og bolig tellingen 1980 viser imidlertid at eldre fortsatt har *dårligere*
 923 *boligstandard* enn andre aldersgrupper.
 924 Det er et individuelt ansvar å sikre seg tilfredsstillende bolig, også i eldre år.
 925 Imidlertid har det offentlige tatt et visst ansvar, dels ved å bygge boliger for
 926 bestemte grupper, og dels gjennom spesielle finansieringsordninger.
 927 (2) I kommunene har det vært en *sterk utbygging av trygdeboliger* som har ført
 928 til at flere eldre har fått gode boligforhold.
 929 Men det er samtidig klart at det kun er en begrenset del av problemet som kan
 930 løses gjennom offentlig utbygging.
 931 *Økt satsing på boligutbedring* peker seg ut som det viktigste virkemidlet.
 932 Boligutbedring er også et konkret tiltak for å forebygge unødvendig opphold i
 933 alders- og sykehjem.
 934 Husbanken har siden 1969 tilbudt spesielle låne- og tilskuddsordninger til utbed-
 935 ring av Eldres boliger.
 936 Disse ordningene, som har vist seg svært effektive, vil bli opprettholdt og bygget
 937 ut.
 938 (3) Det er imidlertid ikke tilstrekkelig å utbedre boliger der eldre bor i dag.
 939 Det er av stor betydning at nye boliger utformes slik at de er egnet for eldre.
 940 Ved planlegging av nye boligområder bør det i større grad tas sikte på en *mer*
 941 *variert sammensetning av boligmassen*, slik at flere aldersgrupper kan finne egnet
 942 bolig innenfor samme område.
 943 For eldre som bor i umoderne leiligheter, vil bytte av bolig i mange tilfeller være en

god løsning.		944
Det ligger en utfordring for kommunene og boligsamvirket i å tilby en mer aktiv service i forbindelse med bytte av bolig for eldre.		945
Egnede boliger for eldre vil kunne være et effektivt bidrag til å hindre uønsket tidlig institusjonsplassering, og derved bidra til gevinster både menneskelig og samfunnsøkonomisk sett.	(4)	946
I de senere årene har det vært en økende tendens til at noe yngre <i>eldre har gått sammen i boligspareklubber</i> og derigjennom planlagt og bygd ut boliger med tanke på sin egen alderdom.		947
Regjeringen ser positivt på denne utviklingen.		948
Kommunal- og arbeidsdepartementet vil sammen med Sosialdepartementet lage et opplegg for hvordan man i samarbeid med kommunene og private organisasjoner, bl.a. boligsamvirket og firmaer, kan bedre boligtilbudet for eldre, funksjonshemmede og andre grupper		949
Fra statens side kan det særlig være aktuelt å foreta en tilpasning og samordning av låne- og tilskuddsordningene.		950
		951
		952
		953
		954
		955
		956
		957
		958
		959
	13.5	960
Funksjonshemmedes deltaking i samfunnet	13.5.2	961
Bedre fysisk tilrettelegging	(2)	962
På grunn av den økende andelen eldre, må en i årene fremover regne med større behov for tiltak for disse innen <i>transport, post og telekommunikasjon</i> .	(4)	963
Kommunal- og arbeidsdepartementet vil sammen med Sosialdepartementet lage et opplegg for hvordan man i samarbeid med kommunene, de private organisasjonene, boligbyggelagene og private firmaer kan bedre boligtilbudet for eldre,		964
funksjonshemmede og andre grupper med særskilte behov... (*)		965
		966
		967
		968
		969
	14	970
Familie- og oppvekstpolitikken		971
	14.1	972
Familien i velferdssamfunnet	14.1.1	973
Familiens grunnleggende betydning	(1)	974
<i>Familien som sosial enhet</i> er av grunnleggende betydning for de fleste mennesker.		975
Barn og unge er helt avhengige av familiens omsorg.		976
Det samme gjelder mange eldre, funksjonshemmede eller syke som ikke kan klare seg uten hjelp fra sine nærmeste.		977
De fleste voksne mennesker ser på familien som en hovedkilde for sin personlige velferd både sosialt, kulturelt og følelsesmessig.	(2)	978
Den betydeligste delen av <i>omsorgsoppgavene</i> i samfunnet utøves fortsatt innenfor familien.		979
Det gjelder i første rekke omsorgen for barn og omsorgen mellom eldre ektefeller.		980
		981
		982
		983
		984

- 985 Men også voksne barn, da særlig døtre, yter en betydelig innsats i omsorg og pleie
 986 (4) av sine foreldre.
 987 (•) Om de lave fødselstallene fortsetter, vil kommende generasjoner få van-
 988 sker med å løse nødvendige samfunnsoppgaver, som omsorgen for de eldre, på
 989 en tilfredsstillende måte.
- 990 15
 991 **Individ, kultur og samfunn**
- 992 15.9
 993 (11) **Innvandrerne i Norge**
 994 (•) Om forholdsvis få år vil store grupper av innvandrerne være alders-
 995 pensjonister.
 996 Det å gå en *alderdom* i møte her i landet vil bety sterke brudd med tradisjoner fra
 997 hjemlandet.
 998 Spørsmål som reiser seg i den forbindelse, går bl.a. ut på om de yngre innvand-
 999 rerne vil videreføre tradisjonen med å ta seg av sine gamle.
 1000 Hvis ikke - hvilke konsekvenser får dette for organiseringen av eldreomsorgen?
 1001 Det må tas hensyn til både språkproblemer og innvandrernes religiøse og
 1002 kulturelle behov.
 1003 For planleggingen innen eldreomsorgen er det viktig å bli klar over pleie- og
 1004 omsorgsbehov, behovet for tospråklig personell og krav som stilles innen ulike
 1005 religioner (bl.a. til mat).
 1006 Man må ta hensyn til alle gruppers spesielle forhold.
 1007 Av denne grunn er det nødvendig at arbeidet gjøres i nært samarbeid med de ulike
 1008 innvanderorganisasjonene og deres trossamfunn.
- 1009 16
 1010 **Omsorg og sosial trygghet**
- 1011 16.1
 1012 (1) **Utviklingstrekk og demografiske utfordringer**
 1013 Befolkningsutviklingen betyr mye både for omsorgsbehovet i samfunnet og
 1014 for kapasiteten til å yte omsorg.
 1015 Antallet barn synker, mens antallet eldre i befolkningen øker.
 1016 I årene fremover vil *økningen i antall eldre* fortsette... (•)
 1017 I perioden frem til år 2000 øker de aller eldste aldersgruppene særlig merkbart.
 1018 Dette betyr at omsorgsbehovet vil fortsette å øke også i perioden 1990-2000, selv
 1019 (2) om det i dette tiåret blir en svak nedgang i det samlede antallet over 67 år.
 1020 Nedgangen i fødselstallet vil på den annen side minske den samlede
 1021 innsatsen i barneomsorgen.
 1022 Omsorgen for de eldre er imidlertid av en annen karakter og innebærer *et særlig*
 1023 *stort press på de offentlige ressursene*.
 1024 De offentlige utgiftene pr. person er vesentlig høyere for eldre enn for barn.
 1025 Behovet for tjenester og institusjoner for eldre vil vokse kraftig i årene fremover.

Willoch-regjeringens eldrepolitikk

LINJE

Utviklingen i antall enpersonhusholdninger bidrar også til å påvirke omsorgssituasjonen.	1026
	1027
Forbruket av offentlige omsorgstjenester er langt større blant dem som bor alene enn blant personer som bor sammen med andre.	1028
	1029
(•) ... det har vært en betydelig sterkere økning i antall enpersonhusholdninger enn i husholdninger som består av flere.	1030
	1031
Det er usikkert i hvilken grad denne utviklingen vil fortsette.	1032
Mindre stabile samlivsforhold gir imidlertid en antydning om at antall enpersonhusholdninger kan komme til å øke videre.	1033
	1034
At eldre kvinners levealder øker mer enn menns, vil virke i samme retning. (•)	1035
	1036
	16.2
	16.2.1
	(1)
Utviklingen av omsorgstjenestene	1037
Retningslinjer	1038
Politikken overfor eldre og funksjonshemmede har i stor grad vært konsentrert til spørsmål om omsorg, helse- og sosialtjenester.	1039
	1040
For liten oppmerksomhet er viet arbeidet med å fremme eldres og funksjonshemmedes <i>muligheter for utfoldelse og aktiv deltaking i samfunnet</i> .	1041
	1042
Regjeringen legger stor vekt på dette arbeidet... (•)	1043
Blant eldre og funksjonshemmede er det også mange som har behov for praktisk hjelp og omsorg.	1044
	1045
I dette avsnittet drøftes omsorgstjenestene som må organiseres og dimensjoneres slik at de møter disse gruppenes behov.	1046
	1047
I dette arbeidet er det viktig å ha for øye de målene som er omtalt i kapittel 13 (Willoch,633) om aktive eldre og funksjonshemmede som integrerte medlemmer av samfunnet.	1048
	1049
	(2)
	1050
Sosialdepartementet har startet et utviklingsarbeid om organiseringen av omsorgstilbudet for eldre og funksjonshemmede.	1051
	1052
Det er visse <i>grunnleggende hensyn</i> som må ivaretas:	1053
- Trygghet og kontinuitet i tilværelsen må bevares.	1054
Flytting p.g.a. svekket funksjonsevne må derfor unngås i den grad det er mulig, og den enkelte må kunne velge å bo hjemme så lenge som mulig.	1055
	1056
- Hjelpetiltak må mobiliseres så raskt som mulig når sykdom eller skade inntreffer.	1057
- Passivisering, spesielt i institusjoner, må forebygges.	1058
- Den enkelte må selv kunne få velge mellom ulike tiltak og utformingen av dem.	1059
- Riktig ernæring må sikres, både gjennom opplysning og tilbud om servering. (•)	1060
	16.2.2
	(1)
	1061
Perspektiver og planer	1062
Den sterke forskyvningen av alderssammensetningen innen pensjonistgruppen, med stor vekst i gruppen over 80 år, vil føre til at <i>langt flere vil få et stort behov for omsorg og pleie</i> .	1063
	1064
Behovene vil vokse såvidt mye at det kreves en stor utgiftsøkning til helse- og	1065
	1066

- 1067 sosialtjenestene for å opprettholde samme standard på tjenestene i 1989 som i
1068 1984.
- 1069 *De kommunale hjelpeordningene for hjemmene* utgjør sentrale elementer i
1070 tjenestene som eldre og funksjonshemmede kan nytte i sitt eget miljø.
- 1071 Disse hjelpeordningene består av hjemmehjelp, husmorvikarer, ambulerende
1072 vaktmestre, matombringing og avlastningstiltak.
- 1073 *Hjemmehjelpen* er den dominerende tjenesten med vel 44 000 hjemmehjelpere
1074 i 1982.
- 1075 De aller fleste av disse arbeider på deltid.
- 1076 Antallet hjem som mottar hjelp er blitt fordoblet de siste 10 årene - fra 53 000 hjem
1077 i 1972 til 106 000 hjem i 1982.
- 1078 *Hjemmesykepleien* er i dag en del av kommunehelsetjenesten.
- 1079 Den største delen av arbeidet utføres blant eldre.
- 1080 De siste årene har veksten i hjemmesykepleien vært stor, med en fordobling av
1081 ressursbruken fra 1980 til 1983,
- 1082 I alt var det 3 400 stillinger innenfor hjemmesykepleien i 1983.
- 1083 *Allmønnelegetjenesten, fysioterapitjenesten og ergoterapitjenesten* er viktige ele-
1084 menter i omsorgstilbudet, samtidig som disse tjenester har det faglige ansvaret for
1085 (2) den viktige rehabiliteringsfunksjonen.
- 1086 *Ved siden av det offentlige omsorgstilbudet* eksisterer det en rekke tiltak som
1087 dels drives i privat og frivillig regi og dels i samarbeid mellom offentlige organer og
1088 private.
- 1089 Denne innsatsen virker som et nyttig tillegg til den offentlige omsorgen og spenner
1090 over et bredt felt, eksempelvis eldresentre, matombringing og besøkstjeneste...
1091 (3) (*)
- 1092 De kommunale *boligtilbudene* for eldre er blitt sterkt utbygd de senere år.
1093 Det er nå en tendens til større mangfold i boligtilbudet
- 1094 - fra aldershjem med mer eller mindre altomfattende service, via alderspensjon-
1095 ater og trygdeboliger med fast serviceordning og tilsyn, til kommunale boliger
1096 reservert for eldre, der beboerne helt ut nytter det vanlige tjenestetilbudet i
1097 (4) kommunen. (*)
- 1098 Mange av dem som idag bor i aldershjem er så pleietrengende at de er å
1099 betrakte som sykehjemspasienter.
- 1100 Dette tilsier at man bør operere med mindre skarpe skiller mellom aldershjem og
1101 sykehjem.
- 1102 Tidligere aldershjems plasser er omgjort til sykehjemsplasser, og enkelte eldre og
1103 uhensiktsmessige aldershjem er nedlagt eller bygd om med færre pensjonærplas-
1104 ser som resultat.
- 1105 Antallet aldershjems plasser sank fra i overkant av 16 000 plasser i 1971 til 15 000
1106 (5) plasser i 1983... (*)
- 1107 Basert på dagens forbruk vil det økende antallet eldre resultere i at behovet

for sykehjemsplasser kan øke med 50 pst. fra 1980 til 1990... (*)	1108
Det er påkrevet å satse på forebyggende tiltak som på lengre sikt vil kunne redusere behovet for institusjonsplasser og øke trivselen for de eldre.	1109 1110
Det er uvisst hvor mye av sykehjemsbehovet som kan forebygges på kort sikt. Det er også mulig at fremtidens eldre vil ha en bedre helsetilstand enn de som er gamle i dag.	1111 1112
Hvis det skal la seg gjøre å skape større fleksibilitet i forholdet mellom boform og servicetiltak, er det nødvendig at betalingsordningene i sykehjem, aldershjem, i hjemmesykepleien og innenfor hjemmehjelpsordningene tas opp til vurdering med henblikk på en samordning.	(6) 1113 1114 1115 1116
Utvikling av <i>avlastningstiltak</i> og <i>heldøgnservice</i> innenfor hjelpeordningene må gis høy prioritet i årene fremover dersom en skal klare å holde vedlike evnen og viljen til innsats fra de pårørendes side.	(7) 1117 1118 1119 1120
Behovet for avlastningstiltak vil være et av de viktigste momentene i dimensjoneringen av de fremtidige rammetilskuddene til kommunene.	1121 (8) 1122
Blant dem som i dag lever i institusjoner innen <i>Helsevern for psykisk utviklingshemmede, psykisk helsevern og i somatiske sykehjem</i> , er det etter Sosialdepartementets vurdering 4-6 000 personer som kunne bodd utenfor institusjon, dersom det hadde eksistert egnede bo- og servicetilbud.	1123 1124 1125 1126
Det er behov for å bygge ut tiltak som legger forholdene til rette for en gradvis utskrivning av denne gruppen.	1127 1128
En slik utvikling vil måtte medføre en omfordeling mellom fylkene og kommunene i de statlige overføringene.	1129 1130
Tendensen innen Helsevern for psykisk utviklingshemmede har gjennom mange år vært at en søker å utvikle <i>mindre boenheter</i> fysisk adskilt fra undervisnings-, sysselsettings- og behandlingstilbud.	1131 1132 1133
På grunnlag av utredningen fra Utvalget til å gjennomgå Helsevernet for psykisk utviklingshemmede, vil det bli foretatt en grenseoppgang mellom hvilke tilbud som bør sortere under Helsevernet for psykisk utviklingshemmede og hvilke som bør sortere under den ordinære helse- og sosialtjenesten, undervisningsmyndighetene, arbeidsmarkedsmyndighetene osv.	1134 1135 1136 1137 (9) 1138
Pasienter med <i>psykiske lidelser</i> vil i mindre grad enn enkelte grupper med fysiske plager kunne få nødvendig omsorg i hjemmet med de tiltakene som er nevnt ovenfor.	1139 1140 1141
Økt antall eldre over 80 år betyr økt antall senil demente, som ofte må ha sykehjemsplass.	1142 1143
Av befolkningen over 70 år lider antakelig 3-4 pst. av alvorlig aldersdemens.	1144
Forekomsten av aldersdemens er enda høyere blant de over 80 år.	1145
Den sterke økningen av eldre over 80 år betyr at institusjonene må bygges ut, tross satsing på omsorg i hjemmene.	1146 1147
Denne satsingen vil i første rekke bety en bedret tilværelse for somatiske	1148

- 1149 pasienter.
- 1150 Men det kan også antas at et bedret tilbud for hjemmeværende vil forsinke
- 1151 (10) utviklingen av senil demens hos en del pasienter.
- 1152 Sosialdepartementet vil *fortsatt støtte forsøks- og utviklingsarbeid* i om-
- 1153 sorgssektoren.
- 1154 I denne sammenhengen er det av spesiell interesse å utvikle samarbeidet mellom
- 1155 institusjonene og den åpne omsorgen.
- 1156 Regjeringen går inn for å fjerne forvaltningsmessige hindringer for dette samar-
- 1157 beidet, og vil bl.a. fremme en stortingsmelding om å overføre ansvaret for
- 1158 sykehjemmene fra fylkeskommunene til kommunene.
- 1159 16.3
- 1160 16.3.1 **Pensjonistene og folketrygden**
- 1161 (1) **Pensjonistenes inntektsforhold**
- 1162 Folketrygden har skapt omfattende *inntektsforbedringer for pensjonistene*.
- 1163 Den gradvise opptrappingen av tilleggspensjonssystemet har ført til at de nye
- 1164 pensjonistene har fått en stadig bedre økonomisk situasjon sammenlignet med
- 1165 tidligere pensjonistkull.
- 1166 Dette skyldes at nye pensjonister har hatt flere år med poengopptjening i
- 1167 folketrygden.
- 1168 Minstepensjonistene mottar *særtilllegg*.
- 1169 Særtillegget for enslige økte fra 7,5 pst. av grunnbeløpet da det ble innført i 1969
- 1170 til 52,5 pst. i 1984.
- 1171 Dette har medført at minstepensjonistenes økonomiske situasjon er kraftig
- 1172 forbedret i denne perioden...
- 1173 Grensen for å bli regnet som minstepensjonist er dermed også blitt hevet.
- 1174 Av pensjonistene utenfor institusjon mottok 58 pst. særtilllegg og var dermed
- 1175 minstepensjonister.
- 1176 (2) De fleste av disse var kvinner.
- 1177 Pensjonistene har *gunstigere skatteregler* enn andre, slik at f.eks. minste-
- 1178 pensjonister uten tilleggsinntekter ikke betaler skatt, og ingen pensjonister betaler
- 1179 pensjonsavgift til folketrygden.
- 1180 Pga. de gunstige skattereglene er pensjonistenes økonomi sammenlignet med
- 1181 andre grupper bedre enn det som fremgår ved en sammenligning av bruttoinntekt.
- 1182 Husholdningenes disponible inntekt pr. forbruksenhet gir det beste bildet av
- 1183 (3) levestandarden.
- 1184 Det er store *forskjeller mellom pensjonistenes inntekter* - både i ytelser fra
- 1185 folketrygden og i inntekter i tillegg til folketrygden.
- 1186 Enslige minstepensjonister og minstepensjonistekepar uten tilleggsinntekter har
- 1187 (4) lavest inntekt.
- 1188 (*) ... 2 av 3 pensjonister i 1982 hadde *inntekter i tillegg til folketrygden*.
- 1189 For denne gruppen utgjorde tilleggsinntektene i gjennomsnitt nær halvparten av

deres samlede bruttoinntekt, eller ca. 24 800 kroner.	1190
Pensjonister med inntekter i tillegg til folketrygden hadde også gjennomsnittlig større ytelser fra folketrygden.	1191 1192
Tjenestepensjoner, lønns- og renteinntekter er de viktigste tilleggsinntektene.	1193
I gjennomsnitt har tilleggs pensjonistene nærmere dobbelt så høy bruttoinntekt som minstepensjonistene... (*)	1194 1195
81 pst. av tilleggs pensjonistene har inntekter utover folketrygden, mens bare 54 pst. av minstepensjonistene er i en slik situasjon.	1196 1197
Tilleggs pensjonistene har dessuten vesentlig høyere tilleggsinntekter enn minstepensjonistene.	1198 1199
<i>Minstepensjon for enslige</i> var i 1982 31 228 kroner.	1200
I gjennomsnitt hadde pensjonistene uten tilleggsinntekter en brutto årsinntekt som lå litt under minstepensjon for enslige.	1201 1202
Det henger sammen med at minstepensjonen pr. person for pensjonistektepar er lavere enn for enslige.	1203 1204
I svært mange tilfeller der en gift pensjonist har minstepensjon, vil den andre ektefellen ha inntekter høyere enn minstepensjonen.	1205 1206
(*) ... husholdninger med pensjonister i gjennomsnitt har høyere disponibel inntekt pr. forbruksenhet enn husholdninger med barn.	1207 1208
Som vist er det stor spredning i inntekter innen pensjonistgruppen, det samme gjelder for barnefamiliene.	1209 (5) 1210
Oppbyggingen av folketrygden og veksten i andre pensjonsordninger vil føre til at <i>fremtidige årskull av pensjonister</i> får langt bedre inntekter enn tidligere kull.	1211 1212
Andelen minstepensjonister vil gå ned om dagens regler for særtillegget beholdes.	1213 1214
Tilleggs pensjonistenes ytelser fra folketrygden i pst. av inntekten siste året de var yrkesaktive, vil øke i fremtiden. (*)	1215 1216
Dette gjelder for alle husholdningskategorier og inntektsgrupper.	1217
I tillegg kommer tilleggsinntektene som også antas å øke i betydning.	1218
Størstedelen av overføringene til de eldre bør fortsatt skje gjennom <i>kontantoverføringer</i> .	1219 1220
Dette er den formen som best ivaretar valgfriheten.	1221
Bedre økonomi blant mange av pensjonistene vil dessuten innebære at de i større grad blir i stand til å betale for ytelser fra det offentlige.	1222 1223
Regjeringen vil legge spesiell vekt på de økonomiske kårene for svakstilte pensjonistgrupper.	(6) 1224 1225
Det er særlig grunn til å se nærmere på inntektsforholdene for uførepensjonister som ikke har hatt mulighet til å tjene opp tilleggs pensjon.	1226 1227
	16.3.2 1228
Folketrygdens økonomi	(1) 1229
Drøftingen i dette avsnittet er begrenset til pensjonsytelsene i folketrygden.	1230

- 1231 De samlede pensjonsutgiftene bestemmes dels av pensjonenes størrelse og dels
 1232 av antallet personer som mottar pensjon.
- 1233 I folketrygdens regelverk er det forutsatt 40 års opptjeningstid for å få full
 1234 tilleggspensjon.
- 1235 Det vil derfor bli en automatisk vekst i den maksimale tilleggspensjonens størrelse
 1236 frem til år 2007 - dvs. det første året et kull nye alderspensjonister kan oppnå full
 1237 tilleggspensjon.
- 1238 I de etterfølgende årene vil nye kull med fulle rettigheter erstatte kull med
 1239 begrenset opptjening.
- 1240 Det betyr at de samlede utgiftene til tilleggspensjoner vil fortsette å øke i mange
 1241 (2) år etter 2007.
- 1242 Antallet alderspensjonister øker kraftig i de nærmeste årene.
- 1243 I 1983 var det 548 000 alderspensjonister, mens det i 1990 vil være 614 000.
- 1244 Frem til århundreskiftet synker tallet til 608 000.
- 1245 Noe etter 2010 vil imidlertid antallet personer over 67 år på ny vokse, og er anslått
 1246 til 702 000 i 2020 og 835 000 i 2040.
- 1247 At det samlede antallet alderspensjonister øker, samtidig som andelen
 1248 tilleggspensjonister stiger og tilleggspensjonenes størrelse vil vokse, fører til en
 1249 meget sterk vekst i folketrygdens utgifter til alderspensjoner.
- 1250 Tabell 16.3.2 viser folketrygdens utgifter til pensjoner i 1983 og beregnede utgifter
 1251 frem til 2007. (Se tabellvedlegget!)
- 1252 For andelen uføre i befolkningen er det forutsatt en svak vekst frem til 1990.
- 1253 Deretter er uførefrekvensene uendret.
- 1254 Folketrygdens ytelser til pensjoner utgjorde i 1983 over halvparten av folketrygdens
 1255 totale utgifter.
- 1256 Pensjonsytelsene er anslått å øke med ca. 13 milliarder kr. fra 1983 til 1990, og
 1257 med ca. 26 milliarder kr. fra 1990 til 2007.
- 1258 Tabellen viser bare den veksten som er bundet til lover, regler og politiske utsagn
 1259 av bindende karakter.
- 1260 Utgiftsøkningen vil fortsette også utover den tidsrammen tabellen viser, idet
 1261 antallet alderspensjonister på ny vil stige ut i neste århundre.
- 1262 Dersom inntektsforholdene skal forbedres for minstepensjonister uten
 1263 tilleggsinntekter, og for uførepensjonister som ikke har hatt muligheter til å tjene
 1264 opp en rimelig tilleggspensjon, vil folketrygdens utgifter stige utover det som er vist
 1265 (3) i tabell 16.3.2.
- 1266 Pensjonistenes forbruk finansieres av den løpende inntektsskapingen i
 1267 samfunnet.
- 1268 Ved å finansiere den foregående generasjonens pensjoner får den nåværende
 1269 generasjonen yrkesaktive en «kontrakt» på at etterfølgende generasjon skal
 1270 finansiere dens pensjoner.
- 1271 Pensjonssystemet innebærer m.a.o. ikke bare en fordeling av livsinntekten for en

Willoch-regjeringens eldrepolitikk

LINJE

generasjon.		1272
Fordelingen av livsinntekten for ulike generasjoner må også tas i betraktning.		1273
Utformingen av trygdesystemet innebærer vedtak som søker å forplikte fremtidige generasjoner.		1274
		1275
Det må vises stor varsomhet på et saksområde hvor de gruppene som skal bære byrdene ikke har mulighet for å ta del i beslutningene.		1276
		1277
Solidariteten må også gjelde forholdet til fremtidige generasjoner.		1278
Trygdefinansieringsutvalget har beregnet at med uendrede regler vil i år 2040 22 pst. av pensjonsgivende inntekt i samfunnet gå med til å dekke utgiftene bare til alderspensjonene, mot i dag ca. 10 pst.		1279
		1280
		1281
Det er et spørsmål om de yrkesaktive i fremtiden vil godta å avgi en så stor del av sin inntekt til grupper som allerede i dag har høyere disponibel inntekt pr. forbruksenhet enn mange yrkesaktive.		1282
		1283
	(4)	1284
For å løse den fremtidige finansieringen av folketrygden, kreves ytterligere overføringer av midler fra andre samfunnssektorer.		1285
		1286
Dette kan vise seg vanskelig å gjennomføre.		1287
Slike omprioriteringer må derfor trolig kombineres med tiltak som kan redusere veksten i utgiftene til pensjonstelsler utover minstepensjonene i folketrygden.		1288
		1289
På bakgrunn av at opparbeidede rettigheter ikke bør berøres ved eventuelle endringer i regelverket, er det viktig å ta standpunkt til disse spørsmålene i tide.		1290
	(5)	1291
Trygdefinansieringsutvalget (NOU 1984:10) har utredet en rekke forslag bl.a. for å redusere folketrygdens fremtidige utgifter.		1292
		1293
Under den videre behandling av Trygdefinansieringsutvalgets innstilling vil Regjeringen vurdere justeringer i pensjonssystemet som sosialt sett er forsvarlige.		1294
		1295
I denne sammenhengen er det ønskelig å prioritere stønadsmottakere som ikke har annen inntekt enn folketrygdens minstesatser å leve av.		1296
		1297
Regjeringen legger fortsatt avgjørende vekt på at de som bare har folketrygdens minstepensjon å leve av, får en inntektsutvikling på linje med de yrkesaktive.		1298
		1299
	16.5	1300
Helsepolitiske problemstillinger	16.5.1	1301
Helsepolitiske hovedmål	(1)	1302
Helsepolitikken er inne i en periode med store forandringer.		1303
Sykdomsbildet endres raskere, og årsakene er mer sammensatte enn tidligere.		1304
Økningen i antall eldre øker presset på alle deler av helsetjenesten. (*)	(3)	1305
Regjeringen legger stor vekt på å tilpasse helsepolitikken til å møte eldrebølgen og veksten i samfunns- og livsstilsykdommene.		1306
		1307
For å nå dette målet vil helsepolitikken i årene fremover bestå av tre hoveddeler:		1308
- Aktivt forebyggende arbeid.		1309
- Standardhevning i helsetjenesten.		1310
- Målbevisst effektiviseringsarbeid.		1311
	16.5.2	1312

Langtidsprogrammet 1986-1989

PUNKT

- 1313 (1) **Forebyggende arbeid**
- 1314 For å bedre folkehelsen, er det nødvendig å satse på forebyggende arbeid.
- 1315 Aktivt forebyggende arbeid vil bidra til at for tidlig død av sivilisasjonssykdommer
- 1316 unngås, og at helsen styrkes i de eldre år. (•)
- 1317 16.5.5
- 1318 (1) **Perspektivene fremover**
- 1319 Regjeringen legger til grunn at rammene for helsebudsjettet i årene fremover
- 1320 minst bør være store nok til å kompensere for den belastningen på helsevesenet
- 1321 som økningen i antall eldre innebærer.
- 1322 Helsevesenet og eldreomsorgen vil bli prioritert og vil vokse mer enn offentlige
- 1323 utgifter generelt.
- 1324 Supplert med et mer aktivt effektiviseringsarbeid og en mer målrettet prioritering,
- 1325 vil dette gi rom for et forbedret tilbud overfor pleietrengende eldre, psykisk
- 1326 (2) utviklingshemmede, funksjonshemmede og psykiatriske pasienter. (•)
- 1327 Det er kommuner og fylkeskommuner som har hovedansvaret for å fordele
- 1328 helsebudsjettet på ulike deltjenester.
- 1329 Regjeringen har imidlertid ansvaret for godkjenning av kommunale og fylkeskom-
- 1330 munale planer og for kredittrammene til Kommunalbanken.
- 1331 Kommunehelsetjenesten og sykehjemmene må bygges videre ut.
- 1332 Det tas sikte på at dekningsgraden av sykehjemsplasser for de over 70 år skal øke.
- 1333 Med det økende antallet eldre krever dette betydelige ressurser. (•)
- 1334 16.5.6
- 1335 (1) **Strategi for bedre ressursutnyttelse**
- 1336 (•) Det må utvikles bedre omsorg for prioriterte grupper som eldre, psykisk
- 1337 (5) utviklingshemmede, psykiatriske pasienter og pasienter med kronisk sykdom. (•)
- 1338 Ansvaret for de somatiske sykehjemmene vil bli flyttet fra fylkeskommunene
- 1339 til kommunene.
- 1340 Dermed vil kommunene få et samlet ansvar for virkemidlene i eldreomsorgen, fra
- 1341 sykehjemsplasser til enklere og mindre ressurskrevende tiltak, som f.eks.
- 1342 hjemmehjelp. (•)
- 1343 16.6
- 1344 16.6.2 **Personellet - helse- og sosialsektorens viktigste ressurs**
- 1345 (3) **Prinsippene for og innholdet i personellpolitikken**
- 1346 (•) Den største utfordringen i årene fremover er å styrke eldreomsorgen ... (•)
- 1347 Det innebærer at størstedelen av veksten i antall ansatte må skje innen dette
- 1348 området.
- 1349 Samtidig er det ønskelig å styrke innslaget av gerontologi og geriatri i utdanningen
- 1350 til flere av de aktuelle yrkesgruppene, bl.a. leger, sykepleiere, sosionomer og
- 1351 psykologer.
- 1352 Det er ønskelig at alle utdanningene gir elevene/studentene bedre kunnskaper om
- 1353 aldring og Eldres situasjon.

F. eks. vil en mer aktiv eldrepolitikk, og forebygging som tar sikte på egenaktivitet og styrking av Eldres selvbestemmelse, stille store krav til kompetanse hos personell som arbeider blant eldre.		1354
		1355
		1356
Regjeringen vil ta initiativ for å organisere og tilrettelegge for et mer planmessig arbeid med disse spørsmålene.	(4)	1357
		1358
Store deler av personellet i helse- og sosialsektoren er ufaglært, særlig innen eldresektoren.		1359
		1360
Det omfatter bl. a. 45 000 hjemmehjelpere, ved siden av en del ansatte i institusjonene.		1361
		1362
I praksis er det ofte de ufaglærte som har mest kontakt med brukere av viktige tjenester.(*)		1363
		1364
	16.7	1365
Samspeillet mellom offentlige og private omsorgs- og helsetilbud	(1)	1366
En stor del av samfunnets omsorgsarbeid utføres av private.		1367
I omsorgen for barn, syke, funksjonshemmede og eldre er familien den langt største bidragsyteren.	(5)	1368
		1369
(*) Eldre og funksjonshemmede med stort og langvarig hjelpe- og pleiebehov, må ha trygghet for at det offentlige tilbyr den nødvendige hjelp - i nært samarbeid med pårørende der dette er aktuelt.		1370
		1371
		1372
	20	1373
Offentlig sektors vekst og omfang		1374
	20.1	1375
Offentlig sektor	20.1.1	1376
Innledning	(1)	1377
(*) Mange forventninger og krav til offentlig innsats vil ikke kunne imøtekommes uten at det går på bekostning av prioriterte oppgaver innen helsevesen, eldreomsorg og utdanning.		1378
		1379
		1380
	20.2	1381
Langsiktige perspektiver for offentlige utgifter	20.2.1	1382
Resultater og vurderinger	(2)	1383
(*) Med unntak av folketrygdens pensjonsdel er det få formelle bindinger på utgiftsveksten. (*)		1384
		1385
	20.2.4	1386
Helseformål	(4)	1387
(*) To tredjedeler av pasientene ved de somatiske sykehjemmene er 80 år og over.		1388
		1389
Frem mot århundreskiftet vil antallet personer i denne aldersgruppen stige med gjennomsnittlig 2 pst. pr. år.		1390
		1391
I beregningene er det lagt til grunn en økning i dekningsgraden fra 215 plasser pr. tusen innbygger 80 år og over i 1983 til 250 plasser i 2003.		1392
		1393
Antallet sykehjemsplasser vil da måtte øke med ca. 20 tusen.		1394

- 1395 Det er lagt til grunn lavere standardvekst enn det som har vært vanlig.
- 1396 For somatiske sykehus og sykehjem under ett forutsetter fremskrivningene at
- 1397 dagens forbruksmønster opprettholdes, men at pleiepasientene ved sykehusene
- 1398 blir overført til sykehjem. (*)
- 1399 20.2.5
- 1400 (1) **Sosiale tiltak**
- 1401 Halvparten av de offentlige utgiftene til sosiale tiltak er pensjonsstønader fra
- 1402 folketrygden.
- 1403 Andre store utgiftsposter er sykepenger, barnetrygd og utgifter knyttet til om-
- 1404 (2) sorgstjenester (barnehager, aldershjem og hjelpeordninger i hjemmene). (*)
- 1405 I 1983 var det omlag 550 tusen alderspensjonister, hvorav 2/3 var minste-
- 1406 pensjonister.
- 1407 Frem til 1993 vil antallet alderspensjonister øke med om lag 76 tusen personer.
- 1408 Deretter vil tallet synke til 585 tusen i år 2003.
- 1409 Med uendret regelverk vil tilleggspensjonene få større betydning, både fordi
- 1410 antallet tilleggspensjonister øker i hele perioden og fordi nye pensjonister vil ha
- 1411 stadig lengre opptjeningstid.
- 1412 For uførepensjonistene er det lagt til grunn en svak økning av uføreandelen i
- 1413 (3) aldersgruppen 16-66 år.
- 1414 Med gjeldende regelverk for Folketrygdens pensjonssystem, vil den reelle
- 1415 veksten i pensjonsstønadene frem mot 1990 bli over 3 pst. pr. år bare som følge
- 1416 av pensjonssystemet og befolkningsmessige endringer.
- 1417 I 1990-årene blir denne veksten noe lavere fordi antallet alderspensjonister da vil
- 1418 synke frem mot århundreskiftet.
- 1419 Gjennom reguleringen av grunnbeløpet er pensjonene i sterk grad knyttet til
- 1420 lønns- og prisutviklingen.
- 1421 (4) Når det tas hensyn til dette blir utgiftsveksten langt sterkere.
- 1422 Med de forutsetningene som er lagt til grunn er pensjonsstønadene fra
- 1423 folketrygden anslått å øke fra 30 milliarder kroner i 1983 til 55 milliarder i 2003.
- 1424 Det svarer til en årlig vekst på 3,1 pst. i gjennomsnitt.
- 1425 Med uendret regelverk vil pensjonsutgiftene utgjøre en sterkt økende andel av
- 1426 bruttonasjonalproduktet.
- 1427 (5) Med så sterk vekst vil det være lite rom for prioritering av andre tiltak.
- 1428 Etter århundreskiftet øker antallet alderspensjonister til 702 tusen i 2020 og
- 1429 835 tusen i 2040.
- 1430 Forsørgelsesbyrden for de yrkesaktive vil derfor fortsette å øke sterkt, både fordi
- 1431 det blir flere alderspensjonister pr. innbygger i yrkesaktiv alder og fordi inntektene
- 1432 pr. alderspensjonist i forhold til yrkesaktive vil øke.
- 1433 Trygdefinansierungsutvalget har anslått den relative forsørgelsesbyrden ved å
- 1434 sette utgiftene ved folketrygdens alderspensjon i forhold til pensjonsgivende
- 1435 inntekt.

Med uendrede regler vil utgiftene til alderspensjoner kunne øke fra 10 pst. av samlet pensjonsgivende inntekt i 1983 til 22 pst. i 2040.	1436
Det kan reises spørsmål om lønnstakerne vil godta å avgi over en femtedel av inntekten sin til pensjonistene, i tillegg til andre skatter for å finansiere fellesoppgaver.	1437
Hvis andre offentlige utgifter skulle opprettholdes med samme andel av pensjonsgivende inntekt som i 1983 måtte pensjonsavgiften i folketrygden økes med om lag 9 prosentpoeng, dersom økningen i pensjonsutbetalingene skulle dekkes på den måten. (*)	1438
	1439
	1440
	1441
	1442
	1443
	(8) 1444
Fordi mange plasser ved aldershjem ble omgjort til sykehjemsplasser sank antallet aldershjemsplasser gjennom 1970-årene.	1445
Mange som bor i aldershjem er pleietrengende og det kan derfor være vanskelig å skille mellom institusjonstypene.	1446
For eldre som ikke har behov for pleie har det skjedd en økning i alternative botilbud... (*)	1447
Hjemmehjelp for eldre og funksjonshemmede medfører at flere eldre kan bo hjemme.	1448
I perspektivene er det tatt hensyn til at utbygging av hjemmehjelpsordningene og flere sykehjemsplasser reduserer behovet for aldershjem.	1449
	1450
	1451
	1452
	1453
	1454
	20.3 1455
Strategi for å begrense veksten i de offentlige utgiftene	(6) 1456
Trygdefinansieringsutvalget har vurdert folketrygdens økonomi og flere mulige endringer i regelverket for å dempe utgiftsveksten... (*):	1457
- inntektsprøving av særtillegget og forsørgertillegget,	1458
- bortfall av folketrygdens særfordeler ved yrkesskade,	1459
- refusjon av folketrygdens utgifter ved yrkesskader og trafikkulykker,	1460
- lavere tak for opptjening av tilleggspensjonsrettigheter,	1461
- skjerpning av reglene for beregning av sluttpoengtall.	1462
Størrelsesordenen av utvalgets forslag kan belyses ved at de til sammen omfatter en innsparingseffekt i 1989 på 1 - 1.5 milliarder kroner, og betydelig mer utover i 1990-årene.	1463
	1464
	1465
	1466
	20.4 1467
Offentlige utgifter i programperioden	20.4.3 1468
Nærmere om de enkelte programområder	(10) 1469
(*) Økningen for programområdene 09 og 29 Sosiale formål (inklusive Folketrygden) (fra 55 504 millioner 1985-kroner i 1985 til 61 200 millioner kroner i 1989, redaktørens bemerkning) skyldes først og fremst økt opptjening av tilleggspensjonsrettigheter.	1470
	1471
	1472
	1473
Videre vil demografiske endringer fortsatt gi økning i antall alderspensjonister.	(11) 1474
På programområdene 10 og 30 Helsevern (inklusive Folketrygden) (som økte fra 18 558 millioner 1985-kroner i 1985 til 20 145 millioner kroner i 1989,	1475
	1476

- 1477 redaktørens bemerkning) vil arbeidet med effektivisering og omstilling i helsesek-
 1478 toren gis høyeste prioritet. (*)
 1479 Det tas sikte på å overføre ansvaret for sykehjemmene til kommunene for å sikre
 1480 et bedre samspill mellom de ulike tiltakene i eldreomsorgen.
- 1481 20.4.4
 1482 (6) **Kommunenes økonomi**
 1483 (*) Storbyenes økonomiske problemer er en viktig del av kommuneøkonomi-
 1484 en. (*)
 1485 Oslo har vesentlig høyere kommuneinntekter enn de to andre byene, men har
 1486 samtidig de største problemene både når det gjelder eldreomsorg og oppvekst-
 1487 miljø.
 1488 Regjeringen har på denne bakgrunn funnet det nødvendig å med spesielle tiltak
 1489 overfor disse tre byene.
 1490 Stortinget bevilget ekstratilskudd til Oslo for 1984 og til alle de tre største byene
 1491 for 1985.
- 1492 20.5
 1493 (1) **Fordelingsvirkninger av offentlig virksomhet**
 1494 Det er i dag begrenset kunnskap om fordelingsvirkningene av de offentlige
 1495 (3) tiltakene. (*)
 1496 Offentlige tiltak med fordelingsvirkninger kan grupperes slik:
 1497 - Direkte pengeoverføringer til de grupper tiltakene tar sikte på, f.eks. folketrygden,
 1498 barnetrygden og bostøtteordningen.
 1499 - Offentlige tjenester som er gratis eller subsidiert.
 1500 - Indirekte overføringer, f. eks. prissubsidier.
 1501 - Overføringer til jordbruk, fiske, industri og annen næringsvirksomhet.
 1502 - Direkte skatter.
 1503 - Indirekte skatter.
 1504 - Offentlig beskyttelse og kvalitetskontroll, f. eks. importregulering, konsesjon-
 1505 sordninger og autorisasjonskrav.
 1506 Fordelingstiltakene inngår ofte i kompliserte sammenhenger som gjør virkningene
 1507 uoversiktlige.
 1508 De kan av ulike grunner få begrensede eller utilsiktede virkninger.
 1509 Selv ikke tiltak med en klar omfordelingspolitisk begrunnelse har alltid hatt en
 1510 utjevneende virkning. (*)
 1511
 1512
 1513
 1514
 1515
 1516
 1517

Arbeiderpartiets alternative langtidsprogram

Våren 1985

(•) Styrking av eldreomsorgen og tredoble utbyggingstakten i sykehjemsplasser til 1.500 i året.

(•) Senke pensjonsalderen til 66 år og gi rett til deltidspensjon, og tidlige pensjon fra 64 år for de yrkesaktive.

Retten til å arbeide til fylte 70 år opprettholdes.

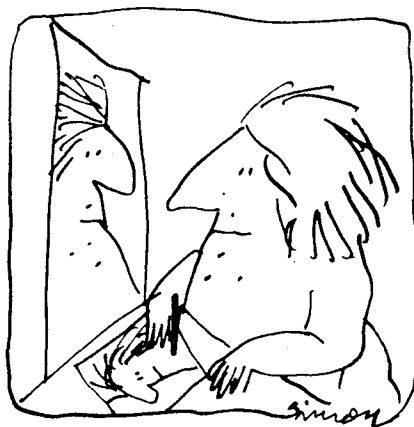
(•) Handlingsplan for helse- og eldreomsorg ... 2,5 milliarder (•)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30
- 31
- 32
- 33
- 34
- 35
- 36
- 37
- 38
- 39
- 40
- 41

De gamle er eldst!

Langtidsprogrammet 1990-1993

Brundtland-regjeringens eldrepolitikk

*Omleggingen av skattepolitikken har bidratt til
større rettferdighet.*

Langtidsprogrammet 1990-1993**Regjeringen Brundtlands langtidsprogram*****Innsats for felles framtid*****Styring og prioritering**

Regjeringen vil sikre og videreutvikle folketrygden.

(*) ***Befolkningen skal fortsatt kunne ha tillit til den viktigste solidaritetsordningen i samfunnet.***

I framtiden blir det flere eldre og flere uførepensjonister.

For at det skal bli mulig å ivareta pensjonsbehovet for landets innbyggere, er det nødvendig å sette grenser for folketrygdens ansvar og oppgaver og å sikre inntektene framover. (*)

Hovedoppgaver

Full sysselsetting er både et mål i seg selv og et middel til å gi landet råd til å løse de store velferdsoppgavene i årene som kommer.

Det vil i årene framover bare være rom for å øke den offentlige innsatsen på spesielt prioriterte områder.

Det er en utfordring å velge hva som er de viktigste oppgavene og ta stilling til hva landet har råd til.

I fireårsperioden vil Regjeringen først og fremst ***sette kreftene inn på å løse disse oppgavene:***

(*) - ***En trygg og aktiv alderdom.***

Regjeringen vil legge forholdene til rette for at de eldre skal kunne delta aktivt i samfunnet og få utfolde seg på sine egne premisser.

Å sikre de eldre et verdig tjeneste- og omsorgstilbud er en stor utfordring.

De syke og pleietrengende må prioriteres. (*)

Utvikling av de menneskelige ressursene**Et godt arbeidsliv**

(*) Fra 1 januar 1989 kan yrkesaktive gå av med ***pensjon ved fylte 66 år.***

Denne reformen gjelder for yrkesaktive i virksomheter som har tariffavtaler. (*)

Det blir ***ikke rom for å sette ned den ukentlige arbeidstiden ytterligere eller for å senke den alminnelige pensjonsalderen.*** (*)

Fornyelse av velferdssamfunnet**Utviklingen av velferdssamfunnet**

Regjeringen vil arbeide for å skape et mer rettferdig samfunn med

Langtidsprogrammet 1990-1993

PUNKT

42 trygghet, likhet og solidaritet.
 43 Det skal være godt å ha barn og være barn i vårt samfunn.
 44 Eldre og funksjonshemmede mennesker med behov for hjelp har krav på
 45 forsvarlig omsorg.
 46 Den som blir syk, skadet eller får sosiale problemer, skal være sikret nødvendige
 47 ytelser. (*)

48

49 **4.3 Trygghet og omsorg**

50 (2) (*) Folketrygden skal gi økonomisk trygghet når arbeidsinntekten faller bort
 51 på grunn av sykdom, uførhet, tap av forsørger, arbeidsløshet eller ved oppnådd
 52 pensjonsalder.

53 **Det er viktig at trygdesystemet er utformet slik at fordelingen av ytelser og**
 54 **byrder oppleves som rettferdig og hensiktsmessig.**

55 Den kombinasjon av solidaritet og egeninteresse som folketrygden representerer,
 56 gjør den til en grunnpilar i velferdsstaten.

57 **Fram til 2000 ventes antallet stønadsmottakere med langtidsytelser fra**
 58 **folketrygden å øke** med om lag 125 000 til 1 million personer.

59 Den vesentlige økningen skyldes veksten i antallet uførepensjonister.

60 Det ventes bare en mindre økning i antallet alderspensjonister.

61 Ifølge beregningene i St.meld. nr. 12 for 1988-89 Folketrygdens økonomi og
 62 pensjonssystem, kan utgiftene til folketrygden komme til å øke fra 18 prosent av
 63 de disponible inntektene i Norge i 1987, til 21 prosent i 2007 og til om lag 25 prosent
 64 i 2020.

65 Samlet kommer skatte- og trygdesystemene til å fordele en stadig større del av
 66 nasjonalinntekten til pensjonistene, dersom det ikke gjennomføres endringer i
 67 regelverket.

68 Regjeringen går inn for **en gradvis tilnærming av beskatningen for yrkesaktive**
 69 **og pensjonister.**

70 Men minstepensjonister uten annen inntekt bør fortsatt slippe skatt, og ene-
 71 forsørgere og andre med lav inntekt bør fortsatt ha skattefordeler.

72 Den meste aktuelle begrensningen i tilleggspensjonssystemet er **et noe lavere**
 73 **inntektsgradert tak på tilleggsoptjeningen i framtiden.**

74 Skattefordelen ved supplerende pensjonsforsikringer forutsettes da begrenset til
 75 ordninger hvor pensjonsnivået svarer til Statens pensjonskasse.

76 For å målrette minstepensjonen bedre til dem med lav inntekt går Regjeringen inn
 77 for en **begrenset inntektsprøving av særtillegget og forsørgertilleggene i**
 78 **folketrygden.**

79 Det vil samtidig gi grunnlag for en gunstigere inntektsprøving av trygdestønadene
 80 til enslige forsørgere og for en bedring av minsteytelsene til pensjonistektepar.

81 For å ta bedre hensyn til kvinnes situasjon i tilleggspensjonssystemet skal det
 82 innføres **en ordning med opptjening av pensjonspoeng for ulønnet om-**

sorgsarbeid etter nærmere regler.

(•) Kommunene har ansvaret for de fleste av de tiltakene som gir sosial trygghet for barn, funksjonshemmede, eldre og syke.

Da sykehjemmene ble overført fra fylkeskommunene i 1988, fikk kommunene et samlet ansvar for eldreomsorgen.

Fra 1991 skal også tjenester for mennesker med psykisk utviklingshemning bli et kommunalt ansvar.

Alt det som til sammen utgjør **kjeden av offentlige omsorgstjenester**, blir dermed samlet på lokalt nivå.

Dette vil gi muligheter for bedre samordning og mer effektiv bruk av ressursene.

(•) Det er en stor oppgave å utvikle en forsvarlig omsorg for det økende antallet mennesker over 80 år. (•)

I den videre utbyggingen av eldreomsorgen må de offentlige hjemmetjenestene prioriteres framfor flere institusjonsplasser.

Langvarig institusjonsopphold fører ofte til passivitet og synkende funksjonsevne. Erfaringer fra de andre nordiske landene viser at hjemmebasert omsorg kan bli både god og kostnadseffektiv.

De viktigste oppgavene i eldreomsorgen er

- å bygge ut hjemmetjenester og servicetilbud slik at de eldre kan bo i sitt vante miljø

- å legge boligforholdene til rette for hjemmebasert omsorg

- å utvikle institusjonene slik at de også kan tilby kortere opphold med trening, behandling og avlastning

- å gi aldersdemente et godt og varig tilbud kombinert med omsorgstjenester

De eldre må selv bli aktive deltakere i omsorgsarbeidet.

Framveksten av selvhjelpsgrupper og organisert nabohep må støttes.

Den offentlige hjelpen må styrke evnen til selvhjelp.

De eldre må oppmuntres til å flytte sammen i felles husholdninger eller sammenknyttede boliger.

Befolkningsutviklingen de nærmeste 10-20 årene vil stille oss overfor betydelige utfordringer.

Den får konsekvenser blant annet for omsorgstjenestene, helsevesenet, arbeidsmarkedet og boligsektoren.

Regjeringen vil sette ned et hurtigarbeidende offentlig utvalg som skal vurdere hvordan vi bedre kan makte de store oppgavene som følger av den endrede befolkningssammensetningen, blant annet med økningen i antall personer over 80 år. (•)

Behandling og pleie

Norske sykehus har en høy standard og de utfører oppgaver som krever betydelig kompetanse.(•)

	83
(3)	84
	85
	86
	87
	88
	89
	90
	91
	92
(6)	93
	94
	95
	96
	97
	98
	99
	100
	101
	102
	103
	104
	105
	106
	107
	108
	109
	110
	111
(7)	112
	113
	114
	115
	116
	117
	118
	119
	120
4.4	121
(1)	122
	123

- 124 Etterspørselen etter sykehustjenester øker på grunn av de bedrede behandlingsmulighetene, men også fordi befolkningen blir eldre og forekomsten av visse sykdomsgrupper, blant annet kreft, øker. (*)
- 125
- 126
- 127
- 128 4.5 **Trygghet og rettssikkerhet**
- 129 (5) (*) Tyverier og annen hverdagskriminalitet, som for eksempel innbrudd, skadeverk og gateuorden, skaper frykt i nærmiljøene, særlig blant eldre mennesker.
- 130
- 131
- 132 Det samme gjør mange former for vold. (*)
- 133
- 134 4.6 **Flere rimelige boliger**
- 135 (7) (*) *Den eksisterende boligmassen skal nyttes bedre.*(*)
- 136 Særlig er det viktig å utbedre og utvikle de eksisterende boligene, slik at flest mulig gamle og funksjonshemmede kan bli boende hjemme. (*)
- 137
- 138
- 139 4.8 **Styring og effektivisering av den offentlige sektoren**
- 140 (1) En slagkraftig offentlig sektor er nødvendig både for å sikre velferdsmålene og for å sikre et effektivt produksjonsliv.
- 141
- 142 *I årene framover kan de offentlige utgiftene vanskelig vokse sterkere enn veksten i landets inntekter.*
- 143
- 144 Fellesoppgavene må løses med uendret skattenivå.
- 145 For å dekke økte behov, blant annet innenfor eldreomsorgen og helsevesenet, er det nødvendig med økt produktivitet og streng prioritering av ressursene i den offentlige sektoren.
- 146
- 147
- 148 Økt effektivitet kan gjøre det mulig å løse flere oppgaver.
- 149
- 150 5 **Et trygt grunnlag for vekst og sysselsetting**
- 151
- 152 5.3 **Langsiktige perspektiver**
- 153 (5) (*) Befolkningsveksten i Norge er lav.
- 154 Utover i det neste århundret er der *grunn til å regne med en enda svakere befolkningsvekst og muligens fallende folketall.* (*)
- 155
- 156 Andelen eldre vil øke betydelig, spesielt etter 2010. (*)
- 157 Økningen i antall eldre vil gi et økt press på helsevesenet og øke behovet for helsetjenester.
- 158
- 159 En økt andel av samfunnets inntekter må gå til folketrygden. (*)
- 160 På lang sikt vil det årlig være nesten like mange som går ut av den yrkesaktive alderen som kommer inn i den.
- 161
- 162 Den kvinnelige yrkesdeltakingen vil etter hvert nå et så høyt nivå at den ikke vil bidra ytterligere til å øke arbeidsstyrken.
- 163
- 164 Samlet sett peker dette i retning av en meget begrenset tilvekst og etter hvert

stagnasjon i tilgangen på arbeidskraft etter århundreskiftet.		165
Det er ikke ønskelig å øke de statlige og kommunale inntektene som andel av bruttonasjonalproduktet.		166
		167
Samtidig er det store og udekkede behov som det krever store utgifter å dekke, blant annet i eldreomsorgen og helsevesenet.		168
		169
Overføringene over offentlige budsjetter til private utgjør en stor og voksende del av de offentlige utgiftene.		170
		171
Blant annet vil utgiftene til folketrygden øke betydelig i årene som kommer.		172
For å få løst de mest påtrengende oppgavene i den offentlige sektoren er det nødvendig å begrense veksten i overføringene. (*)		173
		174
		175
Retningslinjene for den økonomiske politikken	5.4	176
<i>(*) Velstanden må fordeles bedre og hovedtrekkene i bosettingsmønstret må sikres.</i>	(2)	177
		178
Folketrygden er den viktigste solidaritetsordningen i samfunnet.		179
Folketrygden skal ivareta pensjonsbehovet til landets innbyggere, og alle skal være trygge for at trygden vil innfri sine forpliktelser.		180
		181
For å sikre folketrygden er det nødvendig å sette grenser for trygdens ansvar og å sikre inntektene framover.		182
		183
Omleggingen av skattepolitikken har bidratt til større rettferdighet.		184
Kapitalinntekter og arv spiller en økende rolle for fordelingen av levekår og må vies økt oppmerksomhet.		185
		186
Regjeringen holder fast på målet om å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønstret og å sikre likeverdige levekår i alle deler av landet.		187
		188
Det er positive verdier i å ha et stabilt bosettingsmønster og levedyktige distrikter.		189
For det enkelte mennesket er trygghet i lokalmiljøet av stor betydning. (*)		190
		191
De offentlige utgiftene	5.8	192
Innledning	5.8.1	193
<i>(*) Den underliggende tendensen til vekst i de offentlige utgiftene er sterk.</i> (*) Utgiftsveksten har særlig sammenheng med en betydelig automatisk vekst i overføringene, spesielt i folketrygdens utgifter til alders- og uførepensjoner, attføringspenger og sykepenger, medisiner og legehjelp. (*)	(2)	194
		195
		196
		197
		198
Langtidsstatsbudsjettet	5.8.2	199
<i>(*) Folketrygdens utgifter til sykepenger vokser fortsatt sterkt.</i> (*)	(2)	200
I trygdemeldingen, St meld nr 12 for 1988-89 Folketrygdens økonomi og pensjonssystem, er det foreslått en del tiltak som kan redusere veksten i utgiftene til alderspensjoner.		201
		202
		203
Regjeringen har videre satt igang et arbeid for å se på hvilke tiltak som kan treffes for å redusere veksten i tallet på uførepensjonister. (*)		204
		205

- 206 5.10 **Produksjon og sysselsetting i 1990-årene**
- 207 (9) (*) En betydelig andel av veksten i det private forbruket er bundet opp til
- 208 økningen i alders- og uførepensjonene og til økningen i antall sysselsatte. (*)
- 209
- 210 8 **Fornyelse og effektivisering i den offentlige sektoren**
- 211
- 212 8.1 **Den offentlige sektoren**
- 213 (2) (*) **Overføringene til private utgjør en stor del av de offentlige utgiftene.**
- 214 Vel 40 prosent av de samlede offentlige utgiftene er overføringer til private.
- 215 Her utgjør pensjonsstønadene, blant annet til alders- og uførepensjoner, en stor
- 216 andel.
- 217 Men også ulike subsidier utgjør store beløp. (*)
- 218
- 219 9 **Organisasjonenes og brukernes bidrag til fellesoppgavene**
- 220
- 221 9.2 **De frivillige organisasjonenes rolle**
- 222 9.2.3 **Organisasjonene i helse- og sosialsektoren**
- 223 (3) (*) Det økende antallet eldre med omfattende omsorgs- og pleiebehov er en
- 224 stor utfordring.
- 225 **Et viktig mål i eldrepolitikken er å legge forholdene til rette for at eldre skal**
- 226 **kunne makte hverdagslivets praktiske problemer og kunne bli boende i sitt**
- 227 **eget hjem så lenge de ønsker det. (*)**
- 228 Dette krever en rekke hjelpeordninger hvor organisasjonene allerede er engasjert
- 229 i et betydelig omfang.
- 230 Disse oppgavene kan i stor grad løses av personer uten lang fagutdanning, men
- 231 med omtanke for og solidaritet med medmennesker.
- 232 Forsøk har vist at offentlig tilrettelegging og en viss økonomisk støtte kan utløse
- 233 verdifull frivillig innsats.
- 234 **Servicesentrene for eldre** er en del av eldreomsorgen som har utgangspunkt i
- 235 arbeidet til de humanitære organisasjonene.
- 236 I 1985 var det nesten 250 slike sentre.
- 237 Mange drives av organisasjonene med offentlig støtte.
- 238 Den store bredden i tjenestene og aktivitetstilbudene egner seg for en kombi-
- 239 nasjon av profesjonell tjenesteyting og frivillig innsats.
- 240 Sentrene drives ved hjelp av en betydelig frivillig innsats fra de eldre selv og fra
- 241 andre frivillige, i tillegg til det ansatte personalet.
- 242 Tre firedeler av sentrene benyttet i 1984 frivillige hjelpere.
- 243 Statens eldråd, med representanter fra Pensjonistforbundet og en rekke andre
- 244 frivillige organisasjoner, er et rådgivende organ for de offentlige myndighetene og
- 245 organisasjonene i spørsmål som angår de eldre i samfunnet.
- 246 Fra 1986 har rådet arbeidet for opprettelse av eldråd i kommunene.

For å sikre de eldre styring og innflytelse, skal representanter for pensjonistene utgjøre flertallet i eldrerådene. (*)	247
«Tveita-ungdommen gjorde noe selv! (*) Tidligere var de eldre på Tveita litt redd for ungdommen.	248
Derfor bestemte klubben seg for å invitere alle pensjonistene til et møte med ungdommene.	249
Det ble starten på et godt samarbeid på tvers av generasjonene.	250
I dag har flere av ungdommene adoptert en avdeling på sykehjemmet i bydelen.	251
De hjelper til med å lage mat, og noen av ungdommene som tar frisørutdannelse klipper håret til eldre beboere med jevne mellomrom.	252
Ungdommen på Tveita er ikke annerledes enn annen ungdom, men de er blitt invitert til å ta ansvar og gjøre noe meningsfylt.	253
For mange av dem er det å hjelpe bydelens eldre en utfordrende aktivitet, og minst like hyggelig som bordtennis eller biljard i fritidsklubbens lokaler.»	254
Hjelp til selvhjelp	255
NOU 1988: Samvirke på nye områder har utredet samvirke som en alternativ organisasjonsform, og som et redskap for å realisere bestemte interesser og å løse konkrete oppgaver.	256
Samvirke er i fellesskap å ta i bruk egne evner til å løse problemer og til å ivareta felles interesser. (*)	257
Utredningen gir en rekke eksempler på oppgaver som egner seg for samvirkeorganisering : barnehager og arbeidsstuer for barn, fritidsklubber og fritidssentre, grendehus, kulturelle aktiviteter og eldreomsorg i form av hjemmehjelp, transporttjenester, matombringning, hjelp til praktiske hverdagsproblemer og fritidsaktiviteter. (*)	258
(*) I prosjektet Idébank for eldre i regi av Statens eldreråd skisseres en rekke selvhjelpstiltak for en mer aktiv alderdom.	259
Blant de idéene som er satt ut i livet er Pensjonistenes arbeidsformidling (PAF). Organisasjonens mål er å utnytte pensjonistenes fagkunnskaper og kompetanse ved å tilby rimelige tjenester for eldre. (*)	260
Et bedre oppvekstmiljø	261
«Tilsyns- og aktivitetstilbud til småbarna.	262
Det drives i dag forsøk med aktivitetstilbud etter skoletid på mange skoler. (*)	263
I Sund i Hordaland drives det forsøk med utvidet åpningstid på alle skolene i kommunen. (*)	264
Både aktive organisasjonsmedlemmer og pensjonister er trukket med som deltakere i aktivitetene eller som ansatte assistenter. (*)»	265

- 288 10.5 **En aktiv oppvekst i nærmiljøet**
- 289 (1) ***En god oppvekst forutsetter at barn og unge får delta og ta ansvar - i***
- 290 ***hjemmet, i skolen og i nærmiljøet.***
- 291 På mange områder har barna og de unge gode muligheter for å delta i utformingen
- 292 av sitt eget oppvekstmiljø.
- 293 Den innsatsen som eldre barn og unge står for med barnepass, husarbeid og hjelp
- 294 til eldre, er fremdeles viktig for hjemmet og for nærmiljøet. (•)
- 295
- 296 12 ***Helse og sosial trygghet***
- 297
- 298 12.1 **Innledning**
- 299 (5) (•) I årene framover må det satses både på forebygging, behandling og pleie.
- 300 ***Det vil alltid være behov for behandling og hjelp fra helse- og sosialtjenesten.***
- 301 Selve hensikten med velferdsstaten er at alle kan få hjelp i vanskelige situasjoner,
- 302 ved helsesvikt, når sosiale problemer oppstår eller når inntekten faller bort på
- 303 grunn av sykdom, alderdom eller ved tap av arbeidet.
- 304 Det er viktig at trygdesystemet er utformet slik at fordelingen av ytelser og byrder
- 305 oppleves som rettferdig og hensiktsmessig.
- 306 Den kombinasjon av solidaritet og egeninteresse som folketrygden representerer,
- 307 gjør den til en grunnpilar i velferdsstaten.
- 308
- 309 12.2 **Folketrygden**
- 310 (1) ***Folketrygden skal gi økonomisk trygghet*** ved sykdom, uførhet, ar-
- 311 beidsløshet, tap av forsørger eller oppnådd pensjonsalder.
- 312 Den garanterer alle stønadsmottakere en inntekt som står i et rimelig forhold til
- 313 inntekten som yrkesaktiv, eller en minsteinntekt uavhengig av den tidligere
- 314 arbeidsinntekten.
- 315 (2) ***Det er en stor oppgave å sikre folketrygdens økonomi og ytelser i***
- 316 ***framtiden.***
- 317 I St. meld. nr. 12 for 1988-89 Folketrygdens økonomi og pensjonssystem,
- 318 trygdemeldingen, tas det sikte på å oppnå en rettferdig inntektsfordeling mellom
- 319 framtidens pensjonister og yrkesaktive, mellom ulike stønadsgrupper og mellom
- 320 kvinner og menn.
- 321 Regjeringen ønsker å ta mer hensyn til kvinnenes arbeidssituasjon og livsmønstre
- 322 og til nye samlivsmønstre i samfunnet.
- 323 ***Fram til 2000 ventes antallet stønadsmottakere med langtidsytelser å øke***
- 324 ***med vel 125 000 til om lag 1 million personer.***
- 325 Det vesentligste av økningen skyldes veksten i antallet uførepensjonister.
- 326 Det ventes bare en mindre økning i antallet alderspensjonister.
- 327 Trolig blir det liten vekst i årene 2000-2007, mens det etter 2007 blir sterk vekst
- 328 i antallet stønadsmottakere.

I 2040 er antallet beregnet til om lag 1,3 millioner personer totalt, hvorav to tredeler er alderspensjonister.		329
		330
Med uendrede trygderegler ventes det gjennomsnittlige pensjonsnivået i folketrygden å stige med om lag 60 prosent fram til 2040 , regnet ut fra et fast grunnbeløp.	(3)	331
		332
		333
Det skyldes først og fremst oppbyggingen av store tilleggspensjonsrettigheter, særlig for inntekter over gjennomsnittet.		334
		335
Samtidig viser framskrivningene at det blir færre i yrkesaktiv alder, dersom ikke fødselshyppigheten og innvandringen til landet øker.		336
		337
Etter hvert kan det bli bare 2 personer i alderen 16-66 år pr. pensjonist, mot 3 i dag.		338
Ifølge beregningene i trygdemeldingen kan utgiftene til folketrygden komme til å øke fra 18 prosent av de disponible inntektene i Norge i 1987, til 21 prosent i 2007 og til om lag 25 prosent i 2020, dersom det ikke blir gjennomført endringer i regelverket.		339
		340
		341
		342
Pensjonsdekningen (pensjonen i prosent av den tidligere arbeidsinntekten) vil stige i forhold til i dag.	(4)	343
		344
Hovedsakelig skyldes det skattefordelene for pensjonistene.		345
Gjennom folketrygden tok en opprinnelig sikte på en pensjonsdekning på om lag to tredeler av inntektene som yrkesaktiv for inntekter på gjennomsnittsnivået, regnet som gjennomsnittet for enslige og ektefeller.		346
		347
		348
For lavere inntekter enn gjennomsnittet var siktemålet en høyere pensjonsdekning, og for høyere inntekter en lavere dekning enn to tredeler.		349
		350
Nettopensjonsdekningen etter skatt blir ganske høy med dagens pensjons- og skatteregler, også for inntekter godt over gjennomsnittet.		351
		352
Når tilleggspensjonssystemet i folketrygden er fullt utbygd fra 2007, blir pensjonsdekningen ca to tredeler for tidligere arbeidsinntekter opp til ca kr 300 000 (10 G) for en enslig pensjonist, opp til ca kr 250 000 (8 G) for hver ektefelle når begge ha vært yrkesaktive og opp til ca kr 430 000 (14 G) for ektepar når bare en av ektefellene ha vært yrkesaktiv.		353
		354
		355
		356
		357
Samlet kommer derfor skatte- og trygdesystemene til å fordele en stadig større del av nasjonalinntekten til pensjonistene , dersom det ikke gjennomføres endringer i regelverket.		358
		359
		360
Regjeringen går inn for en gradvis tilnærming av beskatningen for yrkesaktive og pensjonister .	(5)	361
		362
Men minstepensjonister uten annen inntekt bør fortsatt slippe skatt, og eneforsørgere og andre med lav inntekt bør fortsatt ha skattefordeler.		363
		364
Den mest aktuelle begrensningen i tilleggspensjonssystemet er et noe lavere, inntektsgradert tak på tilleggsopptjening i framtiden.		365
		366
Skattefordelen ved supplerende pensjonsforsikringer fort settes begrenset til ordninger hvor pensjonsnivået svarer til Statens pensjonskasse.		367
		368
Om lag tre firedeler av dagens pensjonister har inntekter i tillegg til folketrygden.	(6)	369

- 370 Særlig gjelder det pensjonister med tilleggspensjon, men også blant minste-
 371 pensjonister har om lag 60 prosent tilleggsinntekter.
- 372 For å målrette minstepensjonen bedre til dem med lavest inntekt går Regjeringen
 373 innfor **en begrenset inntektsprøving av særtillegget og av forsørgertilleggene**
 374 i folketrygden.
- 375 Det gir grunnlag for en gunstigere inntektsprøving av trygdestønadene til enslige
 376 forsørgere og for bedre minsteytelse for pensjonistekepar.
- 377 (7) For å ta bedre hensyn til kvinnenes situasjon i tilleggspensjonssystemet skal
 378 det innføres en ordning med opptjening av **pensjonspoeng for ulønnet om-**
 379 **sorgsarbeid** etter nærmere regler.
- 380 (8) Regjeringen mener det bør være **et langsiktig mål at folketrygden i større**
 381 **grad utmåles og tildeles stønadsmottakere uavhengig av deres sivilstand,**
 382 slik at personene betraktes som økonomisk selvstendige i forhold til trygden.
 383 En gradvis likestilling av folketrygdens ytelser til gifte og samboere vil bli utredet.
- 384 (9) Inntektsoverføringene til enkeltpersoner skal være målrettet.
- 385 **Ordningene i folketrygden skal vurderes løpende** for å se om de virker etter
 386 hensikten.
- 387 På bakgrunn av den betydelige veksten i antallet uførepensjonister i 1980 årene
 388 blir uførepensjonsordningen nærmere utredet av en interdepartemental gruppe.
 389
- 390 12.3 **Helse- og sosialtjenesten i kommunene**
- 391 (5) (*) **De eldre representerer den største utfordringen for det lokale hjelpeap-**
 392 **paratet.**
- 393 Eksempler fra to norske kommuner (*) viser at denne oppgaven utløser nytenk-
 394 ning og forsøksvirksomhet mange steder.
- 395 «**Sørøysund kommune** i Finmark forsøker å tilpasse omsorgstjenesten til
 396 bosettingsmønstret.
- 397 Kommunen er på 837 km², har ca. 2400 innbyggere og bosettingen er i hovedsak
 398 fordelt på tre store øyer og ett kommunesentrum.
- 399 Sykehjemmet deles med nabokommunen.
- 400 I tillegg har kommunen et alderspensjonat. (*)
- 401 Fram til i dag har omsorgstjenestene vært drevet tradisjonelt, med et skille mellom
 402 institusjonstjeneste, hjemmesykepleie og hjemmehjelp.
- 403 Nå arbeides det med en samordning av flere ytelser.
- 404 Kommunen har derfor opprettet hjemmetjenestegrupper.
- 405 Hver gruppe, som består av en sykepleier og noen hjemmehjelpere, har ansvaret
 406 for all omsorg innenfor en avgrenset sone.
- 407 Gruppen fordeler sine ressurser mellom innbyggerne og justerer ytelsene
 408 fortløpende etter mottakernes behov og egen kapasitet.
- 409 Hjemmehjelperne kan selv foreta denne justeringen uten at sykepleieren over-
 410 prøver vurderingen. (*)

Sandefjord kommune har hatt en aktiv eldrepolitikk i mange år.	411
I 1982 ble en eldreplan vedtatt.	412
Planen inneholder en klar politisk målsetting om å satse på hjemmetjenester framfor institusjonstjenester.	413
I praksis betyr det blant annet at ingen nye institusjoner skal bygges.	414
Kommunen har også erkjent at boligpolitikken er et fundament for eldrepolitikken og driver i dag tre bo- og servicesentra.	415
Servicehusene spiller på lag med hjemmetjenestene og sykehjemmene.	416
I hvert distrikt arbeider sykepleiere, hjemmehjelpere og hjelpepleiere i et basis-team.	417
Disse har også ansvaret for dem som bor i servicehusets boligdel.	418
Husene er alternativ til tradisjonelle sykehjem. (*)	419
Kommunen har hatt natt-tjeneste siden mai 1984, og et nett av trygghetstelefoner er etablert.	420
Ingen trenger å vente lenge før hjemmetjenestene eller brannvesenet er på stedet.	421
Hvert distrikt har tilknytning til to sykehjemsavdelinger med utvidet ansvar for rehabilitering, korttidsplasser og plasser for senil demente.»	422
Det er en stor oppgave å utvikle en forsvarlig omsorg for det økende antallet mennesker over 80 år. (*)	423
De eldre må få beholde mest mulig av herredømmet over sitt eget liv , selv om de blir avhengige av hjelp fra andre.	424
For alle mennesker er det viktig å bevare selvrespekten og verdigheten.	425
Den offentlige hjelpen skal styrke evnen til selvhjelp.	426
De offentlige hjemmetjenestene må prioriteres framfor flere institusjonsplasser i den videre utbyggingen av eldreomsorgen.	427
Langvarig institusjonsopphold fører ofte til passivitet og synkende funksjonsevne. Erfaringer fra de andre nordiske landene viser at en hjemmebasert omsorg kan bli både god og kostnadseffektiv.	428
De viktigste oppgavene i eldreomsorgen er	429
- å bygge ut hjemmetjenester og servicetilbud slik at de eldre kan bo i sitt vante miljø	430
- å legge boligforholdene til rette for hjemmebasert omsorg	431
- å utvikle institusjonene slik at de også kan tilby kortere opphold med trening, behandling og avlastning	432
- å gi aldersdemente et godt og varig boligtilbud kombinert med omsorgstjenester	433
De eldre må selv bli aktive deltakere i omsorgsarbeidet.	434
Framveksten av selvhjelpsgrupper og organisert nabohep må støttes.	435
De eldre må oppmuntres til å flytte sammen i felles husholdninger eller i sammenknyttede boliger.	436
Ved organiseringen av omsorgstjenestene og i utformingen av boligpolitikken er	437

(6)

- 453 det avgjørende å sikre beboernes valgfrihet og utnytte deres evner og krefter.
- 454 Tiltak som kan redusere de hjelpebehovene som følger av uhensiktsmessige
- 455 boliger, blir nærmere vurdert i Regjeringens boligmelding.
- 456 Enkelte kommuner gir for eksempel praktisk hjelp med å utfylle lånesøknader og
- 457 med å kontakte håndverkere, slik at det blir mulig å utbedre boligen sent i livet.
- 458 Sykehjemmene rår over ressurser som kan benyttes av hjemmeboende eldre som
- 459 trenger dagpleie eller til kortvarige opphold for å avlaste pårørende.
- 460 **En kombinasjon av hjemmebasert og institusjonsbasert omsorg kan ofte gi**
- 461 **bedre virkninger enn permanent institusjonsopphold**, selv ved langvarig og
- 462 alvorlig sykdom.
- 463 Da kommunene fikk ansvaret for de somatiske sykehjemmene i 1988, ble en viktig
- 464 hindring for samordningen mellom de offentlige institusjonene og de ulike
- 465 hjemmetjenestene fjernet.
- 466 En veksling mellom perioder i hjemmet og perioder i helseinstitusjoner krever at
- 467 helsepersonellet samarbeider med den gamles familie og slekt.
- 468 Regjeringen vil ta initiativet til forsøksvirksomhet i kommunene for å gjøre de eldre
- 469 mest mulig selvhjulpne.
- 470 (7) **Befolkningsutviklingen de nærmeste 10-20 årene kommer til å stille oss**
- 471 **overfor betydelige utfordringer.**
- 472 Den får konsekvenser blant annet for omsorgstjenestene, helsestellet, arbeids-
- 473 markedet og boligsektoren.
- 474 Regjeringen vil sette ned et hurtigarbeidende offentlig utvalg som skal vurdere
- 475 hvordan vi bedre kan makte de store oppgavene som følger av den endrede
- 476 befolknings sammensetningen, blant annet med økningen i antall personer over
- 477 80 år.
- 478 (8) **Det trengs rekruttering til omsorgsyrkene** for at samfunnet skal kunne
- 479 møte forpliktelsene overfor eldre, syke, funksjonshemmede og mennesker med
- 480 psykisk utviklingshemning.
- 481 Selv om arbeidsstyrken som helhet vokser i årene som kommer, avtar ung-
- 482 domskullene.
- 483 Det er vanskelig å forutsi hvor hard konkurransen om arbeidskraften vil bli mellom
- 484 de ulike sektorene i arbeidslivet.
- 485 Både de unges preferanser og utviklingen i arbeidsmarkedet er avgjørende.
- 486 I St.meld. nr. 41 for 1987-88 Helsepolitikken mot år 2000, Nasjonal helseplan,
- 487 presenterer Regjeringen tiltak for å bedre tilgangen på personell.
- 488 Blant annet vil en justere utdanningskapasiteten, bygge ned uheldige barrierer
- 489 mellom yrkesgruppene og markedsføre helsesektoren som arbeidsplass.
- 490 For å rekruttere et tilstrekkelig antall kvalifiserte personer må arbeidsplassene
- 491 være attraktive, og menn må i økende grad komme inn i omsorgsyrkene.
- 492
- 493

Fylkeshelsetjenesten	12.4	494
De somatiske sykehusene	12.4.1	495
(*) Etterspørselen etter sykehustjenester øker på grunn av de bedrede behandlingsmulighetene, men også fordi befolkningen blir eldre og forekomsten av visse sykdomsgrupper, blant annet kreft, øker. (*)	(2)	496 497 498 499
Arbeids- og ansvarfordelingen mellom forvaltningsnivåene	12.5	500
Desentralisering av ansvar og beslutningsmyndighet til kommuner og fylkeskommuner er et hovedprinsipp i det regionaliserte norske helsevesenet. Rammelover for helsetjenesten har bidratt til en klargjøring av ansvarsforholdene mellom forvaltningsnivåene, men de har samtidig skapt vansker for klienter som trenger tjenester fra både kommunen og fylket.	(1)	501 502 503 504 505
Tilpasnings- og gråsoneproblemer er stikkord for noen av de vanskene som har oppstått i arbeidsdelingen mellom forvaltningsnivåene.		506 507
Tilpasningsproblemene bunner i den gjensidige avhengigheten som er til stede mellom de ulike delene av hjelpeapparatet.		508 509
Pasienter og klienter har ofte sammensatte lidelser, de har en kombinasjon av sosiale og helsemessige problemer eller av psykiske og somatiske lidelser.		510 511
Sviktende tilpasning fører blant annet til at pleiepasienter blir liggende i sykehjem og sykehus etter at de er ferdigbehandlet.		512 513
Overføringen av sykehjemmene fra fylkeskommunen til kommunene skal gi mulighet for en bedre samordning av tilbudene.		514 515
Betalingsordninger mellom fylkene og kommunene kan også vurderes.		516
Gråsonene oppstår gjerne når det er økonomiske gevinster ved å skyve ansvaret og oppgavene over på et annet forvaltningsnivå.		517 518
En rekke behov kan dekkes på flere ulike måter.		519
Funksjonshemmede kan få sitt pleie- og omsorgsbehov tatt vare på i en institusjon eller gjennom hjemmetjenester.		520 521
Lignende valgmuligheter gjør seg gjeldende i barnevernet, i eldreomsorgen og i omsorgen for de psykisk utviklingshemmede.		522 523
Pasienter og klienter kan bli kasteballer mellom forskjellige instanser.		524
Det kan like gjerne være kapasiteten i de forskjellige tilbudene eller styrkeforholdet mellom forvaltningsnivåene som avgjør hvilken hjelp de får, som det er personens behov eller kostnadene ved tilbudet.		525 526 527
Sosialdepartementet vurderer å innføre en formell konfliktløsning for gråsone- problemer i helse- og sosialtjenesten. (*)		528 529 530
Flere rimelige boliger	13	531 532
Utleieboliger	13.4	533
(*) Regjeringen ønsker videre at oppføringen av utleieboliger blir knyttet	(2)	534

- 535 **nært til kommunenes engasjement for boliger til vanskeligstilte.**
- 536 Dette engasjementet innebærer i dag blant annet alders- og trygdeboliger,
- 537 gjennomgangsboliger for funksjonshemmede, bokollektiv for eldre og Ungbo-
- 538 prosjekter. (*)
- 539 (3) (*) Noen av utleieboligene bør ha livsstandard.
- 540 Da vil de senere være godt egnet for eldre, som det blir mange flere av fram mot
- 541 århundreskiftet. (*)
- 542
- 543 13.5 **Bedre utnyttelse av boligmassen**
- 544 (2) (*) Husstander med særlig boligbehov, blant annet **eldre og funksjons-**
- 545 **hemmede, skal gis større mulighet til å bli boende i eget hjem.**(*)
- 546 (4) (*) **Nybyggingen bør ta hensyn til boligbehovet til spesielt prioriterte**
- 547 **grupper**, særlig grupper med lav inntekt.
- 548 Det gjelder blant annet ungdom, eldre, funksjonshemmede og flyktninger.
- 549
- 550 14 **Et godt arbeidsliv**
- 551
- 552 14.1 **Utviklingen på arbeidsmarkedet**
- 553 (2) (*) **Menn har fortsatt høyere yrkesdeltaking enn kvinner**, selv om
- 554 forskjellen er markert redusert i de senere årene.
- 555 For menn har det gjennomgående vært små endringer i yrkesfrekvensene i de
- 556 senere årene.
- 557 Yrkesdeltakingen har imidlertid gått noe ned i de eldste aldersgruppene i ar-
- 558 beidsdyktig alder, både for menn og kvinner.
- 559 (7) (*) Beregninger som er utført i Statistisk sentralbyrå viser at med uendrede
- 560 yrkesfrekvenser vil antallet personer i arbeidsstyrken i programperioden vokse
- 561 med gjennomsnittlig 16 000 personer, eller 0,8 prosent pr. år.
- 562 Med en trendmessig utvikling som i 1976-86 vil økningen kunne bli gjennomsnittlig
- 563 20 000 personer, eller 0,9 prosent pr. år.
- 564 Da er det ikke tatt hensyn til pensjonsreformen som blir gjennomført i 1989 og
- 565 1990.
- 566 Om en korrigerer for gjennomføringen av pensjonsreformen i 1989 og 1990, vil
- 567 veksten i arbeidsstyrken i hele programperioden reduseres med anslagsvis 0,1
- 568 prosent i gjennomsnitt pr. år.
- 569
- 570 14.4 **Tiltak for å hindre utstøting i arbeidsmarkedet**
- 571 (3) (*) **Antallet uføretrygdede har økt** fra 159 000 i 1980 til 207 000 i 1987, en
- 572 økning på 30 prosent.
- 573 Økningen har både for menn og kvinner vært sterkest i aldersgruppen 60-66 år.
- 574 Både blant kvinner og menn har imidlertid andelen uføretrygdede økt også i
- 575 aldersgruppen 30-49 år.

Økningen har her vært sterkest blant kvinner. (*)		576
Det er flere grunner til at mennesker blir uføretrygdet , blant annet medfødte funksjonshemninger, problemer i arbeidsmarkedet og belastninger i arbeidslivet.		577
Men også sider ved egen livsstil, for eksempel rusmiddelmisbruk, kan føre til at en person får uføretrygd.		578
For mange er uførheten et resultat av slitasjer og sykdommer som de har pådratt seg gjennom arbeidet.		579
Det illustreres av at industriarbeidere har en langt høyere andel uføre enn andre yrkesgrupper.		580
En ansatt i industrien som er over 50 år, er langt mer utsatt for å bli uførepensjonert enn en person som jobber innenfor administrasjon eller forvaltning.		581
Blant kvinner i aldersgruppen 50-64 år er det en klart høyere andel uføretrygdede i yrker innenfor næringsmiddelindustrien og i pakke- og emballeringsarbeid enn i kontoryrkene.		582
Antallet uføretrygdede er relativt sett høyest i de nordlige fylkene.		583
Der er også arbeidsledigheten høy.		584
Dette tyder på at også forholdene på arbeidsmarkedet har betydning for om en person blir uføretrygdet.		585
Det er bekreftet av tidligere undersøkelser. (*)		586
		587
		588
		589
		590
		591
		592
		593
		594
		595
Økt likestilling i arbeidslivet	14.5	596
(*) Å ha små barn, være svekket av sykdom, å være en sliten eldre arbeidstaker, er faser mange må gjennom. (*)	(1)	597
Etter en lovendring i 1982 gir arbeidsmiljøloven rett til redusert arbeidstid ved nedsatt helse eller når det foreligger andre viktige velferdsgrunner.		598
Det er her særlig tenkt på småbarnsforeldre og eldre, slitne arbeidstakere. (*)		599
		600
		601
		602
Arbeidstidsreformer	14.6	603
Regjeringen Willoch oppnevnte i 1984 et utvalg som på bred basis skulle analysere de forskjellige spørsmålene som er knyttet til ulike typer arbeidstidsreformer.	(1)	604
Utvalget avga sin innstilling NOU 1987: A og B Arbeidstidsreformer i 1987.		605
Utvalget foretok en omfattende kartlegging både av de faktiske arbeidstids- og pensjonsordningene og av befolkningens holdninger til ulike reformer:		606
- kortere arbeidstid pr. dag eller uke		607
- utvidet adgang til permisjoner		608
- lengre ferie		609
- lavere pensjonaldager		610
- mer fleksible pensjonsregler		611
- mer fleksible arbeidstidsordninger		612
Videre foretok utvalget beregninger av de samfunnsøkonomiske virkningene av		613
		614
		615
		616

- 617 de ulike reformene og av virkningene på de offentlige budsjettene.
- 618 Alle beregningene tok utgangspunkt i de reglene som gjaldt i 1986, og utvalget
- 619 anslo virkningene av gradvise reformer fram mot 2000.
- 620 Utviklingen i norsk økonomi ble i årene 1984-88 langt mindre gunstig enn
- 621 arbeidstidsutvalget hadde lagt til grunn i sine beregninger.
- 622 Utvalget pekte derfor på at som følge av de store ubalansene som oppstod i norsk
- 623 økonomi fra 1984 til 1986, ville det **ikke bli realøkonomisk rom for store**
- 624 **kostnadskrevende reformer i de nærmeste årene.**
- 625 (2) **De samfunnsøkonomiske kostnadene ved reduksjoner i arbeidstiden**
- 626 **er først og fremst et resultat av at den samlede arbeidsinnsatsen går ned:**
- 627 (*) - Tapene av arbeidsinnsats ved gjennomføring av 60 års pensjonsalder vil
- 628 variere sterkt med den demografiske utviklingen.
- 629 I 2000 vil timeverkstilgangen gå ned med 2-4 prosent.
- 630 Etter 2000 vil imidlertid større kull gi større utslag.
- 631 I 2025 anslår utvalget nedgangen til 4-7 prosent. (*)
- 632 (3) (*) Utvalgets beregninger tyder samtidig på at det over en 15 års periode vil
- 633 være **økonomisk rom for enkelte mindre reduksjoner i arbeidstiden**, slik som
- 634 utvidede permisjonsrettigheter, 6-ukers ferie eller lavere pensjonsalder fram mot
- 635 århundreskiftet.
- 636 (5) (*) Arbeidstidsutvalget tegner i sin oppsummering opp **fire ulike framtidbilder**
- 637 **av utviklingen fram mot århundreskiftet:**
- 638 - 6 timers arbeidsdag koplet med økt bruk av to skift på dagtid
- 639 - utvidete permisjonsrettigheter, herunder:
- 640 - 1 1/2 års foreldrepermisjon hvorav en del kan tas ut som nedsatt arbeidstid
- 641 - rett til studiepermisjon for yrkesaktive etter 15 års yrkesaktivitet
- 642 - førtidspensjon fra 60 år for langtidsledige
- 643 - 60 års valgfri pensjonsalder
- 644 - valgfri arbeidstid basert på kollektive avtaler og en arbeidstidsbank
- 645 Hvert av disse bildene er presentert som en egen arbeidstidspolitisk strategi.
- 646 Hensikten var ikke å lage prognoser for hva som ville skje, men å klargjøre de
- 647 valgene en står overfor. (*)
- 648 (6) **Det er vedtatt flere endringer i arbeidstidsbestemmelsene** etter at
- 649 arbeidstidsutvalget la fram sin rapport:
- 650 - innføring av 37 1/2 times arbeidsuke for alle
- 651 - mulighet til å gå av med pensjon før fylte 67 år
- 652 - utvidelse av den lønnede foreldrepermisjonen
- 653 (*) Fra 1. januar 1989 kan yrkesaktive gå av med pensjon ved fylte 66 år og fra 1.
- 654 januar 1990 ved fylte 65 år.
- 655 Denne reformen gjelder for yrkesaktive i virksomheter som har tariffavtaler. (*)
- 656 (7) De endringene i arbeidstid, pensjonsrettigheter og permisjonsrettigheter som
- 657 er gjennomført eller besluttet gjennomført, og de forslagene som Regjeringen

fremmer i dette langtidsprogrammet, utgjør tilsammen en pakke med arbeidstidsreformer.		658
		659
Denne pakken vil i de nærmeste årene gi en samlet bedring av arbeidstakernes velferd som minst er på nivå med flere av de hovedalternativene arbeidstidsutvalget la frem.		660
		661
		662
Det er ikke rom for å sette ned arbeidstiden ytterligere eller å senke den alminnelige pensjonsalderen.		663
		664
Innenfor et inntektspolitisk samarbeid, og som ledd i tariffoppgjør, vil Regjeringen kunne medvirke til fleksible pensjonsordninger. (*)		665
		666
		667
Bedring av arbeidsmiljøet	14.7	668
(*) Arbeidsmiljøloven verner arbeidstakerne mot usaklig oppsigelse.	(9)	669
Arbeidsmiljømyndighetene vil være på vakt mot at grupper som syke, eldre eller småbarnsforeldre blir nektet adgang til eller presset ut av arbeidslivet.		670
		671
		672
Et levende kulturliv	16	673
		674
Idrett	16.11	675
(*) Regjeringen legger særlig vekt på utviklingen av idrettstilbudet for funksjonshemmede og eldre. (*)	(1)	676
		677
		678
Befolkningsutviklingen	IV	679
		680
Historisk bakgrunn	IV.1	681
(*) Dødeligheten har gått sterkt ned.	(3)	682
Fra 1900 til 1950 økte den forventede levealderen for menn fra 55 år til 71 år.		683
Dødeligheten har senere sunket ytterligere, men etter 1950 er det særlig kvinnene som har fått redusert dødelighet.		684
		685
For menn har det vært nedgang av betydning i spedbarn- og barnedødeligheten.		686
For begge kjønn har det vært nedgang i dødeligheten etter 65 år.		687
Den forventede levealderen ved fødselen er nå 72,8 år for menn og 79,5 år for kvinner. (*)		688
		689
		690
Omsorgsbehovet framover	V	691
		692
Omsorgsbehovet for eldre	V.1	693
Med omsorgsbehovet for eldre, funksjonshemmede og utsatte barn og unge siktes det til etterspørselen etter de tjenestene som det offentlige eller andre har organisert for å møte disse gruppenes spesielle behov.	(1)	694
		695
I tillegg kommer den generelle innsatsen - blant annet i undervisning, boligbygging		696
		697
		698

- 699 og kollektivtrafikk som eldre, funksjonshemmede og barn og unge nyter godt av
700 i likhet med andre i samfunnet.
- 701 De eldre økonomi er også bedret i de senere årene, andelen minstepensjonister
702 i folketrygden er redusert betydelig og den disponible pensjonen har økt. (•)
703 God helse og materiell trygghet kan gi grunnlag for et aktivt og meningsfylt liv som
704 pensjonist.
- 705 (2) Eldreomsorgen er inne i en viktig fase.
706 Det er på den ene siden ønsker om å bedre kvaliteten på tilbudene.
707 På den andre siden er det samtidig nødvendig å ta hensyn til at det blir en sterk
708 tilvekst fram mot 2000 av eldre som trenger omsorg.
709 Den offentlige eldreomsorgen er svært omfattende, og den er fortsatt under
710 utbygging.
- 711 **Selv mindre forskjeller i den kvaliteten og de kostnadene som er knyttet til**
712 **omsorgen, vil få stor betydning samlet sett.**
- 713 (3) Gode levekår og lav dødelighet har gitt norske menn, og særlig norske
714 kvinner, et langt liv.
715 **Fra begynnelsen av 1970-årene til i dag er overlevelsen vesentlig bedret på**
716 **alle alderstrinn.(•)**
717 Bedringen har vært større i begynnelsen av livet enn mot slutten.
718 Men menn og kvinner som gikk av med pensjon i 1980-årene, kunne se fram til
719 henholdsvis 0,4 og 1,4 års lengre levetid i gjennomsnitt enn de som passerte
720 aldersgrensen bare 10 år tidligere.
- 721 I enkelte fylker er dødeligheten særlig lav, en 65 år gammel mann i Sogn og
722 Fjordane kan for eksempel regne med å leve nesten to år lenger enn norske menn
723 i gjennomsnitt, og en kvinne i det samme fylket kan regne med å leve nesten ett
724 år lenger.
- 725 (4) I befolkningsframskrivningen (se B, 19, red.) forutsettes det at levealderen
726 forsetter å øke fram til 2000 med samme takt som i det siste tiåret.
727 Det vil innebære **en tilvekst i antallet personer over 80 år på om lag 46 000.** (•)
728 Dersom dødeligheten skulle falle raskere enn hittil, på grunn av sunnere levevaner
729 i befolkningen eller på grunn av forbedringer i behandlingsmetodene for blant
730 annet hjerte-karsykdommene, kan det bli flere gamle mennesker.
731 Og motsatt, dersom dødeligheten i de eldste aldersgruppene holder seg på det
732 nåværende nivået, blir ikke omsorgsbehovet fullt så stort som antatt.
733 Det er med andre ord knyttet betydelig usikkerhet til hvor stor den eldre befolkning-
734 gen vil bli i årene som kommer.
- 735 (5) Antallet alderspensjonister totalt sett er ikke avgjørende for etterspørselen
736 etter helse- og omsorgstjenester.
737 **Det viktige er hvor mange svært gamle mennesker det blir.**
738 Først 15-20 år etter pensjonsalder tiltar helsesvikt og funksjonstap med såpass
739 tyngde at behovet for hjelp øker vesentlig.

Bare 2 av 100 personer i alderen 70-74 år hadde plass i somatisk sykehjem i 1980.	740
I alderen 80-84 år øker andelen sykehjemspasienter til om lag 10 prosent, i	741
alderen 85-89 år til 20 prosent og blant dem som har passert 90 år er andelen med	742
plass i sykehjem om lag 40 prosent.	743
Omkring 80 prosent av forbruket av helsetjenester gjennom livsløpet er	744
konsentrert til de to siste leveårene.	745
De degenerative sykdommene - blant annet åreforkalkning, senil demens, Par-	746
kinsonss sykdom og benskjørhet tiltar sterkt med alderen.	747
Også funksjonstap tiltar sterkt i de eldste aldersgruppene.	748
I St.meld. nr. 41 for 1987-88 Helsepolitikken mot år 2000, Nasjonal helseplan,	749
regner en med en netto tilvekst på minst 100 000 funksjonshemmede eldre på	750
grunn av befolkningsutviklingen.	751
Eldre som bor alene trenger langt mer omsorg fra det offentlige enn	(6) 752
andre for å ha trygghet i hverdagen.	753
De mottar i dag jevnt over dobbelt så mye tjenester enn eldre som lever i	754
flerpersonhushold.	755
Husholdsmønsteret i en kommune er bestemmende for størrelsen på den private	756
omsorgsinnsatsen en kan forvente.	757
Som en illustrasjon av omsorgsbehovet framover har Sosialdepartementet	(7) 758
foretatt en framskrivning av dagens forbruk av de vanligste helse- og om-	759
sorgstjenestene for eldre.	760
Med utgangspunkt i en mer forsiktig befolkningsprognose enn den som ellers	761
legges til grunn i langtidsprogrammet, er det beregnet hvilket tilskudd av	762
helsepersonell (årsverk) som trengs for å opprettholde den samme deknin-	763
gen av somatiske sykehjem, aldershjem, hjemmehjelp og hjemmesykepleie	764
etter aldersgruppe og kjønn som i 1987.	765
Beregningene bygger på dagens modell for eldreomsorg uten noen standarden-	766
dringer eller produktivitetsvekst.	767
Landet ville trenge en økning fra om lag 53 000 årsverk i 1987, til om lag 66 000	768
årsverk i 2000, for å kunne opprettholde den samme dekningsgraden for om-	769
sorgstjenestene som i 1987. (*)	770
I gjennomsnitt ville det si om lag 1000 nye stillinger pr. år fram til 2000 bare i	771
eldreomsorgen.	772
Dersom tjenestene utvides etter dagens modell, viser denne framskrivningen	(8) 773
at utgiftene kan komme til å stige fra om lag 14 milliarder kroner til om lag	774
18 milliarder kroner i 2000 , regnet i faste 1988-kroner. (*)	775
Forutsetningen er da at tjenestene har den samme strukturen og at	776
forbruksmønsteret er som i 1987.	777
Lønnsutgiftene står i dag for gjennomsnittlig 85 prosent av de totale brutto	778
driftsutgiftene i eldreomsorgen, og i beregningene er det antatt at denne andelen	779
vil holde seg tilnærmet konstant i perioden.	780

- 781 Utgiftsøkningen skyldes derfor stor sett lønnsutgifter til mer personell.
- 782 (9) Dersom en vesentlig del av ressursene i årene framover blir brukt til
- 783 **hjemmetjenester og utvikling av alternative bo- og omsorgsformer**, kan
- 784 behovet for offentlige tjenester bli et annet.
- 785 Størstedelen av de offentlige ressursene i eldreomsorgen nyttes i dag til alders- og
- 786 sykehjem.
- 787 I de senere årene er det satset mer på hjemmebaserte tjenester, i vår land som i
- 788 de andre nordiske landene.
- 789 Samtidig er siktemålet å gi et mer differensiert tilbud i institusjonene. (*)
- 790 (10) **Også etterspørselen etter lege- og sykehustjenester øker sterkt med**
- 791 **alderen.**
- 792 Mennesker over 67 år bruker dobbelt så mye alminnelige legetjenester og tre
- 793 ganger så mye sykehustjenester som gjennomsnittet.
- 794 Veksten i den eldre befolkningen har følgelig konsekvenser for hele helse- og
- 795 sosialtjenesten.
- 796 Dersom vi ikke blir i stand til å forebygge langvarig avhengighet og gi et bedre
- 797 tilbud til de eldre som trenger hjelp, vil det selv uten noen standardøkning kreve
- 798 en årlig vekst på i underkant av 1 prosent for lege- og sykehustjenestene.
- 799 (11) Helseundersøkelsen fra 1985 viser at familien og det offentlige er de to
- 800 viktigste omsorgsgiverne.
- 801 Av i alt ca 520 000 hjemmeboende eldre mottok ca 65 000 **hjelp fra private til**
- 802 **daglige gjøremål, stell eller tilsyn grunnet funksjonshemning, sykdom eller**
- 803 **skade.**
- 804 Det samme året fikk 90 000 eldre hjemmehjelp og 75 000 fikk hjemmesykepleie.
- 805 I tillegg hadde 44 000 eldre over 67 år en plass i somatisk sykehjem eller i
- 806 aldershjem.
- 807 **Få av dem som bodde alene mottok privat hjelp.**
- 808 Av de om lag 200 000 personene over 67 år, mottok bare 20 000 slik hjelp i løpet
- 809 av året.
- 810 Blant de eldste over 80 år fikk hver femte person hjelp fra andre på grunn av
- 811 funksjonssvikt.
- 812 I gjennomsnitt fikk de ca 5 timer hjelp pr. uke.
- 813 Deres jevngamle som bodde sammen med noen var langt bedre stilt.
- 814 Hver tredje fikk hjelp og mottok i gjennomsnitt hele 40 timer i uken.
- 815 Anslag med utgangspunkt i Folke- og boligtellingsen for 1980 viser at 40 prosent
- 816 av de eldre i aldersgruppen 67-79 år og 60 prosent av de eldre over 80 år vil komme
- 817 til å bo alene i år 2000.
- 818 (12) **Famillemedlemmenes omsorg er avgjørende.**
- 819 Om de bor sammen med noen, oftest ektefellen, bestemmer omfanget av den
- 820 private hjelpen som eldre og funksjonshemmede kan få til daglige gjøremål, pleie
- 821 og tilsyn.

Blant de eldre som bor sammen med noen, øker andelen som lever sammen med ektefelle på bekostning av dem som deler husholdning med søsken, barn eller andre.	822
	823
	824
Privat omsorg i husholdet vil framfor alt være ektefelleomsorg der kvinnen tradisjonelt er omsorgsgiveren.	825
	826
Med ektefellenes stigende alder minker naturlig nok muligheten for å gi slik omsorg.	827
	828
Søsken og barn er utenom ektefellen de to viktigste kildene til familieomsorg.	829
	830
Framtidens eldre vil ha færre søsken og færre barn enn de som er gamle i dag.	831
På den annen side blir det stadig færre eldre som er uten barn og barnebarn.	832
Deres døtre og sønner har imidlertid en annen livssituasjon enn de selv hadde.	833
I større grad enn før har unge kvinner og menn både yrkesarbeid og egen husholdning å ivareta.	834
	835
De frivillige organisasjonene, nabolags- og selvhjelpsgruppene har derimot ikke stor betydning for alvorlig hjelpetrengende eldre.	(13) 836
	837
I dag utgjør den tredje sektoren verken et alternativ eller et stort tilskudd til den offentlige omsorg på dette området.	838
	839
Boligens beliggenhet, utforming og standard påvirker både behovet for praktisk hjelp og tilsyn og muligheten for å rekruttere omsorgsgivere.	(14) 840
Hittil har eldre og funksjonshemmede bodd i den dårligste delen av boligmassen, ofte uten bad/vannklosett og med dårlig tilgjengelighet både i og utenfor boligen.	841
	842
Som ledd i den generelle nybyggingen og opprustingen av den eldre boligmassen, vil store forbedringer finne sted fram mot 2000.	843
	844
Boligenes lokalisering og innredning har betydning for de eldre og funksjonshemmedes sosiale nettverk og for muligheten til å organisere serviceopplegg i tilknytning til hjemmet som alternativ til institusjon.	845
	846
Husbanken gir høyere låneutmåling til boliger med livsløpsstandard.	847
	848
(*)	849
Ulike kollektive boformer blant eldre forekommer i dag i meget liten utstrekning.	850
	851
Aldringen av befolkningen i alle utviklede land krever justeringer av pensjonssystemene, reiser spørsmål om mulige konflikter mellom generasjonene og gjør det nødvendig å vurdere familiens, organisasjonenes og det offentliges ansvar i eldreomsorgen.	(15) 852
	853
	854
	855
	856
En alternativ omsorgsmodell	V.2 857
Beregningene i dette kapitlet viser en vekst i etterspørselen etter eldreomsorg som neppe kan møtes med nåværende former for sykehjem, aldershjem, hjemmehjelp og hjemmesykepleie.	(1) 858
	859
	860
Av både økonomiske og personalmessige grunner synes det urealistisk å legge dagens modell for eldreomsorg til grunn for de offentlige tiltakene i årene som	861
	862

- 863 kommer.
- 864 I likhet med andre land må Norge gå nye veier for å kunne ta vare på de mange
- 865 gamle.
- 866 (2) Tjenestetilbudet og det offentlige ansvaret for de eldre har klare fellestrekk i
- 867 de nordiske landene.
- 868 Likevel er det ganske store forskjeller i organisasjon og arbeidsmåter.
- 869 Av den samlede offentlige innsatsen for eldre bruker Danmark og Sverige om lag
- 870 70 prosent på behandling og omsorg i institusjon, mens Norge bruker ca 85
- 871 prosent av ressursene til dette.
- 872 **I sterkere grad enn Norge har Danmark og Sverige satset på tiltak utenom**
- 873 **institusjon**, samtidig som de har lagt større vekt på de geriatriske oppgavene i
- 874 sykehusene.
- 875 Den gjennomgående erfaringen er at denne satsingen gir resultater.
- 876 Flere eldre kan bli boende lenger hjemme, og det gir mulighet for en bedre og mer
- 877 menneskelig eldreomsorg.
- 878 (3) **Danmark regnes som et land som har lykket med sin omsorgstjeneste.**
- 879 Landet var først ute i Norden med å satse på en helhetlig kjede av hjemmetjenester.
- 880 Danskene har bygd opp en kraftfull grunnorganisasjon i kommunene med ansvar
- 881 for hjemmehjelp, hjemmesykepleie, boligtilpasninger og formidling av tekniske
- 882 hjelpemidler.
- 883 (4) Dekningsgraden for hjemmesykepleien er omtrent den samme i Danmark og
- 884 Norge.
- 885 **Men ingen andre land i Norden har den samme dekningen av**
- 886 **hjemmehjelpstjenester som Danmark.**
- 887 Landet har også satset på boligtilpasninger, tekniske hjelpemidler og ulike
- 888 dagtilbud.
- 889 Det danske systemet gir gode muligheter til å bo i egen bolig og den gamles
- 890 personlige integritet hevdes å være sterkere.
- 891 Vekten på hjelp til selvhjelp sies å opprettholde den enkeltes funksjonsevne
- 892 lenger.
- 893 En søker bevisst å unngå den passivitet og uselvstendighet som kommer av
- 894 langvarige institusjonsopphold.
- 895 (5) Danmark har færre gamle i institusjon i alle aldersgrupper.
- 896 Om lag 19 prosent av de eldre over 80 år bor på pleiehjem, mens de tilsvarende
- 897 andelene i Norge og Sverige er 22 prosent.
- 898 Dagopphold i institusjonene benyttes i større grad enn i de andre nordiske
- 899 landene.
- 900 Fra 1989 får kommunene adgang til å utbetale full pensjon til sykehjemsbeboere.
- 901 **Mot at de betaler for de tjenestene de faktisk benytter, får de eldre råderett**
- 902 **over egen økonomi.**
- 903 Noen kommuner har avviklet deler av institusjonsomsorgen, og andre er i gang

med det samme.		904
Små geografiske avstander og enkle kommunikasjoner gjør det relativt	(6)	905
lett å bygge ut hjemmetjenester i Danmark.		906
Den spredtbygde bosettingen i Sverige, Finland og Norge representerer en større		907
utfordring.		908
Idealet er et tilbud basert på valgfrihet, trygghet, kontinuitet og et selvstendig		909
liv i egen bolig.		910
Danskene slutter i stor grad opp om landets eldreomsorg og de uttrykker tillit til at		911
det offentlige skal make de store oppgavene.		912
Det kan se ut til at det danske tilbudet langt på vei virkeliggjør målet om respekt		913
for det enkelte mennesket.		914
		915
Rekrutteringen til omsorgsyrkene	V.5	916
(*) Når vel 80 prosent av mødrene til barna i alderen 7-10 år er i lønnet arbeid,	(2)	917
fører det til en forskyvning fra den private omsorgen til behov for offentlig		918
omsorg for barn og eldre. (*)		919
Mange deler av landet har nedgang i folketallet. I begynnelsen av 1980-årene	(6)	920
gjaldt dette en tredel av norske kommuner.		921
I 1986 gjaldt det mer enn halvparten.		922
I Nord-Norge økte andelen kommuner med nedgang i folketallet fra ca. to femdeler		923
til fire femdeler i den samme perioden.		924
Det er særlig unge kvinner i fruktbar alder som flytter fra utkanten til sentrale		925
strøk.		926
De gamle blir igjen.		927
Dette vil kunne få store konsekvenser for både de private og de offentlige		928
omsorgsressursene i mange kommuner.		929
		930
Fordeling og levekår	VI	931
		932
Inntektsutvikling og fordeling	VI.4	933
(*) Utformingen av pensjonssystemet er en meget viktig del av fordel-	(5)	934
ingspolitikken.		935
Folketrygdens minsteytelser skal ha et nivå som sikrer en rimelig levestandard, og		936
samtidig forutsettes ytelsene regulert slik at det blir parallellitet i utviklingen av		937
pensjonistenes og de yrkesaktives inntekter.		938
Folketrygdens minsteytelser har økt mer enn prisstigningen og mer enn inntektene		939
for de yrkesaktive.		940
Jf St.meld. nr. 12 for 1988-1989 Folketrygdens økonomi og pensjonssystem.		941
Minstepensjonen har steget i realverdi med ca 80 prosent for de enslige pensjon-		942
istene og med ca 90 prosent for pensjonistekteparene fra 1967 til 1987.		943
Andelen minstepensjonister i folketrygden er redusert betydelig. (*)		944

- 945 Sammenlignet med de fleste andre europeiske land gir det norske alder-
 946 pensjonssystemet gode økonomiske kår for alderspensjonister som ikke tidligere
 947 har vært yrkesaktive.
- 948 **Folketrygdens mål for standardsikring er satt til om lag to tredeler av en**
 949 **normal arbeidsinntekt ved fullt utbygd system**, regnet som gjennomsnitt for
 950 enslige og ektepar.
- 951 For inntekter høyere enn gjennomsnittet ble det forutsatt en lavere pensjonsdekning,
 952 for lavere inntekter en høyere pensjonsdekning enn to tredeler av en normal
 953 arbeidsinntekt.
- 954 En dekning på to tredeler er nesten oppnådd for gjennomsnittsinntekten (ca 5 G)
 955 når pensjonsdekningen regnes som brutto pensjon i forhold til den yrkesaktive
 956 inntekten før skatt.
- 957 Målet for pensjonsdekningen er mer enn oppnådd når en legger til grunn netto
 958 pensjonsdekning (disponibel pensjon i forhold til den yrkesaktive inntekten før
 959 skatt).
- 960 Pensjonsdekningen er imidlertid lavere for ektefeller der begge har vært yrkes-
 961 aktive.
- 962 **Det er om lag tre firedeler av pensjonistene som har inntekter i tillegg til**
 963 **folketrygden.**
- 964 Andelen er langt høyere blant pensjonistene med tilleggspensjon enn blant
 965 minstepensjonistene.
- 966 Over 90 prosent av alderspensjonistene med tilleggspensjon større enn særtillegget,
 967 har inntekter utenom folketrygden, mot 58 prosent av minstepensjonistene.
- 968 I 1984 var den gjennomsnittlige tilleggsinntekten for minstepensjonistene om lag
 969 13 000 kroner, for tilleggspensjonistene om lag 35 000 kroner.
- 970
- 971 VII **Perspektiver for de offentlige utgiftene til 2000**
- 972
- 973 VII.3 **Velferdsstaten**
- 974 VII.3.1 **Utviklingen i velferdsstatens utgifter - en oversikt**
- 975 Utgifter som grupperes under velferdsstaten, omfatter her pensjonsstønader,
 976 helse, utdanning og kultur, sykepenger og foreldrepermisjon, barnetrygd, arbeids-
 977 marked, barnehager, sosialhjelp og boligsubsidier.
- 978 Til sammen er utgiftene anslått til om lag 200 milliarder kroner i 1989, og de utgjør
 979 vel 60 prosent av de samlede offentlige utgiftene. (•)
- 980 I årene 1980-1986 økte både utgiftene til velferdsstaten og de samlede offentlige
 981 utgiftene med gjennomsnittlig 2,6 prosent pr år.
- 982 Utgiftsperspektivene her summerer seg opp til en gjennomsnittlig vekst på 2
 983 prosent i utgiftene under velferdsstaten, mot en vekst på 1,6 prosent for de
 984 offentlige utgiftene totalt.
- 985 Pensjonsstønadene utgjør nær halvparten av veksten i utgiftene gruppert under

Brundtland-regjeringens eldrepolitikk

LINJE

velferdsstaten.		986
		987
Helse	VII.3.3	988
(*) I framskrivningen er veksten fram til 2000 særlig sterk på tre områder; bruk av medisiner og legehjelp, behandling i sykehus og omsorgstjenestene i kommunene.	(1)	989
		990
Først og fremst har dette sammenheng med det økende antallet eldre i befolkningen.		991
		992
Overføringene til medisiner, legehjelp og legemidler til private er budsjettert til 4,9 milliarder i 1989.	(2)	993
		994
Som følge av stort forbruk av medisiner på blå resept har utgiftene økt med omlag 10 prosent pr. år de siste årene.		995
		996
Flere eldre og nye behandlingsmetoder på mange områder tilsier fortsatt sterk vekst i etterspørselen (*)		997
		998
		999
		1000
Pensjonsstønader	VII.3.7	1001
Pensjonsstønadene omfatter alderspensjoner inkludert AFP-ordningen, uføre- og attføringstrygd og stønader ved forsørgertap.	(1)	1002
		1003
De beløper seg til om lag 62 milliarder kroner i 1989.		1004
De forutsetningene som er lagt inn på disse områdene, gir en vekst på til sammen 23,5 milliarder kroner, eller nær 3 prosent pr. år, til år 2000.		1005
		1006
I årene 1980-1986 økte pensjonsstønadene med gjennomsnittlig 3,7 prosent, og i årene 1986-89 er økningen anslått til 4,8 prosent pr. år.		1007
		1008
I årene fram til 2000 vil antallet alderspensjonister øke med om lag 11 tusen personer, fra 606 tusen i 1989 til 617 tusen i 2000.	(2)	1009
		1010
Andre årsaker til at utgiftene til alderspensjon vil øke, er at andelen tilleggspensjonister øker, og at de framtidige pensjonistene vil ha lengre opptjeningstid enn pensjonistene har i dag.		1011
		1012
Med andre ord vil ytelsene pr. pensjonist øke.		1013
		1014
Antallet alderspensjonister med høyere tilleggspensjon enn særtillegget vil øke med 147 tusen eller om lag 50 prosent, fra 289 tusen i 1989 til 435 tusen i 2000.		1015
		1016
St.meld.nr.12 for 1988-89 Folketrygdens økonomi og pensjonssystem (trygdemeldingen) er utgiftsveksten anslått til om lag 7,7 milliarder kroner, fra 34 milliarder på budsjetten for 1989 til 41,7 milliarder i 2000.		1017
		1018
Dette er lagt inn i framskrivningen.		1019
		1020
Dersom pensjonsalderen settes ned til 65 år også for de gruppene som ikke omfattes av den avtalefestede førtidspensjonering av 65- og 66-åringer, vil det kunne koste om lag 1 milliard kroner pr. år, i tillegg til kostnadene ved dagens ordning på om lag 1 milliard kroner pr. år.		1021
		1022
		1023
Uføre- og attføringstrygdene er budsjettert til 20,7 milliarder i 1989.	(3)	1024
		1025
Både blant kvinner og menn har det vært en klar økning i uførefrekvensene i 1980-		1026

Langtidsprogrammet 1990-1993

PUNKT

- 1027 årene.
- 1028 For menn i alderen 16-66 år steg andelen uføre fra 5,9 prosent i 1980 til 6,9 prosent
- 1029 i 1987.
- 1030 For kvinner har økningen vært sterkere, andelen med uføretrygd steg fra 6,4
- 1031 prosent i 1980 til 8,3 prosent i 1987.
- 1032 Arbeidsstyrken vil fortsatt øke fram til 2000 og flere vil opparbeide rettigheter til
- 1033 tilleggssytelser.
- 1034 Med uendrede uførefrekvenser kan begge disse forholdene øke trygdeutgiftene.
- 1035 Antallet uførepensjonister med tilleggspensjon vil øke med anslagsvis 114 tusen
- 1036 personer, fra 188 tusen personer i 1989, til om lag 302 tusen personer i 2000.
- 1037 Blant de yrkesaktive blir det en forskyvning mot eldre årsklasser, og kvinner utgjør
- 1038 hovedtyngden av tilveksten.
- 1039 Av begge grunner er det realistisk å regne med økt uførefrekvens for den samlede
- 1040 befolkningen fra 16-66 år.
- 1041 I framskrivningen er det, som i trygdemeldingen, skissemessig forutsatt en
- 1042 avdemping av veksten i uføreandelene på rundt 1/4 prosent pr.
- 1043 år til 1994, og deretter konstante uføreandeler innen hver alderskategori fram til
- 1044 2000.
- 1045 Det gir en vekst i utgiftene til uføre og attføring på 12,9 milliarder kroner, fra 20,7
- 1046 milliarder i 1989 til 33,6 milliarder i 2000.
- 1047 Dersom en regner med at uføreandelene øker med 0,2 prosent pr.
- 1048 år etter 1994, innebærer det en merkostnad fram til 2000 på anslagsvis 4,2
- 1049 milliarder kroner.
- 1050 Dersom økningen i uføreandelene ikke avdempes, men holder seg på om lag 0,4
- 1051 prosent pr. år, kan utgiftene økes ytterligere med anslagsvis 3,8 milliarder kroner.
- 1052 Stønader ved forsørgertap går blant annet til enker og enkemenn, barn og
- 1053 (4) ugifte, skilte og separerte forsørgere.
- 1054 I 1989 er det anslagsvis 40 tusen enker og enkemenn, og 27 tusen eneforsørgere
- 1055 med overgangsstønad fra folketrygden.
- 1056 Med konstante frekvenser fra 1989 blir antallet personer med slike pensjoner om
- 1057 lag uendret fram til 2000.
- 1058 Deretter vil antallet gjenlevende ektefeller med pensjon kunne øke betydelig.
- 1059 Også på dette området må det regnes med en vekst i gjennomsnittspensjonene
- 1060 på grunn av økningen i antall opptjeningsår og antall pensjonister med
- 1061 tilleggspensjon.
- 1062 Det legges inn en økning i utgiftene til stønader ved forsørgertap på 800 millioner,
- 1063 fra 4,8 milliarder kroner på budsjettet for 1989, til 5,6 milliarder kroner i 2000.
- 1064
- 1065
- 1066
- 1067

Oppsummering av utgiftsperspektivene

	VII 5	1068
	(3)	1069
(•) Nær 60 prosent av den samlede utgiftsveksten i framskrivingen er knyttet til veksten i de offentlige overføringene til private, slik som pensjonsstønader, sosialhjelp, sykepenger, medisiner og legehjelp.		1070
		1071
		1072
Kombinasjonen av den demografiske utviklingen, økte opptjente rettigheter og stadig høyere uførefrekvenser i mange aldersgrupper, gjør at utgiftene til uførhet og attføring i framskrivningen øker med 12,9 milliarder kroner fra 1989 til 2000.		1073
		1074
Alderspensionene vil øke sterkt til tross for at antallet over 67 år bare øker svakt fram mot 2000.		1075
		1076
Økningen på 7,7 milliarder kroner skyldes i hovedsak veksten i opptjente pensjonspoeng blant alderspensionistene.		1077
		1078
Den demografiske utviklingen kan tilsi en økning i de offentlige helseutgifter på nær 9 milliarder kroner fra 1989 til 2000 dersom den nåværende dekningsgraden skal opprettholdes.		1079
		1080
Med dagens utgiftsfordeling mellom private og det offentlige kan en utbygging av 10 tusen barnehageplasser pr. år føre til en økning i de offentlige utgiftene på 3,7 milliarder kroner til 7,8 milliarder kroner i 2000.		1081
		1082
		1083
		1084
		1085
		1086
		1087
		1088
		1089
		1090
		1091
		1092
		1093
		1094
		1095
		1096
		1097
		1098
		1099
		1100
		1101
		1102
		1103
		1104
		1105
		1106
		1107
		1108

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41

Høyres alternative langtidsprogram*

Våren 1989

Effektivisering av arbeidsmarkedet

(•) regler for permisjon og trygd (•)

Siktemålene for arbeidsmarkedspolitikken er å:

(•) Høyre vil styrke mulighetene for å kombinere trygd og arbeid, bl. a. ved å innføre en ordning med deltidspensjon.

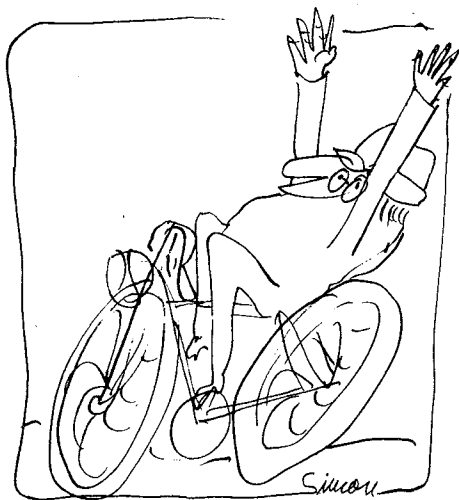
Det må gjøres enklere for eldre som ønsker det å fortsette i arbeid også etter oppnådd pensjonsalder. (•)

---

*Fra Høyres grunnlagsdokument for arbeidet med langtidsprogrammet

Gi den som sier sannheten, en hest, så han kan flykte!
Arabisk ordspråk

Appendiks

Brevene
til
Fremskrittspartiet

Appendiks

Prosjekt Eldredemokrati

c/o Ingar Roggen
Instituttet for sosiologi
Universitetet i Oslo
Postboks 1096 Blindern
0317 Oslo 3
Tlf. (02) 45 52 48

Oslo, 18.3.1989

Carl Ivar Hagen
Fremskrittspartiet
Kongens gate 6
0153 Oslo 1

FREMSKRITTPARTIETS ELDREPOLITISKE REGNSKAP 1986-1989

Jeg viser til vedlagte pressestoff/informasjon om vårt prosjekt.

Som datagrunnlag for vårt videre arbeid tillater vi oss å be om listen over de eldrepolitiske programpostene i Fremskrittspartiets program 1986-1989 som partiet har realisert i denne perioden.

Med hilsen
Ingar Roggen (sign.)
prosjektleder

Prosjekt Eldredemokrati

c/o Ingar Roggen
Instituttet for sosiologi
Universitetet i Oslo
Postboks 1096 Blindern
0317 Oslo 3
Tlf. (02) 45 52 48

Oslo, 14.4.1989

Carl Ivar Hagen
Fremskrittspartiet
Kongens gate 6
0153 Oslo 1

FREMSKRITTPARTIETS ELDREPOLITISKE REGNSKAP 1986-1989

Vi minner på vårt brev av 18.3.1989, gjenpart ligger ved. Vi håper på svar så snart som mulig.
- Fra Statsministeren/Det norske Arbeiderparti er svar allerede innkommet.

Med hilsen
Ingar Roggen (sign.)
prosjektleder

De gamle er eldst!

Prosjekt Eldredemokrati

c/o Ingar Roggen
Instituttet for sosiologi
Universitetet i Oslo
Postboks 1096 Blindern
0317 Oslo 3
Tlf. (02) 45 52 48

Oslo, 28.4.1989

Carl Ivar Hagen
Fremskrittspartiet
Kongens gate 6
0153 Oslo 1

ELDREPOLITISK REGNSKAP 1986-1989

Vi minner på våre brev av 18.3.1989 og 14.4.1989, gjenpart vedlagt. Hvis vi skal kunne gjøre bruk av Deres opplysninger, må vi ha svar innen 5.5.1989.

Med hilsen
Ingar Roggen (sign.)
prosjektleder

Som det eneste av partiene på stortinget har Frp unnlatt å svare på våre brev.

Appendiks

Tabell 16.3.2 Folketrygdens utgifter til pensjoner etc. 1983-2007.*

	Millioner 1983-kroner			Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent	
	1983	1990	2007	1983-1990	1990-2007
Uførhet og attføring	10 366	14 415	23 340	4,8	2,9
Alderdom	19 170	27 355	43 010	5,2	2,7
Forsørgertap	3 225	3 975	5 293	3,0	1,7
I alt	32 761	45 745	71 643	4,9	2,7

* Omfatter også attføring, telefonstøtte, 5. ferieuke for arbeidstakere over 60 år og gravferdshjelp. Anslagene er basert på en vekst i grunnbeløpet på 1,8 pst pr. år.

Kilde: Trygdefinansiering, NOU 1984:10

Feilanslaget

Denne tabellen i Langtidsprogrammet 1986-1989 kom med helt gale spådommer om veksten i utgiftene til uføre- og attføringstrygd. Den anslo feilaktig at disse utgiftene ville vokse med ca. 13 milliarder i løpet av de 24 årene fra 1983 til 2007: "For andelen uføre i befolkningen er det forutsatt en svak vekst frem til 1990. Deretter er uførefrekvensene uendret."

I Langtidsprogrammet 1990-1993 anslås veksten til slike utgifter til ca. 13 milliarder i løpet av de 11 årene fra 1989 til 2000, altså den samme veksten på mindre enn halvparten av tiden.

*Selv med et firspann er det vanskelig å innhente et uttalt ord.
Kinesisk ordspråk*

**De gamle er eldst!
En alternativ modell for eldrepolitikk**

Denne boken
er resultatet av Prosjekt Eldredemokrati
ved Instituttet for sosiologi ved Universitetet i Oslo.

Denne boken
gjengir alt det partiene på Stortinget har lovet alderspensjonistene
i programmene for stortingsvalgene i 1986 og 1989,
samt de eldrepolitiske regnskapene som partiene har avlagt
for perioden 1986-1989.

Denne boken
gjengir alt det Regjeringen har lovet alderspensjonistene
i Langtidsprogrammet 1986-1989
og Langtidsprogrammet 1990-1993.

*Denne boken
avviser de rådende modellene i norsk eldrepolitikk,
en politikk
som avskriver alle eldre som arbeidskraft,
og stempler dem som omsorgstrengende.*

**Denne boken
gir en første fremstilling av eldresektorens politiske styrke,
og legger frem en modell for hvordan
eldresektoren kan begynne å ta i bruk denne styrken.**

Denne boken
er skrevet av Ingar Roggen i samarbeid med Leif Berentsen,
Liv Burkeland, Finn Deichmann-Johannessen, Tyge Filseth,
Erling Friis, Kaare Salicath Halvorsen, Jens Risdal
og Rigmor Hansson Rodin

Patina Forlag

ISBN 82-90881-00-2